



Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Halkbilimi Bilim Dalı

**KÜLTÜR PROPAGANDASINDAN KÜLTÜREL DİPLOMASİYE:
BRITISH COUNCIL'İN TÜRKİYE'DEKİ FAALİYETLERİNİN
1940-1950 VE 2005-2014 DÖNEMLERİNDE KARŞILAŞTIRMALI
İNCELEMESİ**

Ahmet Erman Aral

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2014

**KÜLTÜR PROPAGANDASINDAN KÜLTÜREL DİPLOMASİYE:
BRITISH COUNCIL'İN TÜRKİYE'DEKİ FAALİYETLERİNİN
1940-1950 VE 2005-2014 DÖNEMLERİNDE KARŞILAŞTIRMALI
İNCELEMESİ**

Ahmet Erman Aral

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

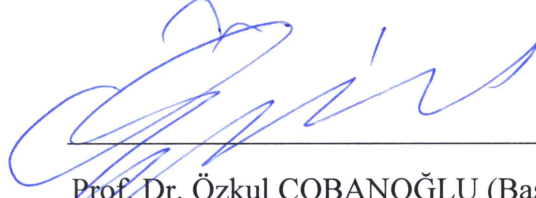
Türk Halkbilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

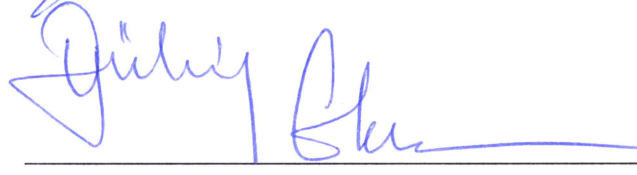
Ankara, 2014

KABUL VE ONAY

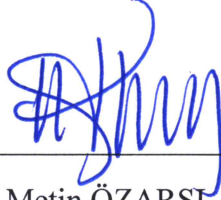
Ahmet Erman Aral tarafından hazırlanan “Kültür Propagandasından Kültürel Diplomasiye: British Council’in Türkiye’deki Faaliyetlerinin 1940-1950 ve 2005-2014 Dönemlerinde Karşılaştırmalı İncelemesi” başlıklı bu çalışma, 09.06.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.



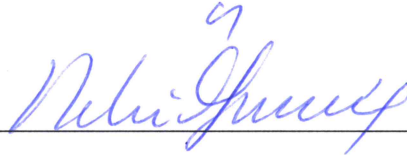
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU (Başkan)



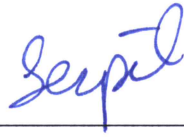
Doç. Dr. R. Gülin ÖĞÜT EKER (Danışman)



Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN



Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR



Doç. Dr. Serpil AYGÜN CENGİZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

09.06.2014



Ahmet Erman Aral

ÖZET

ARAL, Ahmet Erman. *Kültür Propagandasından Kültürel Diplomasiye: British Council'in Türkiye'deki Faaliyetlerinin 1940-1950 ve 2005-2014 Dönemlerinde Karşılaştırmalı İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.

Konusu British Council'in Türkiye'deki faaliyetlerinin dönemsel açıdan karşılaştırılarak incelenmesi olan bu çalışmanın amacı, ilgili kurumun faaliyetlerinin analiz edilmesi suretiyle kültür propagandasından kültürel diplomasiye dönüşümün ortaya konulmasıdır.

Araştırmanın çerçevesi kültür, kültür propagandası, kültürel diplomasi, uluslararası ilişkilerde kültürün ağırlığı ve dönemlere göre kültüre atfedilen anlamlar açısından kültür endüstrisi, eğitim, sanat, toplumsal çalışmalar, vb. başlıkların incelenmesi ile oluşturulmuştur.

Konular, kültüre ait unsurların uluslararası meselelerde daha görünür olmasıyla paralel olarak ve incelenen kurumun, çalışma alanlarını kendine göre tasnif ediş şekli de dikkate alınarak edebiyat, eğitim, sinema, görsel sanatlar ve çeşitli toplumsal çalışmalar merkezindeki sınıflandırmalar dâhilinde değerlendirilmiştir.

Kültür propagandası ve kültürel diplomasi kavramlarının tarihçeleri ve farklı ülkeler tarafından küresel çaptaki kullanımlarından yola çıkılarak British Council'in önce küresel ve sonra Türkiye'deki yapılanma ve çalışmaları kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal işlevleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiş ve bu şekilde söz konusu kurum üzerinden ilgili kavramlar incelenmiştir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar, Türkiye'de 74 yıllık geçmişe sahip British Council'in faaliyetleri üzerinden, kültürün Türk-İngiliz ilişkileri üzerindeki etkisi ile kültür propagandasının şeffaflaşarak kültürel diplomasiye dönüşümünün izlenebileceğini göstermiştir.

Anahtar Sözcükler

Kültür Propagandası, Kültürel Diplomasi, British Council, Türkiye

ABSTRACT

ARAL, Ahmet Erman. *From Cultural Propaganda to Cultural Diplomacy: Comparative Examination of the Activities of British Council in Turkey Between the Periods 1940-1950 and 2005-2014*, Master's Thesis, Ankara, 2014.

The purpose of this study which is about the periodical comparison of the activities of British Council Turkey is to analyze the operations of the said organization and thereby suggest the transformation from cultural propaganda to cultural diplomacy.

Framework of the research has been established by the observation of culture industry, education, arts, social practices, etc. with regard to culture, cultural propaganda, cultural diplomacy, gravity of culture in international relations and periodical meanings attributed to culture.

Topics of the study have been evaluated within the classifications centered around literature, education, film, visual arts and various social practices which are also among the key issues of the said organization in parallel with the growing visibility of cultural elements in international matters.

Evolving out of the history of the concepts cultural propaganda and cultural diplomacy and their global utilization by diverse countries, settlement and activities of British Council in global arena and Turkey have been interpreted considering their cultural, economic, politic and social functions and thus relevant notions have been examined in terms of the organization in question.

Outcomes of the study have demonstrated that, it is possible to monitor the impact of culture on Turco-British relations and the transformation from cultural propaganda to cultural diplomacy by means of transparency out of the activities of British Council which have 74 years of history in Turkey.

Key Words

Cultural Propaganda, Cultural Diplomacy, British Council, Turkey

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	i
Bildirim.....	ii
Özet.....	iii
Abstract.....	iv
İçindekiler	v
Önsöz.....	viii

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu.....	1
2. Araştırmanın Amacı	1
3. Araştırmanın Kapsamı	2
4. Araştırmada Kullanılan Teknikler	2
5. Kültür Propagandası Kavramının Tarihî Perspektifi ve Gelişimi	3
6. Kültürel Diplomasi Kavramının Tarihî Perspektifi ve Gelişimi	11
7. Türkiye’de Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar	19

I. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KÜLTÜR PROPAGANDASI UYGULAMALARI

I. Dünyada Kültür Propagandası Uygulamaları	21
1.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	21
1.2. Birleşik Krallık	23
1.3. Sovyetler Birliği	25
II. Türkiye’de Diğer Devletlerin Yürüttüğü Kültür Propagandası Uygulamaları	28
2.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	28

2.2. Birleşik Krallık	30
2.3. Almanya Federal Cumhuriyeti	34

II. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARI

I. Dünyada Kültürel Diplomasi Uygulamaları	38
1.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	38
1.2. Birleşik Krallık	40
1.3. Türkiye Cumhuriyeti	44
II. Türkiye’de Diğer Devletlerin Yürüttüğü Kültürel Diplomasi Uygulamaları	47
2.1. Almanya Federal Cumhuriyeti	47
2.2. Fransa	50
2.3. Birleşik Krallık	52

III. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN BUGÜNE BRITISH COUNCIL İNCELEMESİ

I. British Council	56
1.1. Kurumun Tarihçesi	56
1.2. Organizasyon ve Yönetim	58
1.3. Misyon ve Vizyon	60
1.3.1. Eğitim ve Sınav Alanlarındaki Çalışmalar	60
1.3.1.1. Uluslararası Yükseköğretimin Desteklenmesi	60
1.3.1.2. İngilizce Eğitimi	62
1.3.1.3. Dil Sınavları.....	64
1.3.2. Kültür Endüstrileri ve Sanat Alanlarındaki Çalışmalar	64
1.3.2.1. Kültür Endüstrileri.....	64
1.3.2.2. Yaratıcı Ekonomi.....	66
1.3.2.3. Edebiyat.....	67
1.3.2.4. Sinema	69
1.3.2.5. Tiyatro ve Dans	71
1.3.2.6. Görsel Sanatlar	72
1.3.2.7. Müzik.....	73

1.3.3. Toplumsal Çalışmalar.....	74
1.3.3.1. Yönetişim ve Sivil Toplum	74
1.3.3.2. Sosyal Girişimcilik	76
1.3.3.3. Kadınların Desteklenmesi.....	76
1.3.3.4. Adalet, Güvenlik ve Çatışmaların Önlenmesi	77
1.3.3.5. Bilim ve Araştırma	79
1.3.3.6. Spor Faaliyetleri	80
II. British Council Türkiye	81
2.1. British Council Türkiye'nin Tarihçesi ve Yapılanması.....	81
2.2. Misyon ve Vizyon	84
2.2.1. Eğitim Alanındaki Çalışmalar	84
2.2.2. Sanat Alanındaki Çalışmalar	85
III. Türkiye'de 1940-1950 Yılları Arasındaki British Council Faaliyetleri	86
3.1. British Council ve Halkevleri İlişkisi	86
3.2. British Council'in Halkevleriyle Gerçekleştirdiği Faaliyetler.....	91
3.2.1. İngilizce Kursları	91
3.2.2. Konferanslar	95
3.2.3. Sergiler	97
3.2.4. Film Gösterimleri	98
IV. Türkiye'de 2005-2014 Yılları Arasındaki British Council Faaliyetleri	101
4.1. Eğitim ve Sınav Alanlarındaki Çalışmalar	101
4.1.1. Uluslararası Yükseköğretimin Desteklenmesi	101
4.1.2. İngilizce Eğitimi	103
4.1.3. Türkiye'deki Devlet Kurumlarıyla İşbirlikleri Kapsamında Gerçekleştirilen Diğer Faaliyetler	105
4.1.4. Dil Sınavları.....	107
4.2. Sanat Alanındaki Çalışmalar	108
4.2.1. Yaratıcı Ekonomi	108
4.2.2. Edebiyat	110
4.2.3. Sinema	112
4.2.4. Tiyatro	114
4.2.5. Görsel Sanatlar	115
Sonuç	117
Kaynaklar.....	119

ÖNSÖZ

Farklı içerik ve şekillerdeki görünümüleriyle binlerce yıldır insanlar arası ilişkileri biçimlendiren kültür, uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde de temel bir role sahiptir. Bu çalışma, sadece estetik veya edebî bakış açılarına odaklanan değerlendirmelerin yanı sıra kültürün bilhassa küresel münasebetlerdeki ekonomik, politik ve toplumsal etkilerinin de mümkün olduğunca bütüncül bir bakış açısıyla incelenmesi gereğinden hareketle hazırlanmıştır.

Türkiye’de akademik anlamda üzerinde çok az durulmuş olan kültürel diplomasi kavramının, sadece uluslararası ilişkiler alanına ait yaklaşımlarla yorumlanmayıp disiplinler arası değerlendirmelerle zenginleştirilmesini teşvik etmek yönünde mütevazı bir çaba olan bu çalışma, ayrıca kültür politikaları ile devlet, kültür ve sivil toplum ilişkilerine dikkat çekmeyi de amaçlamaktadır.

Bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi olan annem, kız kardeşim ve babama; tez sürecinde gösterdiği sabır ve hoşgörüyü beni daha huzurlu kılan Selin Ceceli’ye; lisans eğitimimde önemli akademik kazanımlar edinmemi sağlayan ve üzerimde emeği olan bütün hocalarıma; kurumsal bilgilere ulaşmam konusunda yardımlarını gördüğüm British Council, Goethe Enstitüsü ve Fransız Kültür Merkezi yetkililerine; çalışma konum hakkındaki ufuk açıcı önerileriyle bana cesaret veren Prof. Dr. Nebi Özdemir’e; tez yazım süreci boyunca gösterdiği anlayış ve ilgiyle beni teşvik ederek bu çalışmanın tamamlanmasında bana her zaman destek olan Doç. Dr. R. Gülin Öğüt Eker’e teşekkür ederim.

Ahmet Erman Aral

Ankara-2014

GİRİŞ

1) ARAŞTIRMANIN KONUSU

İngiliz antropolog Edward Burnett Taylor, kültürü “kişinin, toplumun bir üyesi olarak kazandığı bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, âdet, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin karmaşık bütünü” olarak tanımlamıştır (Haviland, Prins, Walrath ve Mcbride 2008: 103). UNESCO bu kavramı, “Bir toplumun veya sosyal grubun edebiyat, yaşam tarzı, birlikte yaşama şekli, değer sistemi, gelenek ve inanışlarını da kapsayan kendine özgü ruhsal, maddi, entelektüel ve duygusal düzeni” olarak kabul etmiştir (The World Cities Culture Report 2012: 22). Ziya Gökalp ise bu nosyonun “bir milletin dinî, ahlâkî, hûkukî, muakalevî, bedîî, lisanî, iktisadî, fennî hayatlarının ahenkli mecmuası” olduğunu belirtmiştir (Ziya Gökalp 1997: 30).

Çözümlemesi güç yapılardan oluşan kültürün küreselleşme ile birlikte etki ve dolayısıyla değişime açık hâle gelmesiyle çok daha karmaşık bir şekle büründüğü ve etkileşim ağının takip edilemez bir hızla gelişerek iletişim biçimlerini dönüştürdüğü söylenebilir. Dolayısıyla, sözü edilen etkileşimin birey, kurum ve toplumlara etkilerinin yorumlanması gerekmektedir. Kültürün küreselleşme ve toplumlar arası etkileşim bağlamında nasıl bir işlev gördüğünü açıklamaya çalışan bu çalışmanın konusunu 1940 yılından beri Türkiye’de faaliyet gösteren ve Birleşik Krallık’ın uluslararası kültürel ilişkilerini geliştirmek amacıyla kurulmuş olan *British Council*’in etkinliklerinin incelenmesi oluşturacaktır.

2) ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmada, 1940-1950 arasındaki dönemde yapılan çalışmalar *kültür propagandası* ve 2005-2014 arasındaki dönem ise *kültürel diplomasi* çalışmaları olarak değerlendirilecek; İkinci Dünya Savaşı ile Soğuk Savaş yıllarındaki kültür propagandasından 2000’li yıllardaki kültürel diplomasi kavramına dönüşüm, adı geçen kurumun Türkiye’deki etkinlikleri üzerinden karşılaştırmalı olarak sunulmaya çalışılacaktır.

3) ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu çalışmanın amaçlarını gerçekleştirmek doğrultusunda, öncelikle *kültür propagandası* ve *kültürel diplomasi* kavramları hakkında birtakım bilgiler verilmiş ve sonra alana dair Türkiye’de yapılan önemli çalışmalar sunulmuştur. Bu kısımların ardından sırasıyla dünyada ve Türkiye’de kültür propagandası ve kültürel diplomasi uygulamalarına dair örnekler ortaya konmuştur. Sözü edilen uygulamalar ülkelere göre sınıflandırılmış ve bu sınıflandırma yapılırken Birleşik Krallık dışındaki devletlerin kültür politikalarının dönemler içerisindeki dönüşümü değil; ilgili kavramların zamanına göre en iyi uygulayıcıları olduğu düşünülen ülkeler gösterilmeye çalışılmıştır. Başlıklarda hangi ülkelerin ele alınacağına belirlenmesinde İngilizce kaynaklara erişim durumunun da etkili olduğu belirtilmelidir. Çalışmanın temelini oluşturan British Council’in incelendiği bölümde ise gerek dünya çapında gerekse Türkiye özelinde ilgili kurum tarafından önemli görülen ve geniş bir tabana yayılan hususlar belirtilen dönemler dikkate alınarak ve ulaşılabilen kaynaklar ölçüsünde alt başlıklar hâlinde değerlendirilmiştir.

4) ARAŞTIRMADA KULLANILAN TEKNİKLER

Çalışmanın ana konusunu oluşturan British Council incelenirken, kurumun resmî internet sitesi ile söz konusu kuruma ait elektronik bülten, faaliyet raporları, vb. belgeler üzerinde durulmuş, literatür taraması yöntemiyle elde edilen makale ve kitaplar ile British Council’in Türkiye ve İngiltere’deki ofis yetkililerinin gönderdiği elektronik belgeler üzerinden işlevsel değerlendirmeler yapılmıştır. Bu noktada, İngiltere’nin Manchester kentinde bulunan *British Council Enformasyon ve Bilgi Yönetimi* biriminde görevli *Lyndsey Keogh* tarafından 2013’ün Aralık ayında elektronik ortamda gönderilen bilgilerden istifade edilmiş; Türkiye’deki British Council yapılanması hakkında detaylı bilgilere ulaşılması amacıyla da söz konusu kurumun yetkililerinden yüz yüze görüşme için randevu talep edilmiş fakat bu talep olumsuz karşılandığından görüşme gerçekleştirilememiştir. Daha sonra, British Council’in İstanbul’daki ofisinde görevli İletişim Müdürü *Didem Yalın Kurel*’e kurumun tarihçesi ve faaliyetleriyle ilgili bazı yazılı sorular yöneltilmiş ve adı zikredilen kişi tarafından, kısıtlı olmakla birlikte, 2014 yılının Nisan ayı içerisinde elektronik ortamda bazı bilgiler gönderilmiştir. Adları geçen kişiler tarafından gönderilen belgeler metin çözümlemesi yoluyla değerlendirilmiştir. Ayrıca,

Ankara Goethe Enstitüsü Müdürü ile yapılan yüz yüze görüşmede mülakat yöntemi kullanılmıştır.

British Council'in etkinlikleri 1940-1950 ve 2005-2014 dönemleri arasında incelenmeden önce kurumun hem Britanya hem de Türkiye'deki tarihçesi, yapılanması, eğitsel, ekonomik ve kültürel amaçları elde edilebilen bilgi ve belgeler ölçüsünde tetkik edilmiştir. Daha sonra, yukarıda belirtilen dönemlerde gerçekleştirilen uygulamalar kendi kültürel, siyasi ve ekonomik şartları içerisinde, *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*'nde bulunan belgelerden de istifade edilerek metin çözümlemesi çerçevesinde ele alınmıştır.

Kültürel bir organizasyon olarak British Council'in seçilmesinin en önemli nedeni, bahse konu kurumun temsilcilikleri vasıtasıyla 74 yıldır Türkiye'de çalışmalar yapıyor olması ve hem kültür propagandası hem kültürel diplomasi hususunda bu kurumun faaliyetleri üzerinden önemli çıkarımlar yapılabilmesidir. Ayrıca, 74 yıllık süre dolayısıyla, toplumun geçirdiği sosyokültürel değişimlerden küresel örgütlenmeye sahip bir kurum olarak ne ölçüde etkilendiği; Türkiye'deki çalışmalara bunun nasıl ve ne kadar yansıtıldığı da gözlemlenebilmiştir. Bunların yanında, İngilizcenin dünya genelinde akademik ve kültürel ortamlarda ortak dil olarak kabul gördüğü günümüzde bu dilin uluslararası alandaki kayda değer temsilcilerinden birisi olan British Council'in küresel-yerel ilişkisinin incelenmesi hususunda gerek kültür propagandası gerekse kültürel diplomasi bağlamlarında uygun bir örnek oluşturduğu düşünülmektedir. Eğitim, İngilizce, sanat ve toplum gibi ana başlıklarda değerlendirilen British Council'in çalışmaları, belgelerdeki veriler ölçüsünde ve tezin çatısını oluşturan bahse konu iki kavram çerçevesinde işlevsel çözümlemelerle yorumlanmış, eklektik bir bakış açısı geliştirilmiştir.

5) KÜLTÜR PROPAGANDASI KAVRAMININ TARİHİ PERSPEKTİFİ VE GELİŞİMİ

Propaganda, “anlamalı semboller, ya da öyküler, söylentiler, haberler, resimler ve toplumsal iletişimin diğer biçimleriyle düşüncelerin denetimini” ifade eder (Laswell 1995: 13). Terence H. Qualter, bu konsepti “Bir bireyin veya gurubun başka bireylerin veya gurupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için “temsil, müzik, oyunlar, sergiler ve gözle veya kulakla algılanabilen her şeyi” (Qualter 1962: 281) kapsamına

alan haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyet” olarak görmektedir (Qualter’den aktaran, Akarcalı 2003: 11-12). Türk Dil Kurumu ise bu kavramı “Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı, vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca” olarak tanımlamaktadır.¹

“Sözcüğün inanç, değer ve uygulamaların sistematik bir şekilde yaygınlaştırılması anlamına gelen özgün kullanımı 17. yüzyıla, Papa 15. Gregorius’un Protestan reformunun aykırı düşünsel etkilerini yok etmek amacıyla 1622 yılında Vatikan tarafından kurulan *Congregatio de Propaganda Fide* (Katolik İman Yayma Cemaati) adlı misyoner örgüte verdiği isme dayanmaktadır” (Clark 2004: 11-12).

18. yüzyılda genel kullanıma girinceye kadar hep kilise tarafından kullanılan ve gerçek anlamıyla siyasal propaganda olarak başlangıcı Fransız Devrimi’ni bulan (Kuruoğlu 2006: 7) bu kavram, aynı yüzyılda siyasal anlamlar üretme, algılamaları yönlendirme ve semboller üretmede önemli bir görev üstlenmiş; iktidarlar ise meşruiyetlerini devam ettirme doğrultusunda halkı aydınlatmayı görev edinmiştir (Keskin 1997: 21). Fransız Devrimi ile dinsel alandan siyasal alana geçen ve bu anlamda çok ciddi bir dönüşüme uğrayan propagandanın söz konusu yeni nosyonu, yönetenleri yeni ilke ve vaatler geliştirerek kendilerini halka kabul ettirme ihtiyacına ve dolayısıyla siyasal propaganda desteğine yöneltmiştir (Sander 1989: 132). Propagandanın çıkış noktası dinî alan üzerinden olmakla birlikte 18. yüzyılda propagandaya yüklenen siyasi anlam ve 20. yüzyıldaki *ulus devletlerin* kendi aralarındaki mücadelelerinde propaganda aracı kullanımının zirveye çıkması, bu terimin sıklıkla siyaset terminolojisi içinde değerlendirilmesine yol açmıştır. Oysaki, bu çalışmada da inceleneceği üzere propagandanın etkisi büyük oranda onun kültürel boyuttan beslenerek ortaya çıkması ve güçlenmesiyle ilgili görünmektedir. Dolayısıyla, algıların yönlendirilerek istenilen siyasi amaçlara ulaşılabilmesi için *var edici* değil, *destekleyici unsur* olarak görülen kültürün propaganda unsuru olarak nasıl “kullanıldığı” önem kazanmaktadır.

Geniş kapsama sahip örgütlü bir propagandanın oluşabilmesi için lazım gelen şartların ulus devletlerle birlikte ortaya çıktığı (Schram 1985: 270) 19. yüzyılda, devletler arası ilişkilerde

¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53164a9437c164.27308537 (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2014)

öne çıkmaya başlayan karşı tarafta baskı yaratmak için kamuoyu oluşturulmasına yönelik hareketler propagandaya bir görev alanı daha kazandırmıştır. İngiltere’de “ ‘Mesafelerin ve mekânın insan tarafından fethini sembolize eden’ demiryolları” (Thomson’dan aktaran, Qualter 1962: 294)’nın kurulmasıyla başlayan sürecin sonunda yöresel ağızlar, yerel gelenekler ve kültürler zayıflamış, fakat ulus olgusu ve ulusçuluk son derece güçlenmiştir. Ayrıca, ulusal çaptaki posta servislerinin ortaya çıkmasıyla uluslararası haberleşme olanaklarının güçlenmesi ve buna paralel gelişen ve dönemin en etkili iletişim şekli olan basının yükselişi propagandayı farklı platformlara taşımıştır. Uzaklığın mekanikteki gelişmeler aracılığı ile fethedilmesine benzer şekilde, bir başka engel olarak görülebilecek zaman kavramının üstesinden de önce telgraf ve telefon, sonra da radyo aracılığıyla gelinmiştir (Qualter 1962: 295-297).

Çağdaş anlamda ve bütünüyle ideolojinin aktarım aracı olarak propagandadan söz etmek için ise 20. yüzyıla kadar beklemek gerekmiştir. Hem parlamenter hem de totaliter rejimlerde en geniş uzlaşmanın sağlanmasının esas olduğu göz önünde bulundurulursa, katılımın oluşturulması yolunda ideolojinin aktarımı rolünü üstlenen propaganda ve onun yayılmasını sağlayan kitle iletişim araçlarına sahip olma ve örgütlenme düzeyleri çok düşük olan, aklından çok iç-güdülerini kullanan bireylerin önünde bunları kontrol edebilmenin oldukça mühim olduğu görülebilir. Bahse konu olan yüzyılın en çarpıcı yönlerinden biri de, tek mesajın aynı anda milyonlarca kişiye iletilmesine yardımcı olan kitle iletişim araçlarına sahip olunmasıdır (Akarcalı 2003: 16-42). Haberleşme ve iletişim imkânlarının artması propaganda faaliyetlerini daha önce hiç olmadığı kadar güçlü kılmış, devletler özellikle yazılı basın ve daha sonra radyo vasıtasıyla politikalarını meşru gösterme, onlara hem içeride hem de dışarıda destekçiler bulma doğrultusunda kitleleri etkilemeye yönelik çalışmalar sürdürmüşlerdir. Bireyin değil kitlenin öne çıktığı ve kitlesel savaşların yaşandığı 20. yüzyılda, basın ve radyo kitle iletişiminden ziyade kitle etkileşimini ön plana aldığı düşünülebilir. Buradan hareketle amacın *dinlemek* değil *kendini dinletmek* ve *toplulukları ikna etmek* olduğu sonucuna varılabilir.

Propaganda kavramının tarafsızlığı, eski moda savaş taktiklerinin makineli silahlar ve ağır toplar gibi gelişmiş askerî teknolojilerle karşı karşıya geldiği 1. Dünya Savaşı’nda sona ermiştir. Ölümün çok fazla olması, ölenlerin yerine asker toplamada geleneksel yöntemleri yetersiz bırakınca kamuoyunun görüşünün etkilenmesi gerektiği görüşü devletler nezdinde önem kazanmaya başlamış ve halk ucuz gazeteler, afişler ve sinema gibi gelişmiş kitle iletişim araçları yoluyla devlet propagandasının temel hedefi hâline gelmiştir. 1. Dünya Savaşı sonrası,

hükûmet merkezli propaganda *bilgi servisleri* veya *kamu eğitimi* gibi yumuşatılmış isimleri tercih etmiştir. Zira *propaganda* kelimesinin *demokrasi* fikriyle bağdaşmadığı anlayışı o dönemde yaygındır. Bu sözcüğün 1917'den itibaren Sovyet Rusya, 1933'ten sonra ise Nazi Almanyası tarafından bilinçli bir şekilde kullanılması, kavramın bu devletleri çağrıştırmasına ve 1945 yılına kadar faşist diktatörlükleri akla getirmesine neden olmuştur. 1980 yılında yazdığı *Some Propaganda for Propaganda* adlı makalesinde Lucy Lippard, propaganda sözcüğüne eski saygınlığının kazandırılması, sanatın “iyi propaganda” olması gerektiğini iddia ederek bunun çevremizde olup bitenler hakkında yeni görme ve düşünme şekilleri uyandırmak yönündeki bir provokasyon olmasının icap ettiğini ileri sürmüştür. Kitle kültürünün gelişmesiyle yakın ilişkili olan modern propagandada, propaganda imgesinin izleyici açısından ne anlam taşıdığını anlayabilmek için ilgili kitleyi çevreleyen diğer mesajların ve yaşamsal faaliyetlerin değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Clark 2004: 14-20).

“Propagandanın toplumsal sonuçlarının değerlendirilmesi, içinde gerçekleştiği ortamın değer yargılarına ve yerleşik davranış biçimlerine bağlıdır. Propagandanın amaçları gizli olabildiği kadar açık ya da toplumun çıkarları açısından yararlı veya zararlı olabilir”. Propaganda çalışmalarında yararlanılan resim, afiş, vb. araçlar önemli olmakla birlikte, bunların içeriğini oluşturan ve konuşma diliyle yazılmış sözcükler çok daha hayati konumda yer almaktadır. Ayrıca, bu kelimelerin tesirinin 1940’larda vazgeçilmez propaganda aracı olan radyonun ortamında çok daha fazla olduğu düşünüldüğünde günlük hayata ait kelimelerin kullanımının propaganda için önemi daha iyi anlaşılabilir. Zira sözü edilen yıllarda televizyon gündelik hayatta henüz yaygınlaşmadığı ve gazete dağıtımı da gelişmediğinden radyo en etkili kitle iletişimi aracı pozisyonunda bulunmaktaydı (Kuruoğlu 2006: 7-9). En doğru ve basit kelimeler seçilerek propagandaya en uygun hâle getirilen içerikler açısından konuya yaklaşıldığında, 21. yüzyılın daha şeffaf üretim, tanıtım ve tüketim faaliyetlerine kıyasla bir önceki yüzyılda daha bulanık veya kapalı bir durumun hâkim olduğu, içeriğin insanları bir düşünceye yönlendirerek meşru bir siyasi iklim yaratma amacı doğrultusunda üretildiği söylenebilir.

Propaganda, ortaya çıktığı andan 20. yüzyıla kadar oldukça farklı bağlamlar içinde ve çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanıldığından, bu mefhumla değişik yorumlar getirilebilmektedir. Kavramı *bilgi verme* veya *uluslararası kamuoyu yaratma* gibi işlevlerle ilişkilendirilerek bu propaganda konseptine olumlu anlamlar yükleyenler bulunmakla birlikte, 1. ve 2. Dünya Savaşı esnasında kullanılan propaganda yöntemlerinin oluşturduğu algı bu konseptle birçok kişi-

nin olumsuz ve kuşkuyla yaklaşmasına neden olmaktadır.² Leonard W. Doob’a göre olumsuz yaklaşıma sahip olanların bir bölümü propagandayı *özgürlüğe saldırı* olarak değerlendirerek bunun başkalarını etkilemek ve onların tutumlarını değiştirmek yönünde gerçekleştirilen negatif bir eylem olarak düşünmeyi tercih etmektedir (Doob 1972: 304). 20. yüzyıla yaklaşılrken propagandanın, “faaliyeti gerçekleştiren kişinin amacı ile etkilenmek istenen kişinin gereksinimi arasındaki karşılaşma sonucu ortaya çıktığı” değerlendirmesi gündeme geldi. Ayrıca, 1920 ve 1930’lardaki genel anlayışa göre bireylerin gerçek anlamda propagandanın etkisi altında kalabilmeleri için temel koşulun bireylerin propagandaya hedef olduklarını bilmemesi gerekiyordu (Akarcalı 2003: 18-19). *Yaygın etkiyi amaç edinen tarafın hedefi* ile *bu tesire maruz kalacak kitlenin ihtiyacı arasında kurulan bağlantı*, kültür propagandasının bu çalışmadaki özünü kavramada önemli görünmektedir, çünkü bu bakış açısına göre propagandacı tarafın kültürü karşılıklı anlayışın geliştirilmesi için temel bir öge olarak görmediği; onu hedef kitlenin gereksinimlerine göre dizayn ederek kullandığı ve kültürden tek yönlü bir kazanım elde ettiği ifade edilebilir.

Propaganda mefhumunun 20. yüzyıl başlarında neleri ifade etmede kullanıldığı konusunda tam bir karmaşanın hâkim olduğu söylenebilir. Bu kavramın ilgili yüzyıldaki kullanımına bakıldığında aslında propagandanın belirsizlik ortamı yaratarak bundan beslendiği de ifade edilebilir. Wilson’a göre propaganda, gücünü, değerlerin yaygın belirsizliğinden almaktadır (Wilson 1943: 391). 1. Dünya Savaşı’nda ilgili terimin günlük hayattaki kullanımı, kelimenin alışlagelmiş mana sınırlarını aşmış, hem aldatmaca hem de karşılıklı tarafların her ikisi tarafından söylenen yalanların yerine geçmiştir. Aynı zamanda, “kitlesele veya grupsal ikna amacı taşıyan” bu kavram bir eylem biçimini, bu eylemde kullanılan materyalleri ve 2. Dünya Savaşı ile birlikte ortaya çıkan ve psikolojik savaş denilen sürecin çeşitli görünümelerini kapsamına almıştır. Wreford, 1923 yılında hazırladığı *Propaganda, Evil and Good* adlı çalışmasında propagandanın “ilgi çekici enformasyon ve kanaat yayma işlemi” olduğunu belirtmiştir (Wreford’tan aktaran, Qualter 1962: 259-260). Kendisi buna ek olarak, “kötü niyetli propaganda” dan da bahsetmektedir. Qualter’a göre bu, ilgi çekici görünen ama aslında ilgi çekici (yarar sağlayıcı) olmayan; bu özelliğini saklı tutan propagandadır. Birleşik Krallık’ın önde gelen propaganda tarihçilerinden *Philip Taylor*, propagandanın uygulanabilir bir ikna süreci

² 1. Dünya Savaşı sonrasında, olumsuz çağrışımlar uyandıran propaganda kavramına yeni bir boyut kazandırmak amacıyla “halkla ilişkiler” adlı yeni bir alan da oluşturulmuştur. 1. Dünya Savaşı süresince A.B.D.’nin Avrupa’da propagandasını yapan ve kendisini de bir propaganda uzmanı olan Edward L. Bernays tarafından kurulan bu alanın, propagandanın dönüşüm sürecinde ciddi etkilerinin bulunduğu belirtilmelidir.

olduğunu ve kavramın doğasında tarafsızlığın bulunduğunu öne sürerek bu nosyonun etkili veya etkisiz olarak değerlendirileceği yerde iyi veya kötü olarak nitelenmesinin yersiz olduğunu; bu konsepti tanımlarken amaca odaklanması gerektiğini ifade etmiştir (Taylor 1992: 4). Taylor'un ilgili kavrama getirdiği açıklamanın niteleme boyutu akla yatkın görünmektedir ve ayrıca sözcüğün algılanışı noktasında getirdiği yorumun da propagandanın doğru şekilde kavranabilmesi doğrultusunda önyargıları ve şüpheleri bir kenara bırakarak bağlam içerisinde objektif gözlem yapma ve analitik çıkarıma yönelmeye yardımcı olduğu için önem arz ettiği söylenebilir. Bununla birlikte, propaganda nosyonuna Taylor'un getirdiği amaç odaklı yorum, zaten olumsuz çağrışımları olan söz konusu kavramın üzerindeki ön yargıları biraz olsun dağıtmaya yönelik nötr bir yorum ihtiyacını karşılayan pragmatik bir yaklaşım olarak da okunabilir.

Etki yaratılması hususunda sembollerin kullanımına bakıldığında, bu konunun üzerinde durulmayı gerektiren ayrı bir başlık olduğu görülebilir. Laswell, propaganda kapsamında “kelime, resim veya anlam taşıyan vücut hareketleri gibi kelime yerine geçen şeyler” olarak ifade ettiği belirgin sembollerin manipülasyonu aracılığıyla istenilen değerlendirme kalıplarına uygun şekilde hareket etme eğilimi olarak düşünülebilecek bir tutumun oluşturulmasından bahsetmektedir. Bu düşünce şekli, propagandanın ifade ettikleri bağlamında konuya getirilen birçok farklı görüş içerisinde sorunun özüne en çok yaklaşabilen değerlendirme olarak öne çıkmaktadır (Akt. Qualter 1962: 261). Doob'un bir tutumun oluşmasına yol açan herhangi bir şey olarak tanımladığı “uyarı-durum” ifadesi de bu noktada açıklayıcı olabilir. “Gören, okuyan ya da duyan bireyde bazı tepkilere yol açan herhangi bir olgu, rastlantı, konuşma, resim veya kitap uyarı-durum sayılmaktadır” (Doob 1935: 32). Bu yaklaşımları esas alarak kültür ile propaganda arasında başta soyut görünebilecek ilişkilerin daha somut kökenlerine inilmesi mümkün olabilir. Zira kelime, resim, vücut hareketleri gibi uyarıcıları propaganda kapsamında sıklıkla başvurulmuş edebiyat, resim, dans, müzik, vb. alanlarla ilişkilendirmek uygun görünmektedir. Propagandanın tarafsız şekilde ele alınmasına yönelik faydacı görünümlü eğilimin aslında bir yönüyle, insanların ortak beğenilerine hitap eden edebiyat, dil, güzel sanatlar, vb. alanlardaki çalışmalardan beslendiği ve böylelikle kendi meşru zeminini oluşturduğu şeklinde bir çıkarıma varılabilir.

Yukarıda konu edilen edebiyat ve diğer alanların yanında, yaygın etki kurulmasından bahsedilirken akla gelen başlıklardan biri de *eğitim*dir. Eğitim, üstte belirtilen başlıkları toplu hâlde

barındıran bir mekanizma olarak düşünüldüğü takdirde, onun diğerlerini de ihtiva eden bir üst küme olduğu iddia edilebilir. Propaganda ve eğitim gerek düşüncede gerekse uygulamada birbirlerine çok yakın iki kavram olarak görüldüğünden bu noktada da bazı anlam karmaşaları ile karşılaşılacaktır. Laswell, propagandanın “tartışmalı” ve “karşıt” tutumlarla ilgili bir sorun; eğitimin ise kendini “kabul edilmiş bulunan” tutum ve becerileri aktarmakla görevli sayan bir adım olduğunu ileri sürmektedir (Laswell’den aktaran, Qualter 1962: 262). Eğitsel düşüncede amaç gerçeğe ulaşmaktır ve bu doğrultuda gerçeğin baskı altına alınmaması gerekir. Buna karşıt olarak, propagandacının belirli erekleri vardır ve zaten önceden kararlaştırılmış olan çözümün doğruluğunu ispatlayacak bir araç olarak süreç içerisinde propagandaya başvurulur. Propagandacı imla, aritmetik veya mühendislik gibi şeyleri öğretmekle uğraşmaz; onun için önemli olan bu hususların öğretilme tarzıdır. “Eğitimde ayırıştırıcı standart, sağlanabilen bilgilerin ışığında, eldeki materyalin gerçek ve doğru olup olmamasıdır. Propagandadaki standart ise, öğretilen materyalin ne amaç için öğretilmekte olduğu; bir diğer deyişle, öğretimdeki amaçtır” (Qualter 1962: 263).

Gerçekleştirilen bir çalışmanın, uygulanan bir eylemin, planlı bir sürecin ne zaman, hangi şartlar altında propaganda olarak adlandırılabilceği konusunda da birtakım tartışmalar bulunmaktadır. Propaganda, yaptıklarının anlamını fark edemeyen kimseler aracılığıyla yaygınlaştırılmakta olsa bile bilinçli ve amaca yönelmiş bir eylem olarak sayılmalıdır. Kime ve nerede öğretilirse öğretilsin, birilerine bir şeyler öğretiliyorsa ve öğretilenler, bunların propaganda işlevlerinin bilincinde olan kimselerce yayılıyor, söz konusu girişim propaganda olarak adlandırılmalıdır. Propagandanın amacı tutumları etkileyerek eylemleri denetim altına almaktır. Propagandacı elindeki materyali, başkalarına kendisince bilinen yeni bir gerçeği duyurabilmek veya başkalarına elindeki materyali duyurarak onların kendisinin istediği gibi faaliyette bulunmasını sağlamak ümidiyle yayar. O, istekleri yerine getirilsin diye zor kullanmayı tercih etmez; arzu edilenin gerçekleşmesi için en önemli vazifesi yalnızca gerekli koşulları oluşturmaktır. Bir şeyin propaganda olması için, propagandanın öğrettiği materyali kullanan propagandacıda okuyucu, dinleyici veya seyirci kitlelerde belirli durumlara karşı onun istediği yönde tutum değişikliği yaratma amaç ve isteğinin bulunması yeterlidir. Propaganda da öğretilen şeyler ile bu şeyler aracılığıyla etkide bulunulmak istenen tutumlar arasındaki ilişki açık ve görünür olabileceği gibi saklı da olabilir. Gerçek veya gizli olup olmamasından bağımsız olarak eğer amaç bireylerin tutumlarını belirli yönde etkilemekse, işlem propagandadır. Eğer öğretilen materyalin gerçekliğe sahip olmadığı biliniyor ama bilinçli olarak kan-

dırma amacıyla bu materyalin öğretilmesine devam ediliyorsa bu eğitim değil, propagandadır. Diğer yandan, eğer öğretilen materyalin doğru olduğuna dair dürüstçe bir inanç varsa bu işlemin eğitim, propaganda veya her ikisi birden sayılması mümkündür. (Qualter 1962: 267-273). Süreç içerisindeki uygulamaların gözlemlenebilir veya gizli olması propagandacı tarafın tercihi ve politikasıyla ilgili olduğu kadar dönemin siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel, vb. şartlarıyla da yakından bağlantılıdır.

Gerçeğe uymayan sözler, propagandanın gizli veya açık olması konusuyla yakından ilişkilendirilebilecek bir konu olması açısından dikkate değerdir. Siyaset pratiğinde propagandanın sahtecilik ve yalancılıkla yakından ilişkilendirilmesi çok yaygın olmakla birlikte aşağılayıcı kullanımı nedeniyle halkın gözünde propaganda yalana eşit olsa da bu ikisinin birbirine eşdeğer görülmesi tutumunun nesnellikle pek bağdaşmadığı iddia edilebilir. Aynı şekilde, eğitim olarak görülen bazı uygulamaların da tamamıyla doğru, kesin içeriklerden oluştuğunu söylemek güçtür. Zira, Qualter'ın belirttiği gibi söz konusu eğitimin öğrettiği şeylerin gerçekliği, içinde bulunulan dönemin bilgileriyle belirlenmiş kısıtlı bir gerçekliktir ve propaganda ilke olarak, ne sadece gerçeğe ne de sadece yalana dayanmaktadır. Bu kavramla güdülen tek amaç ikna edici olmaktır. Kamuoyunun propagandaya olumsuz veya başka bir deyişle temkinli yaklaşmasının bir sebebi de propagandacının belirli dönem içinde tanıtımını yaptığı gerçek ya da gerçek olmayan bilgilerin konjonktür içerisinde değişebileceği gerçeğinin tecrübeyle bilinmesi ve bunun da kişiyi güvensizlik duygusuna sevk etmesidir. Toplum yararı olarak öne sürülen şeyler pratikte, sayıca çoğunluğu oluşturan veya kendini çoğunluk gibi göstermeyi başaran bir azınlığın yararına olabilmektedir. Sorun bazen de durgunluğa karşı değişim sorunu değil, değişimin yönü sorunu olabilmektedir. Bu hesaba katıldığı takdirde, herhangi bir topluluk içerisinde, değişim veya etkileşim girişimine muhatap olanların yeni tutum karşısındaki pozisyonlarına göre değişmekle birlikte, bu kişilerin propagandaya verebilecekleri farklı tepkiler anlaşılabilir bir hâl almaktadır.

6) KÜLTÜREL DİPLOMASİ KAVRAMININ TARİHİ PERSPEKTİFİ VE GELİŞİMİ

Diplomasi, uluslararası ilişkilerin yürütülmesine dair uğraş, aktivite veya becerileri kapsayan bir kavramdır.³ Kültürel diplomasi ise, *Milton C. Cummings* tarafından “fikir, bilgi, sanat ve kültürün diğer yönlerinin müşterek anlayışı teşvik etmek amacıyla milletler ve bu milletlere mensup insanlar arasında karşılıklı değişimi” olarak tanımlanmıştır (Cummings 2003: 1). Kültürel diplomasi, kavram adı olarak daha sonraları kullanılmaya başlanmışsa da pratikteki kullanımı aslında çok eski zamanlara kadar uzanmaktadır. *Kaşgarlı Mahmud*’un *Divanü Lugati’t Türk* adlı eseri, medeniyet ve kültür etkileşimi açısından yüzyıllar önce uygulanmış bir kültürel diplomasi ürünüdür. *Prof. Dr. Nebi Özdemir*, “Kaşgarlı Mahmud’un anıt sözlüğünün, uluslararası ilişkiler /diplomasi açısından “elçilik, casusluk, hakanlık sembolleri, yönetim, devlet, danışmanlık, protokol (yemek, konuklama, konaklama, giyim-kuşam, iletişim-sözlü, sözsüz, yazılı, gelenek, maiyet vb.), savaş, hukuk, statü/unvan, ülkeler coğrafyası ve siyasal tarih hakkında özgün veriler içerdiğini” (Özdemir 2009: 576-577) belirtmektedir. 13. yüzyılda, Kubilay Han ile Venedik Dükü arasındaki münasebetlerden 1851’deki ilk büyük dünya fuarı olan *The Great Exhibition*’a ve oradan günümüzdeki *EXPO* organizasyonlarına kadar uzanan dönemlerde kültür, karşılıklı hediyeleşme gelenekleri ve değişim içerikli ortamlarda liderler ve ülkelere kendilerinin kim olduklarını anlatma, güçlerini ileri sürme ve süreklilik arz eden ilişkiler kurmaları yönünde yardımcı olmuştur (Bound, Briggs, vd 2007:15). Roma döneminde uygulanan, dost ülke krallarının çocuklarının diğer ülke sınırları içerisinde eğitildiği programlar veya İskenderiye Kütüphanesi’nin -bugün British Council veya Confucius Enstitüsünün başka yerlerde yaptığı gibi- Yunanlılar tarafından inşa edilmesi, ilk olarak 1965’te *Edward Gullion* tarafından ortaya atılmış ve Sovyetler Birliği’nin izlediği politikalar ile bilgi açısından demokratik Amerikan politikaları arasında ayırım yapılması endişesinden dolayı hemen benimsenmiş (Cull 2009: 17) *kamu diplomasisi* ile iç içe geçmiş görünen birtakım eski uygulamaların içerisinde kültürel diplomasi faaliyetlerinin köklerinin bulabileceğini göstermektedir (Cull 2010: 12).

Tanımların paylaşılmasının ardından, kültürel diplomasi kavramsal ve teorik çerçevesi ile oluşum sürecinin anlaşılması daha sonra aktarılacak alana ilişkin pratiklerin konumlandığı noktaları kavrayabilmek için gerekli görünmektedir. Kültürel diplomasi ile kamu diplomasisi kavramları arasında ayırım yapmak, söz konusu kavramlar temelde uyumlu görünseler de her

³ <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/diplomacy?q=diplomacy> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014)

zaman birbirlerini tamamlayıcı olmadıklarından (Feigenbaum 2001: 38) ve bunları eş anlamlı kullanma yanlışına düştüğünden gerekli görünmektedir. Kültürel diplomasiyi daha geniş çerçevedeki kamu diplomasisinin bir alt kümesi olarak tanımlamak yanıltıcı olabilir, çünkü bu kültürel diplomasi kapsamının sadece sanat diplomasisi ve değişim programları ile sınırlanması anlamına gelebilecektir. Bundan da önemlisi, kültürel diplomasi için böyle bir hudut çizme, uluslararası ilişkiler ve modern küresel ekonomi politikalarındaki karmaşık kültürel imaları da zayıflatacaktır (Kang 2013: 2). Bu görüşün aksine, kültürel diplomasiyi kamu diplomasisinin bir alt dalı olarak gören farklı yaklaşımlar da mevcuttur; hatta 2000’li yıllarda bu görüşün daha fazla taraftar bulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Topic ve Sciortino 2012: 9). Zira, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı da 2005’te hazırladığı *Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy* adlı çalışmada kültürel diplomasi kamu diplomasisinin altında gösterilmektedir. Daha önce sözü edilen 1948 tarihli *Information and Educational Exchange Act* adlı plan da bu yapılanmayı destekler niteliktedir. Dolayısıyla, 2. Dünya Savaşı’nın sonundan 2000’li yıllara kadar Amerika’nın bu yapılanmaya bakışının değişmediği, kamu diplomasisinin üst çerçeve olarak devam etmekle birlikte kültürel diplomasi- nin bunun alt dalı olarak ele alındığı söylenebilir.

Yine de kamu diplomasisinin alanı içerisinde konumlanmış olmasına rağmen kültürel diplomasiyi kamu diplomasisi ile eş anlamlı düşünmemek gerekmektedir. Zira kamu diplomasisi, hükûmetlerin iç ya da dış kamuoyunu arzuladığı doğrultuda bilgilendirmesi ve etkilemesi olarak açıklanabileceğinden bu kavramın daha çok propagandayla ilişkili olduğu söylenebilir (Purtaş 2013: 4). Bununla paralel olarak, kültürel diplomasi uygulamalarının gerektirdikleri ve “diplomasi” ile “kültür” kavramlarının semantik olarak birlikte bulunması iki konsept arasındaki ayrımı güçleştirmektedir. Yine de büyük önem arz etmemekle birlikte küçük bir ayrım noktası olarak, kendini gerçekleştirmek için gazete, televizyon, internet ve radyoya daha çok ihtiyaç duyan kavramın kamu diplomasisi olduğu ve kültürel diplomasi- nin farklı olarak akademik ve artistik değişimler, sergiler, filmler, dil kursları, vb. ile de uygulanabileceği akla getirilirse iki nosyon arasındaki anlam karmaşasından kurtulmak mümkün olabilir (Fox ve Franco’dan aktaran, Topic ve Sciortino 2012: 9-10). 21. yüzyıldaki bilgi ve iletişim teknolojileri ile entegre olmuş kültürel paylaşım ortamları göz önünde bulundurulduğunda, Topic ve Sciortino’nun getirmiş olduğu yoruma çok da bağlı kalınmaması gerektiği ortadadır. Leonard’a göre ise bu iki tasarımı birbirinden ayıran, uzun dönemli ilişki inşasıdır. O, kamu diplomasisi konseptini zamanı temel ölçüt alan 3 aşamalı bir kavramsallaştırma ile açıklamak-

tadır. İlk aşama saatler veya günler almakta; ikinci kademe aylar içerisinde uygulanmakta ve son mertebe ise yıllar alabilen uzun süreli ilişki kurulmasına dayanmakta ve kültürel diplomasinin alanına girmektedir. Bu son ayrıma bakıldığında, kültürel diplomasinin yine kamu diplomasisinin altında bir alt dal olarak ele alındığı görülür (Fox, Franco ve Leonard'dan aktaran, Topic ve Sciortino 2012: 9-10). 1940'lı yıllardaki propaganda mefhumunun kafalarda daha sempatik bir çağrışım oluşturmaya amacıyla 1965'te ortaya atılan kamu diplomasisi terimine dönüştürülmesi üzerinden bu ayrım değerlendirilecek olursa, kültürel diplomasiyi kamu diplomasisinin alt kolu olarak düşünmenin, kişileri 21. yüzyılda salt propaganda üzerinden düşünmeye sevk ederek kültürel diplomasiye gerçekçi yorumlar getirilmesine engel olacağı da söylenebilir.

Politik işleyiş içerisinde kültürel diplomasinin nerede konumlandığı hususunda da bazı anlaşmazlıklar mevcuttur. Bazı kesimler bunu dış politikanın bir unsuru olarak görürken diğer birtakım görüşlere göre ise kültürel diplomasi kendi başına belirgin bir kültür politikası enstrümanıdır. Aynı zamanda, derinlikli bir bakış açısının tercih edilmediği durumlarda sömürgecilik, emperyalizm ve propagandayı çağrıştırmaktan dolayı söz konusu kavramın sıklıkla negatif algılandığı da görülmektedir. Zira, özellikle politik sistemin dominant ülkeleri 2. Dünya Savaşı ve sonrasında kültürü politik, sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerini aktarmak amacıyla kullanmıştır (Nisbett 2012: 2). Kültürel diplomasi ülkelerin kültürel asimilasyonu düşüncesini akla getirmektedir ve dolayısıyla belli bir coğrafyada etki bırakmak için kültürün kullanıldığı yönünde inanışlar da mevcuttur.⁴ Kültürel diplomasiye yönelik bu tür olumsuz yaklaşımların, bu kavramın içinde bulunan karşılıklı anlayış geliştirme, iki taraflı paylaşım gibi hususları gerektiğince hesaba katmadığı değerlendirilmektedir. Kültürel ilişkilere yüklenen bu olumsuz görüşlerden farklı olarak J. Holden, araçsallığı doğal şekilde iyi ve kötü olarak basite indirgeyen; artistik kalite ve bütünlüğün kaybedildiği iddiasıyla geniş ölçüde enstrümental politikaların zararlı etkilerine odaklanan tartışmaların kutuplaşmış olduğunu düşünmektedir (Holden 2004: 17). Holden'in konuya getirdiği yorum, kültürel diplomasiyi önceki ayrıştırıcı kültür yaklaşımlarından farklı şekilde ele aldığı ve kültürü dış politikayı desteklemek için kullanılan pasif bir ikincil unsur olarak görme eğiliminden uzak olduğundan realist görünmektedir. Mitchell ise, kültürel diplomasi ile kültür propagandasını birbirinden ayırmak gerektiğini belirterek ikisinin birbirine zıt uçlarda bulunduğunu ve kültürel diploma-

⁴ <http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Gerome-Evolution-of-Cultural-Diplomacy.pdf> (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2013)

sinin kültürel ilişkilerin içine işlediğini savunmaktadır (Mitchell'den aktaran, Nisbett 2012: 3). İlerleyen sürece bakılarak, internetin hızlı gelişimi ve küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan kültür endüstrilerinin farklı kültürlerle mensup toplulukları kültürel aktarım konusunda daha derin endişelere sevk ettiğini belirtmek de önem arz etmektedir (Nisbett 2012: 2).

Küreselleşme süreci ve iletişim teknolojileriyle şekillenen bilgi çağının ortaya çıkışı yeni bir güç dağılımı yapısını ortaya çıkarmıştır. Manuel Castells güç kavramıyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Güç, kendi arzusunu diğer sosyal aktörlere dayatmak üzere sosyal bir aktörün yapısal kapasitesi olarak algılanmaktadır. Bütün kurumsal sistemler güç ilişkileri kadar hâkimiyet ve karşı hâkimiyetin tarihî sürecinde tartışılan bu güç ilişkilerinin limitlerini de yansıtmaktadır. Karşı gücün oluşum süreci, bir sosyal aktörün direnme ve kurumsallaştırılan güç ilişkilerine meydan okuma kapasitesidir. Aslında, güç ilişkileri, toplumlar çeşitli ve çelişkili olduklarından, doğası gereği çelişkilidir. Bundan dolayı teknoloji, iletişim ve güç karşıt değer ve çıkarları yansıtır ve uyumsuzluk içindeki sosyal aktörlerin çoğunluğunu birbirine bağlar (Akt. Kang 2013: 2).

Buradan hareketle, kültürlerin küresel alanda daha görünür bir hâl almasıyla birlikte toplumlar arasında bir çeşit kültürel olarak var olma rekabetinin başladığı söylenebilir. İletişim teknolojilerinin de sürece dâhil olmasıyla birlikte karmaşık boyuttaki kültürel yapıların güç uygulama ve buna bağlı ilişkiler geliştirme temelinde katılım anlamında daha aktif konuma geçtikleri söylenebilir. Karşıt değerlerin uluslararası boyutta yansıtılmasının güç uygulama süreçleri ile sağlanması, gücün bu anlamda olumsuz olarak algılanmasına sebep olabilecekse de günümüz bağlamında bilginin güç olduğu düşünüldüğünde bahse konu süreçlerin toplumların birbirini anlamasını yardımcı olacağı aşikârdır.

Toplumların karşılıklı olarak birbirlerini anlamaları hususunda 21. yüzyılda en popüler olan belirleyiciler sosyal aktörlerdir. Söz konusu aktörlerin çoğunluğunun katılımı ise yeni aktörlerin ortaya çıkması ve diplomasinin alanının genişleyerek şirketler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kültür elçilerinin de bu alana girmesi anlamına gelmektedir. Bu da kültürel diplomasinin propagandadan farklı olarak şeffaflık temelinde doğal bağlamına oturarak işleyiş olgunluğuna kavuşabilmesi anlamında ihtiyaç duyulan geniş sivil katılımın habercisi gibidir.

Sivil toplumdan söz ederken halkın ve halk temsilcilerinin sürece etkisinden bahsetmek de gerekmektedir. Buradan hareketle, parlamentoların karar alma süreçlerini etkiledikleri ülkelerde kamuoyu desteğinin alınmasının çok önemli bir hâl aldığı iddia edilebilir. Kamuoyu

şekillendirmeye yönelik diplomasinin en az geleneksel diplomasi kadar ön plana çıkmaya başladığı ülkeler arasında Türkiye de gösterilmektedir. Bu bağlamda güven ortamı oluşturmak, yumuşak gücün önemli bir kaynağıdır. İtibar eskiye göre çok daha önemlidir ve politik mücadeleler güvenilirliğin kurulması ve yok edilmesi etrafında şekillenmektedir. Hükûmetler sadece diğer hükûmetlerle değil; aynı zamanda medya, şirket, sivil toplum kuruluşları, hükûmetler arası organizasyonlar ve bilimsel topluluk ağlarıyla saygınlık için rekabet hâlinde dirler (Nye 2008: 99-100). Bu ortamın doğal olarak sivil toplum kuruluşlarının ön plana çıkmasına yardımcı olduğu görülmektedir.

İtibar havası ve güven platformunun meydana getirilmesi noktasında devletin resmî ve doğası gereği içten olmaktan uzak yapısı, tatmin edici bir ikna düzeyini yakalamada oldukça yetersizdir. Bundan dolayı da tavandan tabana doğru inme ve bireyleri dinleyerek onlara hitap etme becerilerinin geliştirilmesi zorunluluğu doğmaktadır. İşte bu noktada, kültürel diplomasiyle özdeş görülmemesi gereken kamu diplomasisi dış politika gündeminde hem kavram hem de uygulama olarak yumuşak güç üzerine artan bir vurguyla değer kazanmıştır (Nye'den aktaran, Kang 2013: 2). Kamu diplomasisi devletler tarafından dışarıda da kamuoyu oluşturulmasında araç olarak kullanılmaya başlamıştır (Cull'dan aktaran, Kang 2013: 2). Görüldüğü üzere, kamu diplomasisi kamuoyu oluşturarak kitleleri etkileme, tek yönlü bir iletişim kanalı üzerinden kendini gerçekleştirme eğilimindedir.

Kültürel diplomasinin uygulayıcıları üzerinden giderek kavrama farklı bakış açıları getirenler de vardır. Kültürel diplomasinin ana aktörlerinin uluslararası kültür politikalarıyla uğraşan devlet temsilcilerinden oluşması bakımından kamu diplomasisinden ayrıldığını belirten Richard T. Arndt bu konuda “ancak ulusal hükûmetler için çalışan resmî diplomatlar bu doğal akışı şekillendirmeye ve ulusal çıkarlar için geliştirmeye çalıştıkları zaman kültürel diplomasi vuku bulabilir” demektedir (Arndt 2006: 18). Arndt'ın bu görüşüne alternatif oluşturabilecek ve realiteye daha uygun görünen başka yaklaşımlar da mevcuttur. Gerome Elodie, kültürel diplomasinin daha samimi bir temelde yürütüldüğünü ve bu yakın ilişki vesilesiyle resmî ilişkilerle sağlanamayacak kültürel gelişimlerin elde edilebileceğini savunmaktadır.⁵ 2000'li yıllarda kültürel ilişkilerin devletler arası resmî, bürokratik ilişkilerin tekeline çıktığı ve sivil toplum kuruluşlarının yükselişe geçerek ilişkilerde belirleyici olduğu düşünüldüğünde, Elodie

⁵ <http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Gerome-Evolution-of-Cultural-Diplomacy.pdf> (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2013)

tarafından öne sürülen görüşün kültürel diplomasinin doğası ile dönemin siyasi ve kültürel atmosferini açıklamada daha yardımcı olduğu ifade edilebilir.

Kültürel diplomasinin aktörlerinden söz ederken, kültürün devlet tarafından kurumsallaştırılmasının özgün bir düşünce olmadığı; onun daha ziyade kurumsal ve politik çerçeveler içerisinde dinamik bir kavram olduğu yönündeki düşünceler de üzerinde durulmaya değerdir. İletişim teknolojilerinin dünyayı, toplumları ve kültürleri dönüştürdüğü, çok kutupluluğun esas olduğu, yerelin ön plana çıkmaya başladığı günümüz koşullarında kültürün devlet tarafından kurumsallaştırılmasının kültürü dar bir çerçeveye hapsedebileceği düşünülebilir. Kültürel diplomasinin kültür politikaları ve uluslararası kültür siyaseti içerisinde ele alınması da kültürden verim alınabilmesi ve onun sınırlarının genişletilebilmesi için gerekli olabilir. Zira kültürel güç, aktörlerin kimliklerini oluşturmak veya dönüştürmekle ilgilidir (Singh'ten aktaran, Kang 2013: 4).

Kültürel diplomasinin iki ana boyutu vardır. Bu boyutlardan birincisi; kültürün, Joseph S. Nye tarafından 'bir tarafın istediği sonuçları almak doğrultusunda, baskı veya ödeme yapmaktan ziyade, ilgi çekici yönlerini artırmak suretiyle diğerlerini etkileme yeteneği' olarak ifade ettiği *yumuşak güç* (Nye 2008: 96) vasıtasıyla kıyaslanarak diğer ülkelerle ilişkilerdeki rolüne vurgu yapar. İkinci boyut ise küresel yaratıcı ekonomiler içerisinde ulusal rekabete önem verilmesi doğrultusunda kültürün temel unsur oluşuna dikkat çekilmesidir (Kang 2013: 4). Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık gibi devletlerin kültürel yönetim süreçlerini yukarıda bahsi geçen iki boyuttan da istifade ederek ürettikleri, devletlerin dış politika amaçlarına daha kolay ve kalıcı olarak ulaşmada kültürün uzun yıllardır önemli yer tutmasından ve özellikle kültür endüstrilerini küresel ölçekte yönlendirip dönüştürmelerinden de anlaşılmaktadır. Kültürel diplomasi kavramıyla yeni tanışan ülkelerin ise endüstriyel boyuttan ziyade dış politika-ya kültürel dinamikleri de dâhil ederek uluslararası alanda etkin olma çabasında olduğu söylenebilir. Ayrıca kültürel diplomasi tasarımının temelinde pozitif ve negatif olmak üzere iki şekli bulunmaktadır. Pozitif olan; millî çıkarların tanıtımı ve kültürler arası ilişkilerin güçlendirilmesi doğrultusunda yumuşak gücün kullanımını ve kültürel değişimi destekleyen bir devletin bulunduğu ortamda kültürel diplomasinin ikna gücünü kapsamaktadır. Negatif olan ise, ulusal imajını ve çıkarlarını korumak amacıyla bir devletin kültürel etkileşimi sınırlı düzeyde tutmasını ifade etmektedir (Chakraborty 2013: 31).

Kültürel diplomasiyi, kültür politikaları ve kalkınma perspektifleri çerçevesinde değerlendirmek de gereklidir. Kültür politikaları ve kalkınma ilişkisi etrafındaki söylemler, son 20 yılda kültür ve devlet ilişkisini önemli ölçüde dönüştürmüştür (United Nations Conference on Trade and Development [UNCTAD] 2010: 12). Kültürel boyut devletlerin sosyal, politik ve ekonomik gündemlerinde daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Bu da yerel, ulusal ve uluslararası bağlamlarda çeşitli ulusal çıkar dizilerine hizmet eden kurumsal tutum ve politika yaklaşımlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kültür yaygın olarak kaynak, sermaye ve güç olarak benimsenmektedir (Nye 2004:7). Bu bağlamda, ekonomi ve politikanın kültürelleştikleri ölçüde küreselleştikleri beklentisi doğmaktadır (Waters'tan aktaran, Caselli 2006: 1). Ekonomi ve politika bağlamında buradan hareketle akla gelebilecek en yakın kavram *kültür endüstrileridir*. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkeleri kültürü endüstriyel kalkınma stratejilerinin temeline yerleştirerek küresel güçlerini pekiştirmekte, böylelikle küresel alanda söz sahibi olmaktadır.

Her ülkenin kendi mesajını diğerlerine aktarmak için yarıştığı günümüzde kültürel diplomasi, uluslararası iletişim biçimi olarak da öne çıkmaktadır (Ryniejska ve Kieldanowicz 2009: 2). Yerellik için, modern kültür politikasının temel amacı kültürel sermaye birikimi yoluyla ekonomik değer yaratmaktır. Yeni ekonomiler bilgi temellidir ve bilgi, kültür tarafından şekillendirilen kurumlar aracılığıyla elde edilir. Bundan dolayı, ulusların kültürel zenginliği yeni ekonomi yolunda anahtardır (Feigenbaum 2001: 17). Kültür politikası yerel, ulusal ve uluslararası alandaki kültürel içeriklerin üretim, dağıtım ve tüketim döngüsüyle ilgilenir (Kang 2013: 5). Bu ifade, kültürel politikanın söz konusu döngü temelinde aslında kültür endüstrileriyle de yakından ilişkili olması gerektiğini düşündürmektedir, çünkü küreselleşme sürecinde kültürün ekonomik değeri olan bir varlık alanı olarak ele alınması gerekliliği bağlamında kültür politikalarının etkili olabilmesi için kültür endüstrisine önem verilmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Kültür endüstrisinin beraberinde getirdiği veya desteklediği söylenebilecek unsurlardan belki de en önemlisi kültürel çeşitliliktir. Kültürel diplomasi ve kültür politikaları içerisinde kültürel çeşitliliğin çokkültürlülük ve kültürler arasılık olmak üzere iki yönü vardır. Çokkültürlülük, bir toplum içindeki kültürel çeşitliliğe odaklanmakta ve temel insan hakları, bütün azınlıkların kültürel hayata eşit katılımı ve bunlara ilişkin yasal statüleri içermektedir. Kültürler arasılık ise devletler, toplumlar/kültürler arasındaki kültürel çeşitliliğe odaklanmıştır. Bu yaklaşım, devletler arasındaki dengeli kültürel değişimlerle (insan ve kültürel ürünler dâhil) ilgilenir.

Geleneksel kültür politikasının birçok aracı çok uluslu şirketler tarafından egemen olunan kültürel sektörlere müdahale ederek aslında kültürel çeşitliliğin geliştirilmesi için çalışır. Dolayısıyla, bu bağlamda değerlendirilebilecek kültürel diplomasinin de ülke kültürü tanıtımında çok amaçlı bir süreç olduğu ileri sürülebilir (Kang 2013: 6).

Uluslararası kurumsal seviyede, UNESCO'nun *Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi*, politik temsil ve kültürel piyasalardaki pay dağılımı bağlamında ifade çeşitliliğinin sürdürülebilirliğini teminat altına almayı hedeflemektedir. Bahse konu sözleşmenin “Tanımlar” başlığı altında bulunan 1. maddede, “Kültürel çeşitlilik, yalnızca insanlığın kültürel mirasının ifadelerin çeşitliliği aracılığıyla ifade edildiği, çoğaltıldığı ve aktarıldığı çeşitli yollarla değil, aynı zamanda hangi araç ve teknoloji kullanılırsa kullanılsın, muhtelif sanatsal yaratım, üretim, yayılım, dağıtım ve kullanım biçimleriyle de ortaya konulur” denilmektedir. Buradan anlaşılabileceği üzere, kültürel piyasalarda türlü ürünlerin yer alması ve varlıklarını koruması hususu güvence altına alınmıştır.

Kültürel diplomasiden bahsedilirken gündeme doğal olarak küreselleşmenin de gelmesi beklenmektedir. Küreselleşmenin ise Amerikanlaşma olduğu şeklindeki tek boyutlu popüler fikirlerin ötesinde Koichi Iwabuchi, ‘küresel olarak yayılan kültürel ürün ve imajların her yerellikte melezleşme süreci aracılığıyla tüketilmekte ve şekillendirilmekte olduğunu’ iddia etmektedir. Kültürel çeşitlilikteki artış, küreselleşme bağlamındaki sermaye mantığıyla yönetilmektedir. Küreselleşme, Amerika temelinde kendine has bir homojenleştirme getirirken, dünya, standardizasyon aracılığıyla daha çeşitli ve çeşitlendirme vasıtasıyla daha standartlaşmış bir yer hâline gelmektedir. Küreselleşmenin kültürel dinamikleri çok uluslu şirketlerin pazarlama mantığıyla yürütülürken ulusal kültürlerin hâkim klişeleri teşvik edilmekte ve kârlı olmayan kültürel farklılıklara itibar edilmemektedir (Iwabuchi'den aktaran, Kang 2013: 6). Iwabuchi'nin sözünü ettiği melezleşme süreci 21. yüzyılda kültürel diplomasinin daha şeffaf şekilde ilerleyen farklı kimlikteki bir propaganda türü olabileceğini akla getirebilecek olmakla birlikte, bu bir bakıma da çift yönlü bir etkileşimi çağrıştırmaktadır. Zira, Amerika merkezli olarak dünyaya yayılan kültür ürünleri ilgili coğrafyalarda yerel bağlama uydurularak dönüştürülmekte ve tüketilmektedir. Bu da meselenin tek taraflı olarak ele alınmasının yetersizliğini göstermektedir.

“19. ve 20. yüzyıllardaki sosyoloji, bütün toplumların, samimi ilişkiler ağına sahip sanayileşme öncesi topluluktan (gemeinschaft) kalıp ve kurallara bağlı, kişisel çıkarın öne çıktığı sana-

yileşme dönemine has organik dayanışma toplumlarına (gesellschaft) dönüşerek tecrübe ettikleri moderniteyi tek yönlü ve Batılılaşma ile eş anlamlı bir süreç olarak ele almıştır. Günümüzde buna karşıt olarak geliştirilen çoklu modernite ise Batı'nın askeri ve ekonomik emperyalizm yoluyla dünyaya yaymaya çalıştığı iddia edilen modernite hususundaki tekeli reddetmektedir". Çoklu modernite, küreselleşme ile ortaya çıkmaya başlayan çokkutuplu yapılanmaları öne sürerek oluşan yeni çekim merkezlerinde Batı tarzı modernitenin sürekli olarak yeniden yorumlandığı ve yapılandırıldığına dikkat çekmektedir (Kaya ve Tecmen 2011: 8). Bu noktadan kültürel diplomasiye yaklaşıldığında, çift yönlü ilişkiler ağının, kültür propagandasının görüldüğü 1940'lı yıllara oranla; birey, kültür, toplum ve devlet ilişkisini farklı ve kavranması güç bir noktaya götürdüğü şeklinde bir yorum getirilebilir.

7) TÜRKİYE'DE KONUYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkiye'de gerçekleştirilmiş kültür çalışmalarında, kültür propagandası ve kültürel diplomasi kavramlarıyla ilgili birtakım önemli çalışmalar bulunmakla birlikte bu faaliyetlerin genellikle uluslararası ilişkiler disiplininin penceresinden, bazen de yalnızca iletişim veya tarih bilimleri açısından konuya yaklaştığı ve bunun bir sonucu olarak da karşılaştırmalı kültür çalışmaları bağlamında bütüncül bir bakış açısıyla ilgili hususun değerlendirilmediği görülmektedir.

İlk olarak kültür propagandasına bakıldığında, bu kavrama ilişkin uygulamalarla en ciddi biçimde 2. Dünya Savaşı zamanında karşılaşıldığından, eserlerin de bu döneme ait pratikler üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Prof. Dr. Süleyman Seydi'nin *Zor Yıllar: 2. Dünya Savaşı'nda Türkiye'de İngiliz-Alman Propaganda ve İstihbarat Savaşı*, Doç. Dr. Huriye Kuruoğlu'nun *Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo* ve Doç. Dr. Sezer Akarcalı'nın *2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda* adlı kitapları bu anlamda önemli bilgiler içeren kitaplardandır. Bahse konu dönemin kültür propagandasını daha ziyade iletişimci bakış açısıyla açıklayan ve bu çalışmada istifade edilen yukarıdaki eserlerin yanında; Tunç Yıldırım'ın *II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye'deki Fransız ve Anglosakson Kültürel Etkinliklerinde Sinemanın Yeri*, İsmail Özer'in *İngiliz Kültür Heyeti (British Council) ile Halkevleri Arasındaki Kültürel Münasebetler (1939-1950)* ve Eminalp Malkoç'un *Activities of British Council in Turkey in 1940's Through People's Houses* adlı makaleleri ile Ayşegül Avcı tarafından 2009 yılında hazırlanan *American Propaganda in Turkey As Economic, Military and Cultural*

Warfare Against Germany During The Second World War adlı yüksek lisans tezi bu çalışmada da istifade edilen ve 1940'lı yıllarda kültürün benimseniş şekline dair mühim ipuçları sağlayan dikkat çekici yapıtlar arasındadır. Ayrıca, İsmail Özer'in 2010 yılında sunduğu *Türk Modernleşmesinde Halkevleri ve Diyarbakır Halkevi Örneği* başlıklı doktora tezinin bir bölümünde British Council ile Halkevleri arasındaki ilişkilere dair önemli bilgiler verilmektedir.

Öte yandan, çalışmanın diğer yarısını oluşturan ve adlandırma açısından oldukça yeni olsa da yüzlerce yıllık uygulama geçmişine sahip kültürel diplomasi kavramına ilişkin Türkiye'deki çalışmaların ağırlıklı olarak uluslararası ilişkiler alanında uzmanlaşmış kişiler tarafından hazırlandığı görülmüştür. Türkiye'de ilgili konsepti ele alan akademik çalışmaların, bu alanda son yıllarda görülen kurumsallaşma hızının gerisinde kaldığı ve söz konusu nosyonun henüz yeterli akademik ilgiyi görmediği söylenebilir. Şeyda Barlas Bozkuş'un *Kültür Diplomasisinin Sınırları: Türk Kültürü ve Sanatının Uluslararası Platformlarda Tanıtımı (1980-2010)*, Ayhan Kaya ile Ayşe Tecmen'in *The Role of Common Cultural Heritage in External Promotion of Modern Turkey: Yunus Emre Cultural Centres* ve TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı Doç. Dr. Fırat Purtaş'ın *Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi* adlı makaleleri; Ayşe Kâya'nın *Cultural Policy of Turkey and England in the 1980s: A Comparative Study* ve Cansu Güleç'in *Cultural Diplomacy in Turkey's Relations with the Middle East 2002-2011* isimli yüksek lisans tezleri, son yıllarda kültürel diplomasi kavramına yönelik akademik eğilimin önemli göstergeleridir. Ayrıca, Tuğçe Ersoy Öztürk tarafından hazırlanan *Cultural Diplomacy* başlıklı kitap, Türkiye'de direkt olarak kavramın adıyla çıkmış, bilinen ilk ve tek kitaptır. Bu çalışmaların dışında, 2009 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen 9. *Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu*'nda Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu'nun *Kültürel Güvenlik ve Kültürel Diplomasi Kavramsallaştırmaları Bağlamında Dil ve Ekonomi İlişkisi Üzerine Tespitler* başlıklı bildirisi, Türk dünyasından geniş katılımın olduğu bu tür bir organizasyonda, kültürün bilhassa güvenlik ve ekonomi boyutuna dikkat çekilmesi bakımından farklı olması ve Türk soylu halkların kültürel ortaklıklar temelinde ortaya koyabilecekleri kültür endüstrisi üretimlerini akla getirmesi bakımından önemli görünmektedir.

I. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KÜLTÜR PROPAGANDASI

UYGULAMALARI⁶

I. DÜNYADA KÜLTÜR PROPAGANDASI UYGULAMALARI

1.1. Amerika Birleşik Devletleri

1936'da düzenlenen *Buenos Aires Kongresi* sonucunda düzenlenmesine karar verilen; Kuzey ve Güney Amerika'da bulunan devletlerin aralarında karşılıklı olarak öğrenci ve akademisyen değişim programları düzenlemesini esas alan kararın bir yansıması olarak 1938 yılında Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Kültürel İlişkiler Birimi'nin kurulmasıyla Amerikan kültür propagandası çalışmalarının başladığı kabul edilmektedir (Ninkovich 1977: 216). A.B.D.'nin kültürel alandaki çalışmaları, Avrupa devletlerinin tek taraflı ve milliyetçilik merkezli kültür politikalarını takip etmeme ve liberal bir kültür politikası izleme yöneliminde olsa da söz konusu devletin özellikle 2. Dünya Savaşı yıllarındaki kültürel atılımları Latin ülkelerindeki Sovyet etkisini kırma amacını taşıdığından ve saf bir kültürel etkileşim ve karşılıklılık temeline dayanmaktan uzak olduğundan kültür propagandası kapsamında değerlendirilmiştir. Örneğin, New York'taki müzelerden seçilen 300 adet tablonun 1941 yılında çeşitli Güney Amerika şehirlerinde sergilendiği organizasyonlara 200.000'den fazla insanın katıldığı (Ninkovich 1977: 219) belirtilmiştir. Buna karşılık olarak da bazı Latin Amerika ülkeleri A.B.D. içerisinde birtakım sanat sergileri düzenlemiştir. Burada belirtilmesi gereken nokta, sanat ve dolayısıyla kültürden, rekabet hâlinde olunan Sovyetler Birliği karşısında Latin ülkelerini A.B.D. saflarına yaklaştırmak için propaganda amacıyla yararlanılmasıdır.

1946 yılında UNESCO'nun fiili olarak kurulmasıyla birlikte kendi vizyonuyla örtüşen çok taraflı bir kurumsal çatı altında uluslararası kültürel etki ağını genişletme fırsatı elde eden A.B.D., ilk aşamada sanatın tıpkı dolar gibi evrensel bir dili olduğunu; farklı geleneklere sahip milletler arasındaki ortak değerleri benimseyerek sanatsal değişim işbirlikleri vasıtasıyla sözel, politik ve kültürel bariyerlerin ortadan kaldırılabileceğini ileri sürmüş ve sanat alanına

⁶ Bu ve sonraki bölümde verilen bilgilerin önemli bir bölümü British Council ve diğer kurumların internet sitelerinde bulunduğundan birtakım sayfalarda yoğun şekilde bağlantı adresinin kaynak gösterilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bağlantı adreslerinin çoğu, metnin biçim ve akışının bozulmaması amacıyla dipnot olarak verilmiştir.

ait grafik sembollerin bunu başarmada önemli olduğunu vurgulayarak kültür politikasında sanata önem atfetmiştir. Bu politikalar uygulanırken devlet tarafsız bir rol takınmamış ve Amerikan değerlerinin yurt dışında resmî olarak sergilenmesi hususunda müdahaleci bir tutum gösterilmiş, dış dünyanın sanat eserleri üzerinden A.B.D.'yi nasıl yorumlayacağı konusundaki belirsizlik otoriteleri kontrolcü davranmaya itmiştir. Bu da kültür propagandasının başka bir dışavurumu ve aslında müdahale yoluyla özgürlükçü yanı zarar gördüğü ve manipüle edildiği için Ninkovich'in de belirttiği üzere (Ninkovich 1977: 234) dış dünyaya sunulanın gerçek sanat olamayabileceği şeklinde yorumlanabilir. Bu noktada belirtilmesi gereken ayrı bir husus ise, A.B.D.'nin tutarsız, çift yüzlü kültür politikasına *Arthur Goodfriend* tarafından getirilen ve bahse konu devletin kendi vatandaşları ve diğer ülkelerde yaşayan insanlara hitap ederken farklı kültürel iletişim kanalları kullandığına dair eleştiridir. Kendi toprakları içindeki açık topluma yönelik özgür, canlı, rengârenk ve özel teşebbüse dayalı yayınlara destek olan A.B.D., önemli bir bölümü kapalı toplumları teşkil eden yurt dışındaki halklara yönelik kültürel aktivite ve aktarımlarında ise resmî telkin amacı taşıyan ve *Voice of America* gibi bir teşkilat aracılığıyla tek bir ağızdan yayınlar yapılmasına özen göstermiştir (Goodfriend 1971: 106). A.B.D. kendi sistemi içindeki insanlara uyguladığı bir yönüyle demokratik sayılabilecek çok seslilik uygulamalarını, karşısındaki kitle izole edilmiş bir nitelik taşıyorsa tam tersi yönde icra etmektedir ve kültür politikasını devlet eliyle yürütmeye çalışmaktadır.

Pratikteki çalışmalara bakıldığında, ilk olarak 1942'de Mexico City'de açılan ve sonrasında Buenos Aires ve Santiago şehirlerine kurulan kütüphaneler ve dil bariyerinin aşılabilmesi için bu merkezlerde verilen İngilizce dersleri, diğer kültür propagandası çalışmaları olarak öne çıkmaktadır. Ek olarak, 1943-1946 yılları arasında İngiliz Milletler Topluluğu üyesi devletlerde de açılan bu referans kütüphaneleri ve daha sonra buna eklenen bilgi merkezleri, iki uluslu merkezler ile okuma salonlarının sayısı 1953 yılında 75 ülkede 230 merkeze ulaşmıştır (Collett 1972: 538-539). 1963'e kadar bu merkezler vasıtasıyla 15 milyon kitap okuyucuların istifadesine sunulmuştur (Arndt 2006: 196). Ayrıca 1942'de çokdilli yayını temel alan *Voice of America* radyosunun kurularak Güney Amerika'da yayına başlaması, 1946 yılında başlatılan ve o dönemki en önemli hedeflerinden biri komünizmi zayıflatmak olarak belirlenen öğrenci ve akademisyen değişim programı *Fulbright*, Amerikalı senfoni orkestraları, dansçılar, caz müziği gruplarının yurt dışındaki organizasyonlara gönderilmesi A.B.D.'nin özgürlükçü ve entelektüel yanına vurgu yapılarak ülke çıkarlarına hizmet etme amacına yöneliktir (Glade 2010: 241-244). 1948 tarihli *U.S. Information and Educational Exchange Act* kapsamında her

yıl 55 ülkede 200.000 öğrenciye İngilizce öğretilmesi; yılda ortalama 6.500 öğrenci, akademisyen, uzman ve öğretmen dâhil olduğu 90'dan fazla ülkeyi içine alan çeşitli değişim programlarının organize edilmesi; 1954-59 yılları arasında *New York Filarmoni Orkestrası* ve daha birçok müzik grubunun 90'dan fazla ülkede programlar düzenlemesi (Thayer 1959: 741) A.B.D.'nin bu alanda göstermiş olduğu gayretleri örneklemektedir. Yurt dışında İngilizce öğretimini desteklemek amacıyla geliştirilen ve Türkiye'de 1962-1971 yılları arasında 1.460 Amerikalı gönüllünün çalıştığı *Peace Corps* gibi değişim programları (<http://www.peacecorps.gov/learn/wherepc/>) da A.B.D.'nin çok boyutlu kültür politikalarına hizmet etmiş ve etmektedir. Sovyetler Birliği'nde yaşayan İngilizce seviyesi yüksek insanlar için bu dilin *Voice of America* gibi radyo istasyonları üzerinden gerçeğe dayalı bilgileri edinmek ve dış dünyayla bağlantı kurabilmek için önemli bir prestij kaynağı olarak görüldüğünden söz edilmektedir (Nash 1971: 3). Bu da A.B.D.'nin kültür propagandası anlamında en büyük rakibi olarak gördüğü Sovyetler Birliği'ne mensup insanların algılarını şekillendirmede ne kadar başarılı olduğunu ortaya koymaktadır.

1.2. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'ın kültürü uluslararası bir unsur olarak ilk değerlendirmeye başlaması 1883'te Fransızların kurduğu *Allaince Française*'a karşı gösterilen reaksiyonla eş zamanlı olarak düşünülebilir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Britanya, uluslararası kültürel girişimler konusunda inisiyatif almada isteksiz davranmış, o zamana kadar dünya çapında gerçekleştirdiklerinin zihinlerde başlı başına güçlü bir Britanya görüntüsü oluşturduğu konusunda kendinden emin görünerek daha durağan bir politika izlemiştir. Ancak, iki savaş arası dönemde ve özellikle 1930'ların başında politik, ekonomik ve kültürel bir rekabet ortamında özellikle Almanya Federal Cumhuriyeti ve Fransa'nın propaganda faaliyetlerinin yoğunluk kazanması ve bu ülkelerin Birleşik Krallık'ın zayıf kalan uluslararası görünürlüğünden faydalanması Britanya'nın dışarıdaki imajının zedelenmesine neden olmuştur. Bu durum karşısında Birleşik Krallık, diğer devletlerle kültürel ilişkilerin geliştirilmesiyle ticaret gelirlerinin de artacağını ümit ederek harekete geçmiştir. *Hazine Bakanlığı* tarafından uzun vadeli bir gider kaynağı olarak görülen kültür propagandası atılımı başlangıçta sekteye uğramışsa da 1926'da uzun süredir ihmal edilen Arjantin ve Mısır'daki İngiliz eğitim kurumlarına destek sağlanmaya başlamıştır. 1931 yılında *Haber Dairesi*'ne 2.500 sterlinin tahsis edilmesinden sonra kültür

propagandası çalışmaları kitaplar, dersler, filmler ve yayıncılık olmak üzere dört ana başlıkta toplanmıştır. Ayrıca, seçkin öğretim üyelerinin Britanya'ya davet edilmesi ve Britanya'dan diğer ülkelere aynı kalitedeki kişilerin gönderilmesinin iyi bir kültür propagandası örneği oluşturacağı düşünülmüştür. Fransa, Almanya Federal Cumhuriyeti ve İtalya'nın kültür propagandasından farklı olarak Birleşik Krallık'ın çift yönlü bir etkileşimle daha ileri düzeyde bir propaganda faaliyeti yürütebileceği değerlendirilmiştir. 1934'te *The British Committee for Relations with Other Countries* adıyla kurulan ve daha sonra adı British Council olarak kısaltılacak yapılanma; İngilizcenin desteklenmesi için yurt dışındaki üniversitelere burs tahsis edilmesi, yurt dışında Britanya kütüphanelerinin kurulması, seçkin Britanyalı konuşmacıların katıldığı seminerler dizisinin düzenlenmesi, önde gelen gazeteci ve profesyonellerin İngiltere'yi ziyaret etmeleri için destek olunması ve film gösterimleri olmak üzere beş başlıkta faaliyet alanını toplamıştır. Ayrıca, ülkelerin tanıtımının hem Britanya'da hem yurt dışında karşılıklı şekilde yapılarak muhtemel olumsuzlukların ortadan kaldırılmasına da önem verilmiştir. Birleşik Krallık'ın kültür propagandasındaki temel amaç, Britanya'nın yurt dışındaki prestijinin doğrudan artırılarak dolaylı şekilde endüstriyel ve ticari çıkarların desteklenmesi olmuştur.

Başlangıçta Dışişleri Bakanlığının bir eklentisi gibi görünen ve daha sonra adı British Council olarak değiştirilecek *The British Committee for Relations with Other Countries*'in resmî bir propaganda teşkilatı olarak görülmesi uygun olmamakla birlikte bu oluşumun tıpkı İngiliz yayın kuruluşu *British Broadcasting Corporation (BBC)* gibi yarı özerk ve kendi işleyişine kendi karar verebilen bir organizasyon olduğu unutulmamalıdır. Filmlerin ciddi bir propaganda unsuru olarak kullanıldığı 1920'li yıllarda ayrıca *Britanya Film Enstitüsü*, *Birleşik Filmler Komitesi* ve özellikle *Emperyal Pazarlama Kurulu*'ndan da destek alınmış ve yurt dışında film gösterimleri gerçekleştirilmiştir. Filmlerin yurt dışına taşınması hususunda İngiliz hükûmeti fazla inisiyatif almamayı tercih ederken burada daha çok *Britanya Ticari Petrol Ortaklığı*, *British Petroleum (BP)* gibi şirketlerin sponsorluğu söz konusu olmuştur. Filmler vasıtasıyla her ülkede elit, eğitimli kesimin etkilenmesi planlanmıştır. Bu tarz bir düşüncenin arkasında, o dönem kaynakların sınırlı ve henüz geniş çaplı bir stratejik planlamanın yapılmamış olmasının yattığı iddia edilebilir.

1936 yılında askerî gerilimin kendini iyice hissettirdiği bir dönemde Britanyalılar modern savunmanın sadece cephaneden ibaret olmadığı; bunun aynı zamanda yanlış anlaşılmanın

giderilmesi ve anlayışın teşviki ile de ilgisi olduğunu düşünmeye başlamışlardır. British Council'in aynı zamanda dönemin totaliter ruhuna bir başkaldırı olarak algılanabileceği de belirtilmektedir (Taylor 2007: 125-179). Özellikle Hitler ve Mussolini'de Britanya düşmanlığının en üst seviyelere tırmandığı dönemde kültür propagandasından böyle bir destek elde edilmesi ümidi, dönemin propaganda anlayışına göre oldukça değişik bir bakış açısının ürünüdür. Bu yaklaşımı, Britanya'nın 1930'ların ortasındaki gergin siyasi ortamdan kendini sakınabilmek için kültür propagandasına yeni bir anlam ve işlev yüklemesi olarak değerlendirmek mümkün olabilir. Çünkü Britanya'nın ilerleyen dönemlerde kültüre sadece karşılıklı yanlış anlaşılmalara gidermek amacıyla yönelmediği, kendi çıkarları doğrultusunda tek taraflı bir kültür politikasına ağırlık verdiği de gözlemlenmiştir.

A.B.D. ile Birleşik Krallık'ın kültür propagandasına karşılıklılık temelinde getirmeye çalıştıkları birtakım açıklamalar benzeşmekteyse de anılan ikinci devlet, kültürün uluslararası görünürlüğünü artırmadaki etkisini geç fark etmiş ve bunu bir prestij kaynağı olarak örgütlü şekilde yeterli kaynaklarla değerlendirmesi biraz daha geç olmuştur. A.B.D.'nin 1934 yılında kültür propagandası için ayırdığı miktar 140.355.000 sterlin (Shakespeare 2013: 11) iken Birleşik Krallık'ın 1935-36 döneminde British Council'e tahsis ettiği toplam bütçe 5.000 sterlindir (Taylor 2007: 150). Yalnızca mali kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda dahi aradaki farkın çok ciddi boyutlarda olduğu görülebilmektedir. Dolayısıyla bütçe miktarının örgütlenme, plan yapma ve stratejik hareket etme doğrultusunda Britanya'yı ilk aşamada biraz geride bıraktığını belirtmek gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen birtakım imkânsızlıkların yanında, *Eğitim Bakanlığı* ile ortak çalışmalar yapan British Council'in 1942'de henüz savaş devam ederken müttefik devletlerin temsilcilerini Londra'da bir araya getirerek savaş sırası ve sonrasında gerçekleştirilebilecek ortak eğitimsel faaliyetlerin değerlendirilmesi için bir fırsat ortamı oluşturduğu belirtilmelidir. Sözü edilen görüşmeler sonunda gerçekleştirilen *Conference of Allied Ministers of Education (CAME)* ise, 1945'te Japonya'nın 2. Dünya Savaşı'ndan çekilmesinin ardından 37 ülkenin katılımıyla UNESCO'nun kuruluşuna giden yolu açmıştır (Fisher 2009: 26).

1.3. Sovyetler Birliği

1. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde Sovyetler Birliği, *radio* ile Lenin'in Bolşevik Devrimi'ni yayma aracı olarak gördüğü *sinema* gibi *kitle iletişim araçlarını*, Batılı devletlerin aksi-

ne “eğlence ve ticari amaçlar” için kullanmak yerine daha çok “propaganda yayma aracı” olarak kullanmıştır (Unger’den aktaran, Akarcalı 2003: 201). 1920’li yıllarda A.B.D. uluslararası alanda direkt bir tehdit olmaktan uzakken Sovyetler Birliği kapitalist ülkelerde kültürel faaliyetler vasıtasıyla tanınmaya çalışıyordu. 1925’te kurulan *All Union Society for Cultural Ties* (VOKS)’un kontrolü altında, 1920 ve 30’lu senelerde Sovyet sanatçılar ve teknik heyetler A.B.D.’yi ziyaret etmişlerdir (Gould-Davies 2003: 196). Lenin’in, hakkında “ordunun silahsız yapamayacağı gibi kendisinin de ideolojik misyonunu yerine getirirken onsuz başarıya ulaşamayacağını” (Goodfriend 1971: 108) ifade ettiği basın, dolayısıyla söz konusu yıllar için radyo, 2. Dünya Savaşı öncesinde 17 dilde kısa dalga yayın yapan etkili bir *propaganda aracı* olmuştur (Akarcalı 2003: 214). Yine Lenin’in coğrafik engelleri azaltıp mesafeleri kısalttığı için “kâğıtsız ve mesafe tanımayan gazete” olarak gördüğü radyoya ilişkin yayınlar iç propaganda aracı olarak da 1930’lu yıllarda Bolşevik propagandasının yayılması için kullanılmıştır. Bu yıllarda radyoya biçilen görev, ‘edebiyatı zehirlediği’ düşünülen yazılı dilin saf dışı bırakılarak hitabetin, sözlü anlatımların yüceltilmesiydi (Lovell 2012: 83). Sovyetler’in 1940’larda ülke içerisindeki propagandaya yönelik başvurduğu başka bir yol ise, *propaganda trenleri*ydi. Trenlerin bazı vagonları *basımevleri* ve *portatif sinema* olarak kullanılmakta ve vagonlarda seyahat eden öğretmen ve sanatçılar ülkeyi dolaşarak propaganda çalışmalarına hizmet etmekteydi (Akarcalı 2003: 213).

Sovyetler Birliği’nin barış, bağımsızlık, ekonomik kalkınma, ırk bakımından eşitlik ve kültürel özgürlüğü vurguladığı uluslararası kültür propagandasına bakıldığında ise, Batı’nın kendi içindeki düşünce ayrılıklarını tolere etmesinin Sovyetler tarafından, yıkıma neden olan unsurlarla baş etmede beceriksizlik olarak yansıtıldığı görülmektedir. Batı ülkeleri, kendi halkları hususunda aldıkları ilk sert kararda Sovyetlerce hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla suçlanmıştır (Nagorski 1971: 132). Sovyetlerin iç ve dış kültür politikası bu açıdan değerlendirildiğinde, bu devletin de A.B.D. gibi tutarsız ve siyasetin emrine girmiş bir kültürel tutum takındığı sonucuna varılabilir. Zira Sovyetler sinema, radyo, yazılı basın, afişler, posterler gibi birçok unsuru ülke içindeki Bolşevik söylemin benimsenmesi ve sosyalizmin güçlü kılınması için bir araç olarak kullanırken, aynı devletin yurt dışı açılımlarında sivil inisiyatiflere yer vererek devleti ön plana almaması ciddi bir uyuşmazlık örneği olarak yorumlanabilir. Batı toplumları kendi iç problemleri ve krizleri noktasında daha açık olduklarından Sovyet propagandasının etkileri onları nispeten daha zorlamış, Sovyetler’in özellikle A.B.D.’yi zayıf göstermesi daha kolay olmuştur. Burada bir bakıma değerlerin amaç ve bağlama göre şekillendirilmesi ve yo-

rumlanması söz konusudur. Sovyetler kültür propagandası çalışmalarını gelişmiş toplumların zayıflıkları üzerine kurmuşlar ve bilgiyi bu anlamda diğer Batılı ülkeler kadar kullanmamışlardır. Ayrıca, sözü edilen dönemler itibarıyla Batı ülkelerine sunabileceği çok önemli bir değeri olmadığını düşünen ve kültürel izolasyondan yana tavır takınan Sovyetler, karşılıklı ilişkisinden kaçınmış, vatandaşlarının yurt dışına çıkışlarını engellemiştir. Örneğin, 1959 yılında 12.000 Amerikalı turist ağırlayan Sovyetler Birliği aynı yıl içinde A.B.D.'ye sadece 376 vatandaşını göndermiştir (Gould-Davies 2003: 208). Soğuk Savaş'ın bilhassa ilk yıllarında Batı Avrupa'ya yönelik karşı propaganda çalışmaları doğrultusunda farklı dillerde haftada 1.355 saate varan radyo yayınları yapılmıştır (Nagorski 1971: 134). 1946'da A.B.D. tarafından hazırlanan bir rapora göre radyoda haftada 90 dakika Türkçe yayın yapılmıştır.⁷ Ayrıca film dağıtım ağı kurularak, Sovyet edebiyatına ait kitaplarla donatılmış kitapçılar ve yayınevleri faaliyetlere destek olmuştur.

Sovyetler'in Soğuk Savaş döneminde 3. dünya ülkesi olarak değerlendirdiği Hindistan ile Orta Doğu, komünist olmayan millî devletleri barındırmaları ve Sovyet politikalarına ciddi destek sağlayabilecekleri düşünülerek kültür propagandası ve kültürün etkisinin gerçekten anlaşılması açısından önem arz etmiştir. Hindistan çok çeşitli dillerin konuşulduğu ve farklı toplulukların yaşadığı bir ülke olması dolayısıyla, Sovyetlerce kolay bir hedef olarak görülmüştür. Bu bölgede kültürel etkisini yoğunlaştırmak isteyen Sovyetler, 13 yerel dilde ve ayrıca İngilizce olarak Hindistan'da *Soviet Land* adlı resimli dergiyi çıkartmıştır. *Sputnik Junior* adlı başka bir dergi ise Hinduca ve İngilizce yayımlanmış ve çocuklara dağıtılmıştır. Orta Doğu'da ise, İsrail'e düşman olan Sovyetler, Arap devletleriyle ilişkiler kurmuş ve çalışmalarını bu devletleri İsrail karşısında yanına çekmek doğrultusunda yürütmüş; Kahire ve Şam'da çeşitli sergiler düzenlemiştir (Nagorski 1971: 135).

1958'de A.B.D. ile imzalanan *Agreement on Exchanges in Cultural, Technical and Educational Fields* anlaşması Soğuk Savaş'ın ilk anlaşması olması bakımından önemliyse de Sovyetler serbest bilgi akışı, özgür, sansüresiz radyo ve TV yayını, kitap-dergi dağıtımını noktasında direnç göstermişlerdir. Sovyetler, ironik bir şekilde, kapitalist ülkelerde yapılan kültürel etkinliklerde mümkün olduğunca az resmî müdahale yanlısı bir tutum takınmışlardır. Sovyetler Batı'dan oldukça geri olduklarını düşündükleri bilimsel ve teknik değişimlerle özellikle ilgilenmişlerdir. Onların bilimsel ve teknik anlamda görece geri kalmışlığını telafi etmede

⁷ http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000256976.pdf (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2014)

yardımcı olacağını düşündükleri değişim programları büyük önem arz etmiştir. 1950 ve 60'larda A.B.D.'ye değişime gidenlerin %90'ının bilim insanı ve mühendis olması, Sovyetler'in kültürel gelişimden ziyade teknik anlamda var olan açığı kapatmaya yönelik bir örtülü amaca sahip olduklarını göstermektedir. Sovyetler ayrıca sanatçı ve sporcuların değişimine de oldukça önem vermişlerdir; zira bu kişileri üreten sistemin prestijini artırmaya çalışmışlardır. Özellikle Stalin sonrası dönemde Sovyetler dönemi öncesi kültürel mirasa ait müzikal, artistik, koreografik gelenekler dış politikanın hizmetine sunulmuş ve sergiler kültürün dış politikada ağırlığının artırılması için en önemli platformlar olarak görülmüştür. Bu amaçla, 1959'da karşılıklı olarak New York ve Moskova'da resim sergileri açılmıştır; ayrıca *Kızıl Ordu Korusu* ve *Bolşoy Balesi* tarafından yurt dışında çeşitli performanslar sergilenmiştir (Gould-Davies 2003: 210). Doğrudan silahlı çatışmanın yaşanmadığı Soğuk Savaş döneminde fikir, değer ve kültürlerin çatışması kültürün dış politikada "kullanılmasının" ne kadar mühim sonuçlar doğurabileceğini göstermiştir.

Sovyetler Birliği ile Birleşik Krallık arasındaki ilişkiler ise 1959'da bilimsel, teknolojik, eğitimsel ve kültürel alanlarda işbirliğini içeren bir anlaşmanın imzalanmasıyla kültürel alanda ilk kez resmî bir zemine oturtulmuştur. Bu anlaşmaya dayalı olarak Birleşik Krallık'ta *Bolşoy Tiyatrosu* çeşitli etkinlikler gerçekleştirmiş ve bale performansları sergilenmiştir (Loyd 2012: 3).

II. TÜRKİYE'DE DİĞER DEVLETLERİN YÜRÜTTÜĞÜ KÜLTÜR PROPAGANDA-SI UYGULAMALARI

2.1. Amerika Birleşik Devletleri

Sovyetler Birliği ile büyük bir küresel üstünlük mücadelesine giren Amerika Birleşik Devletleri'nin 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Soğuk Savaş döneminde, uygulanmasına ayrı bir önem atfettiği kültür propagandası çalışmalarında Türkiye'nin mühim bir rol oynadığı görülmektedir. *Central Intelligence Agency (CIA)*'nin 1947 tarihli raporunda da belirtildiği üzere, Türkiye'nin bahse konu ülke için önemi, onun bağımsızlığını korumaya devam ediyor oluşundan ve Sovyetler'in Yakın ve Orta Doğu'da yayılmasının önünde bir tampon görevi

görmesinden ileri gelmekteydi.⁸ Dolayısıyla A.B.D.’nin bölgedeki çıkarlarının sağlıklı bir şekilde korunabilmesi amacıyla Türkiye ile ilişkilerin her anlamda geliştirilmesi stratejik bir konuydu. *Truman Doktrini* ve 1948 yılında başlatılan *Marshall Planı* ile birlikte Türkiye’deki prestiji artan A.B.D.’nin ekonomik ve askeri yardımlarının yanı sıra kültürel yönden de Türkiye’de bazı atılımlar yapmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

A.B.D. kaynaklı kültür aktiviteleri konusunda dönemin Fransa Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı *Camille Bergeaud*’nun hazırladığı ve özellikle sinemanın kültür propagandası çalışmalarındaki boyutunun öne çıkartıldığı raporlar da dikkat çekmektedir. Bergeaud’nun tespitlerinde Türk televizyonlarında yayınlanan filmlerin %75’inin Amerikan kökenli olduğu ve USIA’dan film ve gösterim aletleri ödünç alınmak suretiyle ücretsiz şekilde belgesel ve çizgi film yayını yapıldığından bahsedilmektedir. Raporda, Türkiye’ye “kültürel kalkındırma” adı altında ayrılan 10 milyon lira kapsamında, bu filmlerin Anadolu’daki yayınlarının genel itibariyle orduvevleri üzerinden yapıldığı ve bütün garnizonlarda her hafta düzenlenen sinema seanslarında bu film gösterimlerinin yapıldığı belirtilmektedir. Ordu dışında kalan sivil halkın da yine USIA tarafından sağlanan ve refah içindeki Amerikan kırsal hayatı, her soruna çare olan Amerikan tekniği ile diğer toplumsal ve tıbbi düzenlemelerin anlatıldığı Amerikan evrenselliği temalı filmlerden istifade ettiği belirtilmiştir. Bunlardan başka, 1953 tarihli başka bir Fransız raporunda ise Ankara, İstanbul ve İzmir’de bulunan üç adet *Amerikan Haber Merkezi*’nin sahip oldukları okuma salonları ve kütüphaneler vasıtasıyla faaliyet gösterdikleri ve edebiyat, tıp, iktisat, bilim ve teknik gibi değişik alanlara dair kitap, dergi ve haber bültenlerini okul ve üniversitelere ücretsiz dağıttıkları aktarılmaktadır (Yıldırım 2009: 235-245). Sadun Tanju, *Vatan Gazetesi*’ndeki 1953 tarihli yazısında, 1951 yılı sonunda *Millî Eğitim Vekâleti* bünyesinde *Öğretici Filmler Merkezi*’nin kurulduğunu ve 13 vilayette bu tarz merkezlerin yaygınlaştırılarak aynı zamanda görsel eğitim konusunda donanımlı 1874 öğretmenin yetiştirildiğini söylemektedir. Köy çocukları ve köylülerin öğretici filmlerden istifade edebilmesi için o dönem 6 sinema otomobili ve 341 adet yansı aletiyle köylere hizmet götürüldüğünden bahsedilen yazıda, USIA ve UNESCO’nun da öğretici film faaliyetlerini desteklediği, kütüphanede 39.000 diya, 417 seri diya ve içlerinde *Walt Disney* çizgi filmlerinin de bulunduğu 33 tane filmin mevcut olduğu ifade edilmektedir (Tanju 1953: 4-5). Sinemadan yoğun şekilde yararlandığı görülen söz konusu Amerikan kültür propagandası çalışmalarının duygu ve düşünceleri etkileme hu-

⁸ http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000256623.pdf (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2014)

susunda Hollywood'un ustası olduğu söylenebilecek sinema eserlerini aktarmaya çalıştığı değerler açısından pratik uygulamaya ve hızlı yayılıma en müsait ürünler olarak gördüğü ve Türkiye'yi "küçük bir Amerika" hâline getirmeyi kendine görev edinmiş yöneticilerin (Altun ve Sarioğlu 2006: 180-181) başında olduğu devletten de ciddi destek gördüğü söylenebilir.

Yukarıdaki çalışmaların yanı sıra, eğitim programlarının kullanımı yoluyla da kültür propagandası faaliyetlerinin yürütüldüğü görülmüştür. 2. Dünya Savaşı'nda değişen siyasi şartlar gereği Türkiye'nin eğitimdeki önceliğinin Almanya Federal Cumhuriyeti'nden A.B.D.'ye kayması sonucu eğitim, staj ve atölye çalışmaları için birçok öğrenci ve ordu personeli sosyal bilimlerden ziyade teknik alanlarda tecrübe edinmek üzere A.B.D.'ye gönderilmiştir. Bunun dışında, sırasıyla 1861 ve 1873 yıllarında kurulan *Robert Koleji* ve *Amerikan Kız Koleji* ile daha sonra açılan *Tarsus Amerikan Lisesi* gibi eğitsel işbirliklerinin yanında Türkçe-İngilizce *Redhouse Sözlüğü* projesi gibi çalışmalar A.B.D. – Türkiye ilişkilerini geliştirmek amacıyla işlev görmüş ve *The Rockefeller Foundation* ile A.B.D. yönetiminin finansal desteğini almıştır. Türk yetkililer eğitimle ilgili konularda yakın işbirliği içinde oldukları A.B.D.'den üniversiteleri için Amerikalı öğretim elemanları talep etmiş, Millî Eğitim Bakanlığı Amerikan kitap ve dergilerinden yararlanmak istemiştir (Avcı 2009: 83-89). 1951 yılında Ankara'da kurulan *Türk-Amerikan Derneği* de iki ülke arasındaki ilişkilerin ilerletilmesi için atılan adımlardan biridir ve derneğin kurucu üyeleri arasında dönemin milletvekili *Halide Edip Adivar* ile eski Millî Eğitim Bakanlarından *Tevfik İleri*'nin bulunması⁹ aslında Türklerin de Amerika ile ciddi ilişkiler kurma konusunda istekli olduklarını göstermektedir.

2.2. Birleşik Krallık

1. Dünya Savaşı'nda propagandanın önemini kavrayarak tecrübe kazanan Birleşik Krallık, 1930'larda Latin Amerika ve Orta Doğu gibi hassas bölgelerde Almanya Federal Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği'nin basın ajansları, radyo istasyonları ve kültür faaliyetleri aracılığıyla gerçekleştirdiği propaganda faaliyetlerinin yoğunluğu üzerine, kendi çıkarlarını da korumak amacıyla 1934'te British Council'i kurmuştur. Diğer ülkelerin uluslararası kültür kurumlarıyla karşılaştırıldığında başlangıçta oldukça kısıtlı bir ödeneye sahip olan ve mevcut bütçesiyle sadece fotoğraf ve broşür dağıtımı yapabilen British Council'in yanında BBC gibi kurumlar

⁹ <http://www.taa-ankara.org.tr/tuzuk.pdf> (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2014)

da özellikle radyo yayınlarıyla kültür propagandası faaliyetlerine destek vermiştir. 1938 yılına kadar BBC'nin haber ve kültür yayınları ile İngilizceyi yaygınlaştırmak için yapılan dış yayınlar, hayati öneme sahip olmadığı düşünülerek hükûmet fonlarınca desteklenmemiş fakat 1939'da 2. Dünya Savaşı'nın başlangıcından hemen önce ve savaş sırasında özellikle Almanya Federal Cumhuriyeti'ne karşı koyulabilmesi için propaganda faaliyetlerine önem verilmiştir (Akarcalı 2003: 217). Britanya, Orta Doğu'daki siyasi ve ekonomik çıkarlarının korunmasına üst düzey önem atfettiğinden, daha savaş başlamadan, muhtemel bir çatışmada kendisine yakınlaşmaktan çekinmeyecek ülkelere ihtiyaç duyabileceği düşüncesiyle, Türkiye'nin de içinde bulunduğu ilgili coğrafyayla yakından ilgilenmeye başlamıştır (Taylor 2007: 258).

Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı'nda tarafsız tutum sergilemesi İngiliz propagandasının işini zorlaştırmıştır. Bu tutuma somut örnekler olarak dönemin Millî Eğitim Bakanı *Hasan Âli Yücel*'in bahsi geçen tarafsızlığı koruyabilmek adına British Council ile ilgili hususlarda İngiliz Büyükelçiliği yerine direkt olarak kurum yetkilisiyle görüşmek istemesini; aynı bakanın kitap fuarı açılışlarına büyükelçilik yetkililerini değil, British Council personelini davet etmesini; *Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)* yönetiminin parti merasimlerinde diplomatları değil, sadece bu kurumun çalışanlarını görmeyi arzulaması gösterilebilir (Donaldson 1984: 97). Jeopolitik ve stratejik açıdan Türkiye'yi kaybetmek ve Türklerin Almanya Federal Cumhuriyeti ile yakınlaşarak Orta Doğu'daki çıkarlarını tehlikeye atmasını göze almak istemeyen Birleşik Krallık'ın *İngiliz Enformasyon Bakanlığı* yönetiminde Türkiye'de yürüttüğü faaliyetlerinde daha çok filmler, BBC'nin radyo yayınları ve gazetelerin etkili olduğu görülmüştür. 2. Dünya Savaşı zamanında propaganda içeren filmlerden ziyade dünya haberlerini (newsreel) gösteren filmlere finansal destek sağlayabilen İngiliz Enformasyon Bakanlığı, özellikle 1943 yılı itibarıyla 175 ticari sinemadan 35'inin bulunduğu İstanbul'da Almanların sinema sektöründeki etkinlik ve başarısını gördükten sonra, ekonomik şartlarını zorlayarak filmler hususunda daha aktif davranmıştır. Türkiye'deki katı sansür yasası gereği savaşla ilgili hiçbir yabancı film halkın gösterimine sunulamadığından, İngilizler *Türk Film Sansür Kurulu* ile iyi ilişkiler kurarak bu yasağı zaman zaman kısmen delmeye çalışmışlarsa da bu soruna nihai çözümü, kendi projektörleri olan Millî Eğitim Bakanlığı, *Genelkurmay Başkanlığı*, *İstanbul Mühendis Koleji*, *Robert Koleji* ve İngiliz Büyükelçiliği gibi yerlerin bazılarında Türk yetkililere ve nüfuzlu kimselere film gösterimi yapmakta bulmuşlardır. Film yasakları, İngiltere'den toplam 108 adet film getirilerek yukarıdaki mekânların çatısı altında gösterilmesiyle etkisiz kılınmıştır (Seydi 2006: 182-189).

1940 yılının Haziran ayında İtalya'nın savaşa girmesiyle Almanya Federal Cumhuriyeti'nin daha da güçlenmesi ve Britanya'nın gerçek gücüne ilişkin şüpheler, diğer alanlarda olduğu gibi medya alanında da İngilizleri daha aktif olmaya itmştir. Bu bağlamda Londra'dan *The Illustrated London News*, *The Sphere*, *The Times* gibi dergiler getirilmiş ve bunların propaganda malzemesi olduğunun anlaşılmaması için bu yayınlar ücretsiz değil, çok cüzi ücretlere satılmıştır. İngilizler, Alman işgalinden dolayı İngiltere'den Türkiye'ye gazete ve dergi dağıtımını kolaylıkla gerçekleştiremediğinden ve bu durum Almanya Federal Cumhuriyeti'nin basım-dağıtım işinde Türkiye'de daha da ön planda olmasına neden olduğundan ilgili hususta İngilizleri daha aktif olmaya sevk etmiştir.

İngiliz propagandasının Türkiye'deki en büyük sorunu, kendisinin kontrol ettiği herhangi bir Türkçe süreli yayının bulunmayışı olmuştur. Buna son vermek için *Cephe* adlı, on beş günde bir Fransızca ve Türkçe yayımlanan; Birleşmiş Milletler, kültür ve kadınlara yönelik moda gibi konuların da yer bulduğu bir dergi hazırlanmıştır. Bu derginin amacı, İngiltere'nin geçmişinden örnekler vererek İngiltere'nin geleceğini tasvir etmek, İngiliz sosyal hayatını aktarmak ve savaş sonrasında kültür, eğitim, sağlık, gıda gibi hususlarda Birleşik Krallık'ın çok daha iyi noktalarda olacağını anlatmaktır. British Council vasıtasıyla *Halkevleri*, *Siyasal Bilgiler Okulu*, *Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü*, *Türk Basın Birliği*, *Türk Kültür Cemiyeti*, *Galatasaray Lisesi* ve *İstanbul Üniversitesi* gibi önemli kurumlara gönderilen İngilizlerin farklı dallardaki üstünlüklerinin ve gelişmişliklerinin ilgili alan ve sektörlerdeki meslek üyelerine aktarıldığı gazete ve dergiler de kültür propagandası kapsamında önemli rol oynamıştır (Seydi 2006: 194-201).

İşitsel medya alanında da aktif olmaya gayret eden İngilizlerin *BBC Türkçe Servisi* 1942 itibarıyla günde 4 kez olmak üzere 15'er dakikalık radyo yayınları gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Türkçe konuşabilen bir İngiliz'in Türkiye'de daha sempatik bir karşılık bulacağını düşünen BBC, 1939 Erzincan depreminde Türk halkına seslenen *Wyndham Deeds*'in Türk kamuoyuna kendi servisi üzerinden hitap etmesini istemiştir. Deeds'in Almanların savaştaki başarısızlığı ve Almanların işgal ettikleri topraklardaki insanlara davranış şekillerinden bahsettiği radyo programlarında, İngilizlerin hâlâ çok güçlü oldukları ve Avrupa medeniyetini temsil ettiklerini ifade edilerek Türklerin İngilizlerle yakınlaşması için çaba sarf edilmiştir.

Yukarıda zikredilen ismin Türklerle İngilizlerin birçok ortak yönü olduğunu vurguladığı *A Nation at War* adlı konuşmasında insanların birbirlerini anladıkları takdirde diplomatik ilişki-

lerin zora girmeyeceği; Erzincan depreminde Türkler nasıl kenetlendiyse şimdi de savaş karşısında İngiliz halkının kenetlendiği; İngilizlerin sadece kendileri için değil diğer insanların davası için de savaştığı; İngilizlerin çoğunluğu şehirde yaşasa da damarlarında hâlâ köy kanı aktığı şeklinde çeşitli meselelerden bahsedilmiş ve iki halk arasında yakınlık kurulmasına çalışılmıştır (Seydi 2006: 204-206). Radyo yayınlarına British Council'in gösterdiği ilgi konusunda belirtilebilecek bir diğer yön ise, radyo vericilerinin pahalı ve gümrük vergilerinin yüksek olduğu bir ortamda *Halkevlerinin* kullanımı için ithal edilecek radyo araç gereçleri için özel bir kanunla vergi muafiyeti getirilmesi ve radyo lisansı almada Halkevlerinden çok cüzi bir ücretin talep edilmesi uygulamalarının, radyonun çoğu Halkevi teşkilatına girecek olması nedeniyle British Council'in ilgisini bu alana daha da çok çektiğidir (Malkoç 2009: 31).

İngilizlerin Türk yetkilileri tavsiyelerde bulunması sonucu İngiliz öğretim üyeleri ve British Council çalışanlarından bazılarının hukuk, dil, tarih, vb. alanlarda eğitim vermek üzere 1940'lı yıllarda *Ankara Üniversitesi* ve *İstanbul Üniversitesi*nde görevlendirilmeleri; Halkevlerinde öğretilen temel dilin İngilizce olmasına yönelik çalışmalar, aynı kurumun çatısı altında İngilizce kütüphaneler kurulması, fotoğraf sergileri düzenlenmesi eğitim ve kültür alanlarında özellikle Halkevleri-British Council ilişkisini ön plana çıkartan çalışmalarıdır (Malkoç 2009: 25).

Bilhassa İngilizce öğretimine dönük çalışmalar kültür propagandasının başarısının önündeki en büyük engel olan dil bariyerinin aşılması noktasında büyük önem arz etmiştir. Zira 1949 senesinde dönemin British Council İstanbul Bürosu Müdürü Thompson'ın "İngilizcenin, Türkiye'nin yalnızca kültür dili olması için değil, sokaktaki adamın dili olması için de gerekirse yüz yıl çalışacağız ve zorunlu fedakârlıkların hepsini yapacağız" (Yıldırım 2009: 239-240) şeklindeki ifadesi Birleşik Krallık'ın kültür propagandasında dil öğretiminin yeri konusunda fikir vermektedir. Ayrıca, Britanyalılarla girilen yakın ilişkiler 1942 yılında Halkevlerinin yurt dışındaki ilk ve tek şubesinin Londra'da açılmasıyla daha geniş bir çerçevede devam etmiş ve söz konusu şubede Türkçe dersleri verilmiş, film gösterimleri yapılmış, sergiler açılmış ve farklı özel günler vesilesiyle Türk kültürü İngilizlere tanıtılmıştır (Yaşar 2010: 177). Bu bilgilerin ışığında, British Council'in 2. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de gerçekleştirdiği kültürel içerikli çalışmaların, cumhuriyetin kültür kurumları olarak tasarlanan ve Batı dünyasının temsil ettiğine inanılan bazı çağdaş değerleri Anadolu'nun dört bir yanına yaymak

gibi bir göreve de sahip Halkevleri aracılığıyla gerçekleştirilmesi iki tarafın da kendi hedefleri nispetinde amaçlarını gerçekleştirdikleri bir ilişkiye işaret ediyor görünmektedir. Burada ilişkiden kasıt, çift taraflılığın gerektirdiği gerçek bir kültürel diyalogdan ziyade kültür propagandası bağlamında dönemin siyasi ikliminin gerekliliklerinin de etkisi altında gelişen kültürel ilişkilerdir.

2.3. Almanya Federal Cumhuriyeti

2. Dünya Savaşı sürecinde Ön Asya ve Mısır'a yayılma politikası çerçevesinde bölgedeki çıkarlarını koruyabilmek amacıyla Türkiye'nin güvenini ve ilgisini kazanma hususunda Britanyalılarla yarışan Almanların Türkiye'de gerçekleştirdikleri propaganda faaliyetleri eğitim, kültür, basın-yayın, güzel sanatlar, mimari gibi birçok alanı kapsamıştır.

Nazi idaresindeki Almanya adına 1935 yılında Dr. Kurt Köhler tarafından hazırlanan *Nüfuz Mıntıkaları Politikası-Kültür Politikası* adlı rapor, ilgili dönemde Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Türkiye'ye bakışı hakkında fikir veren mühim bir belge olarak değerlendirilmektedir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel, iktisadi alanlardaki boşluklarını değerlendirmek suretiyle Türkiye'yi kendi tarafına çekmeye çalışan Almanya Federal Cumhuriyeti'nin oldukça yoğun bir propaganda faaliyetine girdiği görülmektedir.

Eğitimin başat rol oynadığı bahse konu etkinlikler kapsamında Berlin'deki *Bergama Müzesi* ile işbirliği yapılarak Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Türk öğrenciler için tarih araştırmalarında önemli bir merkez olarak değerlendirilmesine gayret edilmiş; Ankara ve İstanbul başta olmak üzere yükseköğretim kurumlarına akademisyenler görevlendirilmiş; *Hitler Gençlik Teşkilatı*nın temsilcisi Türk gençleriyle ilişki kurmak amacıyla Türkiye'yi ziyaret etmiştir. İstanbul'daki okulları vasıtasıyla da kültür propagandası faaliyetleri yürüten Almanların okullarında görev yapan 20 kadar Alman öğretmenden 18'inin aynı zamanda *Nazi Partisi* üyesi olmaları dikkat çekicidir. Alman öğretim elemanlarının *Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü*, *İstanbul Üniversitesi*, *İstanbul Teknik Üniversitesi* ve teknik okullarda yoğunlaşmaları sonucu Türkiye'deki Fransızca eğitimi yerini Almancaya bırakmaya başlamış ve hâliyle Almanca öğretmeni ihtiyacı da artmıştır (Seydi 2006: 19-22).

Ayrıca 1937 yılının ilkbaharına gelindiğinde, bir diğer deyişle Almanya Federal Cumhuriyeti ile Türkiye arasındaki ilişkilerin savaştan önce belki de en iyi seyrettiği dönemde yurt dışına gönderilen öğrencilerin %80'i Almanya Federal Cumhuriyeti'nde bulunmaktaydı (Koçak 1991: 181). Almanların, gerek Türkiye gerekse Almanya'da yürüttüğü eğitsel etkinliklere bakıldığında, ilgili dönemdeki siyasi gidişatın da etkisiyle Türkiye'de ciddi şekilde kültürel nüfuz alanı oluşturulduğu söylenebilir.

Eğitimle ilgili hususların yanı sıra, basın-yayın yoluyla gerçekleştirilen propaganda faaliyetleri en az diğer çalışmalar kadar önem arz etmiştir. 1935'te bir grup Türk gazetecinin inceleme yapmak üzere Almanya Federal Cumhuriyeti'ne davet edilmesi ile başlayan bu süreç *Transocean*, *Nachrichten Press Dienst* gibi farklı Alman haber ajanslarının, Türkiye'de daha aktif hâle gelerek Türk gazetelerinin haber kaynağı olma bakımından *Anadolu Ajansı*nın bile ötesinde fayda sağlamasıyla devam etmiştir (Seydi 2006: 33). Almanların doğrudan denetim altında bulundurdıkları veya bastıkları yayınlar arasında *Beyoğlu* ve *İstanbul* dergileri, Türkçe yayımlanan *Yeni Dünya*, Goebbels'in başında olduğu *Alman Propaganda Bakanlığı*nın Fransızca, Almanca, Türkçe ve İngilizce yayımladığı *Signal* ile Almanca yayımlanan ve bünyesinde 1931 yılında Latin alfabesinin kabulünden sonra ilk Türkçe-Almanca sözlüğün hazırlandığı *Türkische Post* bulunmaktaydı (Koçak 1991: 43). Almanların, İngiltere'nin bencil olduklarını düşündükleri görüşlerini reddederek Amerikan materyalizmine de karşı çıktıklarını ifade ettikleri bu yayınlarda, Türkiye'nin Avrupa'ya ait olduğu iddia edilmiş ve dünyayı sömürdüğü ileri sürülen İngiliz emperyalizmine karşı ekonomik ve sosyal adaleti getireceğini ifade eden Almanya Federal Cumhuriyeti için destek talep edilmiştir.

Yukarıda belirtilen yayınlardan başka, *Cumhuriyet* ve *Tasvir-i Efkâr* gazeteleri ile *Akbaba*, *Karikatür*, *Bozkurt*, *Beyoğlu*, *Yurt* ve *Çınaraltı* dergileri de yazı ve karikatürleriyle Alman yanlısı bir yayın politikası takip etmiştir. Yazılı basındaki kadar ciddi bir hareketlilik göze çarpmasa bile işitsel medyada da Almanların çalışmalar gerçekleştirdikleri görülmüştür. Zira Almanların 1939 yılının Kasım ayında başlayan Türkçe radyo yayınları Berlin, Bükreş, Sofya ve Tiran'dan 15'er dakikalık olmak üzere günde toplam 7 yayın yapmaktaydı. İngiltere'nin sonraki süreçte takip eden kültürel baskınlığına kadar etkili olan Alman basın ve radyo yayınları okur yazar oranının düşüklüğü ve radyo yayınının Anadolu'da henüz çok da yaygın olmayışı gibi nedenlerden dolayı dar bir çevreye hitap etmiştir (Seydi 2006: 65). Bu noktada, ilerleyen yıllarda İngilizlerin özellikle Halkevleri üzerinden Anadolu'nun birçok noktasına

radio yayınıyla ulaşmayı başarmış olması radyonun doğru şartlar sağlanıp etkin stratejiler kullanıldığında ne kadar etkili olabileceğini göstermiştir. Bu açıdan, Almanların hem söz konusu dönemin siyasi şartları hem de Türkiye'nin kendi sosyal şartları gereği radyodan tam randıman almalarını sağlayacak şekilde yararlanamadıkları ifade edilebilir.

2. Dünya Savaşı'nın en etkin propaganda araçlarından biri olarak üzerinde durulmayı hak eden başka bir husus ise *sinema* sektörüdür. İngilizlerin Türkiye'ye kendi sinemasını tanıtmakta geç kalmaları ve Birleşik Krallık hükûmetinin bu alana yeterli maddi desteği sağlamaktan kaçınması, bu işe daha önce soyunan Almanların Türkiye'deki sinema sektörünün kuruluşunda daha etkin rol üstlenmelerine önayak olmuştur. 1940 yılının sonundan itibaren eğlence içerikli filmler gösteren *Çemberlitaş* ve *Ses* sinemalarının açılmasına destek olan Almanlar okullara ücretsiz filmler göndermişler ve ayrıca yukarıda adı geçen sinemalar her ay 40 adet Alman filmi temin ederek gösterime koymuşlardır (Seydi 2006: 184).

Türkiye'de müzik kültürünün olgunlaştırılması, bu alanda üniversitelerdeki akademik yapılanmaların tetkiki ve müzik okullarındaki reformları yönetme iddiası taşıyan Sovyet sanatçıların etkisinin kırılması için 1935-1937 yılları arasında bazı uzmanlar Almanya'dan Türkiye'ye getirilmiştir (Koçak 1991: 175). Bu uzmanlar arasında bulunan Profesör Paul Hindemith, *Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarının* kuruluş esaslarını hazırlamış (http://www.konser.hacettepe.edu.tr/?page_id=21), Gazi Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nın yeniden yapılandırılmasında yönlendirici rol üstlenmiş¹⁰; bundan başka da *Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası*'nın şekillendirilmesinde önerileriyle yardımcı olmuştur (Yılmaz 2007: 694). 28-31 Mart 1942 tarihleri arasında *Berlin Filarmoni Orkestrası*'nın Ankara'yı ziyaret ederek Halkevi, Ankara Palas ve Çankaya Köşkü gibi mekânlarda konser verdikleri (Seydi 2006: 66) düşünüldüğü takdirde, Almanların müzikten bir propaganda silahı olarak istifade etmede oldukça hassas davrandıkları ileri sürülebilir.

Almanların Türkiye'deki kültür propagandası kapsamında daha somut nitelikli ve Alman perspektifini daha net ortaya koyan mimari alanıyla da yakından ilgilendikleri anlaşılmaktadır. Türkiye'nin, 1930'larda mimaride önemli bir ekol olan Almanları cumhuriyet başkenti Ankara'yı inşa etmeleri amacıyla tercih etmeleri ve birçok mimarın Almanya Federal Cumhuriyeti'nden kaçarak gelmesi üzerine ilgili şehirde Alman tarzı düzenin hâkim olduğu bir kent planlaması oluşturulması ve yeni konut alanlarının geliştirilmesi amacıyla birçok çalışma ger-

¹⁰ <http://gef-guzelsanatlar-muzik.gazi.edu.tr/posts/view/title/tarihce-26429> (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014)

çekleştirilmiştir. *Mimarlar Odası Ankara Şubesi* ile *Goethe Enstitüsü* işbirliğiyle hazırlanan *Bir Başkentin Oluşumu* adlı kaynak bu anlamda oldukça değerli bilgi ve fotoğraflar içermektedir. Ankara şehir planını hazırlayan Alman planlamacıların yanı sıra *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, *Güven Anıtı*, *Atatürk Orman Çiftliği*, *Cumhurbaşkanlığı Köşkü*, *Merkez Bankası*, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi*, *Saraçoğlu Mahallesi*, *Ankara Devlet Opera ve Balesi*, *Ankara Devlet Konservatuvarı*, *Sayıştay*, *Türk Hava Kurumu*, *Gazi Lisesi*, *Sümerbank*, *Yargıtay*, *Genelkurmay Başkanlığı* ve daha birçok bina, yaşam alanı ve anıtın tasarımında Paul Bonatz, Ernst Egli, Gudrun Baudisch, Anton Hanak, Clemens Holzmeister, Carl Cristoph Lörcher ve Josef Thorak gibi Alman mimarların izleri bulunmaktadır (Ergut ve Boyacıoğlu 2012: 381-400). 2014 yılında Ankara’da bu yapıların neredeyse tamamının özgün şekillerini muhafaza etmek suretiyle hizmet vermeye devam etmeleri Alman mimarı tarzının başkent Ankara’da hâlen ne derecede etkin olduğunun önemli bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, Alman mimari geleneğinin kültür propagandası aracı olarak Türkiye’de yoğun bir şekilde yer edindiğinden bahsedilebilir.

II. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARI

I. DÜNYADA KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARI

1.1. Amerika Birleşik Devletleri

Soğuk Savaş boyunca A.B.D.'nin siyasi politikasını ve uluslararası çıkarlarını desteklemek amacıyla kurulmuş eğitim, kültürel çalışmalar, enformasyon programları ve radyo-televizyon yayınlarından sorumlu *United States Information Agency (USIA)*'nin 1999'da kapatılmasıyla (Arndt 2006: 542) uluslararası kültürel faaliyetler büyük bir darbe almış; sonraki çalışmalar Dışişleri Bakanlığı çatısı altındaki *Eğitsel ve Kültürel İşler Bürosu*'nda oldukça kısıtlı bir bütçe ve personelle Amerikan dış politikası ve değerleri pek dikkate alınmadan düşük düzeyli şekilde devam etmiştir. 1993'ten itibaren kültürel programların bütçesi %30 oranında düşürülmüş ve yurt dışındaki birçok kütüphane ve kültür merkezi kapatılmıştır. Eğitsel ve Kültürel İşler Bürosu tarafından gerçekleştirilen değişim programlarına katılan insanların sayısı 1995-2001 arasında 45.000'den 29.000'e düşmüştür.¹¹ 11 Eylül 2001'de A.B.D.'ye karşı gerçekleştirilen terör saldırıları ve ardından 2003'te gelen Irak Savaşı söz konusu ülkenin uluslararası ilişkilerde kendini daha iyi anlatabilmesi ve özellikle Orta Doğu'da görülen Amerikan düşmanlığının azaltılması için kültürün yeniden ciddi şekilde değerlendirilmesi gerektiği düşüncesini uyandırmıştır. Dolayısıyla, dünyadaki A.B.D. imajı bu devletin ikna ve etki kabiliyetinin de düşmesine sebep olmuştur (Schneider 2006: 3).

2005 itibariyle bütçesi 245 milyon dolar olan Eğitsel ve Kültürel İşler Bürosu değişim programları; resim, heykel, film, fotoğraf ve tablo sergilerine destek sağlanması; sanatçılara turne desteği verilmesi, kültür uzmanları tarafından verilen dersler ve atölye çalışmalarına destek olunması gibi faaliyetlerle ilgilenmektedir. Örneğin; *Culture Connect* adlı programla *Frank McCourt* gibi eğitimciler ile *Wynton Marsalis* gibi müzisyenlerin arasında bulunduğu seçkin kültürel figürler yurt dışına gönderilmekte; *Ambassador's Fund for Cultural Preservation* adlı fon ile diğer ülkelerin tarihî mekân, el yazmaları, müze koleksiyonları, geleneksel müzik formları ile dans ve dil çalışmaları korunarak geliştirilmekte; *International Partnerships*

¹¹ <http://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf> (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2014)

Among Museums adlı programla yurt dışındaki müzelerle daha sağlam ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olunmakta; *Jazz Ambassadors* adlı etkinlik vasıtasıyla dörtlü caz grupları 4-6 haftalığına yurt dışına gönderilerek konserlerin yanı sıra müzik atölyeleri ve seminerler sunulmaktadır. Sözü edilen büro, çalışmalarının büyük bölümünü 1.500 özel sektör kuruluşu, akademik kurum ve sivil toplum kuruluşunun desteğiyle yürütmektedir.¹² 2013 itibarıyla ise A.B.D.'nin 180 ülke ile ortaklaşa ve yaklaşık 50.000 katılımcıyla yürüttüğü *Fulbright, International Visitors Program, International Writing Program* başta olmak üzere eğitsel ve kültürel değişim programları için bütçeden ayırdığı miktar 587 milyon dolardır.¹³ Ayrıca aralarında İtalya, İsveç, Güney Kore gibi ülkelerin başkanlarının da bulunduğu toplam 29 devlet ve hükûmet başkanının öğrencilik yıllarında Fulbright bursuyla A.B.D.'de eğitim aldığı¹⁴ göz önünde bulundurulursa bu tür değişim programlarının bahse konu ülkenin imajı açısından ne kadar büyük önem taşıdığı daha kolay anlaşılabılır. Bununla birlikte, A.B.D.'nin kültürel diplomasi faaliyetlerinin yaklaşık %90'lık bölümünün lisans ve lisansüstü eğitim ile diğer yetişkinlerin eğitime odaklandığı (Arndt 2006: 552) ve kültürel faaliyetlere bütçe içerisinde çok az pay ayrıldığı düşünülürse, kültürel içerikli faaliyetler vasıtasıyla kültürel diplomasi faaliyetlerinin derinlik ve boyut kazanması için daha fazla çalışılmasının gerektiği iddia edilebilir. Bu hususta, eğitim programlarının ekonomiye somut katkı anlamında daha fazla getiri sağladığı bilinmektedir. Zira *Association of International Educators (NAFSA)*'a göre yurt dışından gelen öğrencilerin aileleriyle birlikte A.B.D. ekonomisine 2012-2013 döneminde yıllık katkısı 24 milyar dolardır.¹⁵ Buradan hareketle, sözü edilen ülkenin biraz da maddi kaygılarla hareket ederek bu alana yoğunlaştığı anlaşılabılır olmakta birlikte, uzun vadede ülkeler lehine çok daha önemli maddi ve manevi getiriler sağlayabilen kültürel boyutlu çalışmaların da söz sahibi olması, bu tür faaliyetlerin arka planda bırakılmaması gerekmektedir.

A.B.D. Soğuk Savaş yıllarında demokrasi, çokseslilik, özgürlük gibi sahiplendiği kavramları caz müziği ve siyahi ırktan müzisyenlerle tanıtmaya çalışırken, 2000'li yıllarda bu değerlerin yanına otoriteye karşı mücadeleyi de ekleyerek caz yerine artık hip-hop müziği ile dünyanın farklı bölgelerinde değişik insanların mücadele anlayışının şekillenmesine etki etmektedir (Schneider 2006: 5). 2004 *Atina Olimpiyatları*'ndan önce Yunanistan'da görev yapan A.B.D.

¹² <http://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf> (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2014)

¹³ <http://www.state.gov/documents/organization/183755.pdf> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2014)

¹⁴ <http://eca.state.gov/fulbright/fulbright-alumni/notable-fulbrighters/heads-stategovernment> (Erişim Tarihi: 23 Mart 2014)

¹⁵ http://www.nafsa.org/Explore_International_Education/Impact/Data_And_Statistics/The_International_Student_Economic_Value_Tool/ (Erişim Tarihi: 23 Mart 2014)

Büyükelçisi Nicholas Burns'ün, Yunanistan'a beyzbol sporunu tanıtarak ülkenin beyzbol takımıyla olimpiyatlarda temsil edilmesine yardımcı olması sporun kültürel diplomasi aracı olarak kullanımına tipik bir örnektir. Bunun dışında, ülkeler arasındaki ortak tarih unsurlarının kültürel diplomasi unsuru olarak kullanımı da söz konusudur. Örneğin, Lahey'deki A.B.D. Büyükelçiliği 2000 yılında, 2. Dünya Savaşı'nda çarpışan Hollandalı ve Amerikalı gazilerin savaş hikâyelerinin Hollandalı gençlere aktararak 2. Dünya Savaşı nesliyle 2000'li yılların genç nesli arasında tarihsel ortaklıklar vasıtasıyla bir bilinç oluşturulması için proje düzenlemiştir (Schneider 2003: 4-7). Bu tarz uygulamalar, Soğuk Savaş döneminde elitlere yönelik kültür politikaları izleyen A.B.D.'nin 2000'li yıllarda insandan insana diplomasi anlayışına geçişinin başarılı örnekleri arasında gösterilebilir.

İlki 2000 yılında Rusya'da açılan ve 2013 itibariyle dünyanın 400 farklı yerinde faaliyet gösteren *American Corners* adlı küçük kütüphaneler, A.B.D. hakkında bilgi almak isteyen yerel nüfus için fırsatlar sunmaktadır. Türkiye'de de Bursa, İzmir, Kayseri, Erzurum ve Gaziantep'te farklı kurumlar bünyesinde kurulan bu kütüphaneler¹⁶ 2009 yılında dünya çapında 3,5 milyon ziyaretçiyi ağırlamış ve ayda ortalama 1.600 kültürel aktivitenin düzenlendiği mekânlar olmuştur.¹⁷

Özgürlük ve fırsatların dili olarak yansıtılan İngilizcenin öğretilmesi çalışmaları da dünyanın farklı noktalarındaki Amerikan merkezlerinin çalışmaları arasında bulunmaktadır. Bu doğrultuda Afganistan Yükseköğretim Bakanı'nın, ülkesindeki terörizm faaliyetlerinin bitirilmesi için kendilerine 25.000 İngilizce öğretmeninin gönderilmesi gerektiğini ifade etmiş olması dikkat çekicidir (Schneider 2003: 13). Politik ve sosyal açıdan dünyanın en karmaşık bölgelerinden biri olan Afganistan'ın İngilizceyi kendisi için önemli bir çıkış noktası olarak görmesi, A.B.D.'nin kültür politikalarının dil boyutunda başarılı olduğunun iddia edilmesini mümkün kılmaktadır.

1.2. Birleşik Krallık

1934 yılında kurulan ve Birleşik Krallık'ın uluslararası kültürel ilişkiler ve eğitsel çalışmalarını yürüten British Council, Britanya'nın kültürel diplomasi faaliyetlerindeki öncü kuruluşu-

¹⁶ http://turkey.usembassy.gov/american_corners.html (Erişim Tarihi: 24 Mart 2014)

¹⁷ https://americanspaces.state.gov/drupal5/webfm_send/71 (Erişim Tarihi: 24 Mart 2014)

dur. Başlangıçta sadece, yurt dışına İngilizce öğretmeni ve kitap göndermek suretiyle Birleşik Krallık imajına destek olmak için yola çıkan (Fisher 2009: 14) bahse konu kurum, 21. yüzyılda İngilizcenin öğretimi, sanat, yaratıcı endüstriler, edebiyat, müzik, tiyatro, dans, film, uluslararası yükseköğretim, sivil toplum, ekonomik gelişim, bilim ve araştırmanın desteklenmesi, sosyal girişimcilik gibi çok farklı alanlarda, karşılıklılık temelinde faaliyet göstermektedir. Örneğin, 2003'te başlayan Irak Savaşı'nın ardından Irak yükseköğretimine destek olmak amacıyla 1.000 öğrencinin 5 yıl boyunca Birleşik Krallık'ta eğitim alması, 18 üniversitenin Britanya'daki üniversitelerle bağlantıya geçmesinin sağlanması ve Irak'ın değişik bölgelerindeki kurumlara toplam 55 ton ağırlığında kitap ve derginin gönderilmesi hususunda bazı projeler geliştirilmiştir. Bunun yanında, *Tahran Çağdaş Sanatlar Müzesi*'nin daveti üzerine British Council tarafından 2004 yılında düzenlenen *Turning Points* adlı sergi, İran İslam Cumhuriyeti'nin o dönem itibariyle 25 yıllık tarihindeki ilk İngiliz sergisi olmuştur (Fisher 2009: 55-57). Bu noktalardan bakıldığında Birleşik Krallık'ın alandaki kültürel hâkimiyetini doğru şekilde kullanarak siyasetçi ve diplomatların geleneksel yollardan kuramayacağı diyalogları kültür vasıtasıyla kurabildiği iddia edilebilir.

İngiliz Dışişleri Bakanlığına bağlı olmamakla birlikte, söz konusu Bakanlıkla mesafeli bir ilişki çerçevesinde uyumlu hareket eden British Council'in yanı sıra *British Library*, *British Museum*, *Natural History Museum*, *Victoria&Albert Museum*, *Royal Opera House* gibi uluslararası üne sahip saygın kültür kuruluşları da Birleşik Krallık'ın kültürel diplomasi faaliyetlerine daha yüksek profile sahip etkinlik ve katılımcılarıyla destek olmaktadır. Koleksiyonunda 150 milyondan fazla parça barındıran British Library¹⁸, yılda 6 milyon ziyaretçiyi ağırlayan British Museum¹⁹, Türkiye'de de 2009 yılından beri sergiler açan ve koleksiyonunda 15. yüzyıla ait Osmanlı İmparatorluğu sanat eserlerinin bulunduğu, dünyanın en gelişmiş sanat ve tasarım müzelerinden Victoria&Albert Museum²⁰, 2012-2013 döneminde 7.746.000 ziyaretçiyi çeken *Tate Modern* (<http://www.tate.org.uk/download/file/fid/31113>) gibi birçok kuruluş kültürel diplomasi faaliyetlerinde önemli destekler sunmaktadır.

Ayrıca, *Birleşik Krallık Ticaret ve Yatırım Bakanlığı* özellikle yaratıcı endüstriler hususunda *Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı* ile ortak hareket ederek yurt dışıyla ekonomik ilişkilerin

¹⁸ <http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/facts/> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2014)

¹⁹ https://www.britishmuseum.org/about_us/the_museums_story/general_history.aspx (Erişim Tarihi: 25 Mart 2014)

²⁰ <http://www.vam.ac.uk/content/articles/v/v-and-a-in-turkey> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2014)

daha iyi noktalara taşınabilmesi için kültürel içeriklerin kullanılmasını desteklemektedir. Zira film, televizyon, müzik, moda, medya, reklam, tasarım sektörleri Britanya'nın ihracatına yıllık 17.3 milyar sterlin değerinde katkı sağlamaktadır.²¹ Dolayısıyla, söz konusu bakanlığın 5 yıllık stratejik planında kültürel içeriğin ön planda tutulduğu sektörleri kuvvetle desteklediğini belirtmesi sürpriz olarak görülmemelidir. Bu hususta belirtilebilecek başka bir nokta ise, kültür propagandası faaliyetlerinin yürütüldüğü 2. Dünya Savaşı yıllarında Birleşik Krallık'ın, kültürü ekonomik gelişimin önünü açan bir unsur olarak değerlendirmesi eğiliminin 21. yüzyılda da güçlü biçimde devam ettiğidir. Bu bakış açısının kaynağını, kültürün artık politikanın emrindeki bir araç olarak değil, politikanın işletilebileceği bağlamı temin eden temel bir unsur olarak görülmesinden aldığı da ileri sürülebilir.

Kültürel kapsamın çoğunlukla ön planda tutulduğu İngiliz kamu diplomasisi çalışmalarının sadece *algıyı* değil *davranışı* da değiştirmeyi amaçladığı düşünülürse, uzun vadeli dostluk ilişkileri kurulabilmesi için hemen tüketilmesi istenen bir görüntü veya mesajın yerine artık ülkelerin birçok yönüyle diğer kültürlerin erişimine açık hâle getirilmesi önem arz etmektedir. Paul de Quincey'nin ifade ettiği üzere, insanlara ne kadar iyi olduğunuzu söylemek pek bir şey ifade etmemektedir; asıl önemli olan bu iddianızı somut şekilde gösterebilmek, icraate geçmektir (Bound, Briggs, vd 2007: 25). Dolayısıyla, Birleşik Krallık'ın yurt dışında gerçekleştirdiği kültürel etkinlikler ve bunların yapılış şekli incelendiğinde, devlet aktörlerinin yer almadığı, sivil toplum kuruluşları ve diğer devlet dışı kültür kuruluşlarının katılımıyla icra edilen aktiviteler ve bu çalışmalar vasıtasıyla güven temeli üzerine kurulan uzun süreli ilişkiler görülür. Önde gelen uluslararası araştırma dergilerinden *Monocle*'ın 2013 yılında yaptığı ve kültür, spor, mutfak kültürü, tasarım, diplomasi, vb. unsurların oluşturduğu çekim gücünün değerlendirildiği yumuşak güç anketinde 2. sırada bulunan²² Birleşik Krallık'ın diğer milletlerden insanlara güven veren prestijli bir ülke olarak algılandığı söylenebilir.

Birleşik Krallık'ın kültürel diplomasi çalışmalarında *Uzak Doğu* ülkelerinin de önemli yer tuttuğu görülmüştür. Örneğin, British Museum'un 2003 yılında Japonya'da açtığı *The Treasures of the World's Cultures* adlı sergisi 1.3 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir. British Library'nin yürüttüğü *Uluslararası Dunhuang Projesi* ise aralarında Çin'den 2 kuru-

²¹ <http://www.ukti.gov.uk/uktihome/aboutukti/aimsobjectives/corporatestrategy.html> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2014)

²² <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2014)

mun da bulunduğu toplam sekiz ortakla İpek Yolu üzerinde bulunan 100.000'den fazla el yazması, tablo, tekstil ürünü ve el yapımı nesnenin internet ortamına taşınmasını sağlamıştır. Ayrıca, 1999'da *Kraliyet Balesi* Şanghay ve Pekin turnesine çıkmış; 2005 yılında Londra'da *Kraliyet Sanat Akademisi* ile Pekin merkezli *Palace Museum* ortaklığında *China: The Three Emperors 1662-1795* adlı sergi Çin Devlet Başkanı Hu Jintao'nun da katılımıyla açılmış ve Çin'in ilk defa bu kadar geniş bir koleksiyonu yurt dışında sergileme cesareti gösterdiği belirtilmiştir. Benzer şekilde, bu tür etkinlikler, siyasi yollar kullanılarak aynı ortamları paylaşmaları zor olabilecek iki devleti, milleti ve kültürü bir araya getirme gücüne sahiptir ve dolayısıyla kültürün uluslararası ilişkilerdeki etkinliğini göstermesi açısından önemlidir. Siyasi ilişkilerin gergin olduğu anlarda Birleşik Krallık kültürden istifade ederek ilişkileri belli bir düzeyde yürütmeyi de genellikle başarabilmiştir. Örneğin, 2005 yılında British Council yetkilileri Tahran'daki müzelerde görev yapan İranlıların eğitimi için bu ülkeye giderek eğitim programı düzenlemiştir (Bound, Briggs, vd 2007: 29-55). Britanya'nın bahse konu kültürel diplomasi çalışmalarına getirilebilecek bir yorum, 'Batı dünyasının hegemonya kurduğu, bazı şeyleri dikte ettiği ve diğer toplumların Batı'yı takip ettiği' şeklindeki algının kırılması yönünde hareket edildiği ve bu şekilde bütün dünyayla güven temelinde daha sağlıklı kültürel ilişkiler geliştirilebileceği olabilir. Zira Birleşik Krallık, yeni dönemde endüstriyel, ekonomik ve kültürel anlamda büyük güçler olması beklenen *BRIC* (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ülkeleriyle daha yakından ilgilenmekte, ilişkilerini canlı tutmaya çalışmaktadır.

Etkin kültürel diplomasi çalışmalarına zemin oluşturulabilmesi açısından televizyon yayınlarından istifade edilmesi de büyük önem arz etmektedir ve Britanya bu medya türünün kendi lehine yaratabileceği etkinin farkındadır. Birleşik Krallık yapımı *Pop Idol* adlı şarkı yarışmasının formatı Çin'e ihraç edilmiş ve bu programın 2005 yılındaki finali çoğu genç olmak üzere 400 milyon Çinli tarafından takip edilmiştir (Bound, Briggs, vd 2007: 31). Bu tür medyalar vasıtasıyla kültürel paylaşım için de gerekli temeller atabilmek mümkün görünmektedir. Birleşik Krallık'ta 2007 yılında devlet ve özel sektörün, yaratıcı endüstrilere toplamda 2.2 milyar sterlin yatırım yaptığı ve karşılığında 7.7 milyar sterlin brüt katma değer elde ettiği²³ hesaba katılırsa söz konusu ülkenin kültürün ekonomik değer yaratmadaki rolünü kavradığı söylenebilir. Ayrıca, kültürel diplomasi faaliyetlerinde internet ve dijital teknolojilerden faydalanılması hususunda Britanyalıların oldukça bilinçli hareket ettikleri söylenebilir. British Library *Turning the Page* adlı projesiyle içinde Babür Şah'ın biyografisinden Mozart'ın müzikal gün-

²³ <http://artsandbusiness.bitc.org.uk/system/files/thesurvey-2007-08.pdf> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2014)

lûgü ve Memlûk Sultanı Baybars'ın adını taşıyan *Kur'an* nüshasına kadar narin ve değerli kitapların internet ortamından okunabileceği bir proje gerçekleştirmiştir.²⁴ *Microsoft* şirketi 19. yüzyıl romanlarının dijital ortama taşınabilmesi için British Library tarafından başlatılan bu projenin tamamını finanse etmiştir. Bahsedilen bu faaliyetlerin, 21. yüzyılın teknolojik ortamının sağladığı fırsatların kültürel diplomasi çalışmalarını destekleyerek ileri noktalara taşımada oldukça etkili olabildiğini kanıtlayan örnekler olduğu değerlendirilmektedir.

1.3. Türkiye Cumhuriyeti

İletişim ve ulaşım sektörlerindeki dönüşümün etkilerinin belirgin şekilde hissedilmeye başladığı 2000'li yıllardaki küreselleşme olgusundan Türkiye de etkilenmiştir. Söz konusu etki kültürel bağlamda da kendini göstermiş ve birçok devlet gibi Türkiye de diplomasiyi güç sergileme merkezli bir araç olmaktan çıkarıp bu aygıtı, kendisini ve çıkarlarını dünyadaki diğer topluluklara doğru şekilde aktarmada kullanmaya başlamıştır (Purtaş 2013: 4). Bu bakış açısının faal olarak benimsenmesi sonucunda ise, 2009 yılında *Yunus Emre Enstitüsü* açılmış, 2010'da *Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü* kurulmuş, 1992 senesinde faaliyete geçen Başbakanlık'a bağlı *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)*, Türkiye'nin özellikle ortak kültürel miras bağı bulunan coğrafyalarda daha aktif hâle getirilmiştir. Ayrıca, henüz pek aktif olmasa da 2011 yılında Dışişleri Bakanlığı bünyesinde *Kültürel Diplomasi Genel Müdür Yardımcılığı* adıyla yeni bir birim oluşturulmuştur.

Türkiye'nin kültürel diplomasi alanındaki faaliyetleri incelendiğinde, geliştirilmeye oldukça muhtaç olmakla birlikte son yıllarda önemli çalışmalar yürütüldüğü görülebilir. Örneğin, 1992'de *Millî Eğitim Bakanlığı* tarafından başlatılan büyük öğrenci projesi 2010 yılında Başbakanlık idaresi altındaki *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)* tarafından devralınmıştır ve başlı başına önemli bir kültürel diplomasi faaliyetidir. YTB tarafından başlatılan *Türkiye Bursları* kapsamında Türkiye'deki üniversitelerde burslu okumak üzere başvuru yapan uluslararası öğrencilerin sayısı 2012 yılında yaklaşık 45.000 olmuştur (Purtaş 2013: 8). 1993 yılında kurulan ve işlevi itibarıyla Türk dünyasının UNESCO'su olarak değerlendirilebilecek uluslararası Türk kültürü teşkilatı *TÜRKSOY*, Türk kültürünün küresel düzeyde tanıtımı ve Türk dünyasına yönelik kültürel diplomasi faaliyetlerinin işbirliğiyle geliştirilmesi husu-

²⁴ <http://www.bl.uk/onlinegallery/virtualbooks> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2014)

sunda büyük önem arz etmektedir. TÜRKSOY tarafından 2012 yılında başlatılan *Yunus Emre Orotoryosu Projesi* bu bağlamda dikkate değer bir çalışmadır. Türk ve Amerikalı sanatçıların oluşturduğu koro 2012 ve 2013'te Amerika ve Türkiye'de karşılıklı programlar düzenlemiştir.²⁵ Evrensel dile sahip müziğin Yunus Emre gibi hoşgörüyü özdeşleşmiş bir ismin altında Türkiye ve Amerika ortaklığında düzenlenmiş bir organizasyonla sunulması, müziğin etkin bir kültürel diplomasi unsuru olarak güçlü bir mesaj üretebileceğini göstermektedir. Yine, 2010 yılında Nevruz Bayramı'nın UNESCO ve TÜRKSOY işbirliğiyle Paris'te kutlanmış olması²⁶da Türk kültürüne ait değerlerin milletler arası platformlarda sergilenmesinde ilgili kuruluşun önemine işaret etmektedir. *Kültür ve Turizm Bakanlığı*nın öncülüğünde 2005 yılında başlatılan ve Türk kültür, sanat ve edebiyatıyla ilgili eserlerin Türkçe dışındaki dillerde yayımlanmasına destek olunmasını amaçlayan *Türk Edebiyatının Dışa Açılımı (TEDA)* projesi bir başka önemli kültürel diplomasi faaliyeti olarak dikkat çekmektedir. *Basın Yayın Birliği*nin *Türkiye Kitap Pazarı 2013* raporuna göre TEDA kapsamında 2005-2012 yılları arasında Türk edebiyatının birçok eserine 57 ülke ve 54 farklı dilde toplam 1351 adet destek sağlanmıştır. Kültürel diplomasinin temelinde dilin yattığı gerçeği göz önünde bulundurularak çeviri çalışmaları kültürlerin karşılıklı etkileşimlerinde ihmal edilmemelidir. Türkiye hâlihazırda edebi eser çevirilerine verdiği önemin karşılığını da alıyor görünmektedir, çünkü 2013 yılında dünyanın en saygın yayımcılık organizasyonlarından *Londra Kitap Fuarı*'na odak ülke olarak katılan Türkiye 2014'te *Pekin* ve 2015'te ise *Madrid Kitap Fuarları*nda konuk ülke olarak yerini alacaktır.²⁷

2009 yılında faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsü ise yukarıda sözü edilen bütün kurum ve kuruluşların yanında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütmek amacıyla kurduğu kamu himayesindeki bir Vakıf statüsündedir. 2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulan ve 2009 yılında faaliyetlerine başlayan bu kurum, 2014 yılı itibarıyla 26 ülkede bulunan 32 adet Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ile kültürel diplomasi çalışmalarını sürdürmektedir (<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>). Ortak kültürel miras refleksi ve Türk dış politikasıyla kültür politikasının paralel seyretmesinin bir sonucu olarak, diğer bölgelere nazaran Balkanlar ve Ortadoğu'daki çalışmalara ağırlık verdiği (Kaya ve

²⁵ http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/yunus_emre_oratoryosu_nun_ardindan-02-07-2013.html (Erişim Tarihi: 28 Mart 2014)

²⁶ http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/2010/03/21/nevruz_bayrami_turksoyla_fransada.html (Erişim Tarihi: 28 Mart 2014)

²⁷ <http://www.basyaybir.org/index.php?p=Documents&get=Mil1haTlobWxqczFkcDNtYmIwa2w4aWlrcHQ0Ng%3D%3D> (Erişim Tarihi: 22 Mart 2014)

Tecmen 2011: 11) gözlemlenen kurum müzik, modern ve klasik el sanatları, tiyatro, sinema, fotoğraf, edebiyat, Türk mutfağı, vb. alanlarda kültür-sanat çalışmaları; yurt dışındaki merkezleri aracılığıyla yabancı dil olarak Türkçe öğretimi faaliyetleri düzenlemektedir. 2009-2014 yılları arasında Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerinde Türkçe kurslarına katılan öğrencilerin sayısı yaklaşık 15.000'dir. Ayrıca 2009 yılından beri her yaz düzenlenen ve 2013 yılında 57 ülkeden 300 öğrenciyi buluşturan *Türkçe Yaz Okulu* programları (Obruk 2013: 3-6) geleceğin Türkiye dostları ve kültür elçilerinin yetiştirilmesi amacına hizmet etmektedir. Ayrıca, 1999 yılında TİKA tarafından başlatılan ve 2011 yılında Yunus Emre Enstitüsü tarafından devralınan *Türkoloji Projesi* kapsamında Afganistan'dan Slovakya ve Estonya'ya kadar 35 ülkedeki 49 Türkoloji bölümüne öğretim elemanı görevlendirilmekte ve yurt dışındaki Türkoloji çalışmalarının daha sağlıklı biçimde yürütülmesine destek olunmaktadır (<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji>). Kurum bünyesinde hazırlanan *Türkçe Yeterlik Sınavı* ise uluslararası öğrencilerin Türkçe seviyesinin uluslararası standartlarda ölçümü ve belgelendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Türkiye'ye okumaya gelen öğrenci sayısındaki artışla doğru orantılı olarak bu sınavın önemi de artmakta ve ayrıca bu bahse konu sınav Türkçenin küresel ölçekte bir prestij dili olabilmesi yolunda atılan önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Sözü edilen kurumun kültür-sanat çalışmaları mercek altına alındığında kültürel diplomasının gerçekçi projelerle ele alınışı açısından oldukça önem arz eden başlıklarda faaliyetler yürütüldüğü görülmektedir.

2012 yılında Brüksel'de düzenlenen ve Türkiye'nin dinî ve kültürel zenginliklerini gösteren fotoğraf karelerinin yer aldığı *Gün Işığını Paylaşmak* adlı sergi (<http://gunisiginipaylasmak.com/tr/>); 2013 yılında Tokyo'da gerçekleştirilen *Geleneksel Türk Kıyafetleri Sergisi*; *Mehmet Akif Ersoy Haftası* kapsamında 2010 yılında Kahire'de düzenlenen *Türk Müziği Konseri*; Bosna Hersek ve Arnavutluk gibi ortak tarih ve kültürel mirasa sahip olunan ülkelerde açılan ney, ebru ve el sanatı kursları; 2013'te Varşova'da gerçekleştirilen *Karagöz-Hacivat Gölge Oyunu Gösterisi*; yine aynı yıl Paris'te Türk masal kahramanlarının Türkçe ve Fransızca anlatıldığı *Küçük Şeyler* adlı çocuk tiyatrosunun sahnelenmesi Türkiye'nin yurt dışında değişik açılardan doğru şekilde tanıtılması ve cazip bir Türkiye algısı oluşturulması noktasında ciddi kültürel boyutları bulunan etkinliklerdir (<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kultur-sanat>).

Bahsedilen bütün bu kültürel diplomasi faaliyetleri ve yatırımları Türkiye'nin yurt dışındaki itibarını da somut şekilde güçlendirmiştir. Zira *Monocle* dergisinin düzenli aralıklarla gerçekleştirdiği yumuşak güç anketinde Türkiye, 2012 yılında bütün ülkeler arasında 20. sırada yer alarak yükselişte olduğunu göstermiştir (<http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/>). Türkiye son yıllarda kültürel alanda atılıma geçmiş olmasına rağmen, bahse konu ülkedeki en önemli sorunlardan biri, devletin bazı kademelerinde kültüre harcanan paranın hâlen maddi bir götürü unsuru olarak görülerek kültüre yapılabilecek akılcı yatırımların uzun vadede çok ciddi kazanımlar sağlayabileceğinin göz ardı edilmesidir. Bunun yanında, devletin kültürel diplomasi faaliyetlerinde belirleyici değil yönlendirici olmasının ve sivil toplum kuruluşlarını alanda söz sahibi olmaları amacıyla daha fazla cesaretlendirmesinin kültürel diplomasi çalışmalarını doğal rayına oturtarak daha nitelikli kılacağına inanılmaktadır.

II. TÜRKİYE'DE DİĞER DEVLETLERİN YÜRÜTTÜĞÜ KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARI

2.1. Almanya Federal Cumhuriyeti

Almancayı yurt dışında teşvik etmek ve uluslararası işbirlikleri vasıtasıyla Almanya Federal Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve politik hayatına dair bilgileri yaymak (Sacker 2005: 2) amaçları doğrultusunda faaliyet gösteren *Goethe Enstitüsü* 1957 yılından beri Türkiye'de çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye'deki Almanya algısının güncel tutulması, çağdaş Alman kültürünün tanıtılması ve bir Avrupa ağının kurulması hedefleri doğrultusunda dil, sanat, edebiyat, medya, müzik, kültür alışverişi ve göç, şehir ve toplum, kütüphanecilik gibi birçok alanda çalışmalar yapan kurum Ankara, İstanbul ve İzmir'deki merkezleri ve Adana ile Bursa'daki iki dernek aracılığıyla kültürel diplomasi faaliyetlerini yürütmektedir.²⁸ Bilhassa, 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'den yoğun şekilde göç alan Almanya Federal Cumhuriyeti'nin faaliyet alanları içerisinde kültür alışverişi ve göç başlığına yer vermesi çokkültürlülük, kültür alışverişi ve entegrasyon açısından önemli görünmektedir çünkü bu çalışmaların bazıları²⁹ Almanya'da yaşayan Türklerin Almanlar tarafından bir türlü benimsenmemesine ve bunun Türklerde oluşturduğu olumsuz algılara ilişkin Türk bakış açısından eleştiriler de mevcuttur.

²⁸ <http://www.goethe.de/ins/tr/lp/uun/trindex.htm> (Erişim Tarihi: 17 Mart 2014)

²⁹ <http://www.goethe.de/ins/tr/lp/kul/mag/kum/mig/tr8111663.htm> (Erişim Tarihi: 17 Mart 2014)

Diğer yandan, Goethe Enstitüsünün Türkiye’deki kitlelere erişimine bakıldığında önemli sayılabilecek istatistiklerle karşılaşılmaktadır. İlgili kurumun *2012-2013 Faaliyet Raporu*’na göre söz konusu dönemde kültür sanat faaliyetleriyle yaklaşık 133.000, Almanca kurslarıyla 8.300 ve dil sınavlarıyla 12.900 kişiye hizmet verilmiş; ayrıca kurumun Türkiye internet sayfası 456.000 kişi tarafından görüntülenmiştir. Ayrıca, üç büyük şehirdeki Goethe Enstitüsü merkezlerinden yaklaşık 49.000 yayın ödünç verilmiştir (Braun, Bruch, vd. 2013: 127). Bahse konu kurumun kültür faaliyetlerine önemli ölçüde ve dil çalışmalarına da aile birleşimi çerçevesinde ilgi gösterilmiş olmakla birlikte internet sitesinin de yüksek sayılabilecek bir ziyaretçi sayısına ulaşmış olması Almanların kültürel diplomasi çalışmalarında medya teknolojileri ile interneti görünürlüklerini artırma ve genç nüfusa daha hızlı ve kolay ulaşabilme noktasında etkin kullandıklarını göstermektedir.

Ankara Goethe Enstitüsü Müdürü Dr. Thomas Lier ile yapılan görüşmede³⁰ Almanya Federal Cumhuriyeti’nin Türkiye’de gerçekleştirdiği kültür çalışmalarında devlet kurumları ile ortak çalışmalar yapılmasına önem verildiğinden bahsedilmiş ve bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı, *İçişleri Bakanlığı* ve *Diyanet İşleri Başkanlığı* personelinin yurt dışı görevlere gönderilmeden önce Goethe Enstitüsü tarafından Almanya’ya hazırlık amacıyla dört aylık eğitimden geçirildiği belirtilmiştir. Bundan farklı olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı işbirliğinde düzenli olarak her yıl verilen *Türk-Alman Tarabya Çeviri Ödülü*’nün önemsendiği ve Türkçeden Almancaya edebi eser çevirisinin kendileri için önem arz ettiğinden söz edilmiştir. Ayrıca, Almancadan Türkçeye kitap çevirisini teşvik etmek için de İstanbul Goethe Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen *Çeviri Destek Programı* ile 2002-2014 yılları arasında otuz kitabın Türkçeye kazandırıldığı tespit edilmiştir.³¹ Kültürel bariyerlerin mümkün olduğunca ortadan kaldırılması konusunda üzerinde en çok durulması gereken nokta dil olduğundan, çeviriler üzerinde hassasiyetle durulması gayet normal olarak değerlendirilmelidir.

Kültür endüstrisi içerisinde ciddi bir ağırlığı olan içerik üretimi çalışmaları neticesinde önem kazanan edebi eser pazarı, kitapçılarda da sık sık gözlemlenebilecek bir “seçki” olgusu yaratmıştır. Goethe Enstitüsünün de internet sitesinde “Sizin için seçtik” bölümü altında film ve kitap önerilerini ziyaretçileriyle paylaşmakta ve takipçilerine kendi uygun gördüğü yapımları duyurmaktadır. Bu bağlamda, film önerileri arasında 2012 yılının Grimm Kardeşlerin çocuk

³⁰ Ankara Goethe Enstitüsü Müdürü Dr. Thomas Lier ile 14.03.2014 tarihinde Kızılay’daki Goethe Enstitüsü Merkezinde yapılan görüşmede kurumun faaliyetleri hakkında bilgi alınmıştır.

³¹ <http://www.goethe.de/ins/tr/lp/kul/ser/usf/gfu/trindex.htm> (Erişim Tarihi: 19 Mart 2014)

masallarının yayımlanışının 200. yıldönümü olması vesilesiyle Grimm masallarının filme uyarlanmış *Külkedisi*, *Bremen Mızıkacıları*, *Pamuk Prenses* ve *Yedi Cüceler* gibi eserlerin DVD'lerinin bulunması³², halk bilimine ilişkin üretimlerin hem kültür endüstrisi hem de kültürel diplomasi alanında değerlendirilişinin oldukça dikkat çekici ve önemli bir uygulaması olarak görülebilir.

Goethe Enstitüsünün, Türklerin Almanya'ya göçü unsurunu görsel sanatlar kapsamında da etkin biçimde işlediği görülmektedir. *Bavuldaki Hayatlar* (2012) ve *Almancı!* adlı tiyatro oyunlarına verilen destekler bu kapsamda düşünülebilir. Ayrıca, *Karagöz-Cadılar* ve *Hint Fakiri* (2010) ve kuklalı gençlik oyunu *Yaşamayı Beklerken* (2011)³³ tiyatro performanslarına verilen destekler de yereldeki başarılı kültürel diplomasi politikaları olarak dikkat çekmektedir.

2011 yılında *Almanya'ya Göçün 50. Yılı* etkinlikleri kapsamında Goethe Enstitüsü tarafından düzenlenen *Karşıdan Bakış* adlı film seçkisi³⁴ Türk ve Alman filmlerinde diğer ülkeden karakterlerin nasıl temsil edildiğini gözler önüne serilmiş; aynı yıl Türk Alman ortak yapımı *Nereden Nereye*³⁵ adlı müzikli tiyatro oyunu sahnelenmiş ve böylece kültürel diplomasinin temel prensiplerinden biri olan karşılıklı anlayışı geliştirme yönündeki çalışmalara katkı sağlanmıştır.

Kültürel diplomasi faaliyetlerinin en etkin şekilde yürütüldüğü alanlardan biri olan uluslararası eğitim alanında ise Türkiye'deki üniversite öğrencileri ile öğretim elemanlarına burs sağlamakla görevli *Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD)* öne çıkmaktadır. DAAD, 2009 yılında Türkiye'den 600 üniversite öğrencisi ve 117 akademisyene burs sağlayarak ilgili ülkeye 5.930.000 € kaynak ayırmıştır ve toplamda 324 Türk-Alman üniversitesinin işbirliği yaptığı akademik arenaya önemli olarak nitelendirilebilecek katkılar sunmuştur.³⁶ Almanya Federal Cumhuriyeti'nin yükseköğretimini uluslararası bir marka hâline getirebilmek amacıyla yurt dışında DAAD aracılığıyla gerçekleştirdiği yatırımların, ülkeye uzun vadede ciddi kültürel, sosyal ve ekonomik getiriler sağlayarak kültürel diplomasi politikasını önemli ölçüde destekleyici bir unsur olarak öne çıkacağı değerlendirilmektedir.

³² <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/bib/bibb/fi/trindex.htm> (Erişim Tarihi: 19 Mart 2014)

³³ <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/ver/acv/the/trindex.htm> (Erişim Tarihi: 19 Mart 2014)

³⁴ <http://www.goethe.de/ins/tr/ist/ver/acv/flm/2011/tr8181878v.htm> (Erişim Tarihi: 19 Mart 2014)

³⁵ <http://www.skylife.com/tr/2011-10/almanya-da-50-yil> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2014)

³⁶ http://ic.daad.de/imperia/md/content/informationszentrum/icankara/sunumlar/meb_bursiyerleri_i_in_almanya_da_e_itim_ve_ara_t_rma_olanaklar_antalya_2011.pdf (Erişim Tarihi: 19 Mart 2014)

2.2. Fransa

1883 senesinde kurulan ve hâlihazırda 5 kıta ve 136 ülkedeki 850 şubesiyle Fransa'nın kültürel diplomasi çalışmalarında başrol oynayan *Alliance Française* ve 2010 yılında daha kurumsal ve çağdaş bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkan *Institut Français* çatısı altında her yıl 500.000 kişi Fransızca kurslarına ve 6 milyondan fazla insan kültürel aktivitelere katılmaktadır (<http://www.alliancefr.org/en/who-are-we>). Kuruluş tarihi itibarıyla değerlendirildiğinde, diğer Avrupa ülkeleri ve A.B.D.'ye göre Fransızların kültürün uluslararası ilişkilerdeki önemini çok daha önce kavradığı görülmektedir.

Ankara Fransız Kültür Merkezinden verilen bilgilere göre³⁷ Fransızcanın öğretilmesi, Fransız ve Frankofon kültürünün tanıtılması, kültürel çeşitliliğin teşvik edilmesi gibi temel amaçlar doğrultusunda Türkiye'deki çalışmalara 1960 yılında başlanmıştır. Kurumun ilgili şubesinde Fransızca kurslarına yılda ortalama 3.000 kişinin katıldığı ve ayrıca Ankara'nın yanında İstanbul ve İzmir'deki diğer şubeler tarafından daha geniş kitlelere hitap edebilmek amacıyla film gösterimleri, konser, sergi ve konferans organizasyonlarının düzenlendiği belirtilmiştir.

Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, Çankaya Belediyesi gibi kamu kurumlarının yanı sıra *Galeri Nev, Büyülü Fener Sineması* gibi özel sektör temsilcileri ve bir takım vakıflarla işbirlikleri yapan kurumun devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte hareket ederek kültürel alışverişin doğasına uygun özerk bir süreç üretme gayretinde olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte, Fransızların kültürel diplomasi anlayışının İngilizle-rinkine göre devletle çok daha iç içe olduğuna yönelik görüşler de mevcuttur. Zira, *Fransa Dışişleri Bakanlığının* bünyesinde faaliyet gösteren ve bütçesini ilgili Bakanlıkla birlikte *Kültür ve İletişim Bakanlığı*ndan alan kurumun kendi yetkilileri de kültürün siyasetle eş anlamlı olduğunu belirtmişlerdir (Bound, Briggs, vd 2007: 63). Dolayısıyla, kurumun resmî yapılanmasıyla kültürel aktiviteleri düzenleyiş şekli arasında çok sağlıklı ve tutarlı bir ilişki olmadığı, devletin kültürel faaliyetlerde hâlen önemli bir aktör olduğu söylenebilir. Bu da 2000'li yılların kültürel diplomasi uygulamaları için çok da verimli sonuçların alınamayacağı bir yapılanmaya işaret ediyor görünmektedir.

2012 yılında *Avrupa Kültür Günleri* kapsamında Adana, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır'da *Dünya'nın Susuzluğu, Geçici Evlilik, Sihirli Kitaplar* adlı filmleri gösterime

³⁷ Ankara Fransız Kültür Merkezi Kültürel Etkinlikler Asistanı Özlem Gül'ün 27 Mart 2014 tarihinde elektronik ortamda yazılı olarak ilettiği cevaplardan istifade edilmiştir.

sunan; gelişmekte olan ülkeleri onlara atfedilen imajdan farklı bir bakış açısı ile tanıtmaya iddiasındaki *Hedef Kalkınma* adlı fotoğraf sergisini düzenleyen; diğer dillerdeki şarkı ve konferanslar aracılığıyla çokdilliliği destekleyen programlar gerçekleştiren³⁸ Fransız Kültür Merkezinin bu ve bunun gibi diğer etkinlikleri incelendiğinde Avrupalı diğer kültür merkezlerinin Türkiye’de uyguladığı kültür politikalarından çok farklı bir tutum sergilemediği görülür. Bir diğer deyişle, bir yandan bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarına eğilen diğer taraftan ise dünyadaki benzer bölgelerden hikâyeleri kültürel üretim unsurlarıyla aktaran, biraz Avrupalı biraz da bölgenin içinden doğulu bir gözle oluşturulmuş faaliyetlerin söz konusu olduğu görülmektedir.

Fransız Kültür Merkezinin Türkiye’deki diğer çalışmaları arasında her yıl mart ayında düzenlenen ve İstanbul’daki frankofon üniversiteler ile liselerin de içinde yer aldığı *Uluslararası Frankofoni Günü*³⁹ etkinlikleri ve UNESCO’nun 1999 yılında ilan ettiği *Dünya Şiir Günü* çerçevesinde her yıl 21 martta gerçekleştirilen Türkçe faaliyetler bulunmaktadır.⁴⁰

Bunlara ek olarak, 2013 yılının Fransız yazar Albert Camus’nun doğumunun 100. yılı olması nedeniyle gerçekleştirilen dijital, interaktif ve çokdilli niteliğe sahip monografik sergi, yeni dönemdeki kültürel uygulamaların dijital ortamdaki verimliliğine örnek olabilecek bir proje olarak görülebilir.⁴¹ 2009-2010 döneminde hayata geçirilen ve iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin geldiği olumlu noktayı gösteren *Fransa’da Türkiye Mevsimi* programı kapsamında Fransa’da 120 yerel yönetimin desteğiyle yaklaşık 100 bilimsel konferans gerçekleştirilmiş ve *Louvre Müzesi*’nde gerçekleştirilen *Antik İzmir, Hitit Medeniyeti* gibi sergiler 1.300.000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir (<http://www.iksv.org/tr/fransadaturkmevsimi>). Görüldüğü üzere, kültürel diplomasının parçası olan karşılıklı etkinlikler, gerek kültürel gerekse siyasi açıdan Türkiye’ye karşı önyargıların olduğu Fransa’da kültürün toplumları yakınlaştıracı etkisini göstermesini sağlamıştır.

³⁸ http://www.mardinsinemadernegi.org/resimler/mardinsinemaprogram_layout13.pdf (Erişim Tarihi: 24 Mart 2014)

³⁹ <http://www.ifturquie.org/istanbul-2/uluslararasi-frankofon-ayi/?lang=tr> Erişim Tarihi: 18 Mart 2014)

⁴⁰ <http://www.ifturquie.org/istanbul-2/duyuya-sr-guene/?lang=tr> (Erişim Tarihi: 18 Mart 2014)

⁴¹ http://www.institutfrancais.com/sites/default/files/if_camus_en.pdf (Erişim Tarihi: 19 Mart 2014)

Fransız Kültür Merkezi kadar görünür olmamakla birlikte Fransızların Türkiye’deki kültürel diplomasi faaliyetlerine yardımcı olan *Campus France* ve *Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü*nün çalışmaları da önem arz etmektedir. Devlet kurumu statüsündeki Campus France (<http://www.turquie.campusfrance.org/tr>) Türk öğrencilerin Fransız yüksek öğretim sistemi içerisindeki payının artırılması yönünde 2006 yılından beri Türkiye’de çalışmalar yapmaktadır. Diğer yandan, resmî hüviyetteki diğer bir yapılanma olan İstanbul’daki Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ise arkeoloji ve Osmanlı-Türk tarihi alanlarında faaliyetler yürütmektedir (<http://ifea-istanbul.net>).

Fransa’nın Türkiye’deki kültürel diplomasi pratiklerine yukarıda değerlendirilen hususlardan sonra bütüncül bir gözle bakıldığında, kamu kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını da içeren kapsayıcı bir tarzda ilgili ülkenin birçok bölgesinde Fransız Kültür Merkezinin başı çektiği çalışmalarda oldukça aktif olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Ankara Fransız Kültür Merkezinin verdiği bilgilere göre, Fransa ile Türkiye arasında siyasi sorunların bulunduğu dönemlerde düzenlenen etkinliklerde yeterli katılım sağlanamamaktadır. Bunun nedenlerinden biri bahse konu merkezin devletle iç içe konumlanmış bir yapıya sahip olması ve bundan dolayı da Türkiye’deki insanların aslında Fransa yönetimine olan siyasi tepkisinin, resmî yapısı nedeniyle kültürel alana da taşarak Fransız Kültür Merkezine de yönelmesi olabilir. Kültürel bağların siyasi ilişkilerden etkilenmemesi gibi bir durum mümkün olmasa da bu olumsuz etkiyi en aza indirebilmek ve kültürün birleştirici rolünü yerine getirmesini sağlamak için kültürel organizasyon ve bu yapılara ilişkin etkinliklerin devlet ve bürokrasiden mümkün olduğunca uzakta tutulması, devletin sadece yönlendirici olması Fransa’nın Türkiye’de daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir kültürel ilişkiler ortamı oluşturmasını sağlayabilir.

2.3. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık’ın kurumsal bir yapılanmaya giderek uluslararası ilişkilerde kültürden etkin şekilde istifade edilmesine yönelik tavrı bilhassa 1. Dünya Savaşı’ndan sonra şekillenmeye başlamış ve 1934 yılında British Council’in kurulmasıyla somut bir nitelik kazanmıştır. Bundan önceki süreçte denizaşırı ülkelerdeki siyasi, ekonomik ve kültürel prestijinin üst düzeyde olduğu konusunda şüphesi bulunmayan Britanyalılar kültürün yurt dışındaki topluluklarla

ilişkilerde benimsenmesi hususunda isteksiz davranmışlar fakat özellikle Fransızların bu alandaki örgütlü çalışmalarına bir cevap vermek amacıyla harekete geçmişlerdir.

Kültürel ilişkiler ve eğitsel fırsatlar noktasında Birleşik Krallık'ın uluslararası organizasyonu olarak tanımlanan British Council, Türkiye'deki çalışmalarına ise 1940 yılında başlamıştır. Söz konusu kurum en önemli kültürel unsuru olan İngilizcenin öğretiminin yanı sıra oldukça geniş bir çeşitlilik arz eden sanat ve eğitim aktiviteleri çerçevesinde temsil ettiği Britanya kültürünün diplomasi faaliyetlerini yürütmektedir.⁴² Dil eğitimi ve sınav uygulamalarından edebiyat, mimarlık, tasarım, moda, yaratıcı ekonomi, drama, dans, film, müzik, görsel sanatlar ile yükseköğretim, mesleki eğitim ve teknik destek projelerine kadar Birleşik Krallık'ın iddialı olduğu bütün alanların Türkiye'de geniş kitlelere duyurulması amacıyla çalışmalar yürüten British Council, daha önce sözü edilen diğer bütün ülkelerin merkezlerine kıyasla daha erken bir zamanda Türkiye'de mevcudiyet göstermeye başlamıştır.

British Council'in *İstihbarat ve Bilgi Yönetimi* biriminden elde edilen Türkiye'ye ilişkin kısa raporda⁴³ adı geçen ülkenin gerek uluslararası ilişkilerde gerekse de ekonomide yükselmekte olan bir güç olduğu ve bu nedenle çift yönlü ilişkilere Birleşik Krallık tarafından yapılan yatırımın büyük önem arz ettiği; 2013'te Türkiye'de 51.000'den fazla adayın düzenledikleri sınavlara girdiği ve 2010 yılında ise Birleşik Krallık ile Türkiye arasında *Stratejik Ortaklık Anlaşması*'nın imzalandığı belirtilmektedir. Dolayısıyla British Council'in bilhassa Ankara ve İstanbul'daki ofisleri aracılığıyla gerçekleştirdiği kültürel diplomasi faaliyetlerinde ciddi bir yoğunluğun gözlemlenmesi olağan karşılanmalıdır. Diğer yandan, 2013 yılında ilgili kurumca hazırlanan *Languages for the Future* adlı belgede Türkçe, Birleşik Krallık açısından en çok önem taşıyan diller arasında 9. sırada kendine yer bulmuştur.⁴⁴ Buradan yola çıkarak, kültürel diplomasinin temelini oluşturan unsurlardan biri olan dil öğretimi hususunda her iki tarafın da beklentileri olduğu ve bu doğrultuda işbirliğine dayalı bir ortamda kültürel faaliyetlerin planlanıp gerçekleştirilebileceği söylenebilir.

Dil faaliyetlerinin etkinliğiyle birlikte değerlendirilmesi gereken uluslararası eğitim endüstrisi de son yıllarda gelişen ve ucuzlayan ulaşım ve iletişim imkânlarıyla birlikte büyük önem ka-

⁴² <http://www.britishcouncil.org.tr/hakkimizda> (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2014)

⁴³ İngiltere'nin Manchester kentinde bulunan British Council Enformasyon ve Bilgi Yönetimi biriminde görevli Lyndsey Keogh tarafından 10.12.2013 tarihinde elektronik ortamda gönderilen bilgilerden istifade edilmiştir.

⁴⁴ <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/languages-for-the-future-report.pdf> Erişim Tarihi: 7 Nisan 2014

zanmış görünmektedir. British Council'in yürütücülüğünü yaptığı *Education UK* adlı programın Türkiye'de katıldığı eğitim fuarlarına Britanya'dan birçok üniversite iştirak etmektedir. 2014 yılında 25. kez düzenlenen *International Education Fairs of Turkey* adlı eğitim fuarına söz konusu ülkeden 54 üniversite ve dil okulu katılmıştır.⁴⁵ Bununla birlikte, *UK Council for International Student Affairs* adlı kurumun 2011-2012 dönemi istatistiklerine göre Pakistan'dan 8.820 ve Nijerya'dan 17.620 öğrenci yükseköğretim için Britanya'yı tercih ederken⁴⁶, aynı dönemde bu tercihi yapan Türk öğrencilerin sayısının 3.385 olması (<http://www.hurriyet.com.tr/egitim/26185187.asp>) iki ülke arasındaki öğrenci hareketliliğinin oldukça düşük düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Birleşik Krallık'ın vize rejimi konusundaki katı tutumu ve bahse konu ülkedeki üniversitelerin harçlarının nispeten yüksek oluşunun bu durumda etkili olduğu ve kültürel diplomasi etkinliğine yarar sağlamadığı değerlendirilmektedir.

British Council'in sanat başlığı altında tiyatro, mimarlık, tasarım, moda, yaratıcı ekonomi, drama, dans, film, edebiyat, müzik ve görsel sanatlar bulunmaktadır. Çalışmanın bir sonraki bölümünde detaylarıyla incelenecek olan *sanat çatısı* altındaki faaliyetlerde Ocak 2014'te *İstanbul Bilgi Üniversitesi* ile birlikte gerçekleştirilen *Sanat Yönetiminde Yeni Arayışlar* isimli konferans,⁴⁷ Hint asıllı İngiliz sanatçı Anish Kapoor'un *Akbank* sponsorluğunda *Sakıp Sabancı Müzesi*'nde Eylül 2013-Şubat 2014 arasında düzenlenen heykel sergisi⁴⁸ ve İngiliz yazar William Shakespeare'in ölümünün 400. yılı nedeniyle Mayıs 2014'te *İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSŞV)* işbirliğiyle *Propeller Tiyatrosu* tarafından İstanbul'da sahnelenen 2 oyun⁴⁹ öne çıkmaktadır.

Bu örneklerden hareketle, British Council'in sanat organizasyonlarında özel sektörün, üniversitelerin ve önemli kültür kurumlarının desteğini alması, organizasyonların kalitesi ve hitap edilen kitlenin genişliğini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca, Shakespeare gibi İngiliz edebiyatının en önde gelen şahsiyetlerinden birine atfen bir etkinliğin gerçekleştirilmesi edebiyatın kültürel diplomasi alanında nasıl etkin bir rol oynayabileceğine dair iyi bir örnek ola-

⁴⁵ http://ieft.com.tr/content/fuar/ingiltere_universiteleri_ve_dil_okullari_ieft_fuarlarinda.aspx (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014)

⁴⁶ <http://www.ukcisa.org.uk/Info-for-universities-colleges--schools/Policy-research--statistics/Research--statistics/International-students-in-UK-HE/#Top-non-EU-sending-countries> (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014)

⁴⁷ <http://www.britishcouncil.org.tr/etkinlikler/sanat-yonetiminde-yeni-arayislar> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014)

⁴⁸ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2014/02/17/anish-kapoor-istanbuldaydi/> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014)

⁴⁹ <http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/shakespeare-propeller> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014)

bilir. Diğer yandan, Anish Kapoor gibi Hint asıllı bir İngiliz vatandaşı sanatçının çalışmalarından oluşan ve Türkiye’de ciddi bir destek alan bir serginin varlığı, Birleşik Krallık’ın son yıllardaki kültürel diplomasi çalışmalarının temelini oluşturan kültürel çeşitlilik bağlamında değerlendirildiğinde geçmişteki siyasi tutumlar neticesinde oluşabilecek farklı algıların kültürün birleştirici nitelikteki yardımıyla olumlu yönde nasıl dönüştürülebileceğine dair bir gösterge şeklinde düşünülebilir.

III. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN BUGÜNE BRITISH COUNCIL İNCELEMESİ

I. BRITISH COUNCIL

1.1. Kurumun Tarihçesi

1. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ve Fransa'nın giriştiği yoğun kültür propagandası faaliyetleri neticesinde düşüşe geçen uluslararası prestijini kültürün dönüştürme ve iyileştirme gücünden yararlanarak yeniden yükseltme arayışına giren Birleşik Krallık yönetimi, 1929 yılında hazırlanan ve kültürel etkinin ticari açıdan önemini vurgulayan *D'abernon Raporu*'nun da etkisiyle yurt dışına dönük kültürel bir organizasyon kurulması doğrultusunda aktif çalışmalara başlamıştır. İlerleyen süreçte ise, orijinal adı *The British Committee for Relations with Other Countries* olan ve Galler, İngiltere, İskoçya ve Kuzey İrlanda adına kültürel faaliyetler yürüten British Council, kültürel ilişkiler ve eğitsel fırsatlardan sorumlu uluslararası özel bir girişim olarak Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığının da desteğiyle Avustralya doğumlu Reginald Leeper'in önderliğinde 1934 yılında kurulmuştur (Fisher 2009: 13).

Başlangıçta yurt dışına okutman ve kitap göndermek ve Britanya'ya kültürel içerikli seyahatleri teşvik etmek amacıyla 6.000 sterlinlik bir bütçeyle (Donaldson 1984: 29) yola çıkan British Council, 1940 yılında ise Birleşik Krallık tarafından çıkarılan bir kanun ile şirket tüzüğüne kavuşmuş ve ilk defa bağımsız kalıcı bir statüye sahip olmuştur. Fransa, Almanya Federal Cumhuriyeti ve İtalya'nın kültür propagandası faaliyetlerine ayırdıkları bütçeler milyonlarla ifade edilirken ilk yıllarında sadece birkaç bin sterlinlik bütçesi olan British Council 1938'den itibaren Mısır, Portekiz, İtalya, Polonya ve Romanya'da – 2. Dünya Savaşı'nın başında bu merkezlerden bazıları kapatılmışsa da- ilk temsilciliklerini açmış ve bunları 1940 yılıyla birlikte Türkiye, İsveç, İspanya, İzlanda gibi Avrupa ülkeleri ile Brezilya, Venezuela, Şili, Arjantin ve Bolivya gibi Güney Amerika ülkeleri takip etmiştir (Fisher 2009: 20-22).

Kuruluş yıllarında, *Bilgi Bakanlığı* ile zorlu bir mücadele sonucunda ilgili kurum bünyesinde propaganda eksenli faaliyetler yerine uzun dönemli ilişkiler geliştirmeye dönük tutumun galip geldiği iddia edilse de en azından 1960'lı yıllara kadar bir karşılıklılık tavrı içinde gerçekleştirilen bir kültür politikasından bahsetmek British Council adına mümkün görünmemektedir.

Zira 1940'lı yıllardaki savaş ortamında kültürel ilişkiler daha ziyade Britanya'nın siyasi ve ticari amaçlarının beslenmesine dönük, tek taraflı bir araç olarak değerlendirilmiştir.

2. Dünya Savaşı sonrasında kültürel ilişkiler kurmak için daha uygun bir ortamın belirmesiyle Fransa ve Hollanda gibi ülkelerin yanında Kenya, Sudan, Hong Kong, Singapur, Ürdün ve Hindistan'da da faaliyetlere başlanmıştır. 1959'da Kanada ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nde temsilciliklerin açıldığı dönem aynı zamanda bahse konu kurumun BBC'nin desteğiyle televizyonu kullanarak İngilizce öğretimini çalışmalarının merkezine aldığı zamana denk gelmektedir. 1950'li yılların sonunda 6 milyon sterlin'e yaklaşan yıllık bütçenin ve artan deneyimin verdiği güçle Sovyetler Birliği, İsrail, ve Etiyopya gibi siyasi gerilimin yüksek olduğu yerlerde sergilenen tiyatro ve müzik performanslarıyla Shakespeare'in odağında olduğu edebiyat çalışmalarının, halkların birbirlerini daha yakında tanımaları için fırsat oluşturduğu ve kültürün asli rolünü oynaması için uygun bir ortam yarattığı söylenebilir (Fisher 2009: 28-39).

1961'de devlet bünyesinde *Teknik İşbirliği Bakanlığı*'nın kurulmasıyla birlikte British Council'in çalışma planında da değişiklik meydana gelmiş ve Asya ile Afrika'daki gelişmekte olan ülkelerde öğrencilere dönük eğitim planlarının hazırlanmasında daha fazla sorumluluk alınmaya başlamıştır. Eğitim almak üzere Birleşik Krallık'a gelen öğrencilerin İngilizce seviyelerinin ölçülebilmesine yönelik sınavlar ilk olarak 1965'te British Council tarafından uygulamaya konulmuştur. 1970'lerde Britanya ile Fransa devletleri arasında gerçekleştirilmeye başlayan ve ayrı bir fon sağlanan öğrenci değişim programları ve burs programları kültürel ve eğitsel aktivitelerde artış sağlamıştır. Yine aynı dönemlerde bünyelerindeki petrol yatakları dolayısıyla zenginleşmeye başlayan Umman, Katar, Bahreyn ve Suudi Arabistan gibi Körfez ülkelerinde yeni temsilcilikler açılmış ve bu ülkelerde uygulanmaya başlayan ücretli eğitim sistemi ile ev sahibi ülkenin eğitim hizmetlerini finanse etmesi sağlanmıştır (<http://www.britishcouncil.org/organisation/history/timeline>). Ayrıca bu yıllarda, Ortadoğu ve Güney Avrupa'daki merkezlerde artan İngilizce öğretim faaliyetleri, British Council gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaya başlamıştır. 1980'lerin başında Afganistan ve İran'daki krizleri takip eden *Falkland Savaşı* kültürel açıdan birçok engel çıkarmış ve bazı merkezlerin kapanmasına yol açmışsa da gelir dengesi açısından çok da sıkıntı yaşanmamıştır. "1982-83 döneminde yalnızca İngilizce öğretiminden elde edilen gelir 15.5 milyon sterlin'e ulaşmıştır" (Donaldson 1984: 274).

1989'da *Berlin Duvarı*'nın yıkılışı, 1991'de Sovyetler Birliği'nin ve 1992'de Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte oldukça geniş bir kültürel hareket sahasına kavuşan British Council Balkanlar, Doğu Avrupa ve Moskova başta olmak üzere Rusya'nın birçok bölgesinde faaliyet alanına sahip olmuştur. Ayrıca, 1990'larda internetin de yavaş yavaş günlük kullanıma girmeye başlamasıyla birlikte ilgili kurumun görünürlüğü artmış; 2000'li yıllarda daha da ilerleyen ve uluslararası etkileşimin belki de en önemli parçası hâline gelen internet teknolojileri ile birlikte *Learn English, Connecting Classrooms*, vb. gibi yeni platformlar kurulmuş ve milyonlarca insana ulaşılmıştır. Örneğin, 2009 yılında British Council'in internet sayfalarını ziyaret edenlerin sayısı 86 milyon olarak hesaplanmıştır.⁵⁰

2014 yılı itibarıyla 118 ülkedeki 220'den fazla ofisiyle oldukça geniş bir kültürel ağ kuran British Council toplam 7.400 personel ve yıllık 781 milyon sterlinlik geliriyle (Fisher 2009: 2 ve British Council Annual Report 2012-13 2013: 71) kültürel diplomasi çalışmalarını sürdürmektedir. Birleşik Krallık hükûmetiyle mesafeli bir ilişki içerisinde olmakla birlikte bağımsız şekilde faaliyet gösteren bu kurum, ülkenin dış siyasetine dönük politikalardan kopuk hareket etmemekle beraber siyasi kurumlara da bağlı değildir. Ayrıca bağımsız yapısı dolayısıyla British Council'in kültürel diplomasinin uzun süreli ilişki geliştirme mantığıyla uyumlu olarak siyasi kurumların ve devlet yöneticilerinin kısa vadeli ve geçici çıkara bağlı politikalarına göre değil, uzun vadeli ve karşılıklı güven temelinde ilişki geliştirme esaslı özerk bir kurum olarak hareket ederek kültürel diplomasinin doğası açısından gerçekçi bir yol izlediği iddia edilebilir.

1.2. Organizasyon Ve Yönetim

1940 yılında çıkarılan tüzükle anonim şirket statüsü alan British Council'in iç tüzüğü niteliğindeki *Royal Charter and Bye-Laws* adlı belgede belirtildiği üzere kurum kültürel ilişkilerin ve halklar arasında farklı kültürlerin anlaşılmasının teşvik edilmesi; Birleşik Krallık'a ilişkin bilgilerin daha da yaygınlaştırılması; insanların İngilizce bilgisinin artırılması için daha geniş çalışmalar yapılması; Britanya ile diğer ülkeler arasında kültürel, bilimsel, teknolojik ve diğer

⁵⁰ <http://www.britishcouncil.org/organisation/history/timeline> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014)

eğitsel işbirliklerinin desteklenmesi ve diğer taraftan eğitim faaliyetlerinin gelişiminin teşvik edilmesi olmak üzere beş ana hedefe sahiptir.⁵¹

Microsoft, Vodafone, Shell, HSBC gibi dünya çapında iş ağına sahip dev bütçeli şirketlerle işbirliği anlaşmaları yapan kurumun en üst noktasında 3 yıllığına seçilmiş veya atanmış üyelerden oluşan 10-15 kişilik bir mütevelli heyeti bulunmaktadır. Ayrıca, mütevelli heyetin denetiminde bir icra kurulu başkanının liderlik ettiği ve kurumun belirli stratejilerinin uygulanmasından sorumlu olan bir yönetim kurulu vardır.

İç tüzüğe göre, British Council dünyanın herhangi bir yerinde nakit para kabul edebilir veya kişilere ait olan mülkleri edinebilir; sözleşme düzenleyebilir; herhangi bir arazi veya binayı satın alabilir, kiralayıp kullanabilir veya kiraya verebilir; mülk veya arsaların kullanım hakkını alabilir, miras yoluyla kalan malları bünyesine dâhil edebilir; her türlü bağışı kabul edebilir; bütçesinin bir kısmıyla yatırım yapabilir; ödünç para veya kredi verebilir ve bütün diğer yasal ticari faaliyetleri British Council'in amaçlarına uygun şekilde, gerektiğinde mütevelli heyetinden onay alarak yürütebilir.⁵² İç tüzükte belirtilen bütün bu mali yetkiler söz konusu kuruma esnek hareket edebilme yetisi kazandırmakla birlikte onun bağımsız bir kurum olarak varlığını sürdürebilmesi ve oluşabilecek yeni kültürel, ekonomik ve sosyal şartlara uyum sağlayabilmesi için gerekli altyapıyı büyük oranda sağladığı söylenebilir.

Kâr amacı gütmeyen bir kuruluş niteliğindeki ve son yıllarda git gide düşmekle birlikte devletten belli oranda bir bütçe alan British Council, Birleşik Krallık'ta dernekler kanununa tabidir ve her yıl aktiviteleri ve harcamalarına dair parlamentoda *Dış İlişkiler Komitesi*'ne bilgi vermektedir. Her yıl 600 milyondan fazla insanla yüz yüze veya sanal yollardan etkileşime giren⁵³ ve kültürel işbirliği ve İngiliz kültürüne ilgiyi teşvik etmenin yanında bireylere eşit fırsatlar sunma, kültürel çeşitlilik, ekolojik sürdürülebilirlik gibi Britanya'nın üzerinde iddialı olduğu birçok hususun yurt dışında tanıtımında da sorumluluk sahibi olan ve bütçesinin yaklaşık %25'ini devletten alan böylesine büyük bir yapılanmanın faaliyetlerinin parlamentoda değerlendirilmesi kültüre karşı bir devlet müdahalesi olarak değil, kaynaklardan elde edilen verimin artırılabilmesi yönünde olumlu bir tutum olarak değerlendirilmelidir.

⁵¹ <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/royalcharter.pdf> (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014)

⁵² <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/royalcharter.pdf> (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014)

⁵³ <http://www.britishcouncil.org/organisation/how-we-work> (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2014)

British Council'in 2014 yılına ait son teşkilat şemasına bakıldığında kurumsal yönetim merkezi, sanat, eğitim ve toplum, İngilizce ve sınavlar, insan kaynakları, ortaklıklar ve iş geliştirme, iş destek servisi ve küresel ağlar olmak üzere toplam 8 ana birim ve 84 alt çalışma grubunun icra kurulu başkanına bağlı şekilde yapılandırıldığı görülmektedir. Ayrıca, küresel düzeydeki geniş yapılanmanın işleyişini daha kolay kontrol edebilmek amacıyla Avrupa Birliği (AB), Doğu Asya, Sahraaltı Afrika gibi 8 farklı bölge oluşturulmuştur⁵⁴ ve böylece her bölgenin arz ettiği farklı nitelikte uyumlu özgün stratejilerin geliştirilmesi ve çalışmaların bölgeler düzeyinde daha rahat koordine edilebilmesi sağlanmıştır.

1.3. MİSYON VE VİZYON⁵⁵

1.3.1. Eğitim Ve Sınav Alanlarındaki Çalışmalar

1.3.1.1. Uluslararası Yükseköğretimin Desteklenmesi

Birleşik Krallık, İngilizcenin küresel iletişim dili olması ve aynı zamanda eğitim kurumlarının görece üst düzey akademik standartlara sahip olması açısından dünya çapında tercih edilen üniversitelere sahip bir yükseköğretim sistemini barındırmaktadır. Zira, her yıl düzenli olarak yapılan ve dünyadaki bütün üniversitelerin değerlendirildiği *The Times Higher Education World University Rankings* adlı çalışmaya göre 2013-2014 döneminde en iyi 10 üniversiteden 3 tanesi Britanya'da bulunmaktadır.⁵⁶

Yurt dışında çok geniş bir erişim ağına sahip olan British Council, yükseköğretimin tanıtımı ve özendirilmesi hususunda Birleşik Krallık'ın en önemli temsilcisi konumundadır. Kurumun bünyesinde oluşturduğu Education UK markası *Knowledge is Great Britain* sloganıyla Britanya üniversiteleri ve eğitim sisteminin yurt dışında tanıtımını yapmaktadır (<http://www.educationuk.org/>). Bilginin, toplumların en büyük gücü olduğu çağımızda, Britanya'nın çalışmalarının temeline bilgi kavramını oturtmaları ve sistemlerini bilginin üretildi-

⁵⁴ <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/organogram-mar2014.pdf> (Erişim Tarihi: 19 Şubat 2014)

⁵⁵ *Misyon ve Vizyon* adlı başlıkta değerlendirilen eğitim, kültür endüstrisi, sanat ve toplumsal çalışmalara ilişkin alt başlıklar incelenirken kaynak olarak büyük ölçüde British Council'in internet sitesinden istifade edilmiştir. Zira oldukça farklı konu, zaman ve mekânlardaki çalışmalar hakkında bilgi içeren basılı kaynaklara Türkiye'de ulaşmak mümkün olmadığı ve söz konusu kurum, etkinliklerinin önemli bir kısmını detaylarıyla birlikte kendi internet sayfasında sunduğu için böyle bir yol tercih edilmiştir.

⁵⁶ <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking> (11 Nisan 2014)

ği merkez olarak vurgulamaları dikkat çekicidir. Ayrıca 2004 yılından beri her yıl aynı kurum tarafından gerçekleştirilen *Going Global* adlı uluslararası yükseköğretim forumu bu anlamda dünyanın en önde gelen organizasyonlarından biridir. Örneğin, 2014 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Miami kentinde düzenlenen etkinliğe aralarında Yükseköğretim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya'nın da bulunduğu 250 konuşmacı, 1.000'den fazla delege katılmış ve 50 eğitim kurumu kendi standını açmıştır.⁵⁷

Uluslararası yükseköğretimin merkezi olma iddiasındaki Birleşik Krallık'ın bu alandaki teşvik faaliyetlerini British Council'in önderliğinde ve aynı zamanda Ticaret ve Yatırım Bakanlığı ile Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı işbirliğiyle koordineli olarak yürütmesi eğitimin büyük bir sektör olduğu küresel dünyada üniversite, sanayi ve kültür çerçevesinde kapsayıcı bir bakış açısıyla konuya yaklaşan ilgili devletin gerek ekonomik gerekse kültürel anlamda ciddi kazanımlar elde ettiği ortadadır. Britanya hükûmetinin hazırladığı *International Education: Global Growth and Prosperity* adlı rapor, eğitimin uluslararası niteliğine ilişkin önemli örnekler içermektedir. 2011-2012 döneminde Britanya'da eğitim alan uluslararası öğrencilerin harç ücretleri ve yaşam giderleriyle birlikte ilgili ülkenin ekonomisine katkısı 10.2 milyar sterlinlik katkı sağlamış olması ve aralarında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün de bulunduğu birçok devlet başkanının ilgili ülkede aldıkları eğitim⁵⁸ sonrası bu gün kendi ülkelerinde kültür politikalarına yön verecek pozisyonlara yükselmiş olmaları uluslararası eğitimin maddi ve kültürel boyutlarından akılcı bir şekilde nasıl istifade edildiğinin açık göstergeleridir.

2014 itibariyle üniversite eğitimi için yılda 350.000'den fazla uluslararası öğrenciyi Britanya'ya çekmeyi hedefleyen British Council'in başını çektiği söz konusu sistemden ilgili ülkedeki üniversitelerin %75'i faydalanmaktadır (British Council Annual Report 2012-13 2013: 30). Çin, Hindistan, Brezilya, Meksika, Türkiye, Güney Kore ve Rusya gibi çoğu gelişmekte olan ve genç nüfuslarıyla önemli bir potansiyel oluşturan ülkelere yoğunlaşan British Council'in bu alandaki faaliyetleri öğrenci hareketliliği, yenilikçilik, bilgiye erişim ve İngilizce vurgusuyla şekillendirilmektedir.⁵⁹ Dolayısıyla, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında böyle

⁵⁷ <http://www.britishcouncil.org/going-global/general-information> (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014)

⁵⁸ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/229844/bis-13-1081-international-education-global-growth-and-prosperity.pdf (11 Nisan 2014)

⁵⁹ <http://www.britishcouncil.org/education/ihe/knowledge-centre> (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2014)

bir bakış açısının çağın gerekleri ve gerçekleriyle uyum noktasında görece daha ileri olduğu iddia edilebilir.

Bahse konu kurumun uluslararası eğitime dönük çalışmalarının oldukça gelişmiş düzeyde olduğunun bir başka kanıtı da uluslararası eğitim pazarına yönelik ücretli hizmetlerdir. Diğer ülkelerdeki kurumlara danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunan bu oluşumun belki de en dikkat çekici çalışması bir ülkenin yükseköğretim sistemiyle ilgili kapsamlı raporlar düzenleyip bu raporları ücret karşılığında dileyen kişilerin hizmetine sunmasıdır.⁶⁰ Başka bir deyişle, bir ülkenin kendi yükseköğretimiyle ilgili araştırmayı yerinde yapıp bunu rapor hâline getiren British Council, bilgiyi işleyerek kendisi üzerinden dolaşıma sunmakta ve bir ülkeye ait yükseköğretim verisini internet üzerinden satışa sunabilmektedir. Bu da ilgili kurumun, eğitim sektörünü bilgi temelinde ne kadar ciddi şekilde değerlendirdiği ve bu hususta söz sahibi olduğunun göstergesidir.

1.3.1.2. İngilizce Eğitimi

Kültürel diplomasinin en önemli unsuru sayılabilecek dil, Birleşik Krallık'ın uluslararası etkinlik alanını daima geniş tutarak farklı ülkelerden insanları kendisine bağlamasını sağlayan ve üzerinde en çok yoğunlaşılan alandır. Diğer ülkelerin yurt dışındaki kültürel görünürlükleri açısından gerçekleştirdikleri dil eğitimi çalışmaları da kendileri için mutlaka önemli olmakla birlikte, İngilizcenin küresel olarak tanınan ve kullanılan bir dil oluşu nedeniyle dünya çapındaki diğer kültür organizasyonlarına nispeten Britanya çok daha fazla gelir elde etmekte ve kültürel hegemonyasını bu ölçüde genişletmektedir.

Bir önceki bölümde de istifade edilen *International Education: Global Growth and Prosperity* adlı raporda, British Council'in hesaplamalarına göre 2013 yılında, İngilizce öğrenenlerin dâhil olduğu küresel pazarın tam 1,5 milyar öğrenciyi kapsadığı ifade edilmekte ve 2012-2017 döneminde bu sektörün yıllık %25 genişlemeye 193 milyar dolarlık bir pazara dönüşeceği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, British Council'in büyük bir talebin olduğu İngilizce eğitimi sektöründe, küresel yapılanmasıyla ciddi bir arz merkezi olarak öne çıktığı söylenebilir.

⁶⁰ <https://siem.britishcouncil.org/service-catalogue/education-intelligence> (Erişim Tarihi: 27 Mart 2014)

İngilizce öğrenimi konusunda Birleşik Krallık'ı en önemli çekim merkezi hâline getirmeyi amaçlayan bahse konu kurum; birçok ülkede eğitim bakanlıkları gibi karar alıcı mekanizmaların yanında İngilizce öğretmenleri, okutmanlar, eğitici eğitimcileri ve İngilizce öğrenenlerle işbirliği içinde çalışarak eğitim programları düzenlemekte, öğretimin çerçevesini belirleyecek programlar geliştirmekte ve öğretim materyalleri hazırlamaktadır.⁶¹ Bu faaliyetlere bakılarak British Council'in İngilizce eğitimi konusunda bütüncül bir hareket planıyla çalışmalarını sürdürdüğü ve ilgili süreçte gerek idareci gerek eğitici gerekse İngilizce öğrenenlerin yönlendirildiği çok taraflı bir çalışma sahası yaratıldığı görülmektedir.

Uluslararası işbirlikleri kurarak İngilizce öğretimini daha geniş bir alana yayma bilinciyle hareket eden kurum, *Accreditation UK* programıyla Britanya'daki 550 okul ve üniversitenin 37 ülkedeki eğitim pazarıyla bağlantı kurmasını sağlamakta ve *Schools Online* programıyla dünyanın farklı bölgelerinden 40.000 okulun ilişki kurmasını sağlamaktadır.⁶²

İngilizcenin yaygınlık derecesini artırma doğrultusunda medya teknolojilerinden de yoğun biçimde faydalanan British Council; *Learn English* sayfasıyla çocuklara, gençlere ve yetişkinlere kendi kendilerine İngilizce çalışabilmeleri için platformlar oluşturmakta ve hatta İngiliz futbolunun dünya çapındaki ününden yararlanarak *Premier English Skills* sayfası aracılığıyla İngilizce öğretimini farklı ilgi alanlarına taşıyarak kitlelerini genişletmeye gayret etmektedir (<http://www.britishcouncil.org/learn-english>). İnternet, medya ve teknolojiiden istifade noktasındaki çalışmaları bunlarla sınırlı olmayan kurumun İngilizce eğitimi için hazırladığı cep telefonu uygulamaları 2013 yılına kadar 2.3 milyon kişi tarafından kullanılmış, *Word on the Street* adlı televizyon programını toplam 38 milyon insan takip etmiş, 2013'e kadar 39 milyon öğretmen ve öğrenci İngilizce öğretimi odaklı radyo programlarını dinlemiş; söz konusu yıl içinde kurumun sitesi İngilizce alanındaki çalışmaları incelemek ve bunlardan yararlanmak isteyen 55.9 milyon kullanıcı tarafından ziyaret edilmiştir. Ayrıca, 2012 Londra Olimpiyatları'nı da fırsat bilen British Council, olimpiyat oyunları temasıyla hazırladığı İngilizce öğretim materyallerini 11 milyondan fazla insana ulaştırmıştır (British Council Annual Report 2012-13 2013: 19). Bu verilerden hareketle, söz konusu kurumun İngilizce eğitimi hususunda çağın teknolojilerinden üst seviyede fayda sağlayarak etki alanını istikrarlı biçimde genişlettiği ve bununla birlikte uyguladığı dil öğretimi tekniklerini sürekli yenilediği söylenebilir. Dil öğretimini sadece sınıf içi bir etkinlik olmaktan çıkarıp Britanya'nın öne çıktığı güncel kültürel

⁶¹ <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/corporate-plan-2013-5.pdf> (8 Şubat 2014)

⁶² <http://www.britishcouncil.org/school-resources/partner> (Erişim Tarihi: 27 Mart 2014)

alanlardan güç alarak Birleşik Krallık'ın dili ve kültürünün yaygınlaşması için dijital platformları önemli bir değer üretim merkezine dönüştürmektedir.

1.3.1.3. Dil Sınavları

British Council'in kendi bünyesinde ilk olarak 1965'te başlattığı, adayların İngilizce seviyelerini ölçmeyi amaçlayan ve 1989'dan beri *International English Language Testing System (IELTS)* adıyla anılan uluslararası İngilizce sınavı, British Council ile birlikte *IDP IELTS Australia* ve *Cambridge English Language Assessment* isimli kurumların ortaklığında gerçekleştirilmektedir. 2014 yılı itibarıyla 130'dan fazla ülkedeki 900 merkezde uygulanan bu sınav, söz konusu kurumun uyguladığı tek sınav olmamakla birlikte hitap ettiği geniş kitleler nedeniyle adı en çok öne çıkan sınavdır.

İngilizcenin ana dil olarak konuşulduğu ülkelerde eğitim almak, o ülkelerde çalışmak veya bu topraklara göç etmek gibi amaçlar doğrultusunda girilmesi gereken bu sınava 2011-2012 döneminde 1.97 milyon ve 2012-2013 döneminde ise 2.37 milyon kişi girmiştir ve her geçen yıl bu sayının arttığı gözlemlenmektedir. 8.000 eğitim kuruluğu, devlet kurumu ve diğer tescilli yapılar tarafından kabul edilen bu sınav, uluslararası standartlardaki dil ölçüm testleri arasında önemli bir paya sahiptir (http://www.ielts.org/media_centre.aspx). Her geçen yıl artan sınav talebi sadece Birleşik Krallık'ta eğitim alınmasına yönelik istekteki artış olarak yorumlanmamalı; bununla birlikte özellikle lisans düzeyindeki üniversite öğrencilerinin hem lisans hem lisansüstü düzeyde daha başarılı bir akademik hayat geçirebilmek, gelecekte daha geniş bir seçenekler dizisine sahip olabilmek ve küresel iş piyasasının beklentilerine uyum sağlayabilmek gibi amaçlarının da bu sınav için önemli bir motivasyon kaynağı oluşturduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

1.3.2. Kültür Endüstrileri Ve Sanat Alanlarındaki Çalışmalar

1.3.2.1. Kültür Endüstrileri

Yaratıcı ekonomi, edebiyat, sinema, tiyatro, görsel sanatlar, müzik gibi alt başlıklardaki British Council faaliyetlerine geçilmeden önce *kültür endüstrileri* hakkında temel bilgiler ve-

rilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. İlk olarak, 1947 yılında *Theodor W. Adorno* ile *Max Horkheimer*'ın yayımladığı *Aydınlanmanın Diyalektiği* adlı eserde kullanılan *kültür endüstrisi* ifadesi adı geçen eserde “kâr güdüsünü zihinsel yapılara tüm çıplaklığıyla aktaran” ve kitleleri ideolojisinin temeli olarak görüp onları özne değil, nesne olarak algılayan bir yapı şeklinde tanımlanmıştır (Adorno 2011: 109-110).

Yukarıda zikredilen yapıtta kültür endüstrilerinin herkesi belirli tüketici tipleri için üretilmiş kitlesel üretim kategorilerine yönlendirdiği; “bütçeye göre belirlenen değer farklarının ortaya çıkan ürünün gerçek anlamıyla hiçbir ilişkisinin olmadığı”; ilgili endüstrilerin teknik ayrıntı ve belirgin değişikliklerin üstünlüğüyle gelişmeye başladığı; yenilik olarak gösterilen şeylerin aslında benzer unsurun sadece kılık değiştirmiş hâli olduğu; kültür endüstrisinin işleyiş ve içeriğinin *insansızlaştırılarak* propaganda kabiliyetinin artırıldığı; her ürünün kendisini bireysellik ideolojisi çerçevesinde sunarak güç kazandığı ve bu yolla bireysel sanatın ticari sömürsünü yaptığı; yaygınlaştırma ve mekanik üretim tekniğinin benimsenerek kitlelerin neye uyum sağladıklarını idrak edemeyen bilinçsiz yığınlara dönüştürüldüğü ve kültür endüstrilerinin “sürekli aynı davranış şemalarını talim ettirdiği” vurgulanmaktadır.

Diğer yandan, üstte belirtilen söz konusu olumsuz yaklaşımlara 21.yüzyılda daha temkinli yaklaşıldığı ve ilgili hususun, hızla etkisini artıran teknolojik dönüşüm ve iletişim ortamlarıyla birlikte pozitif çağrışım ve imajların ışığında değerlendirilmesine başlandığı iddia edilebilir (Özdemir 2012: 11). Zira bu çalışmanın takip eden bölümlerinde kültür endüstrilerinin uluslararası alanda yaratıcılığın desteklenmesi ve işbirliği imkânlarının artırılmasına dönük işlevleri üzerinde durulmuş ve ilgili kavramın olumlu etkileri değerlendirilmiştir.

Ayrıca, kültür endüstrisi ve kültür ekonomisi için farklı kuruluş ve ülkelerin kendi bakış açısına göre farklı kavramlar kullandığı; Fransızların *kültür endüstrileri* olarak gördüğü kavramı İngilizlerin *yaratıcı endüstriler* veya British Council'in deyiimiyle *yaratıcı ekonomiler* olarak tanımladığı; İskandinav ülkelerinde bu kavramın *deneyim ekonomisi* şeklinde tarif edildiği; *World Intellectual Property Organization (WIPO)*'nun *copyright endüstrileri* açıklamasını tercih ettiği belirtilmiştir. Bunlarla paralel olarak, Avrupa Birliği'nde *öz sanat alanı* içindeki görsel sanatlar (resim, heykel, fotoğraf, vb.) ve gösteri sanatları (tiyatro, dans, festivaller, vb.) ile kültürel endüstriler (film, video, televizyon, radyo, müzik, kitap, basın) *kültürel sektörler* ana başlığı altında değerlendirilmekte; *yaratıcı endüstriler* ve *faaliyetler* ise moda tasarımı, üretim tasarımı, grafik tasarımı gibi alt başlıklar dâhilinde *yaratıcı sektörler* çerçevesinde in-

celenmektedir. Sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik ilerleme açısından büyük önem arz eden kültür endüstrileri *kültürel yayılcılık* ve *tektürleşme* bağlamında düşünülebileceği gibi kültürel üretim ve uygulamaların uluslararası alana taşınması temelinde de değerlendirilebilir. Bu noktada önemli olan ise 21. yüzyılın getirdiklerinin tek taraflı olarak olumlu veya olumsuz olarak nitelenmemesi ve bunun yerine teknolojinin kullanım amacının merkeze alınarak çıkarımların yapılmasıdır (Özdemir 2012: 11-25). Böylelikle kültür endüstrileri üzerine geliştirilecek yaklaşımların daha sağlam ve objektif temellere dayanması sağlanabilecek; ilgili kavramın dar bir olumsuzlama çerçevesinden sıyrılıp çok boyutlu ve derinlikli bakış açılarıyla yorumlanmasına imkân tanınabilecektir.

1.3.2.2. Yaratıcı Ekonomi

İlk olarak 2001 yılında *John Howkins* tarafından ortaya atılan ve yaratıcılık ile ekonomi arasındaki ilişkinin boyutu ve doğasının yanı sıra bu iki unsurun birleşiminin sıra dışı bir değer ve zenginliği ortaya çıkarması şeklinde tanımlanan yaratıcı ekonomi (United Nations Conference on Trade and Development Creative Economy Report 2010: 9) müzikten televizyon ve yayıncılığa, teknoloji ve radyodan tasarım, sinema ve mimariye kadar oldukça farklı alanların çok boyutlu ilişkisini bünyesinde barındırmaktadır.

Yaratıcı ekonomi ile birlikte değerlendirilebilecek yaratıcı endüstrilerden 2014 yılı istatistiklerine göre yıllık 71.4 milyar sterlin gelir elde eden⁶³ Birleşik Krallık, kültür endüstrilerinin istihdam, eğitim ve diğer sosyo-ekonomik alanlar açısından yerelde ve kentteki önemini ilk kavrayan ve bu konuda ilk düzenlemeleri yapan devlettir. Zira, daha 1997 senesinde *Creative Industries Working Group* adlı birliğin kurulmasının yanı sıra Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı tarafından 1998’de hazırlanan *Creative Industries Mapping Document* adlı çalışma, ilgili devletin 2014 yılında dünyada gayrisafi millî hasıla olarak yaratıcı ekonomiden en yüksek katkıyı sağlayan devlet olmasıyla sonuçlanan yolda atılmış önemli adımlardandır.⁶⁴ Birleşik Krallık’ın yaratıcı ekonominin potansiyeli hususunda böylesine akılcı ve erken girişimlerde bulunmuş olması, içerik temelli özgünlüğün teknolojiyle kol kola ilerlediği 21. yüzyılda ilgili

⁶³ <https://www.gov.uk/government/news/creative-industries-worth-8million-an-hour-to-uk-economy> (Erişim Tarihi: 9 Şubat 2014)

⁶⁴ http://creativeconomy.britishcouncil.org/Policy_Development/policy-environment/ (Erişim Tarihi: 9 Şubat 2014)

ülkenin bu alanda dünya liderliğine yükselmesini sağlamış ve temel bir ihracat unsuruna dönüşmüştür.

Devletin yapmış olduğu çalışmalarla paralel olarak yaratıcı ekonomi noktasında British Council'in de gerçekleştirdiği birçok etkinlik bulunmaktadır. Sözü edilen kurumun kendi içinde 1999'da kurduğu *Yaratıcı Ekonomi Birimi* bu alanda politikaların planlanması, sürdürülebilir bir altyapının oluşturulması, yaratıcı girişimcilik ağlarının kurulması gibi ana başlıklardaki faaliyetlerle önemli uygulama örnekleri sunmaktadır. 2010 yılında Çin, Kolombiya, Hindistan ve Polonya gibi ülkelerde fikrî mülkiyet konulu seminerler dizisi düzenlenmesi yüzyılın en büyük ekonomik ve entelektüel sorunlarından birini oluşturan fikrî haklar temeline hassas olunduğunu gösteren geniş çaplı bir organizasyondur. Benzer şekilde, gazetecilerin yaratıcı ekonomi konusunda daha sağlıklı ve bilinçli haberler üretebilmeleri için medya eğitim programları düzenlenmiş; bu arenadaki en önemli aktör sayılabilecek yaratıcı girişimcilerin ortaya çıkarılması ve bu yeteneklerin arasında bir iletişim ağı kurulması için 2004 yılında *International Young Creative Entrepreneur* adlı program başlatılmıştır. Bahse konu son faaliyet çerçevesinde 2004'ten beri 50'yi aşkın ülkeden 366 genç girişimci Birleşik Krallık'a getirilmiş ve bu kişilerin kendi aralarındaki paylaşımları vasıtasıyla yaratıcı fikirlerin bakış açısı ve kalitesi açısından bir üst seviyeye taşınmasına çalışılmıştır.⁶⁵ Bu noktada British Council'in genç yaratıcı beyinleri Britanya'da bir araya getirmesi ve bu kişilerin burada etkileşime girmesinin ilgili devletin kültürel çeşitlilik politikasına destek sağladığı ve aynı zamanda bu sahadaki en büyük temsilci olma iddiasıyla Britanya'nın yaratıcı ekonomi bağlamındaki küresel hâkimiyetini güçlendirdiği söylenebilir.

1.3.2.3. Edebiyat

Genel itibariyle hayatın birçok yönüyle yansıtılmasını sağlayan ve toplumların sağlıklı bir iletişim ortamında kültürel etkileşime girmesi için altyapının kurulmasına katkı sunan edebiyatla British Council'in çalışmalarında farklı düzeylerde ve değişik bağlamlarda karşılaşmaktadır. Edebiyatın merkezinde yer aldığı etkinlikler bakımından oldukça geniş bir çeşitliliğe sahip olan bu çalışmalar arasında kitap fuarları, seminerler, ünlü yazarların anıldığı özel toplantılar, yaratıcı yazarlık etkinlikleri ile edebiyatın sinema ve dil öğretimiyle ilişkisi ortaya

⁶⁵ http://www.britishcouncil.org/the_creative_economy_an_introductory_guide_1-2.pdf (Erişim Tarihi: 11 Şubat 2014)

koyan diğer faaliyetler yer almaktadır. Yazar, yayıncı ve çevirmenler gibi önemli aktörleri sürece dâhil eden kurumun çalışmaları edebi üretim sürecinin farklı noktalarındaki insanları buluşturmayı hedeflemektedir.

Kültür ekonomisinin önemli parçalarından biri olarak değerlendirilebilecek kitap fuarları konusunda British Council, her yıl düzenlenen Londra Kitap Fuarı'nda aktif rol almaktadır. 2012 yılında Çin, 2013'te Türkiye ve 2014 senesinde Güney Kore'nin odak ülke olarak yer aldığı⁶⁶ söz konusu kitap fuarı gelişmekte olan ve dünya ekonomisine ciddi katkılar sunan ülkelerin edebiyatlarının tanıtımı ve Birleşik Krallık'ın bu ülkelerle kültürel işbirliğinin artırılması doğrultusunda küresel bir platform sunmaktadır. Ekonomik anlamda nispeten geri konumda olan ve siyasi gerilimler sebebiyle sosyal açıdan da sıkıntılı dönemler geçiren coğrafyalarda da edebiyat yoluyla kültürel etkileşim kanallarının açık tutulmasına çalışılmaktadır. Örneğin, 2013'te Irak'ın Erbil kentinde *Irak Yazarlar Birliği* ve *Salahaddin Üniversitesi* işbirliğiyle *Erbil Edebiyat Festivali* düzenlenmiştir ve ayrıca 2010'dan bu yana *Karachi Edebiyat Festivali* gerçekleştirilmektedir.⁶⁷

Yukarıda belirtilen faaliyetlerin yanında Almanya'nın başkenti Berlin'de 25 yıldır düzenlenen *The British Council Literature Seminar*, 2012'de organize edilen ve millî edebiyat, sansür, politika-edebiyat gibi başlıklarda konuların tartışıldığı *Edinburgh World Writers' Conference*⁶⁸ yoğun katılımın olduğu ve farklı kimlik ve milletlerden yazarların ön planda olduğu etkinliklerdir.

Bahsi geçen ve klasikleşmiş olarak kabul edilebilecek yukarıdaki uygulamaların yanında, Britanyalı ünlü yazarların eserlerinin radyodan milyonlarca kişiye okunduğu *WorldWords Radio* projesi⁶⁹, Charles Dickens'in doğumunun 200. yılı münasebetiyle 2012'de hazırlanan ve ilgili yazarın eserlerinin sinema, televizyon akademideki etkilerini gözler önüne seren *Dickens 2012* projesi⁷⁰ ve William Shakespeare'in doğumunun 450. yılı vesilesiyle düzenlenen ve Shakespeare ile ilgili temalarda çevirmen ve yazarlar arasında işbirliği kurulması, tiyatrocuların dünya turnesine çıkması ve yazarın eserlerinin film ve müzikteki yansımalarını aktaran

⁶⁶ <http://www.londonbookfair.co.uk/Library/Interviews/Market-Focus-2013-Introduction-to-Turkey> (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2014)

⁶⁷ <http://literature.britishcouncil.org/projects/about-our-projects> (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2014)

⁶⁸ <http://literature.britishcouncil.org/projects/2012/edinburgh-world-writers-conference> (Erişim Tarihi: 9 Şubat 2014)

⁶⁹ <http://literature.britishcouncil.org/projects/2011/worldwords-radio> (Erişim Tarihi: 9 Şubat 2014)

⁷⁰ <http://literature.britishcouncil.org/projects/2011/dickens-2012> (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2014)

uluslararası bir festivalin düzenlenmesi gibi etkinlikleri kapsayan 2014 tarihli başka bir proje⁷¹ edebiyatın diğer sanat alanları için ilham kaynağı ve özgünlük unsuru oluşunu Britanyalı yazarlar üzerinden vurgulayan etkinliklere örnek olarak gösterilebilir. British Council'in Atina ve Selanik'teki temsilcilikleri tarafından Mayıs 2014'te düzenlenen ve bünyesinde kurgu metin ve şiir yazarlığı kurslarının yanında edebi çeviri kursunun da bulunduğu *International Creative Writing Summer School 2014* adlı organizasyonun⁷² özellikle çeviriyle ilgili bölümünün, başarılı bir kültürel diplomasinin yürütülmesinin önündeki en büyük engellerden biri olan dil bariyerinin aşılabilmesi için destek sunduğu ve Britanya edebiyatının daha fazla tanınmasına hizmet ettiği söylenebilir.

Bahsedilen bu çalışmaların dışında, 21. asırda ortak iletişim dili olarak yaygın bir etkiye sahip olan İngilizcenin yabancı dil olarak öğretimine ilişkin faaliyetlerde de yine edebiyatın sunduğu kaynaklardan istifade edilmektedir. Örneğin, az önce sözü edilen proje kapsamında Dickens'in eserlerindeki anlatım, tema ve karakterlerden yola çıkılarak ders materyalleri ve ünite temaları oluşturulmakta ve ayrıca *Britlit* adlı ayrı bir platform aracılığıyla dil öğretimi çalışmalarında bilhassa hikâye ve masallardan yoğun şekilde faydalanılmaktadır (<https://www.teachingenglish.org.uk/britlit>). Dil öğretiminin kültür aktarımı boyutunda büyük paya sahip edebi metinlerden İngilizce öğretiminde sıklıkla faydalanılmasının, edebiyata kendi bağlamı dışındaki alanlarda önemli bir değer ve boyut katıcı işlev yüklediği iddia edilebilir.

1.3.2.4. Sinema

Kuruluşundan beri, kültürünü daha egemen kılma ve İngiltere'yi daha net bir pencereden tanıtmaya doğrultusunda yurt dışında sinema konusunda önemli faaliyetler gerçekleştiren British Council, görselliğin kültür politikaları içindeki payını iyiden iyiye artırdığı 21. yüzyılın kültür endüstrisi temelli ortamında bu alandaki taviz vermeyen tutumunu sürdürmektedir. *Oxford Economics* tarafından hazırlanan *The Economic Impact of the UK Film Industry* adlı çalışmaya göre, 2011 yılında Birleşik Krallık'ın gayrisafi millî hasılasına direkt ve dolaylı yollardan

⁷¹ <http://www.britishcouncil.org/organisation/press/british-council-announces-global-celebration-shakespeare> (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2014)

⁷² <http://www.britishcouncil.gr/en/events/international-creative-writing-summer-school-2014> (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014)

4.6 milyar sterlinlik maddi katkı ve 117.400 kişilik tam zamanlı istihdam getirisi sunan sinema sektörü ilgili devletin uluslararası kültür politikalarında da mühim bir konuma sahiptir.⁷³

Britanyalı film yapımcıları ve onların filmlerini yeni uluslararası topluluklarla buluşturmayı görev edinen British Council projeler, seminerler, festivaller, atölyeler düzenlemek; Cannes, Venedik, Berlin, vb. film festivallerine katılacak filmlerin ön seçiminde sorumluluk üstlenmek; Britanya'ya ait filmleri derleyerek katalog oluşturmak ve kısa filmlerin uluslararası platformlarda tanıtılmasını sağlamaya yönelik fonlar sağlamak suretiyle sinema çalışmalarını sürdürmektedir.⁷⁴ Küresel ağı vasıtasıyla Britanya'nın sinema endüstrisine yurt dışında kayda değer bir destek sağlayan British Council'in sadece film tanıtımı yapmakla kalmayıp atölyeler ve seminerler gibi nispeten alt düzey bir profile hitap eden etkinliklerden Cannes, Venedik gibi dünyanın sayılı film festivallerinde yer alacak filmlerin seçilmesi gibi üst düzey rollere kadar farklı bağlamlarda kapsayıcı bir yaklaşımla çalışmalar yürüttüğü söylenebilir.

Odessa Film Festivali ile *Toronto ve Pekin Uluslararası Film Festivalleri* gibi büyük organizasyonlara katılan Britanya filmlerinin desteklenmesi ve Nisan 2014'te Batı Şeria'da düzenlenen ve arkadaşlık, işgal, kimlik, cinsiyet temalı filmlerin yer aldığı *Britanya Filistin Film Haftası*'nın organizasyonuna yardım edilmesinin⁷⁵ yanı sıra kısa film projelerine katkı sağlanması⁷⁶, 2014 yılının *Birleşik Krallık-Rusya Kültür Yılı* ilan edilmesi kapsamında yaratıcı film endüstrisinin karşılıklı tanınması çerçevesinde 10 kişilik bir film yapımcısı heyetinin Moskova'yı ziyareti⁷⁷; Bahreyn, Mısır, Libya, Katar gibi ülkelerden gelen 20 kadının oluşturduğu sinemacılar heyetinin sinema endüstrisine ilişkin yuvarlak masa toplantılarına katılmak ve kendi coğrafyalarında film yapmanın zorluklarını aktarmak üzere Londra'da ağırlanması⁷⁸ gibi etkinliklerin, geçmişte ilişkilerin düşük düzeyde olduğu coğrafyalarla bu gün sinemanın kitleleri birleştirici gücünden istifade edilmek suretiyle bu bölgelerdeki geniş halk topluluklarıyla daha sağlıklı bir iletişim ortamının kurulmasına önayak olduğu ifade edilebilir.

⁷³ <http://www.bfi.org.uk/sites/bfi.org.uk/files/downloads/bfi-economic-impact-of-the-uk-film-industry-2012-09-17.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2014)

⁷⁴ <http://film.britishcouncil.org/about-us/about-british-council-film> (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2014)

⁷⁵ <http://www.britishcouncil.org/ps-about-us-events.htm> (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2014)

⁷⁶ <http://film.britishcouncil.org/our-projects/2013/clermont-co-pro-forum> (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2014)

⁷⁷ <http://film.britishcouncil.org/our-projects/2013/russia-story> (Erişim Tarihi: 11 Şubat 2014)

⁷⁸ <http://film.britishcouncil.org/our-projects/2013/birds-eye-view-fest-arab-season> (Erişim Tarihi: 11 Şubat 2014)

Son olarak, 2012 yılında British Council tarafından hazırlanan belgesel koleksiyonun bahsetmenin uygun olacağı düşünülmektedir. Nazilerin faaliyetlerine karşı 1940'larda kültürel propaganda maksadıyla hazırlanan 125'ten fazla belgeselin toplu olarak incelenemediği bir sistem⁷⁹ meydana getiren kurumun internet sitesinden açık erişime sunulan söz konusu belgesel koleksiyonu Britanya ve Britanyalılık temaları etrafında dönen yapımlardan oluşmaktadır. Mimari, eğitim, İngilizce, spor, bilim, halk yaşamı, adalet sistemi, *Magna Carta* gibi genel başlıklarda hazırlanan belgeseller, bir bakıma 1940'lı yılların siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel atmosferinin etkisindeki Britanya'yla bugünkü Britanya arasında farklı boyutlara sahip mukayeselerin yapılabilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu filmlerin geçmişin geleceğe yansımalarının gözlemlenebildiği kıymetli ürünler olarak değerlendirildikleri söylenebilir.

1.3.2.5. Tiyatro ve Dans

Tiyatro ve dans çalışmaları, içinde bulunulan dijital çağda sinema veya televizyon kadar büyük çapta yankı uyandırıp çok geniş kitlelere hitap etmese de kültürel aktarımın estetik temeller üzerinden sağlanabildiği önemli aktiviteleri barındırmaktadır. British Council turne, atölye, seminer, konferans ve gösterimler düzenlemesinin yanı sıra uygulayıcıların Britanya'ya çalışma ziyaretleri düzenlemelerini sağlamaktadır. Klasik tiyatro, modern bale, metin yazarlığı, pandomim, çağdaş dans ve açık hava performansları gibi alt başlıklarda değerlendirilebilecek faaliyetlerin başlı başına uygulayıcısı olmaktan ziyade grup, topluluk ve projelere destek olmayı tercih eden kurumun çalışmalarında uluslararası ve yerel stratejilerle paralel hareket edilmektedir.

Dünya çapındaki hedef kitlesi olarak diğer ülkelere ait kültürlerden bir kazanım sağlama hususunda daha açık algılara sahip olarak nitelenen 16-35 yaş arasındaki insanları gösteren kurumun tiyatro ve dans alanlarındaki en büyük bütünleşik faaliyeti olarak 1997 yılından beri düzenlediği *The Edinburgh Showcase* adlı bienal gösterilebilir. Söz konusu uluslararası etkinlikte bugüne kadar 200 tiyatro ve dans topluluğunun sahne almasını sağlayarak (<http://edinburghshowcase.britishcouncil.org/about/>) Britanya'nın performans sanatlarının tanıtımına katkı sağlayan kurum aynı zamanda birtakım tiyatro ve dans projeleri gerçekleştir-

⁷⁹ <http://film.britishcouncil.org/our-projects/2012/who-were-we--collection-unveiled> (Erişim Tarihi: 11 Şubat 2014)

mektedir. Bu projelerden bazıları 24 yıldır BBC, *The Open University* ve İngiliz Milletler Topluluğu adlı birliğin destekleriyle organize edilen *International Radio Playwriting Competition* isimli oyun yazarlığı yarışması⁸⁰ ve British Council'in 2013 yılında *Katar Kültür, Sanat ve Miras Bakanlığı* işbirliğiyle gerçekleştirdiği, Orta Doğu'da engellilere yönelik ilk sanat festivalidir.⁸¹ Bilhassa engellilerin performans sanatçıları olarak içine dâhil edildiği ikinci çalışmanın engellilerin sanat çalışmalarında karşılaştıkları sorunları aktarmasının yanında iki ülke arasındaki kültürel iletişimi kuvvetlendirdiği ve sanat vasıtasıyla sosyal sorumluluk anlayışını geliştirdiği söylenebilir. 2006'dan beri her 2 yılda bir hem Birleşik Krallık'ta hem de diğer ülkelerde *Arts Council England* ve BBC işbirliğiyle düzenlenen *Big Dance* adlı etkinliğin okulları içine alan ve British Council'in daha aktif rol aldığı bölümü 53 ülkeden 2.480 okulu kapsamaktadır.⁸² Değişik coğrafyalardan farklı dans figürlerinin park, meydan, müze, alışveriş merkezi, kütüphane gibi kamuya açık alanlarda başta gençler olmak üzere her yaş ve engel grubundan insanın katılımıyla sergilendiği etkinlik aracılığıyla yaratıcılığın önemi ve sınır koymanın anlamsızlığına dair küresel bir mesajın verildiği söylenebilir.

1.3.2.6. Görsel Sanatlar

British Council'in görsel sanatlarla ilgilenen birimi Britanyalı sanatçıların katılımıyla gezici sergiler, seminerler, konferanslar düzenlenmesini sağlamakta ve bu alanda çalışan kimselerin Britanya'ya çalışma ziyareti için seyahat etmelerine yardımcı olmaktadır. Heykel, resim, fotoğraf, video, vb. alanların teşvik edilmesi için faaliyetler yürüten kurum 1930'ların sonunda oluşturulmaya başlayan ve 2014 itibarıyla 8.500 nesneye ulaşan ve duvarları olmayan müze olarak adlandırılan bir koleksiyona sahiptir. Dünyanın farklı noktalarındaki sergiler için sıklıkla talep gören objelerden oluşan bahse konu koleksiyon çağdaş sanatın tanıtımına yaptığı katkı dolayısıyla, İspanya'da düzenlenen 2001 tarihli *International Contemporary Art Fair (ARCO)* adlı organizasyonda ödül almıştır.⁸³

⁸⁰ <http://theatreanddance.britishcouncil.org/projects/2012/international-radio-playwriting-competition/> (Erişim Tarihi: 11 Şubat 2014)

⁸¹ <http://theatreanddance.britishcouncil.org/projects/2013/arts-and-disability-festival/> (Erişim Tarihi: 21 Şubat 2014)

⁸² <http://www.britishcouncil.org/london-2012/culture-heart-games/big-dance> (Erişim Tarihi: 21 Şubat 2014)

⁸³ <http://visualarts.britishcouncil.org/about/page/30794> (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2014)

Kurumun kendi kaynaklarıyla oluşturduğu böylesine önemli bir koleksiyon sadece çağdaş sanat penceresinden değil, aynı zamanda kültürel miras açısından da önem arz etmektedir. Zira yapım tarihi 1930'lara kadar uzanan eserleri içeren bu derleme farklı olarak ilgili dönemin sanat anlayışına dair gözlem yapılabilmesine fırsat sunmakta ve ulusal mirastan yola çıkan değer anlayışı uluslararası arenada yankı uyandırarak insanlığın evrensel mirasına da vurgu yapmaktadır.

Aynı zamanda, koleksiyonunu genişletmek ve görsel sanatların gelişimine destek olmak amaçları doğrultusunda kuruluşunun ilk yıllarından beri genç sanatçıların eserlerini satın alan British Council (<http://visualarts.britishcouncil.org/about/page/2>) bu yönüyle modern bir kültür patronajlığı işlevi görmektedir ve hâlihazırdaki küresel yapılanması çerçevesinde genç sanatçıların eserlerini uluslararası vitrine taşımaktadır. Bu alandaki gelişimin ivme kazanması doğrultusunda sürdürülebilirliği hedefleyen kurum ayrıca eğitim programları da düzenlemektedir. Görsel sanatlarla yakından ilişkili müzecilik sektöründe çalışanlara sürdürülebilirlik ve büyüme bağlamında eğitim verilmesini hedefleyen ve *University College London* ile birlikte düzenlenen *Museum Training School* adlı eğitim programı⁸⁴ dünyanın önde gelen müzelerine ev sahipliği yapan Britanya'nın bu alandaki birikiminin aktarılmasını sağlaması açısından önem arz etmektedir.

1.3.2.7. Müzik

Siyasi propaganda aracı olarak 2. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yoğun şekilde kullanılan müzik, 21.yüzyılda kültürel diplomasinin en etkin ve birleştirici güçlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. British Council müzik sanatına dair yüksek etki gücüne sahip projeleri vasıtasıyla Birleşik Krallık'ın müzik ve yaratıcılıktaki uluslararası profilini güçlendirmeyi, çeşitlilik unsurlarıyla iletişimi artırmayı ve yurt dışında uzun süreli ortaklıklar kurmayı hedeflemektedir (<http://music.britishcouncil.org/about/who-we-are>). Sanatçı, yapımcı, festival direktörleri, konser organizatörleri, yayıncılar, eğitimciler ve karar alıcılar gibi çok farklı profillere sahip profesyonellerle birlikte çalışan kurum her ülkenin kendi bağlamına uygun yeni, özgün müzik yapımlarını tanıtmada konusunda hassas bir yaklaşıma sahiptir.

⁸⁴ <http://visualarts.britishcouncil.org/education/listing/30801/31/0> (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2014)

Müziğin evrensel dilini teknoloji ve diğer medya araçlarıyla birleştirerek görsel-işitsel anlamda bir zenginlik kaynağı oluşturan Britanya müziğinin yurt dışında tanıtılması ve farklı kültürlerden profesyonellerle kültürel etkileşime olanak sağlanması için faaliyetler yürüten British Council'in 2011 yılında Malezyalı müzisyenlerle işbirliği içinde gerçekleştirdiği *Super Everything* adlı disiplinler arası proje⁸⁵ sadece müziğin değil, görsel öğelerin de ön planda olduğu farklı bir proje olarak değerlendirilmelidir. Kuala Lumpur'un kalabalık caddelerinden تنها ormanlık bölgelere, geleneksel gölge kuklası ve dinî ritüellerden alışveriş merkezlerine ve manikür salonlarına kadar çok farklı sosyal manzaralardan elde edilen görüntülerle yerel müziklerin birleştirilmesi suretiyle hazırlanan görsel-işitsel çalışma niteliğindeki belgeselin, yerel müziğe onunla aynı bağlamı paylaşan sosyal çevrenin eklemlenmesiyle orijinal bir nitelik kazandığı iddia edilebilir.

Ayrıca, *Folk Nations* isimli proje kapsamında geleneksel halk müziği biçimleriyle ön plana çıkan Güney Asya'da 3 yıl boyunca Pakistan, Bangladeş ve Hindistan'da, yeni yaklaşımların eşlik ettiği geleneksel müzik formlarını muhafaza eden Britanyalı halk müziği sanatçılarıyla ilgili bölgede yaşayan müzisyenleri buluşturulmuştur.⁸⁶ Bu hâliyle, British Council'in popüler kültürle özdeşleşmiş müzik türlerinin egemenliğindeki tek boyutlu bir müzik politikası takip etmediği; kendi kültürüyle ilgili ülkenin yerel kültürel dokusu arasında ortaklıklar kurmak suretiyle müziğin evrensel yanına vurgu yapan, çok yönlü bir yol takip ettiği ifade edilebilir.

1.3.3. Toplumsal Çalışmalar

1.3.3.1. Yönetişim ve Sivil Toplum

Ulaşım ve teknolojinin imkânlarının artmasıyla birlikte dünyanın gittikçe küçülen bir hâl alması ve artık toplumu ilgilendiren birçok meselede daha demokratik, şeffaf ve gayriresmî yollara başvurulmasına yönelik eğilimin arttığı 21. yüzyılda, kültürel münasebetler hususunda özellikle açık toplumlarda devlet organlarının geri planda bırakıldığı ve sivil toplum ile ona ait yapılanmaların öne çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu doğrultuda, British Council küresel çapta sivil toplum anlayışının güçlendirilmesi ve temsil açısından daha az görünür olan birtakım toplulukların desteklenmesi amacıyla çalışmalar yürütmektedir.

⁸⁵ <http://music.britishcouncil.org/projects/supereverything> (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2014)

⁸⁶ <http://music.britishcouncil.org/projects/folk-nations> (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2014)

British Council'in hazırladığı *Governance and Civil Society Sub-Saharan Africa* adlı rapora göre kurumun bu anlamda yürüttüğü en önemli faaliyetlerden biri olan *Partners for Change* adlı proje bilhassa Sahraaltı Afrika'da devlet kurumları, karar alıcılar, sivil toplum kuruluşları ve topluluk liderleri ile birlikte gerçekleştirilen ve katılımcı, uyumlu ve şeffaf toplumların gelişimini hedefleyen bir projedir. Bu proje kapsamında Etiyopya'da 2011'de başlatılan faaliyetler için 35 milyon avroluk kaynak tahsisi yapılmış ve başlangıçtan bu yana 90'a yakın sivil toplum kuruluşunun yerel yönetimlerle işbirliği hâlinde yoksulluğun azaltılması ve ulusal kalkınmanın hayata geçirilmesi yönünde etkinlikler gerçekleştirmesine imkân tanınmıştır. Kenya, Sudan, Güney Sudan ve Etiyopya'da 2009-2014 yılları arasında düzenlenen *Active Citizens* adlı ayrı bir proje çerçevesinde ise Kenya'da 7.500'den fazla katılımcı sosyal uyum temelli projelerde yer almış, Etiyopya'da farklı dinlere mensup 400'den fazla genç toplumsal uyum ve kültürler arası diyalogun desteklendiği etkinliklerde rol almıştır.⁸⁷ Çatışmaların önemli bir bölümünün yaşanmasında halklar ve dinler arasındaki diyalog eksikliğinin aktif rol oynadığı Afrika toplumlarında Britanya açısından stratejik olarak nitelenebilecek etkinliklerin, kültürel altyapının ve hoşgörü anlayışının toplumsal barışın temeline yerleştirilmesinde bahse konu kurumun anahtar rollerden birini oynamasını sağladığı ifade edilebilir.

Yukarıda sözü edilen çalışmaların dışında, British Council tarafından 2012'de başlatılan *Hammamet Conference* adlı konferanslar dizisi Cezayir, Mısır, Libya, Fas, Tunus'ta düzenlenmekte ve sivil toplum, eğitim, kültür gibi başlıklarda Afrika uluslarının karşılaştığı engeller tartışılmaktadır.⁸⁸ Devletle bireyler arasında şeffaflık ve güvenin tesis edilmesi, aktif vatandaşlığın teşviki, çeşitlilik ve diyalog gibi hususların gençler ve sivil toplum liderlerinin katılımıyla ele alındığı bu etkinlikler, 2010 yılında yukarıda adları geçen ülkelerde başlayan Arap Baharı adlı halk hareketleriyle birlikte değerlendirildiğinde, ilgili coğrafyada ortaya çıkan daha fazla katılım ve şeffaflık taleplerinin yerine getirilebilmesi bağlamında önemli görünmektedir.

⁸⁷ <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/british-council-ssa-governance-civil-society.pdf> (Erişim Tarihi: 19 Şubat 2014)

⁸⁸ <http://www.britishcouncil.org/society/governance-civil-society/hammamet-conference-2013> (Erişim Tarihi: 19 Şubat 2014)

1.3.3.2. Sosyal Girişimcilik

Sosyal katılımı ve bu katılımın sürdürülebilirliğini sağlama amacıyla sosyal girişimcilik çalışmalarına önem veren British Council, 2009 yılında başlattığı *Global Social Enterprise* adlı projesiyle çoğu Güney Asya’da bulunan 14 ülkede sosyal girişimciler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardaki uygulayıcılar ve topluluk liderlerine Britanya’nın bu konudaki tecrübelerini aktarmaktadır. Başarılı sosyal girişimcilere fon sağlanması, bugüne kadar 100.000’den fazla insana ulaşan seminer ve turneler yoluyla sosyal girişimcilik konusunda bilincin uyandırılması, vb. aktivitelerle son 5 yıl içerisinde 4.000’den fazla girişimciye eğitim verilmiş, kaynak tahsis edilmiş veya bu kişilerin iletişim ağlarının genişletilmesine yardımcı olunmuştur.⁸⁹

Ayrıca, *Skills for Social Entrepreneurs* adlı proje ise kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini öngörmektedir ve daha ziyade sosyal girişimcilere yönelik eğitim programları düzenlenmesine odaklanmaktadır. Gerek Britanya’da gerekse diğer ülkelerde üniversiteler ve düşünce kuruluşlarının da katkısıyla düzenlenen eğitim programları sosyal girişimcinin üzerinde çalıştığı işten maksimum fayda sağlamasına ve bu faydayı toplumla üst düzey verimlilikle paylaşmasını hedeflemektedir. 2009’da Hırvatistan’da düzenlenen *Conference on Social Enterprises in the Republic of Croatia: Opportunities and Challenges* ve 2010’da Sırbistan’da gerçekleştirilen *Regional Training for Trainers on Social Entrepreneurship in South-East Europe* adlı organizasyonlar sözü edilen eğitim programlarına örnektir.⁹⁰ Gelişmekte olan veya gelecekte önemli bir coğrafyanın parçası olmaya aday bulunan ülkelerde yoğunlaşan British Council’in sosyal girişimcilik çalışmalarının, Britanya’nın açık kültürlü toplum bilincini muhataplarına aktarmasını sağlayarak uluslararası alanda daha şeffaf, katılımcı ve işbirliğine yatkın bir toplum anlayışının kurulmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

1.3.3.3. Kadınların Desteklenmesi

Toplumlar arası diyalogun geliştirilmesi ve sosyal refahın artırılması kapsamında British Council kadınlar ve kız çocukları için yeni fırsatlar yaratılması ve cinsiyet eşitsizliğine dayalı fırsat dengesizliklerinin son bulması hususunda Afrika ve Orta Doğu ağırlıklı olmak üzere

⁸⁹ <http://www.britishcouncil.org/society/social-enterprise> (Erişim Tarihi: 20 Şubat 2014)

⁹⁰ <http://www.britishcouncil.hr/en/programmes/society/skills-for-social-entrepreneurs> (Erişim Tarihi: 23 Şubat 2014)

çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Örneğin; British Council'in *Community Leadership* adlı programıyla Mısır, Libya, Tunus ve Fas'ta 2015 itibariyle 2.500 genç kadına eğitim verilmesi planlanmakta ve bu program kapsamındaki kapasite artırımı ve Britanya'da düzenlenen atölye çalışmaları sayesinde kadınların sivil toplum örgütleri ile medyada daha ön saflara geçmeleri için gerekli ortamın sağlanmasına çalışılmaktadır. Ayrıca, medyanın kullanımı, farkındalığın artırılması, fikirlerin savunulması ve paydaş analizi gibi hususlarda eğitim alan kadınların desteklenmesi konusunda, kanıtlara dayalı verilerin ışığında yereldeki diğer paydaş kurum ve kuruluşlara da eğitim verilmekte ve tecrübe paylaşımı merkezinde faaliyetler yürütülmektedir.

Springboard adlı diğer bir program ise kadınlar tarafından ve kadınlar için oluşturulan, British Council'in Arap dünyasındaki en geniş kapsamlı bireysel ve profesyonel gelişim programıdır. Kadınların özel hayatlarında ve mesleki kariyerlerinde söz sahibi olmaları, güvenlerinin artırılması ve kendilerini tam anlamıyla tanıyarak potansiyellerinin açığa çıkarılmasını amaçlayan ve her yaş ve nitelikten kadını kapsayan söz konusu program bünyesinde 2014 yılına kadar Springboard eğitimlerini yürütme kapasitesine sahip 100 kadın eğitilmiş ve bu aktivitelere 10.000'den fazla Arap kadını iştirak etmiştir.⁹¹

Özellikle 2010 yılından sonra arttığı gözlemlenen Arap coğrafyasındaki British Council faaliyetlerinin bir parçası olan kadınlara yönelik çalışmalar, bahse konu bölgelerdeki en büyük sorunlardan biri olarak nitelenebilecek kadınların sosyal hayata katılımı noktasında farkındalık uyandırmak ve toplumsal hareketliliklerin daha etkin olabilmesi için bilinç altyapısını kurmak bağlamında değerlendirilebilir. Kurumun bu yönde attığı adımların yerelde çeşitli ortaklıklar aracılığıyla desteklenmesi de ilk etapta toplum tabanında öngörülebilir rahatsızlıkların bir derece azaltılabilmesi ve sivil toplumun örgütsel manada bu atılımları benimsemesi açısından önemli görünmektedir.

1.3.3.4. Adalet, Güvenlik ve Çatışmaların Önlenmesi

Sağlıklı bir ortamda kültürel etkileşimin meydana gelebilmesi ve bu ortamın sürdürülebilir kılınması için öncelikle güvenlik ve refahın egemen olması gerekmektedir. Zira, çatışmaların ve devlet ile birey arasında güvensizliğin hâkim olduğu bir atmosferde kültürel ilişkilerin vuku bulması pek mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda British Council'in yürüttüğü çalış-

⁹¹ <http://www.britishcouncil.org/society/womens-and-girls-empowerment> (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2014)

malar hukukun üstünlüğü, adalete erişim ve çatışma ortamlarının çözüme kavuşturulmasını merkeze alarak güvenliği sağlamayı hedeflemektedir.

Öncelikli olarak korunmaya muhtaç, yoksul ve marjinal olarak addedilen kesimlerle kadın ve kız çocuklarının adalete erişimini hedefleyen British Council, ilgili ülkelerdeki adalet sistemleri, hukuk kurumları, emniyet birimleri ve hapisanelerle ilgilenmektedir.⁹²

Toplumu ilgilendiren diğer birçok faaliyetinde olduğu gibi adalet, güvenlik ve çatışmaların önlenmesi konularında da ana uygulama alanı olarak Sahraaltı Afrika'ya yönelen ve bu etkinliklerinde *Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Bakanlığı* tarafından finansman desteği gören kurum *Justice, Security and Conflict Resolution Sub-Saharan Africa* adlı raporda ifade edildiği üzere örneğin; 35,5 milyon sterlin bütçeye sahip ve 2010-2015 yılları arasında uygulanan *Justice For All Programme* adlı projeyle Nijerya'daki adalet sisteminin reform çalışmalarında Birleşik Krallık'tan sağladığı uzman desteğiyle yürütücü rolü üstlenmiş ve diğer bir çalışma olan *Justice Sector Development Programme* isimli 27 milyon sterlin bütçeye sahip uygulamasıyla Sierra Leone'de yolsuzlukla mücadelede kolluk kuvvetlerinin halka karşı tutumunun insan hakları eğitimi vasıtasıyla iyileştirilmesi ve şiddet ve cinsel saldırılara uğrayan aile bireylerine destek sunan *Family Support Units* adlı grupların kurulmasına kadar kapsayıcı bir adalet anlayışının geliştirilmesine odaklanan çalışmaları yönetmiştir.⁹³

British Council ilk etapta Britanya'nın yurt dışındaki kültür ilişkilerini düzenleyen ve kültür temelinde saygın bir Birleşik Krallık imajının oluşturulmasını esas alan bir kurum olmakla birlikte, hukuk ve güvenlik alanlarında da Britanya'nın birikim ve uzmanlığının aktarılmasını sağlayarak kültürel ilişkiler için de sağlam bir zemin oluşturmaktadır. Ayrıca bu tür hassas faaliyetlerin doğrudan büyükelçilikler üzerinden icra edilmesi yoluyla, gerek sözü edilen bölgelerin siyasi ve kültürel yapısı gerekse de 21. yüzyılın sivil toplumu ve bireysel ihtiyaçları öne çıkaran, şeffaf ve gayriresmî nitelikli kültürel irtibat kurma eğilimleri paralelinde düşünüldüğünde pek de verimli sonuçlar alınamayacağı öngörülebilecektir. Dolayısıyla, British Council'in bu tür alanlarda da devreye girerek katkı sağlaması hem Britanya'nın imajını ilgili ülkenin halkı nezdinde olumlu yönde etkilemekte hem de kültürel diplomasının temel unsuru

⁹² <http://www.britishcouncil.org/partner/international-development/sector/justice-security-conflict-resolution> (Erişim Tarihi: 21 Şubat 2014)

⁹³ <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/british-council-justice-security-conflict-resolution.pdf> (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2014)

olan bireyin içinde yaşadığı şartları iyileştirerek kurumun gelecekteki insan odaklı çalışmalarını engellerin daha az olduğu bir yolda gerçekleştirmesini temin etmektedir.

1.3.3.5. Bilim ve Araştırma

Birleşik Krallık'ın yurt dışında uyandırdığı itibarın en büyük destekçi unsurlarından biri ilgili devletin bilim ve araştırma konusundaki aktif çalışmalarıdır. Uluslararası eğitimin teşvik edilmesine dönük faaliyetlerden ayrı düşünülmemesi gereken bilim ve araştırma merkezli etkinlikler genç araştırmaların kapasitelerinin geliştirilmesi, bilimsel araştırmaların yurt dışında tanıtılmasına katkı sağlanması, araştırmacıların buluşturularak aradaki iletişimin güçlendirilmesi, geleceğin teknolojileri hususunda Britanya'dan örneklerin sunulması gibi faaliyetleri içermektedir.

Araştırmacıların uluslararası ortamdaki bilimsel rekabete İngilizce kaynak ve platformlar üzerinden hazırlanması amacıyla oluşturulan *Researcher Connect* adlı proje, faaliyetle aynı adı taşıyan broşürde belirtildiği gibi, kısa interaktif modüller aracılığıyla İngilizce olarak sunulan atölye çalışmaları vasıtasıyla araştırmacıların farklı kültürel ortamlarda sunum yapabilme becerilerinin geliştirilmesine yardım etmektedir.⁹⁴ AB ile ortak gerçekleştirilen *Euraxess* adlı projenin Birleşik Krallık adına yürütücülüğünü yapan British Council lisansüstü düzeydeki araştırmacıların araştırma projelerine dâhil edilmesi, araştırmacı hareketliliğine yardımcı olunması ve bilimsel faaliyetlere fon sağlanması gibi aktivitelerde rol almaktadır.⁹⁵ Bilim alanındaki genç yeteneklerin ortaya çıkarılması için 2005'te Britanya'daki ortaokullarda başlatılan ve 2014 itibarıyla 20 ülkede düzenlenen *Famelab* (<http://www.famelab.org>) adlı bilimsel içeriğe sahip yarışma organizasyonu küçük yaşlardaki bireyleri bilimsel düşünceye yönlendirme anlamında önem arz etmektedir.

Yukarıda belirtilen çalışmalardan farklı olarak, bilimsel üretimden alınabilecek verimin uluslararası hareketlilikle mümkün olabileceği düşüncesinden hareketle araştırmacıların diğer ülkelerdeki bilimsel faaliyetlere katılım sağlamaları ve yeni kültürlerdeki farklı bilimsel bakış açılarından istifade edebilmeleri doğrultusunda çeşitli destekler sağlayan *British Council*

⁹⁴ http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/bc_researcher_connect_brochure_web1.pdf (Erişim Tarihi: 26 Şubat 2014)

⁹⁵ <http://www.britishcouncil.org/uk-students-abroad/study-options/what/postgraduate-euraxess> (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2014)

Researcher Links adlı programın kültürler ve disiplinler arası bilimsel çalışmaları cesaretlendirdiği ve ekonomik ve sosyal refaha uzun vadede olumlu etki ettiği söylenebilir. Bütün bunlarla birlikte esnek ekran teknolojisi, biyoteknoloji, kendi kendini tamir edebilen robotlar gibi geleceğin teknolojileri konusunda Britanya'nın yaptığı çalışmaların yurt dışında tanıtılmasında pay sahibi olan British Council bilim ve araştırmada Birleşik Krallık'ın saygın bir merkez olma konumunu güçlendirmekte ve Britanya'nın bilimsel birikiminden küresel çapta yararlanmaları için insanları teşvik etmektedir.⁹⁶ Bu noktada İngilizcenin 21. yüzyılın ortak iletişim dili olmasının avantajını iyi değerlendiren Britanyalıların, sözü edilen faaliyetlerle İngilizcenin bilimsel ve diğer alanlardaki konumunu daha da sağlamlaştırmasına katkı sağladıkları ve aynı zamanda farklı kültürlerin bilimsel yaklaşımlarını tanıyarak daha evrensel ve zengin bir bilimsel kültüre sahip oldukları iddia edilebilir.

1.3.3.6. Spor Faaliyetleri

Toplumlar arasında kültürel münasebetlerin kurulması veya geliştirilmesinde sporun dil ve kültür bariyerlerini aşabilen birleştirici gücünden farklı devletlerin değişik dönemlerde faydalandığı gözlemlenmiştir. Yalnızca 21. yüzyıla özgü olmayıp bir önceki yüzyılda örneklerine rastlanabilen sporun kültürel ilişkilerde aracı rolü oynaması durumu British Council'in Britanya lehine oldukça etkin şekilde faydalandığı önemli unsurlardan biri konumundadır.

Sporadaki uzmanlığın yereldeki hedeflerin eğitimi ve gelişimi doğrultusunda kullanımına dayalı faaliyetlerin önemli bir bölümünü oluşturan *International Inspiration* isimli *United Nations International Children's Emergency Fund* (UNICEF) ortaklığındaki proje ile 2007 yılından beri Bangladeş'ten Zambiya'ya, Brezilya'dan Azerbaycan'a kadar 20 ülkede 15 milyondan fazla çocuk spor aktivitelerine katılmış ve okullarda beden eğitimi derslerinin desteklenmesi yoluyla çocukların potansiyellerini keşfetmeleri hedeflenmiştir.⁹⁷

2012 Londra Olimpiyatları ile paralel olarak düzenlenen ve *Culture at the Heart of the Games* sloganıyla yola çıkan *Cultural Olympiad* adlı organizasyon kapsamında, olimpiyat oyunlarına

⁹⁶ (<http://www.britishcouncil.org/cubed/future-technology> (Erişim Tarihi: 23 Şubat 2014))

⁹⁷ <http://www.britishcouncil.org/society/sport/current-programmes/international-inspiration> (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2014)

ülkenin dört bir yanında düzenlenen kültürel aktiviteler eşlik etmiştir.⁹⁸ *The British Council's Programme for London 2012-Interim Report* adlı rapora göre, olimpiyatları aynı zamanda bütün dünyadaki genç nüfusa ulaşmanın eşsiz bir fırsatı olarak gören British Council, *London 2012* programı çerçevesinde 133 ülkeyle ortak etkinlikler gerçekleştirmiş ve dünya genelindeki İngilizce kurslarında 2012 Londra Olimpiyatları temalı 11 milyon adet İngilizce materyali kullanılmıştır.⁹⁹

Ayrıca, marka değeri en yüksek futbol liglerinden biri olan *Premier League* işbirliğiyle gerçekleştirilen *Premier Skills* adlı program bütün dil, din ve kültür engellerinin ötesinde küresel dile sahip bir spor olan futbolun etrafında 2007 yılından bu yana 20 ülkede 2.300 antrenör ve 400.000 gencin katılımıyla gerçekleştirilmektedir.¹⁰⁰ Milyonlarca insana hitap eden futbolun çekiciliğinin Britanya'nın bu spordaki tecrübe, kalite ve marka değeriyle birleşmesi British Council'in dünya çapındaki ofisleri vasıtasıyla Britanya'ya binlerce gönüllü kültür elçisinin kazandırılmasına vesile olmaktadır.

II. BRITISH COUNCIL TÜRKİYE

2.1. British Council Türkiye'nin Tarihçesi Ve Yapılanması¹⁰¹

1939 yılında 2. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Polonya, İtalya ve Romanya gibi Avrupa'daki bazı merkezlerini kapatmak zorunda kalan British Council bu kaos hâlini kendisi için bir avantaja çevirebilmek amacıyla mevcut ve potansiyel müttefikleriyle ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve bu bağlamda birtakım arayışlara girmiştir. *Frances Donaldson*'ın yazdığı *The British Council The First Fifty Years* adlı esere göre, dönemin en büyük bölgesel British

⁹⁸ <http://www.britishcouncil.org/london-2012/culture-heart-games> (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2014)

⁹⁹ <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/c485-uk-2012-programme.pdf> (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2014)

¹⁰⁰ <http://www.britishcouncil.org/partner/corporate/our-stories/premier-skills> (Erişim Tarihi: 23 Şubat 2014)

¹⁰¹ British Council'in İstanbul ofisinde çalışan İletişim Müdürü Didem Yalın Kurel tarafından gönderilen bilgilerde kurumun Türkiye'deki tarihçesine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Aynı yetkili, Ocak 2014'te gerçekleştirilen telefon görüşmesinde British Council Türkiye ofisi olarak kendilerinin herhangi bir kurumsal arşive sahip olmadıklarını ve Ankara'daki Birleşik Krallık Büyükelçiliği ile temasa geçilebileceğini belirtmiştir. İlgili büyükelçilik, konuyla ilgili temas girişimlerini cevapsız bırakmıştır. Bunun üzerine, Londra'da bulunan ve British Council'e ilişkin geniş bir arşive sahip olduğu anlaşılan *The National Archives*'in internet sitesi taranmış ve konu ile ilgili 1940'lı yıllara ait 2 adet raporun var olduğu anlaşılmıştır. Adı geçen arşivin resmî internet sitesi üzerinden talep edilen bu belgeler için 22 Şubat 2014'te arşivden gönderilen cevapla 1.223 sterlinlik bir ücret istenmiştir. Ücretin yüksek oluşu dolayısıyla bu belgelerden vazgeçilmiştir. Dolayısıyla, British Council Türkiye'nin tarihçesi ile ilgili bölümde çok kısıtlı kaynaklardan yararlanılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Council organizasyonu ve Orta Doğu'nun yönetim merkezi olarak işlev gören Mısır'daki ofisin zaman ilerledikçe Filistin, Kıbrıs, Türkiye, Irak gibi farklı ülkelerdeki kültür propagandası faaliyetlerini idare etmekte zorlanması ikinci bölgesel merkezin açılması çalışmalarında Türkiye üzerinde yoğunlaşılmasına neden olmuş ve 1940 yılının Kasım ayında Michael Grant adlı 28 yaşındaki genç, ilgili ülkede temsilcilik açmak üzere görevlendirilmiştir (Donaldson 1984: 94).

İngiliz Kültür Heyeti olarak da anılan kurumun Türkiye'deki ilk yıllarına ilişkin değerli bilgilerin bulunduğu *The British Council in Turkey 1940-1990* adlı kısa belgede ilk temsilci sıfatıyla gelen Michael Grant ve 1987-1990 yılları arasında Türkiye'de temsilcilik görevi yürütmüş Edmund Marsden'in kayda değer ifadeleri mevcuttur. British Council'in faaliyetlere başlamasını takiben, dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve Cumhuriyet Halk Partisi tarafından açılan Halkevleri, Anadolu'nun dört bir yanında İngilizce öğretimi hususunda bahse konu kurumun aktif şekilde çalışmasını talep etmiş ve 1940'ların sonuna kadar temsilciliklerin bulunduğu Bursa, Adana, Mersin ve İzmir ile diğer ofislerin bulunduğu Ankara ve İstanbul'da yoğun şekilde İngilizce kursları düzenlenmiştir.

Dil kurslarının yanı sıra fotoğraf sergileri açan, savaş şartları içerisinde yurt dışından getirttiği kitaplarla küçük kütüphaneler kuran, Britanya'da popüler olan tıp, hukuk, mühendislik, tarım ve dil alanlarındaki süreli yayınların Türkçe baskılarını bastırıp dağıtan British Council, eğitim için Birleşik Krallık'a Türk öğrencilerin gönderilmesine de yardımcı olmuş; örneğin 1943-44 döneminde mühendislik, ekonomi ve eğitim alanlarında 43 öğrencinin ilgili ülkeye gönderilmesine kurduğu bağlantılarla destek olmuştur.¹⁰²

Aynı belgede belirtildiğine göre, dönemin *Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)* Genel Sekreteri ve aynı zamanda *Londra Üniversitesi* ile *Cambridge Üniversitesinde* eğitim almış olan *Kasım Gülek* 1940'lı yıllarda British Council'in Anadolu'da düzenlediği dersler ve diğer eğitim aktivitelerinde Halkevlerinin bu kuruma kapılarının açılmasında oldukça etkili olmuştur. 1940'ların sonunda Mersin, Bursa, Adana ve İzmir'deki ofislerini finansal problemler nedeniyle kapatmak zorunda kalan ve Ankara ile İstanbul'da çalışmalarını sürdüren British Council, bir diğer adıyla İngiliz Kültür Heyeti, 1950'lerde bilhassa Ankara Üniversitesi ve *Gazi Eğitim Enstitüsündeki* İngilizce öğretim faaliyetlerinde etkin rol almıştır.

¹⁰² http://issuu.com/bcturkey/docs/bcturkey_history (Erişim Tarihi: 29 Şubat 2014)

Bu faaliyetlerin daha yaygın etkilere sahip olmasını sağlayacak adımlar ise 1940'ların sonunda atılmaya başlanmıştır. 1948 yılında arkeoloji, tarih ve diğer sosyal bilimlerde araştırmalar yapmak üzere Ankara'da *British Institute of Archeology* adlı yapının kurulması, 1951'de Ankara ve 1956 senesinde İstanbul'da *Türk İngiliz Kültür Derneği*'nin açılması ve yine 1956'da iki ülke arasında kültür anlaşmasının imzalanması ilgili kurumun Türkiye'deki geleceğini şekillendirmesini kolaylaştırmış ve konumunu güçlendirmiştir.¹⁰³

1951 yılında Halkevlerinin kapatılmasının ardından Türkiye'deki faaliyetleri olumsuz etkilenen British Council Ankara ve İstanbul'daki ofisleri aracılığıyla eğitim, kültür ve sanat alanlarındaki etkinliklerini aralıksız sürdürmeye devam etmiştir. Türkiye'nin artan nüfusuyla birlikte gelişim gösteren genç nüfus sayısı ile paralel olarak yükselen İngilizce kursu talebi, ilgili kurumun doğal olarak bu alanda daha çok ön plana çıkmasını ve stratejilerini bu taleplere göre biçimlendirmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, *British Diplomacy in Turkey, 1583 to the Present* adlı eserde bahsi geçen 1968 tarihli bir İngiliz raporunda, Britanya'nın Türkiye ile uzun dönemli bir yakınlık ilişkisi kurabilmesi için British Council'in önderliğinde İngilizce öğretimi faaliyetlerine çok daha etkin biçimde devam edilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir (Berridge 2009: 253). Bu bilgiler, sözü edilen kurumun Türkiye'deki etkinliklerinde İngilizce öğretimini 2000'li yıllara kadar daima ön planda tutmasını açıklamada yol gösterici olabilir.

British Council tarafından hazırlanan *Country Brief Turkey* adlı ülke raporuna göre G20, NATO, *Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)*, *Avrupa Konseyi* ve *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi* üyesi olan ve son yıllarda uluslararası alanda daha görünür hâle gelen Türkiye'nin Birleşik Krallık ile ilişkilerindeki güven seviyesi son yıllarda düşük seyretmektedir. Bununla beraber, Türkiye'nin Birleşik Krallık ile aynı ideal ve değerler setini paylaştığını ve aktif işbirliği sayesinde iki tarafın birbirinden istifade edebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, 2010 yılında Türkiye ile Birleşik Krallık arasında imzalanan *Stratejik Ortaklık Anlaşması*'nın kültürler arası ilişkilere olumlu yansıtacağı açıktır. Aynı raporda, son yıllarda Türk hükûmetinin kültür ve sanat çalışmalarını teşvik ederken yurt dışındaki modelleri örnek almak suretiyle yerel yönetimlere daha fazla yetki verdiği ve özel sektörü kültüre destek olma yönünde cesaretlendirdiği belirtilmiştir.¹⁰⁴ Dolayısıyla, Türkiye'de 2010 yılından

¹⁰³ http://issuu.com/bcturkey/docs/bcturkey_history (Erişim Tarihi: 29 Şubat 2014)

¹⁰⁴ İngiltere'nin Manchester kentinde bulunan British Council Enformasyon ve Bilgi Yönetimi biriminde görevli Lyndsey Keogh tarafından 10.12.2013 tarihinde elektronik ortamda gönderilen *Country Brief Turkey* adlı rapordan faydalanılmıştır.

itibaren gerçekleştirilen British Council etkinliklerinin yukarıda verilen uluslararası iklim ve kültürel bakış açısından hareketle okunması gerekli ve faydalı görünmektedir.

Kurumun 1940'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar mümkün olduğunca aktarılmaya çalışılan tarihçesinden farklı olarak Türkiye'deki yapılanmasının incelenmesinin de bütüncül bir kavrayış açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir. 1940'tan 1990'a kadar geçen süre içerisinde ortalama 3 yıllık görev süresiyle toplam 15 temsilcinin görev yaptığı British Council Türkiye'de 2014 yılı itibarıyla ülke direktörüne bağlı olarak Eğitim, Sanat, İngilizce, Pazarlama ve Operasyon birimlerinde olmak üzere 59 personel çalışmaktadır.

İstanbul'da iki ve Ankara'da bir adet olmak üzere toplam üç ofisle hizmet veren kurumun teşkilat şemasında ise yerel, küresel ve bölgesel personeller bulunmaktadır. Ülke direktörü ve direktör yardımcısı ile İngilizce, eğitim ve sanatla ilgili işlerle ilgilenen Stratejik İş Birimleri, İş Destek Servisi ve Pazarlama ve İletişim birimlerinde çalışanlar yerel personel; bölgesel projeleri yöneten ve bölgesel merkez olarak belirlenen tek bir ülkede ikamet eden yetkililer bölgesel personel ve son olarak birden fazla bölgede yürütülen projelerde görev alan kişiler küresel personel olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁵ Kurumun Türkiye'de yapılanış şekline bakıldığında şartlara ve çalışmalara göre değişebilen, dinamik bir kadro yapısının bulunduğu ve buna ek olarak bölgesel ve küresel kadrolarda görev yapan yetkililer Türkiye'de bulunduklarından ilgili ülkenin British Council için önemli bir bölgesel merkez olma niteliğini hâlâ sürdürdüğü söylenebilir.

2.2. Misyon Ve Vizyon

2.2.1. Eğitim Alanındaki Çalışmalar

British Council Türkiye'nin ülkedeki ilk yıllarında Anadolu'nun birçok şehrinde İngilizce eğitimi verilmesine destek olmak, kısıtlı da olsa Türk öğrencilerin Britanya'ya eğitime gönderilmesine yardımcı olmak ve Britanya'nın öne çıktığı mühendislik, mimari, hukuk, spor, sanat, vb. alanlarda Halkevleri çatısı altında gerçekleştirilen ve ilerleyen bölümlerde daha detaylı anlatılacak olan konferansları düzenlemek suretiyle başlattığı ve 2. Dünya Savaşı yıllarında

¹⁰⁵ Kurumun yapılanmasına dair bilgiler verilirken British Council İstanbul ofisinde İletişim Müdürü olarak görev yapan Didem Yalın Kurel'in 18 Nisan 2014 tarihinde elektronik ortamda gönderdiği belgeden yararlanılmıştır.

Türkiye’deki Alman propagandasının etkisinin kırılması amacına da hizmet eden eğitim çalışmalarını 2000’li yıllarda devletlerin küresel ihtiyaç ve hedeflerinin değişmesi, ulaşım ve bilgiye erişim imkânlarının oldukça ilerlemesi, toplumlar ve ülkeler arası ilişkilerin karmaşık ve çok boyutlu bir hâl alması, sivil toplum kavramının güç kazanması, vb. nedenlerden dolayı doğal akışa uygun olarak çok daha farklı bir boyuta taşınmıştır.

1945 yılında 18 milyon olan toplam Türkiye nüfusuyla ilgili¹⁰⁶ 2013 yılı istatistiklerine bakıldığında sadece 25 yaş altı nüfusun bile 31,5 milyon gibi bir sayıya ulaşmış olduğu görülmektedir.¹⁰⁷ Dolayısıyla, tek başına bu istatistik dahi söz konusu kurumun Türkiye’deki eğitim faaliyetlerinde gençleri merkeze alan stratejiler izlemesinin temel bir zorunluluk olduğunu göstermektedir. Zira, söz konusu kurum 2005-2006 döneminde Türkiye’deki İngilizce kurslarını kapatmışsa da başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere birçok kurum ve kuruluşla ortak faaliyetler yürüterek İngilizce öğretiminin daha nitelikli ve ülke çapında daha yaygın hâle getirilmesine gayret etmektedir.

Bunun yanında, her yıl on binlerce kişinin katıldığı Türkiye’deki uluslararası eğitim fuarlarında Britanya’dan gelen eğitim kurumlarıyla birlikte kendi yükseköğretim sistemine Türkiye’den öğrenci akışının artması için yoğun tanıtım faaliyetleri yürütmekte olan kurum, iki ülke arasındaki araştırmacı hareketliliğinin artması için de akademik işbirliklerini teşvik etmektedir. British Council’in dünyanın ortak iletişim dili olan İngilizcenin önemine ve öğretimine vurgu yapması ve dünya çapında saygınlığa sahip üniversiteleri üzerinden yükseköğretimi daha cazip hâle getirmeye çalışması bilginin en büyük güç olduğu 21. yüzyılda ilgili kurumun Türkiye’deki eğitim çalışmalarının temeline işaret etmektedir.

2.2.2. Sanat Alanındaki Çalışmalar

İngilizce öğretiminin toplumların birbirlerini daha rahat anlayabilmeleri hususunda geçmişte olduğu kadar 21. yüzyılda da çok önemli olduğu ve bununla birlikte sanat çalışmalarının da kültürel ilişkilerde en az dil öğretimi kadar büyük bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. 1940’lı yıllarda genel itibarıyla, Britanya’nın mimariden eğitime, mühendislikten tıpa kadar görece ileri olduğu birçok alan dönemin kültür propagandasının bir parçası olan fotoğraf ser-

¹⁰⁶ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047 (Erişim Tarihi: 2 Mart 2014)

¹⁰⁷ http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=139 (Erişim Tarihi: 29 Mart 2014)

gileri ve film gösterimleri ile aktarılmaya çalışılmış, gezici sergiler ve sinema kamyonları vasıtasıyla farklı yörelerdeki binlerce kişiye Birleşik Krallık'ın gelecek vaat eden bir devlet, Batı'nın kültür değerlerini temsil eden önemli bir model ve aynı zamanda daima yanında olunması gereken bir dost olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır.

1940'lardan farklı olarak British Council'in özellikle 2000'li yıllardaki çalışmaları bir bütün hâlinde incelenirken, sanat başlığı altında toplanan çalışmaların hâlihazırdaki kültürel atmosferde teknoloji, internet ve medyadan en üst düzeyde yararlanıp halkların birbirlerini tanımasında dil engelini devre dışı bırakarak evrensel ve estetik değerlere hitap etmek suretiyle İngilizce öğretim faaliyetlerine kıyasla çok daha etkin bir rol oynadığı iddia edilebilir.

İlgili kurumun 2005-2014 yılları arasındaki faaliyetlerinin değerlendirildiği bölümde detayları bulunabilecek görsel sanatlar, müzik, edebiyat, film, tiyatro, dans, mimarlık, tasarım, yaratıcı ekonomi, tiyatro, vb. çalışmalar kültürel katılımı ve yaratıcılığı destekleyerek hem önemli birer kültürel diplomasi unsuruna dönüşmekte hem de Birleşik Krallık'ın kültür ekonomisine önemli katkılar sunmaktadır. British Council'in Türkiye'de düzenlediği veya desteklediği son dönem sanat etkinliklerinin yaratıcılık, kültürel çeşitlilik ve küresel hareketlilik üzerinden okunmasının 21. yüzyılın kültürel etkileşiminin farklı boyutlarını görebilme noktasında faydalı olabileceği değerlendirilmektedir.

III. TÜRKİYE'DE 1940-1950 YILLARI ARASINDAKİ BRITISH COUNCIL FAALİYETLERİ

3.1. British Council Ve Halkevleri İlişkisi

Türkiye'de bir temsilci görevlendirerek 1940 yılında faaliyetlerine başlayan British Council'in, toplumsal bir kalkınma hamlesi olarak tasarlanan, Cumhuriyet döneminin kültür kurumu Halkevleriyle ilişkisinin irdelenmesi yapılacak değerlendirmelerin daha sağlam temeller üzerinde yükselmesi açısından önem arz etmektedir. İlgili kurumun ilk yıllarında Halkevleriyle neden bu kadar yakın temas kurduğu, o dönem daha çok *İngiliz Kültür Heyeti* olarak anılan kurum hakkında Halkevleri yöneticilerinin ve diğer Türk yetkililerin neler düşündüğü ve Halkevlerinin ilk yurt dışı şubesinin Londra'da kurulması gibi hususlarda birtakım

değerlendirmeler yapılmasının iki kurumun ilişkilerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Öncelikle bahse konu iki kurumun gerçekleştirdiği ortak çalışmaların altında yatan nedenlerin incelenmesinin uygun olduğu düşünülmektedir. *CHP Halkevleri Öğreneği*'nde belirtildiği üzere dil, edebiyat, tarih, güzel sanatlar, temsil, spor, içtimaî yardım, halk dershaneleri ve kurslar, kütüphane ve neşriyat, köycüler ve müze ve sergi olmak üzere çok farklı şubelere sahip Halkevlerinin (yy 1935: 5); yurt dışında eğitim, kültür, sanat, vb. alanlarda Britanya yararına çalışmalar yapan British Council'in Türkiye'deki faaliyetlerine yönelik başlangıç seçenekleri arasında dönemin şartlarına göre en uygun yerlerden biri olduğu belirtilmelidir. Ayrıca 1940 yılı itibariyle ülke genelinde 379 Halkevi ve 141 Halkodasının bulunmasının (Çeçen 1990: 184), British Council'in yurt dışında etkili olma hedefini gerçekleştirmede Halkevlerini Britanyalılar için eşsiz bir seçenek hâline getirdiği de söylenebilir.

Aynı zamanda, Türkiye'de uygulanmakta olan Halkevleri modeli Britanya'nın hiç de yabancı olmadığı bir proje olması bakımından İngilizce öğretimi başta olmak üzere diğer faaliyetlerin tatbikinde ve Halkevleri sistemine uyum sağlanmasında pek zorluk çekilmediği iddia edilebilir. Zira, sağlam bir köy ve kırsal medeniyeti kurulması ve kültürel, sosyal ve ekonomik açılardan köylerin, birçok imkânı barındırdığından göç çeken ve köy hayatını tehdit eden şehirler karşısında geri kalmasının önlenmesi doğrultusunda, Britanya'nın kırsal yaşamında eskiden beri ananevi ve coğrafi bir topluluk olarak öne çıkan küçük kasabaların etrafında toplanmış küçük köylerin ihya edilmesini hedefleyen *Köy Kolejleri Projesi* bu bağlamda önemli bir girişimdir. 1927'de uygulanmaya başlayan bu proje kapsamında köy kolejlerinde Almanca ve Fransızca kursları açılmış; halk dans ve oyunları, tahta, demir, maden işleri ve terziilik gibi alanlarda eğitim verilmiş; ziraat ve bahçecilik, temsil kolu, gramofon kulübü, koro heyeti gibi şubeler oluşturulmuş ve böylece kırsal kesimde de tatmin edici bir cemaat hayatı kurulmasına gayret edilmiştir (Dent 1946: 6-26).

Bahse konu projeyi tasarlayan yöneticilerin yerel idare altında ve yerli bir kültür sistemi çerçevesinde işlemlerini istedikleri Köy Kolejlerindeki yapılanma bu yönüyle Halkevlerinde görülen merkezîyetçi anlayıştan daha farklıdır. Buna ek olarak, dönemin siyasi şartları gereği Halkevleri ideolojik müdahaleye daha açıkken Köy Kolejlerinin büyük oranda kültürel ve sosyal endişelerle kurulan bir oluşum olmaları nedeniyle amaca daha iyi hizmet edebildiği yorumu getirilebilir. Köy Kolejleri ile Halkevleri arasında tespit edilebildiği kadarıyla her-

hangi bir ilişki kurulmamış olmakla birlikte, Britanyalıların Köy Kolejlerini kurarken sahip oldukları amaçla Türkiye’de Halkevleriyle yoğun bir işbirliğine girerken sahip oldukları amaçın birbirinden tamamen farklı olduğu vurgulanmalıdır. Zira görünürde iki ülke insanının birbirini daha iyi tanıması amacıyla açıldığı iddia edilen Londra Halkevinin, Britanyalıların daha ziyade siyasi çıkarlar kapsamında destekledikleri bir unsur olduğu, Türkiye’yi savaşa sokma konusunda başarısız olan Britanyalıların 1945’te Londra’daki söz konusu yapıya sırt çevirmeleri ve desteklerini çekmelerinden anlaşılabilmektedir.

Yukarıda aktarılanlardan farklı olarak, 1938-1946 yılları arasında Millî Eğitim Bakanı olarak görev yapan Hasan Âli Yücel’in Britanya hakkındaki görüşlerinin bilinmesi de o dönemki çalışmalara nasıl bakıldığıнын kavranabilmesi bakımından önemli görünmektedir. Yücel’in Britanya ve Britanyalılar hakkındaki görüşlerini detaylı bir şekilde aktardığı *İngiltere Mektupları* adlı eserinde menfaat hesabını çok iyi yapan İngilizlerle menfaat beraberliği yapılabileceği; ev, okul, spor alanı, bilim ve siyasetteki iç uyumları sebebiyle İngilizlerin toplumsallık bakımından mükemmel bir numune oldukları belirtilmektedir.

Bununla birlikte aynı kitapta Yücel, British Council Türkiye’nin ilk temsilcisi Michael Grant ile tanışmasından bahsederken, ona Türk halkının Almanlara sempati beslediğini, İngilizlerden genellikle hoşlanmadığını ve dolayısıyla Türkiye’de işlerinin çok zor olacağını açık bir şekilde söylediğini aktarmaktadır. Yücel, ilerleyen yıllarda ise British Council’in iki milleti birbirine tanıtmada çok verimli olduğunu vurgulamıştır (Yücel 1958: 36-149). İngiliz Kültür Heyeti’nin Türkiye’deki ilk yıllarına denk gelen dönemde önemli bir makamda görev yapan Yücel’in yukarıdaki görüşleri devlet otoritesinin güçlü tutulmaya çalışıldığı bir siyasi iklimde British Council’in devletten kısmen de olsa kabul ve destek gördüğü çıkarımını yapabilmemiz için ip ucu vermektedir. Bunun yanında, Türkiye’nin UNESCO’ya girmesinde büyük emeği olan ve *Köy Enstitülerinin* kuruluşunda başrollerden birini oynayan Yücel’in kültür adamı kimliğiyle aynı zamanda British Council için de önemli bir şans olduğu söylenebilir.

Üstte sözü edilenlere ek olarak, Türk yetkililerin İngiliz Kültür Heyeti ile yakın temasta olduklarına dair başka örnekler de mevcuttur. İstanbul’daki Halkevlerini ziyaret etmek üzere 1943 senesinde Türkiye’ye gelen dönemin İngiliz Kültür Heyeti Başkanı *Malcolm Robertson*’a vali, rektör, dekanlar ve emniyet müdürü eşlik etmiş¹⁰⁸; 1944 yılının Aralık ayın-

¹⁰⁸ “CHP İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi tarafından CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilen 18.03.1943 tarihli yazı” Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) 490.01/1018.922.1

da Ankara’da hazırlanan fotoğraf sergisini Hasan Âli Yücel açmış (Gözcü’den aktaran, Özer 2010: 241); İngiliz parlamento heyetinden iki yetkilinin Amasya Halkevi ziyaretinde Amasya milletvekili Esat Uras da hazır bulunmuştur. Ayrıca, 1949 yılında göreve başlayan İngiliz Kültür Heyeti Türkiye Temsilcisi *R.G.C. McNab* gerçekleştirdiği Güney Anadolu turunun ardından Halkevlerinin başkan ve başkan yardımcılarının samimiyet ve yardım gördüğünü ve hem kendisi hem de yapacağı işler bağlamında büyük faydalar elde ettiğini ifade etmiştir (Özer 2010: 248 ve 264). Bu örneklerin çoğaltılması mümkün olmakla birlikte, her iki tarafın da genel anlamda uyumlu bir ilişki içerisinde hareket ettiği, Türkiye tarafının Britanyalı yetkililere çalışmaları hususunda yardımcı olduğu şeklinde bir sonuca varılabilir.

Türkiye’deki kültürel ilişkilerin yanı sıra Birleşik Krallık’taki Türkiye-Britanya kültürel ilişkilerinin de incelenmesi Britanyalıların bu irtibatı hangi yönlerde değerlendirmek istediğinin anlaşılabilmesi için mühim görünmektedir. İngiliz Kültür Heyeti’nin Türkiye’de 1940 yılında çalışmalara başlamasının ardından ikili ilişkilerin ilerlemesi için *İngiliz Millî ve Sosyal Cemiyetleri Birliği* 2. Başkanı Wyndham Deeds tarafından Londra’da da bir Halkevi şubesinin kurulması teklif edilmiş ve dönemin Başbakanı *Refik Saydam*’ın da bu teklife olumlu yaklaşması sonucu 19 Şubat 1942’de, Türkiye’nin tarafsız kalarak girmedığı 2. Dünya Savaşı’nın en sıcak olduğu bir dönemde Londra Halkevi açılmıştır.

Bina tahsisi British Council tarafından gerçekleştirilen Londra Halkevinin kira masrafları da 1945 senesine kadar aynı kurum tarafından karşılanmış ve 1945 yılına kadar ilgili Halkevinin idare kurulunda üye bulundurulmuştur. Bütün bunlar, Londra Halkevinin de Türkiye’nin savaşa Britanya’nın safında girmesi için gerçekleştirilen propaganda faaliyetlerinin bir parçası olduğu ihtimalini akla getirmektedir (Yaşar 2010: 182-186). Zira *Londra Büyükelçiliğinden CHP Genel Sekreterliğine* gönderilen 1946 tarihli yazıda British Council’in Londra Halkevinin bir propaganda merkezi olarak değerlendirdiğine dair şüpheler dile getirilmiştir¹⁰⁹. 1945 yılında Londra Halkevine yapılan yardımların kesilmesinin, Britanya’nın bütün çabalarına rağmen Türkiye’nin hâlen tarafsız devlet niteliğini sürdürüp savaşa girmemesiyle ilişkili olduğu ve dolayısıyla kültürel ilişkilerin bir propaganda malzemesi olarak kullanıldığına dair şüpheleri kuvvetlendirdiği ifade edilebilir.

¹⁰⁹ “Londra Halkevi Başkanlığının CHP Genel Sekreterliğine 07.06.1946 tarihinde gönderdiği rapor” BCA 490.01/1065.1086.1

Hasan Âli Yücel, gösterişsiz ve gürültüsüz propaganda yapmada çok maharetli olduklarını belirttiği Britanyalıların (Yücel 1958: 92) British Council üzerinden gerçekleştirebilecekleri propaganda ve diğer sakıncalı faaliyetler konusunda tedbirli hareket etmeyi tercih etmiştir. Zira Yücel, British Council'in Türkiye'deki faaliyetlerine ilişkin meselelerin Birleşik Krallık Büyükelçiliği aracılığıyla değil, doğrudan kendisi ile kurum temsilcisi Michael Grant arasında görüşülmesini; *Birleşik Krallık Askeri İstihbaratı*'nın kendi amaçlarını gerçekleştirmek doğrultusunda British Council'in personelinden yararlandığını ve aynı istihbarat biriminin daha önce bazı kişileri British Council adına kayıtlı pasaportlarla Türkiye'ye sokmaya çalıştığını söylemiştir (Donaldson 1984: 97). Bu bilgilerden hareketle, İngiliz Kültür Heyeti çalışmalarının memnuniyetle karşılanmakla birlikte bu kurumun siyasi amaçlara ulaşmada bir propaganda aracı olarak kullanılabileceği konusunda ciddi şüphelerin olduğu ve bundan dolayı da söz konusu kültür kurumunun, Birleşik Krallık'ın Türkiye'deki diplomatik temsilcilikleri ile işbirliği hâlinde hareket etmesinin sakıncalı bulunduğu şeklinde bir sonuca varmak mümkün görünmektedir.

Yücel'in yukarıda bahsi geçen endişelerini haklı çıkartabilecek birtakım memnuniyetsizliklerin bazı Halkevleri tarafından gündeme getirildiği olmuştur. Türkiye'nin farklı yerlerinde faaliyet gösteren Halkevlerinin başında bulunan kişilerin, British Council'in yoğun çalışmalarının nitelik ve amacından zaman zaman rahatsızlık duydukları belirlenmiştir. Çanakkale Vilayet İdare Heyeti Reisi *Halil Dilmaç*'ın 1944 yılının Mart ayında CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda, İngiliz Kültür Heyeti'nin halkevi radyosunda ünlü bestekârların eserlerinin dinletilmesini teklif ettiklerini fakat ilgili kurum yetkilisinin bizzat yürüteceği bu dinleti programlarının ardından plakların geri götürüleceğini söylediklerini aktarmış ve bundan dolayı plakların mahiyeti ve Britanyalıların Halkevinde Türkler tarafından sık sık düzenlenen millî tören ve toplantılara girip çıkmaları için bu plakların bir vesile unsuru olabileceği konusunda kafasında bazı şüphelerin uyandığını belirtmiştir¹¹⁰.

İzmir Halkevi Başkanı *Vedide Baha Pars* tarafından 1947 senesinin Ocak ayında CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazı ise adı geçen iki kurumun ilişkileri üzerinden Halkevlerine getirilmiş yerinde bir eleştiri niteliğindedir. Yazıda, Halkevlerinin amacının Türk kültürünü teşvik etmek olmasına rağmen yabancı bir kültürün günden güne artan propagandasına alet olunduğu ve bu nedenle gençliğe karşı sorumlulukların yerine getirilemediği belirtilmekte ve

¹¹⁰ "Çanakkale Vilayet İdare Heyeti Reisi Halil Dilmaç tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 31.03.1944 tarih ve 90 sayılı yazı" BCA 490.01/1018.922.1

İngiliz Kültür Heyeti yetkililerinin çeşitli kokteyl, çaylı toplantı, konser ve temsiller vesilesiyle Halkevini işgal ettikleri ifade edilmektedir¹¹¹. *Sabahattin Ali*'nin de artarak devam eden Britanya etkisine tepki gösterdiği görülmüştür. Sabahattin Ali, 1947 yılının Aralık ayındaki bir yazısında, daha önce Almanya Büyükelçiliğinin kokteyllerinde Alman basın sözcüsünün postalarını yalayanların artık ne Alman oyunlarının sahnelenmesine ne de Alman kayıtlarının çalınmasına izin verdiklerini; bundan sonraki süreçte onların yeni efendisinin İngilizler olduğunu; İngiliz Kültür Heyeti sergileri, İngiliz konserleri ve Britanyalı uzmanların ön planda görüldüğünü ve Almancanın yerine her yerde İngilizcenin olduğunu vurgulamıştır (Saydur'dan aktaran, Malkoç 2009: 32).

İzmir'den gelen olumsuz içerikli bildirimce cevaben CHP Genel Sekreterliğinin gönderdiği yazıda ifade edilenler ise oldukça ilginçtir. Zira, İngiliz Kültür Heyeti'nin çalışmalarının bir çeşit kültür üstünlüğü propagandasını yayma amacı taşıyabileceği, bunun hassasiyetle karşılanacağı belirtilmiş; bununla birlikte bu mevcut durumun gençlerde aşağılık duygusu uyandırmasının önlenmesi ve bu yeni gelişmeyi gençler arasında bir rekabet duygusu uyandıracak şekilde tasarlanmanın Halkevlerinin görevi olduğu ifade edilmiştir. Buradan yola çıkılarak, Anadolu'nun birçok yerinde İngiliz Kültür Heyeti ile ortak çalışmalar yapan ve ilgili kurumun kültür propagandası faaliyetlerine yurt çapındaki örgütlenmesiyle uygun bir ortam sağlayan Halkevlerinin, Türkçenin her anlamda geliştirilmesi, ulusal benliğin kuvvetlendirilmesi, Türk kültürü ve tarihinin tanınması, vb. şeklindeki öncelikli amaçlarıyla zaman zaman çeliştiği iddia edilebilir. Diğer yandan CHP'nin de Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki Halkevlerinden gelen kayda değer memnuniyetsizlik bildirimlerini pek de dikkate almayıp gelişmelerin seyrini gerektiği derecede takip etmeyerek ilerleyen zamanlarda İngiliz Kültür Heyeti'nin faaliyet planlamasında daha serbest hareket etmesinin önünü açtığı söylenebilir.

3.2. British Council'in Halkevleriyle Gerçekleştirdiği Faaliyetler

3.2.1. İngilizce Kursları

British Council'in 1940'lı yıllardaki etkinliklerinin temelini oluşturduğu söylenebilecek İngilizce öğretim faaliyetleri, Halkevleri bünyesindeki *Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi* kap-

¹¹¹ "İzmir Halkevi Başkanı Vedide Baha Pars tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 29.01.1947 tarih ve 36 sayılı yazı" BCA 490.01/1018.922.1

samında gerçekleştirilmiştir. Birçok bölgede faaliyet gösteren Halkevlerinde ve İstanbul ile Ankara gibi büyük kentlerdeki Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Gazi Eğitim Enstitüsü, *Akşam Gazetesi*, *Etibank*, *Sümerbank*, vb. kurumlarda düzenlenen dil kursları¹¹² vasıtasıyla British Council'in gerek kendi öğretmenleri gerekse Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğretmenlerin yardımıyla yoğun bir dil öğretim faaliyetine giriştiği ve kültür propagandasında aşılması gereken en önemli engel olan dil bariyerini aşmak için çalışmalar yaptığı anlaşılmıştır. Batı ile temasın artırılması ve imkânı olmayan insanların da dil öğrenebilmesi için, 1940 yılında dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in Britanyalı yetkililerden gelen yardım teklifini kabul etmesinin ardından ülkenin dört bir yanında dil kursları açılmış ve ilgili kurum bu kurslarda görev alan öğretmenlerin önemli bir kısmının ücretini ödemeyi de taahhüt etmiştir.¹¹³

1941-1942 döneminde Amasya, Ankara, Balıkesir, Beyoğlu, Burdur, Bünyan, Beşiktaş, Çanakkale, Çapakçur (Bingöl), Eyüp, Eminönü, Elazığ, Gaziantep, Hereke, Isparta, İskenderun, İzmir, Kadıköy, Karşıyaka, Manisa, Mersin, Sarıyer, Samsun ve Şişli Halkevlerinde toplam 2.251kişinin İngilizce kurslarına devam ettiği ve İngiliz Kültür Heyeti'nin bu kurslara destek olduğu bilgisi mevcuttur.¹¹⁴ 1941 yılına ait bir raporda ise ilgili dönemde 11 İngiliz öğretmenin Çanakkale, Samsun, Manisa, Sarıyer, Kadıköy, Şişli, Eminönü, Beyoğlu ve İzmir'deki kurslarda görev yaptığı bildirilmektedir.¹¹⁵ Bu raporda dikkati çeken bir husus Çanakkale'de İngilizce eğitimi veren İngiliz öğretmen Mr. Stuck hakkında ilgili şehrin Emniyet Müdürlüğünün bazı şüphelerini CHP Genel Sekreterliğine iletmesi üzerine söz konusu kişinin görevden alınmasıdır. 1942 yılından itibaren ise bu hususta daha dikkatli davranılmış olmakla birlikte İngiliz Kültür Heyeti'nin ilerleyen süreçte başına buyruk hareket ederek CHP'den onay almaksızın istediği öğretmenleri istediği yere görevlendirdiği olmuştur. Örneğin 1947 senesinde, CHP Genel Sekreterliğinin izin verip vermeyeceği bile belli olmadan Close Brooks adlı yetkilinin İngilizce kursu açmak üzere Trabzon'a gönderildiği bildirilmiştir.¹¹⁶

¹¹² “İngiliz Kültür Heyeti Türkiye Mümessili Dr. L. R. Phillips tarafından CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran'a gönderilen 21.10.1947 tarihli yazı” BCA 490.01/1018.922.1

¹¹³ “Maarif Vekili Hasan Âli Yücel tarafından CHP Umumî Kâtipliğine yazılan 19.02.1940 tarihli yazı” BCA 490.01/1018.922.1

¹¹⁴ “1941-1942 Ders Yılında İngilizce Kursları” BCA 490.01/1018.922.1

¹¹⁵ “1941 İkinci 6 Aylık Raporlara Göre Halkevlerinde İngilizce Dersi Veren İngilizler” BCA 490.01/1018.922.1

¹¹⁶ “Trabzon Halkevi Başkanı Kemal Kefeli'nin CHP Genel Sekreterliğine 09.09.1947 tarihinde çektiği Telgraf” BCA 490.01/1018.922.1

Bunların dışında, 1947 yılındaki bir yazıya göre hüviyeti bile bilinmeyen kimselerin Halkevlerinde öğretmenlik yaptıkları ve öğretmenlerde aranan nitelikler konusunda hâlen belirsizliklerin olduğu ifade edilmiştir.¹¹⁷ Çok vahim bir örnek olarak, İngiliz Kültür Heyeti tarafından İzmir’de görevlendirilen Mr. Caldwell’in İngilizce öğretmeni olmadığı ve hatta herhangi bir okuldan diplomasının dahi olmadığı ancak şikâyetler sonrasında ortaya çıkması gösterilebilir.¹¹⁸ Dolayısıyla CHP yönetiminin böylesine hassas görevlerde bulunan öğretmenler konusunda gerekli incelemeyi yapmadığı sonucuna ulaşılabilir. CHP yönetimi ise, Halkevlerinde ders vermek isteyen yabancı öğretmenlerin bu işi ancak ücret karşılığı yapmayı kabul ettikleri takdirde görevlendirilebileceklerini de karara bağlamıştır (Özer 2010: 230-232). Bu karar ve uyarılara rağmen 1946 yılında Çanakkale’de tüm masrafları İngiliz Kültür Heyeti tarafından karşılanmak üzere kursların verildiği görülmektedir.¹¹⁹ İngiliz Kültür Heyeti’nin bazı şehirlerdeki dil kurslarını herhangi bir ücret istemeksizin yapmaya kalkışmış olması, bu kursların ilgili kurum tarafından istenmeyen yönleri doğru şekillendirilmeye çalışıldığını ve bu duruma CHP yönetiminin yabancı öğretmenlere ücret ödenmesi suretiyle engel olmaya çalıştığı görülmektedir.

Öğretmenlerin denetim altında tutulmaya çalışılmasının yanı sıra, kursların denetiminden sorumlu Millî Eğitim Bakanlığının kurslarda kullanılan materyalleri de denetim altına almaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Ankara Halkevinde kullanılması planlanan *Essential English For Foreign Students* adlı kitabın incelenmek üzere Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görevli İngiliz Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi Prof. Dr. İrfan Şahinbaş’a gönderilmesi ve kendisinin de cevaben kitap içerisinde propaganda unsuruna rastlanmadığını beyan etmesi buna örnek olarak gösterilebilir.¹²⁰ Sadece İngilizce ders kitapları değil, İngiltere’yi tanıtan, Türkçeye çevrilmiş kitaplar da bu dönemde görülebilmektedir. Bu noktada, İngiliz Kültür Heyeti için Türkçe hazırlanmış *Türkiye Hakkında İngiliz Tetkikleri* (Harold Bowen, 1948), *Kasaba, Köy ve Kır Halkının Koleji* (H. C. Dent, 1946), *İngiliz Köyleri* (Edmund Blunden), *İngiliz İlim Adamları* (Richard Gregory), *İngiliz Çiftçiliği* (E. John Russell), *Gelin*

¹¹⁷ “M. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 06.11.1947 tarih ve 1521 sayılı yazı” BCA 490.01/1018.922.1

¹¹⁸ “CHP İzmir İl İdare Kurulu Başkanı Nazif Çağatay tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 11.02.1948 tarih ve 7896 sayılı yazı” BCA 490.01/1018.922.1

¹¹⁹ “Çanakkale Halkevi Başkanı Halil Dilmaç’ın CHP Genel Sekreterliğine Gönderdiği 15.05.1946 tarihli yazı” BCA 490.01/1018.922.1

¹²⁰ “Prof. Dr. İrfan Şahinbaş tarafından Maarif Vekaletine gönderilen 16.07.1942 tarihli rapor” BCA 490.01/1018.922.1

İngiltere'yi Görün (Guy Ramsey) gibi eserler vasıtasıyla İngiltere'deki hayatın farklı boyutları Türkiye'de tanıtılmaya çalışılmıştır (Yücel 1958: XVIII).

1943 yılındaki İngilizce kurslarına bakıldığında, talebin artarak devam ettiği gözlemlenmiştir. Zira ilgili yıl içerisinde 45 Halkevinde açılan İngilizce kurslarına 5.275 öğrencinin katıldığı ifade edilmiş ve yabancı dil kurslarında İngilizcenin başı çektiği belirtilmiştir. 1945 yılında ise kursa katılanların sayısının 3.000'den biraz daha fazla olduğu söylenmiştir (Özer 2010: 235 ve 238). Bu düşüş, 2. Dünya Savaşı'nın sona erışı ile birlikte çıkar ortamının kaybolması ve nihayetinde Türkiye'nin hiçbir zaman savaşa girmemesiyle İngiliz Kültür Heyeti'nin kurslara desteğini düşürdüğü şeklinde yorumlanabilir.

Halkevi yöneticileri, CHP yönetimi ve diğer yetkililerin bu faaliyetler karşısındaki tutumlarının belirtilmesi de gerekli görünmektedir. 25 Kasım 1944'te İngiliz Kültür Heyeti tarafından Çanakkale'de açılan bir fotoğraf sergisinin açılışında konuşan dönemin Çanakkale Halkevi Başkanı Halil Dilmaç, dünyanın dörtte üçünün konuştuğu İngilizcenin Türkiye'de yaygınlaştırılması şerefine Halkevlerine ait olduğunu vurgulamış ve bu hususta ilgili kuruma ve İngiliz Konsolosuna teşekkür etmiştir.¹²¹ Bir önceki kısımda belirtildiği gibi, 1944 yılının Mart ayında İngiliz Kültür Heyeti'nin Halkevleri çatısı altında propaganda faaliyetleri gerçekleştirmeye çalıştığından şüphelenip bu durumu merkeze bildiren Dilmaç'ın aynı yıl Kasım ayında İngilizce öğretim çalışmalarını ve Britanya'nın yardımlarını göklere çıkartması oldukça ilginç olmakla birlikte söylemdeki bu değişikliğin sebebi anlaşılamamıştır. Bununla birlikte Dilmaç'ın, İngilizce eğitiminin Halkevleri çatısı altında veriliyor olmasını bir övünç kaynağı olarak görmesi, Halkevlerinin bu konudaki genel tutumunun Dilmaç'inkiyle aynı yönde olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Diğer taraftan, İngilizce öğretim etkinlikleri hususunda CHP Genel Sekreterliği, yabancı dillere olan ilginin halkevlerinin millî kültürün yanında insani kültüre de değer verdiği hararetle yeri gösterdiğini bildirerek bir bakıma bu durumdan duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve Halkevine mensup olanların bu tür çalışmalarla güzel saatler geçirdiğini eklemiştir (Özer 2010: 238). Burada, İngilizce eğitimi üzerinden üst düzey devlet yöneticileriyle kurulan temasa değinmekte de fayda vardır. Kültür propagandası yürütülen ülkede, faaliyetlerin daha kolay yürütülmesi ve pek samimi olduğu söylenemeyecek güven ortamının kurulabilmesi için yöneticilerle yakın ilişkiler kurulmasına yönelik faydacı eğilim daha önce Latin Amerika ve bazı diğer ülkelerde olduğu 1940'larda Türkiye'de de görülmüş-

¹²¹ "Çanakkale Halkevi Başkanı Halil Dilmaç tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 05.12.1944 tarihli yazı" BCA 490.01/1018.922.1

tür. Örneğin, dönemin İngiliz Kültür Heyeti temsilcisi Grant bizzat giderek Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye İngilizce dersi vermiştir (Ağaoğlu'ndan aktaran, Malkoç 2009: 32).

British Council'in Türkiye'deki İngilizce öğretimi faaliyetlerini yukarıda belirtilenler çerçevesinde değerlendirmek gerekirse, CHP'nin kontrolünde işleyen Halkevlerinin sorunlarıyla tam anlamıyla ilgilenilmemesi ve dağınık bir politikanın takip edilmesinin British Council'in daha rahat bir hareket alanı bulmasını sağladığı şeklinde bir sonuca varılabilir. Dillerin en ahenklisi, en geniş ve zengini olduğu söylenen Türkçenin en güzel ve en temiz konuşulduğu yerlerin Halkevleri olacağı (Özer 2010: 258) ifade edilmişse de 1940 yılında British Council'in gelişiyi birlikte Halkevlerinin sahip olduğu önceliklere yönelik pratiklerin sekteye uğrayarak Britanyalıların kendi kültür propagandalarını yapmaları için uygun şartların isteyerek olmasa da özellikle merkez yönetiminin dikkatsiz uygulamaları ve getirdiği yanlış yorumlar sonucu adım adım oluşmaya başladığı ve dış etkiye karşı daha korunmasız hâle gelen Halkevlerinin misyonuna yer yer zarar verdiği söylenebilir.

3.2.2. Konferanslar

Britanya hakkındaki algıların kültürel etkinlikler temelinde değiştirilmesi doğrultusunda önemli bir hedef olarak görülen Anadolu'daki geniş halk kitlelerinin British Council'in Halkevleri, üniversiteler ve diğer kamusal mekânlarda sıklıkla düzenlediği konferanslarda bir araya getirildiği görülmüştür. 1943 yılında Bursa Halkevindeki konferanslar Dr. C. Parry, *Galatasaray Kulübü* futbol antrenörü John Begget ve E. V. Gatenby tarafından sırasıyla *İngiliz Adli Sistemi*, *Futbol Tekniği* ve *Dil Öğrenme Metodu* üzerine olmuştur.¹²² Bu programları takiben Ankara Halkevinde İngiliz edebiyatı profesörü Lord Dunsany ve Derek Patmore edebiyat ve İngiliz tiyatrosu üzerine konferanslar vermişlerdir (Özer 2010: 228). 1941 yılında İzmir Halkevinde *İngiliz Edebiyatı ve Maarif*, *Kültür*, *Müzik*, *Çocuk Terbiyesi* ve *İngilizce Grameri*, konulu konferanslar düzenlenmiş¹²³; ilerleyen yıllarda *Ziraat*, *İngiliz Annesi*¹²⁴, *İngiliz Edebiyatının Mahiyeti*, *İngiltere'de İlköğretimin Tarihçesi*¹²⁵, *Pedagojik Psikoloji*, *Britanya'da Tıp Sanatı*, *Halk Müziği*, *Britanya'daki Sosyal Organizasyonlar*, *Resim Sanatı*, *Ula-*

¹²² "Bursa Halkevi" BCA 490.01/1018.922.1

¹²³ "CHP İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 26.04.1941 tarihli yazısı" BCA 490.01/1019.924.3

¹²⁴ "İzmir Halkevi" BCA 490.01/1018.922.1

¹²⁵ "İngiliz Kültür Heyeti Temsilcisi R.G.C. McNab tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 24.10.1949 tarihli yazı" BCA 490.01/1018.923.1

şım Sistemleri, Britanya'nın Köy ve Pazarları, Teknik Eğitim Endüstrisi, Britanya'da Tarım Araştırmaları, Sosyal Refah ve Ulusal Birlik gibi konularda İstanbul, Afyonkarahisar, Eskişehir, Adana, Kayseri, İzmir, Adapazarı, Sivas, Mersin, İskenderun, Karabük, Edirne, Samsun, Muş, Siirt, Gaziantep'te olmak üzere çok farklı şehirlerde konferanslar düzenlenmiştir (Malakoç 2009: 27). Ayrıca, *Modern Britanya'da Popüler Sanat, İngiliz Spor ve Oyunları, Modern Sanayide İş Bölümü, Sesli Sinemalar ve Televizyon* gibi konu başlıklarının da yer aldığı konferanslar önemli sayıda insanı bir araya getirebilmiştir. Örneğin Kastamonu'da bulunan bir lisede düzenlenen ziraat ve spor konulu iki ayrı konferansı toplam 1.200 kişinin dinlediği belirtilmektedir.¹²⁶

Konferansların başladığı 1940 yılında bu etkinliklerin amacının dışına çıkmaması hususunda bütün Halkevi Reislikleri uyarılmış; herhangi bir yanlış ve kötü bir yabancı telkine maruz kalınmaması için Halkevlerinin dikkatli olması istenmiş ve uluslararası kurumlardan gelen konferans, konser, vb. aktivite tekliflerinin mutlaka CHP Genel Sekreterliğine bildirilmesi ve hemen yanıt verilmemesi talep edilmiştir.¹²⁷

Ayrıca, İngiliz Kültür Heyeti'nin desteklediği dil kurslarında olduğu gibi konferanslar konusunda da CHP yönetiminin ılımlı bir tutum içerisinde olduğu anlaşılmıştır. Örneğin, 1941 yılında İzmir'de düzenlenecek konferansa konuşmacı olarak katılacak Mr. Bazell'e gerekli yardımın yapılması için İzmir Halkevine talimat verilmiştir.¹²⁸ Dolayısıyla tarımdan aile hayatına, adalet sistemi ve resimden dil öğrenimi, müzik ve teknik eğitime kadar birçok alanda gerçekleştirilen konferanslarla kültürel, sosyal, eğitsel, vb. çerçevelerde bir altyapı oluşturmaya çalışan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğe bakışına etki etme ve Britanya'nın pek çok açıdan farklı ve üstün olduğu algısını oluşturma gayelerinin tasarlandığı ortaya atılabilir. Ayrıca, bu konferansların konularının rastgele değil, ülkenin şart ve ihtiyaçlarına göre bilinçli olarak şekillendirildikleri de açıktır. Zira cumhuriyetin ilk yıllarını düşünecek olursak, bir tarım toplumu olarak nitelenebilecek halka ziraat hususunda veya millî bir devlet hüviyetiyle kurulan yeni devletin bilhassa kültürel açıdan halka ve onun üretimlerine yöneldiği bir dönemde halk müziği ve ulusal birlik gibi konularda konferanslar verilmesi söz konusu bilinçli seçime işaret etmektedir.

¹²⁶ "Kastamonu Halkevi Başkanlığının CHP Genel Sekreterliğine yazdığı 27.03.1946 tarihli yazı" BCA 490.01/1017.921.1

¹²⁷ "CHP Genel Sekreterliğinden Halkevlerine gönderilen yazı" BCA 490.01/1019.924.3

¹²⁸ "CHP Genel Sekreterliğinden İzmir Halkevi Reisliğine gönderilen yazı" BCA 490.01/1019.924.3

3.2.3. Sergiler

Dil öğretimi ve konferans etkinliklerinin yanında İngiliz Kültür Heyeti tarafından Halkevleri çatısı altında teknik, fen, mimari, eğitim, sanat, kır hayatı, tarım, vb. alanlarda çeşitli sergilerin düzenlendiği de bilinmektedir. Halkın da geniş katılımıyla organize edilen ve tıpkı diğer etkinlikler gibi desteklendiği anlaşılan bahse konu sergiler İstanbul'dan Aydın ve Ankara'ya, Çanakkale'den Trabzon ve Sivas'a kadar farklı şehirlerdeki kalabalık grupların gözlemine sunulmuştur. *İngiliz Çocukları, Mimari, Verem Hastalığı, Grafik Sanatlar, İngiliz Kırkları* gibi çeşitli konuların işlendiği sergilerde kadını ve erkeğiyle sivil, asker, öğrenci, vb. her gruptan insanın toplandığı görülmektedir.¹²⁹ Bu sergilere ek olarak *İngiliz Öğretim Müesseseleri, Beş İngiliz Fennî Başarısı, Shakespeare'in İngilteresi, Britanya Endüstrisi, Kır Manzaraları, İngiltere'de Eğitim* adlı fotoğraf sergileri açılmış ve bunların yanı sıra *Çocuk Sanatları, Tarım, Sosyal Refah* başlıklı sanat sergileri Türkiye'nin birçok il ve ilçesinde organize edilmiştir (Malkoç 2009: 30). Bu sergilerin başlıklarına bakıldığında, bunların önemli bir kısmının eğitime ilgili konularda olduğu görülebilmektedir.

Türkiye'nin hemen hemen her coğrafi bölgesinde düzenlenen farklı temalardaki bu sergilere sayısal katılımın oldukça yüksek düzeylerde olduğu anlaşılmıştır. 1946'da Amasya Halkevinde düzenlenen sergiye "binleri aşan davetli ve halkın katıldığı" belirtilmiş; ayrıca 1945'te Aydın Halkevinde gerçekleştirilen ve 8 gün süren mimarlık konulu organizasyonu 9.414 ve aynı yıl Ankara Halkevinde tertip edilen fotoğraf sergisini yaklaşık 5.000 kişinin ziyaret ettiği ifade edilmiştir.¹³⁰ Dolayısıyla halkın sergilere ilgi göstermesinden yola çıkılarak İngiliz Kültür Heyetinin Britanya'yı Türkiye'de tanıtmaya ve sempati uyandırmaya dönük çabalarında bir miktar başarılı olduğu iddia edilebilir. Bunu destekleyen bir unsur olarak, Hasan Âli Yücel'in 1941 yılındaki *İngilizce Kitapları Sergisi* adlı etkinliğin açılışında sanat ve kültürün milletler arasındaki bağları şekillendirdiğini daha fazla görmenin kendisini daha memnun ettiğini ve bu sergiyi de bu bağ kuvvetlendiren öğelerden biri olarak gördüğünü ifade etmesi gösterilebilir (Malkoç 2009: 29).

Yücel'in dil öğretimi faaliyetleri ve konferanslardan olduğu kadar sergilerden de bir kültürel etkileşim unsuru olarak memnun olması, İngiliz Kültür Heyeti ile ilişkilerin kendi istediği

¹²⁹ "Sergilerle ilgili olarak Manisa, Amasya, Mersin, Aydın, Beyoğlu, Gelibolu ve Çanakkale Halkevi Reislikleriyle yapılan yazışmalar" BCA 490.01/1017.921.2

¹³⁰ "Sergilerle ilgili olarak CHP Genel Sekreterliğinin Amasya Halkevi, Aydın Halkevi ve Birleşik Krallık Büyükelçiliği ile yaptığı yazışmalar" BCA 490.01/1017.921.2

doğrultuda, bir diğer deyişle Birleşik Krallık Büyükelçiliğinin müdahalesi olmadan devam ettiği şeklinde yorumlanabilir. Başka bir açıdan bakıldığında ise, Yücel'in çeşitli Halkevlerinden gönderilen ve Britanyalılardan yana memnuniyetsizlik ifadeleriyle dolu resmî yazıların ne kadarından haberdar olduğu bilinemediğinden ilgili kişinin görüşlerine dair kapsamlı bir değerlendirme yapmak mümkün olamamaktadır.

3.2.4. Film Gösterimleri

Britanya'nın pek çok yönüyle tanıtılmasında büyük paya sahip faaliyetlerden birinin İngiliz Kültür Heyeti tarafından organize edilen film gösterimleri olduğu söylenebilir. 1943 yılından itibaren başladığı görülen ve büyük çoğunluğu Türkçe dublajlı olan film gösterimlerinin CHP Genel Sekreterliğinden ayrı ayrı izinler alınmak suretiyle gerçekleştirilebildiği ve Türkiye'nin her bölgesine yayılan etkinliklerin büyük bir ilgiyle takip edildiği anlaşılmıştır. *İngiliz Şehirleri, Bu Günden Yarına, Su İşleri, Çelikten Dışlar, Dokumacılık, Kanada'da Kovboy Hayatı, Cam İmalatı, Ana Yurt, 24 Kız Jimnastikhanede, Baleda Adımlar, Sen Pol Katedrali, Tarım Makineleri, Londra Nehri* ve daha birçok film Kars, Bayburt, Sivas, Diyarbakır ve Elazığ'tan İzmir, Uşak, İstanbul, Antakya ve Kırşehir'e kadar birçok şehirde ücretsiz gösterimlerle gerek Halkevlerinde gerekse de stadyum ve sinema salonlarında halka sunulmuştur.¹³¹

İngiliz Kültür Heyetinin tedarik ettiği filmlerin İzmir Fuarı'nda 150.000'den fazla insanın izlediği belirtilmektedir.¹³² Antakya'da ise sinema salonu, meydan ve okullarda öğrenci, doktor ve bu toplulukların dışında halka sunulan filmlerin 2 güne yayılan farklı seanslarda toplam 16.500 kişi tarafından izlendiği; aynı yıl 2 gün boyunca Niğde'de gerçekleştirilen ve öğrenci, doktor ve memurlar ile halkın katıldığı belirtilen gösterimlerde ise 3.500-4.000 kişinin bulunduğu rapor edilmiştir.¹³³ Filmlerin birtakım yörelerde özellikle öğrenciler arasında çok büyük ilgi uyandırdığı gerçeğiyle karşılaşılmıştır. Örneğin Kayseri Halkevinin 1949 tarihli bir yazı-

¹³¹ Farklı bölgelerdeki Halkevi Reislikleri tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazılardan derlenmiştir. BCA 490.01/1018.923.1

¹³² "İngiliz Kültür Heyetinin CHP Genel Sekreterliğine yazdığı 21.10.1947 tarihli yazı" BCA 490.01/1018.922.1

¹³³ "Niğde ve Antakya Halkevlerinin CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği sırasıyla 15.11.1949 ve 22.11.1949 tarihli yazılar" BCA 490.01/1018.923.1

sında ücretsiz olduğu belirtilen film gösterimlerinin bilhassa okullar ve öğrenciler arasında çok iyi intiba bıraktığı belirtilmiştir.¹³⁴

Türkiye’de filmler vasıtasıyla uyandırdığı etkinin büyük olmasının, gerçekleştirdiği turne programlarına bağlanabileceği İngiliz Kültür Heyeti kısa sürelerle farklı bölgelerde gösterimler düzenlemiştir. Örneğin, Kasım 1949’da organize edilen Güney Anadolu turnesi kapsamında İskenderun, Mersin, Antakya, Adana, Tarsus, Reyhaniye ve Ceyhan’da kültürel ve mesleki konulardaki film gösterimleri düzenlenmiştir.¹³⁵ Bu turne öncesinde CHP Genel Sekreterliği’nin ilgili Halkevlerine yazı göndererek gelecek ekibe kolaylık sağlanmasını ve Türkiye hakkında güzel intibalar edinmelerine özen gösterilmesini rica etmesi¹³⁶ diğer İngiliz Kültür Heyeti etkinliklerinde olduğu gibi film gösterim çalışmalarında da ülke yönetiminin Britanyalılarla iyi ilişkileri koruma konusunda hassas olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, Karadeniz kıyısındaki sahil kentlerinde de gerçekleştirilen etkinliklerde Zonguldak’tan Trabzon’a kadar birçok şehir ziyaret edilmiş ve daha önce bahsi geçen filmlerden farklı olarak *Umumi Seçimler*, *İngiliz Parlamenter Sistemi*, *Lokomotif Ateşçisi*, *İyi Spor*, *Gemi İnşaatı* adlı filmler halkla buluşturulmuştur.¹³⁷ Bu noktada bazı filmlerin isimlerinden hareketle, Sanayi Devrimi’nin çıkış yeri olan Britanya’nın özellikle demir ve deniz yolu ulaşım araçlarının anlatıldığı filmler vasıtasıyla tanıtımını yaparak kendisini gelişimin ve teknolojinin merkezi olarak algılatmayı amaçladığı öne sürülebilir.

Karadeniz kıyısındaki kentlerde düzenlenen söz konusu film gösterimleri hususunda birtakım rahatsızlıkların da yaşandığının belirtilmesinde fayda vardır. Trabzon Halkevi Başkanı Kemal Kefeli, filmlerin seyirciler üzerinde gıpta ile karışık takdir hissi uyandırdığını ve İngiltere’ye karşı hayranlık oluşturan bu filmlerin iki ülke arasındaki ilişkilerde Türkiye’nin lehine olmayan durumlara imkân hazırladığını belirtmiş; bu tür propaganda amaçlı filmlerin gelecekte politik nedenlerle İngilizlerle dostluğun bitirildiği takdirde vatandaş üzerindeki etkisinin şim-

¹³⁴ “Kayseri Halkevi İdare Kurulu Başkanlığının CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği 07.11.1949 tarihli yazı” BCA 490.01/1018.923.1

¹³⁵ “İngiliz Kültür Heyetinden R.G.C. McNab’in CHP Genel Sekreteri Fahri Bük’e yazdığı 01.12.1949 tarihli yazı” BCA 490.01/1018.923.1

¹³⁶ “CHP Genel Sekreterliğinin Mersin, Antakya, Tarsus, Ceyhan, İskenderun ve Reyhaniye Halkevi Başkanlıklarına gönderdiği 09.11.1949 tarihli yazı” BCA 490.01/1018.923.1

¹³⁷ “İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevi Bürosuna gönderdiği 12.05.1948 tarihli yazı” BCA 490.01/1018.923.1

diden dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır.¹³⁸ Dolayısıyla, CHP yönetiminin İngiliz Kültür Heyetinin faaliyetlerini desteklerken bu çalışmaların gelecekte doğurabileceği muhtemel olumsuzlukları pek hesaba katmadığı ve söz konusu faaliyetlere yereldeki insanlardan ne tür tepkiler geldiğine dikkat etmediği ifade edilebilir.

Film çalışmalarının ülke geneline yayılabilmesi noktasında İngiliz Kültür Heyetinin uygulamaya koyduğu düşünceleri arasında *Film Kamyonu* adlı projenin dikkat çekici olduğu belirtilmelidir. 1949 yılında başlatılan ve Türkiye'nin batısı, kuzeyi ve güneydoğusunda yoğunlaşan bu proje ile filmlerin ulaştıkları il ve ilçe merkezlerinin sayısı bir hayli artmış, çok daha geniş halk kitlelerine seslenilebilmiştir. Örneğin, 1949 yılının Ağustos-Kasım döneminde film kamyonu ile gerçekleştirilen tur çerçevesinde batıda Eskişehir, Bursa, Balıkesir, Bergama, Manisa, İzmir, Akhisar ve Kütahya ile doğuda 6 il ve 7 ilçe merkezinde bazıları Hindistan ve Kanada filmi olmak üzere toplam 62 film gösterilmiştir. Önceki örneklerden farklı olarak *Orkestra Aletleri*, *Çiftçinin Oğlu*, *Londra'yı Ziyaret Ediniz*, *Polis Teşkilatı*, *Radjo ile Ders*, *Tıp'da Penisilin*, *Mikroplarla Mücadele* ve *Falkland Adaları Hikâyesi*¹³⁹ gibi daha önce izletilemeyen filmler arasında Hindistan ve Kanada gibi eski İngiliz kolonilerinden yapımların olması Britanya'nın hâkimiyetinin uzandığı coğrafyaların da ihmal edilmediği ve Türkiye'deki halka her açıdan bir "azamet gösterisi" yapıldığı savunulabilir. Ayrıca, Arjantin'in güneydoğu kıyılarında yer alan ve 21. yüzyılda dahi Arjantin ile Birleşik Krallık arasında toprak gerilimine sahne olan Falkland Adaları ile ilgili bir filmin de gösterilmiş olması 1940'lı yıllarda Britanya adına bir genişlik, dünya hâkimiyeti algısı oluşturulmaya çalışıldığına ayrı bir kanıt olarak gösterilebilir.

¹³⁸ "Trabzon Halkevi Başkanı Kemal Kefeli'nin CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği 14.06.1948 tarihli yazı" BCA 490.01/1018.923.1

¹³⁹ "İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevi Bürosu Başkanlığına gönderdiği 02.07.1949 tarihli yazı" BCA 490.01/1018.923.1

IV. TÜRKİYE’DE 2005-2014 YILLARI ARASINDAKİ BRITISH COUNCIL FAALİYETLERİ

4.1. Eğitim Ve Sınav Alanlarındaki Çalışmalar

4.1.1. Uluslararası Yükseköğretimin Desteklenmesi

Dünya genelindeki yükseköğretim sistemleri içerisinde eğitim dilinin İngilizce olduğu görece kaliteli ve okul harçlarının yüksek oluşuna rağmen tercih edilme oranı oldukça iyi olan üniversiteler uluslararası sistemlerde Birleşik Krallık’ın en önemli itici güçlerinden birisi konumundadır. 1999 yılında İngiltere Başbakanlığı tarafından üniversite, mesleki eğitim kurumları ve dil okullarını yurt dışında temsil etmek üzere kurulan *Education UK* markasının yönetimini elinde bulunduran British Council, bu inisiyatif dâhilinde 2000’li yılların başında uluslararası yükseköğretimin güçlendirilmesi hususunda Britanya’da okuyan uluslararası öğrencilerin sayısının artırılması ve üniversitelerin tanıtımlarının yapılması şeklinde temel ve sade bir plan üzerinden ilerlemiştir.

Son 7-8 yılda ise, küresel dolaşımının yanında stratejik işbirliklerinin de eğitim sektöründe ön plana çıkmasıyla birlikte Birleşik Krallık’ın dünya çapında kabul gören bir eğitim merkezi olarak tanıtılması ve akademik işbirliklerinin teşvik edilmesi gibi daha güncel konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye’deki üniversiteler ve *Yükseköğretim Kurulu (YÖK)* ile birlikte daha üst düzeye taşınan ilişkiler kapsamında gerçekleştirilen yükseköğretim-endüstri ilişkisi, ortak program geliştirme, gençlerin istihdamı gibi konularda düzenlenen seminer, çalışma ziyaretleri, yuvarlak masa toplantıları, vb. etkinliklere karar alıcılar, sivil toplum kuruluşları ve endüstri liderleri katılmaktadır.¹⁴⁰

2010 yılında başlatılan *Birleşik Krallık-Türkiye Yükseköğretim Endüstri İş Birliği Programı* çerçevesinde *Manchester Üniversitesi* ve *Boğaziçi Üniversitesi* ortaklığında İstanbul’da gerçekleştirilen ve bir önceki paragrafta bahsedilen paydaşları buluşturan *The Conflicts Over Commons: Fisheries* adlı yaz okulu¹⁴¹ yeni yaklaşımları içeren etkinliklere örnek olarak verilebilir. Bu faaliyetin dışında, 3-4 Temmuz 2013 tarihlerinde YÖK, *İstanbul Teknik Üniversitesi* ve British Council işbirliğiyle organize edilen *İngiltere-Türkiye Bilgi Ortaklığı Konferan-*

¹⁴⁰ British Council’in İstanbul’daki ofisinde görevli İletişim Müdürü Didem Yalın Kurel tarafından 18.04.2014 tarihinde gönderilen bilgi notundan istifade edilmiştir.

¹⁴¹ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/09/07/furthering-dialogue-in-higher-education-between-uk-and-turkey> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014)

sı adlı etkinlikte yükseköğretim ve sanayi işbirliğinin geliştirilmesi yoluyla ekonomik büyümeye nasıl katkıda bulunulabileceği tartışılmıştır.¹⁴² 13-14 Şubat 2014 tarihlerinde, gençlerin istihdamı konusunda görüşlerin değerlendirildiği *Geleceğe Bakış Konferansı* adlı toplantıda ise özel sektörden yöneticiler, eğitim uzmanları ve karar alıcılar bir araya gelmiş ve genç nüfusun mesleki becerilerinin 21. yüzyılın ihtiyaçlarına göre nasıl şekillendirilebileceği konusunu tartışmışlardır.¹⁴³

Yükseköğretim alanındaki küresel uzmanlığını uluslararası alanda daha fazla duyurarak araştırmacıları Birleşik Krallık'a çekmeye çalışan British Council, *Researcher Links* adlı programla doktora derecesine sahip genç akademisyen ve araştırmacılara akademik ziyaret ve çalıştaylar için fon sağlamak ve böylece bilgiye erişim noktasında sağladığı fırsatlarla akademik çalışmalarındaki çeşitliliğe katkı sunmakta, Britanya'nın benimsediği "*Knowledge is Great Britain*" sloganı doğrultusunda hareket etmektedir.¹⁴⁴

Britanya'daki üniversiteler, dil okulları ve diğer meslek okullarının tanıtımına destek olmak doğrultusunda her yıl düzenli olarak *IEFT Yurt Dışı Eğitim Fuarı* adlı organizasyona katılan¹⁴⁵ ve 2013 verilerine göre Türk öğrencilerin yurt dışı eğitimde en çok rağbet gösterdiği 3. nokta olan Britanya'dan¹⁴⁶ birçok üniversitenin etkinliğe katılabilmesi için destek sunan British Council bu fuarın yanı sıra 21. yüzyılın en yaygın etkiye sahip iletişim aracı olan internetin sunduğu kolaylıklardan yararlanmaktadır. 26 Şubat-2 Mart 2013 tarihleri arasında düzenlenen ve Britanya'daki 21 eğitim kurumunun temsilcisini *İngiltere'de Eğitim Online Fuar* adıyla kurduğu sanal ortamda öğrencilerle buluşturan¹⁴⁷ British Council'in 2013-2014 döneminde karar alıcı, lider ve bakanlardan oluşan 53 yetkili ve içinde öğrencilerle kariyerinin başında bulunanların da olduğu 10.000 kişiyle çalışıp elektronik bültenlerini 100.000 kişi-

¹⁴² <http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/egitim/yuksekogretim-ve-mesleki-egitim/bilgi-ortakligi-konferansi> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014)

¹⁴³ <http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/egitim/yuksekogretim-ve-mesleki-egitim/gelecege-bakis-konferansi> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014)

¹⁴⁴ <http://www.britishcouncil.org.tr/researcher-links-birlesik-krallik-turkiye-akademik-ziyaret-fonu-basvurulari-acildi> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014)

¹⁴⁵ <http://www.sabah.com.tr/Egitim/2012/03/13/21-ieft-yurt-disi-egitim-fuarlari-basliyor> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014)

¹⁴⁶ İngiltere'nin Manchester kentinde bulunan British Council Enformasyon ve Bilgi Yönetimi biriminde görevli Lyndsey Keogh tarafından 10.12.2013 tarihinde elektronik ortamda gönderilen *Country Brief Turkey* adlı rapordan alınmıştır.

¹⁴⁷ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2013/02/13/ingilteredeki-egitim-kurumlarina-ulasmak-hic-bu-kadar-kolay-olmamisti> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014)

ye ulaştırmış olması¹⁴⁸ ilgili kurumun Türkiye’de önemli bir aracı olarak görev yaptığı şeklinde de yorumlanabilir.

4.1.2. İngilizce Eğitimi

Türkiye’deki genç nüfusa İngiltere’nin tanıtılması hususunda British Council Türkiye’nin başlangıç noktası olarak düşünülebilecek İngilizce eğitimi çalışmalarının incelenmesi önem arz etmektedir. 635 milyon kişi ile ana dili İngilizce olmayanlar arasındaki en yaygın ortak iletişim dili olan (<http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/706>) ve kurumun Türkiye’de bilhassa devlet kurumlarıyla ilişkilerinde temel bir buluşma zeminini teşkil eden İngilizce öğretimi konusunda öncelikle belirtilmesi gereken nokta söz konusu kurumun 2006 yılında İngilizce kurslarını kapatmış olmasıdır.

Dolayısıyla, İngilizce öğretimi çalışmalarında ağırlıklı olarak internet üzerinden yürütülen çalışmalardan yararlanılmaktadır. Çocuklar ve gençler için düzenlenen ve oldukça bol malzemeye rastlanan sayfaların yanında akıllı telefon veya tablet bilgisayarlar gibi mobil cihazlar aracılığıyla dil öğrenimini mümkün kılmak için de bazı uygulamaların geliştirildiği görülmüştür (<http://www.britishcouncil.org.tr/ingilizce-ogrenin>).

Uzaktan öğretim olarak da adlandırılabilir yukarıdaki uygulamaların zengin içerikleriyle önemli bir platformlar setini oluşturduğu söylenebilir. Zira farklı profil ve yaş gruplarına hitap eden *Teaching English*, *Learn English Teens*, *Learn English*, *Learn English Kids* gibi sayfaların 2014’e kadar 1.3 milyon dijital ziyaretçi tarafından görüntülediği bildirilmektedir.¹⁴⁹ 2013 yılı istatistiklerine göre internete erişim imkânı olan hane oranının %49,1 olduğu ve kapalı alanlar dışındaki internet kullanımının %41,1’inin akıllı telefonlarla sağlandığı Türkiye’de¹⁵⁰ British Council’in bu tarz sanal uygulamalara ağırlık vermesinin akıllıca olduğu ve başarıya ulaştığı görünmektedir. İnternet sitesi üzerinden ücretsiz ders planları, tablolar, ma-

¹⁴⁸ British Council’in İstanbul’daki ofisinde görevli İletişim Müdürü Didem Yalın Kurel tarafından 07.04.2014 tarihinde gönderilen *British Council – Dünya Çapında Güven ve Fırsat Yaratıyoruz* başlıklı sunumdan yararlanılmıştır.

¹⁴⁹ British Council’in İstanbul’daki ofisinde görevli İletişim Müdürü Didem Yalın Kurel tarafından 07.04.2014 tarihinde gönderilen *British Council – Dünya Çapında Güven ve Fırsat Yaratıyoruz* başlıklı sunumda yer alan bilgilerden alınmıştır.

¹⁵⁰ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569> (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014)

kaleler, sınıf aktiviteleri ve öyküleri de erişime sunan kurumun özellikle İngilizce öğretmenleri için önemli bir kaynak temin merkezi olduğu ortadadır.

Bu faaliyetlerin yanında eğitimcilerin eğitimi konusunda da çalışmalar yapan kurum gerek yüz yüze gerekse sanal ortamdaki programlarıyla bilhassa devlet okullarındaki İngilizce öğretmenlerine rehberlik etmektedir. British Council ile *MEB Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı* işbirliğiyle Nisan-Haziran 2009 döneminde Eskişehir, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Karaman ve Nevşehir olmak üzere toplam 7 vilayette gerçekleştirilen *Uzaktan İngilizce Eğitimi Projesi* adlı eğitimde 196 öğretmene metodoloji kursları verilmiştir.¹⁵¹

Ayrıca, internet üzerinden gerçekleştirilen ücretsiz *webinar* adlı seminerlerle İngilizce öğretmenlerine farklı dönemlerde değişik başlıklarda eğitimler verilebilmektedir (<http://www.teachingenglish.org.uk/turkey?page=0%2C0>). Bu uygulamalara bakılarak İngilizcenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda bahse konu kurumun sanal teknolojilerden mümkün olduğunca faydalanarak etki alanını genişlettiği ve MEB ile yapılan işbirlikleri vasıtasıyla İngilizce öğretiminde teknoloji kullanımını teşvik ettiği söylenebilir. Zira, 2010 yılında *Avrupa Komisyonu*'nun çokdillilik ile ilgili birimini temsilen *Türkiye Ulusal Ajansı* tarafından British Council Türkiye'ye dil öğretimindeki yenilikçi yaklaşımı ve projelerinden dolayı *European Language Label* adlı sertifika verilmiştir.¹⁵² Bu sertifika üzerinden farklı bir yaklaşım benimsemek gerekirse, söz konusu kurumun Türkiye'de gerçekleştirdiği görece kaliteli İngilizce öğretimi faaliyetleriyle AB'nin kültürel alanda son yıllardaki en önemli projelerinden biri olan çokdillilik politikasına destek olarak Türkiye'deki dil çeşitliğine katkı sağladığı söylenebilir.

MEB ile geliştirilen ortak çalışmalara ek olarak 2011 yılında hazırlanan *İngilizce Öğretmenlerinin Yeterliliklerinin Artırılması ve Mesleki İngilizce Eğitim Materyallerinin Geliştirilmesi Projesi (İMGEP)*¹⁵³ ve ayrıca 2013 yılında iki kurum arasında imzalanan protokol gereği dört meslek dalında mesleki yabancı dil ders materyalleri hazırlanması projesi¹⁵⁴ de eklenmelidir.

¹⁵¹ http://hedb.meb.gov.tr/net/index.php?option=com_content&view=article&id=145:uzaktan-ingilizce-eitimi-projesi&catid=54:uzaktan-eitim&Itemid=87 (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014)

¹⁵² <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2010/11/23/etto-won-european-language-label> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2014)

¹⁵³ http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_07/31015733_meb_faaliyet_raporu_2011.pdf (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014)

¹⁵⁴ http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_04/30032306_meb_2013_idare_faaliyet_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014)

Diğer yandan, *Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM)* ve British Council işbirliğinde gerçekleştirilen ve Bakanlıklarda çalışan personele AB'ye uyum süreci kapsamında İngilizce öğretilmesini amaçlayan *English for European Union Accession Project* adlı çalışma çerçevesinde 2008 yılından beri 200'den fazla memura eğitim verilmiştir.¹⁵⁵ Bu projenin Türkiye'nin AB'ye adaylığını kültürel açıdan güçlendirme ve kültürler arası öğretimi vurgulama noktasında uygun bir kültürel diplomasi örneği oluşturduğu ifade edilebilir.

British Council'in Türkiye'deki yabancı dil eğitimi ve özellikle de İngilizce eğitiminin durumu konusunda *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)* ile birlikte Kasım 2013'te hazırladığı *Türkiye'deki Devlet Okullarında İngilizce Dilinin Öğretimine İlişkin Ulusal İhtiyaç Analizi* başlıklı rapor kayda değer bir çalışmanın ürünüdür. Ankara, Antalya, Balıkesir, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Malatya, Samsun ve Trabzon olmak üzere toplam 12 ildeki 48 devlet okulunda 19.380 öğrenci ve 78 İngilizce öğretmeniyle gerçekleştirilen (<http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/706>) çalışmalar sonucunda ortaya çıkan bahse konu rapor Türkiye'deki İngilizce eğitimi üzerine birçok sorun ve çözüm önerisini içermektedir. Bu çapta bir faaliyetin içerisinde British Council'in bulunması ve çalışmanın neticesinde elde edilen verilerin Millî Eğitim Bakanı Prof. Dr. Nabi Avcı'yla yapılan görüşmede kendisine sunulmuş olması ilgili kurumun Türkiye'de İngilizce öğretimi hususunda güvenilen ve birikiminden istifade edilen nitelikte bir yapı olduğuna işaret etmektedir.

4.1.3. Türkiye'deki Devlet Kurumlarıyla İşbirlikleri Kapsamında Gerçekleştirilen Diğer Faaliyetler

British Council Türkiye önceki başlıklarda sözü edilen kurum ve kuruluşların dışında kalan yapılanmalarla da işbirliği ilişkileri geliştirmiştir. Önemli bir bölümünü devlet kurumlarının oluşturduğu paydaşlar arasında *Avrupa Birliği Bakanlığı*, Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve *Çevre ve Şehircilik Bakanlığı* gibi kurumlar bulunmaktadır. Sözü edilen Bakanlıklarla küresel temalara ilişkin ortak projeler ve mesleki eğitimin geliştirilmesi gibi konularda faaliyetlerin gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir.

¹⁵⁵ <http://englishagenda.britishcouncil.org/consultancy/our-track-record/english-eu-accession-project-turkey> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2014)

Avrupa Birliği Bakanlığı ile hazırlanan ve ilk ve orta dereceli okullarda okuyan öğrencilere Avrupalılık kavramı etrafındaki insan hakları, demokrasi, çevre, yenilenebilir enerji, kadın hakları, çocuk işçiliği, çocuk istismarı, çocuk hakları, vb. temaların en doğru şekilde aktarılmasını amaçlayan *Paylaştığımız Avrupa* adlı proje yarışması 2013 yılında düzenlenmiştir (<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=49319&l=1>). Ayrıca, projeyle aynı başlığı taşıyan etkinlikler kapsamında 2012 yılının Mayıs ayında Diyarbakır ve Edirne’de *Evliya Çelebi Sergisi ve Paneli* düzenlenmiştir.¹⁵⁶ Buna ek olarak, Evliya Çelebi’nin 400. doğum yıl dönümü vesilesiyle *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü* tarafından 2011 yılında hazırlanan *Sorularla Evliya Çelebi* adlı broşüre British Council tarafından logo desteği verilmiştir (http://www.turkiyat.hacettepe.edu.tr/Evliya_Celebi.pdf). Dolayısıyla, ilgili kurumun gerek maddi gerek manevi destek sunarak içinde bulunduğu faaliyetlerin yalnızca Avrupa’yla ilişkilendirilen değerleri değil, aynı zamanda Türkiye topraklarına ait değer ve düşünceler ile zirve şahsiyetlere de yer verdiği ve böylece kültürel diplomasinin temelini oluşturan karşılıklılık kavramının güçlendirilmesine katkı sağlandığı, kültürlerin birbirlerinden çift taraflı beslenmesinin sağlandığı belirtilebilir. Bunun yanında, kültür propagandası anlayışı çerçevesindeki ideoloji ve 1940’lı yıllardaki “örtülü” veya “dolaylı” amaç ve uygulamaların, kültürel diplomasinin kavram olarak öne çıktığı 21. yüzyılda dönüşerek, şeffaflaşma suretiyle daha açık iletişim kanalları üzerinden devam ettiği de söylenebilir.

Avrupa Birliği Bakanlığı ile birlikte gerçekleştirilen başka bir çalışma ise *Euroskills* adlı mesleki eğitim projesidir.¹⁵⁷ AB’ye katılım sürecinde kamu görevlilerinin iletişim ve müzakere becerilerini artırmak amacıyla 2006 yılından beri düzenlenen projenin Türkiye’nin AB adaylığının desteklenmesi yolunda önemli bir girişim olduğu değerlendirilmektedir. Bu noktada, projenin en önemli paydaşı olarak öne çıkan British Council’in Türkiye’nin AB’ye giriş sürecinde Avrupa değerlerinin temsilcisi olarak eğitimlerde sorumluluk aldığı şeklinde bir yorum getirmek de mümkün olabilir. Zira, *Goethe Enstitüsü*, *Institut Français*, *Cervantes Enstitüsü*, vb. uluslararası kültür organizasyonlarından hiçbirinin AB üyeliğini ilgilendiren faaliyetlerde ilgili kurum kadar görünür ve devletle işbirliği içerisinde olmadığı anlaşılmıştır.

¹⁵⁶ <http://www.britishcouncil.org/fr/turkey-society-ose-ec-dicleuniversity-diyarbakir-poster.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2014)

¹⁵⁷ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2013/04/29/euroskills-egitiminde-ikinci-perde-kapaniyor> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014)

4.1.4. Dil Sınavları

Dünyanın ortak iletişim dili olan İngilizcenin öğretiminde olduğu kadar değerlendirilmesi ve sertifikalandırılması konusunda da küresel çapta çalışmalar yapılmaktadır. Bu doğrultuda, küresel bir iletişim ağına sahip British Council'in Türkiye ve dünyanın diğer birçok bölgesindeki faaliyetlerinden bahsederken ilgili kurumun uyguladığı sınavlardan söz edilmesi de büyük önem taşımaktadır. Bilhassa, uluslararası yükseköğretim endüstrisinin son yıllardaki hızlı gelişimi ve Birleşik Krallık'ın bu gelişimin önemli parçalarından birini oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda, dil sınavlarına talebin ve dolayısıyla bu sınavların öneminin katbekat arttığını söylemek mümkündür. British Council'in uyguladığı sınavlar içerisinde en çok bilineni, IDP IELTS Australia ve Cambridge English Language Assessment ortaklığında gerçekleştirilen ve belgesi dünya genelinde 9.000'den fazla kurum ve kuruluş tarafından kabul edilen *International English Language Testing System (IELTS)* adlı sınavdır.¹⁵⁸

Dünyada her yıl ortalama 1.7 milyon kişinin girdiği IELTS, Türkiye'de yılda ortalama 25.000 adayın girdiği, rağbet gören bir sınavdır.¹⁵⁹ İş, eğitim ve göçmenlik gibi amaçlar doğrultusunda girilmesi gereken IELTS, özellikle lisansüstü eğitim başvurularında kabul görmüş olmakla birlikte *Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)*'nin 2014 yılının Şubat ayında aldığı kararla Türkiye üniversitelerindeki denkliğini kaybetmiştir.¹⁶⁰ Türkiye'de birçok kişinin eğitimle ilgili hedeflerine ulaşmak amacıyla girdiği bu sınavın ilerleyen dönemlerde eskisi kadar ilgi görmeyeceği düşünülürse ÖSYM tarafından alınan ve sınavın kalite standartlarıyla ilgili olduğu düşünülmeyen bu kararın, 2014 itibarıyla bu sınav için aday başına 400 TL ücret tahsil eden British Council'i maddi açıdan önemli bir maddi kayba uğratacağı ortadadır.

Bununla birlikte, ilgili sınavın *Türkiye İş Bankası, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Türk Hava Yolları* gibi üst düzey kurumlar tarafından kabul ediliyor oluşu¹⁶¹ British Council ve IELTS'in uluslararası standartlarına duyulan güveni göstermesi açısından önemlidir. Güven üzerine inşa edilebilecek kültürel ilişkilerin de Birleşik Krallık'ın diğer kurumlarına ve küre-

¹⁵⁸ http://www.ielts.org/about_us.aspx (Erişim Tarihi: 14 Mart 2014)

¹⁵⁹ İngiltere'nin Manchester kentinde bulunan British Council Enformasyon ve Bilgi Yönetimi biriminde görevli Lyndsey Keogh tarafından 10.12.2013 tarihinde elektronik ortamda gönderilen *Country Brief Turkey* adlı rapordan alınmıştır.

¹⁶⁰ <http://www.milliyet.com.tr/osym-ielts-sinavlarinin/gundem/detay/1837469/default.htm> (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2014)

¹⁶¹ http://www.englishtime.com/documents/ielts/ielts_tr.pdf (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2014)

sel alandaki kültürel performansına uzun vadede olumlu getiriler sağlayacağı değerlendirilmektedir.

4.2. Sanat Alanındaki Çalışmalar

4.2.1. Yaratıcı Ekonomi

Dünyanın birçok bölgesine yayılan küresel yapılanmasıyla British Council, Britanya'nın yaratıcılık temelli sektörlerinin yurt dışındaki bayrak taşıyıcılığını yapmaktadır. Yenilik ve özgünlüğün her geçen gün önem kazandığı ve fotoğrafçılık ve heykelden tiyatro ve müzelere, film ve televizyondan moda tasarımı ve el sanatlarına kadar çok geniş bir kültür ekonomisi ve endüstrisi açısından söz etmenin mümkün ve küresel görünürlük açısından zorunlu olduğu 21. yüzyılda bahse konu kurumun yaratıcı ekonomi hususunda aktif politikalar izlediği görülmektedir.

Yaratıcılığın kültürü bilim, teknoloji ve ekonomiyle bir araya getirmesi (Özdemir 2012: 15), farklı disiplinlerin buluştuğu çok boyutlu yeni ortamlarda özgün yapımların ortaya konması için uygun ortam hazırlamıştır. Sözü edilen elverişli ortamın belki de en ileri düzeyde olduğu Birleşik Krallık, hâlihazırda 36 milyar sterlinlik değere sahip yaratıcı ekonomisiyle yeni atılımlar yapmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda, *Creative Economy Programme 2013* adlı plandan söz etmek gerekli görünmektedir. Britanya'daki yaratıcı endüstriler ile üst düzey önem atfedilen diğer ülke pazarlarının buluşturulmasını hedefleyen bu çalışmayla ayrıca karar alıcıların düşüncelerine etki edilmesi, bu alandaki girişimcilik ve liderlik kapasitesinin artırılması, dijital teknoloji, kültür ve eğlence sektörleri arasında işbirliğinin teşvik edilmesi, yaratıcı yeteneklere sahip insanların desteklenmesi ve kültür politikalarının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (<http://creativeconomy.britishcouncil.org/about/our-work/>). Bu program çerçevesinde belirlenen; 2014-2015 döneminde içinde Türkiye'nin de bulunduğu odak ülkelerle derinlemesine ilişki, yaratıcı yeteneklerin desteklenmesi, politika ve liderlik ve kültürel altyapı kurma olmak üzere 4 ana başlık ve üstteki paragrafta bildirilen amaçlar üzerinden Türkiye'deki faaliyetlerin değerlendirilmesinde fayda görülmektedir.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), İstanbul Modern, Vodafone Foundation, İstanbul Kültür Sanat Vakfı ve Ankara Sinema Derneği gibi iş

ortaklarına sahip¹⁶² British Council tarafından 2004 yılında başlatılan *Genç Yaratıcı Girişimciler Programı* yeni iş modelleri ve yeni fikirler ortaya koyabilen gençlerin keşfedilerek desteklenmesini amaçlamaktadır. 2004-2014 yılları arasında toplam 366 yaratıcı girişimciye Birleşik Krallık'ta fırsatlar sunan programa Türkiye'den de 17 kişi dâhil edilmiştir.¹⁶³ Arkeolojiden kültür yönetimine, yayıncılıktan dijital teknoloji ve tasarımcılığa kadar farklı profillere sahip bu genç profesyonellerin bilhassa dijital tasarım ve yayıncılık alanlarından geldikleri görülmektedir. Kültür, teknoloji ve girişimciliğin buluştuğu alanlarda çalışan ve özgün modeller üzerinden daha farklı kitlelere ulaşmayı hedefleyen genç profesyonellerin teşvik edilmesi için ayrıca *Genç Yaratıcı Girişimci 2014 Kültür Ödülü* adlı program düzenlenmekte ve seçilen girişimcilerin Londra'da düzenlenen ve *Google, BBC, CNBC, Financial Times, The Guardian, The British Museum, Arts Council England, Royal Academy of Arts* gibi saygın kuruluşların katkı sunduğu *Remix Zirvesi*'nde İngiltere ile Türkiye arasında yeni iş bağlantıları kurmalarına imkân sağlanmaktadır.¹⁶⁴ Dolayısıyla, Birleşik Krallık ile Türkiye arasında köprü vazifesi gören British Council'in, girişimcilere yeni platform ve ilişkiler ağı tahsis etmek suretiyle kültür ekonomisinin yaratıcılık temelli alanlarının dönüşümüne etki ettiği ifade edilebilir.

Yukarıda sözü edilen faaliyetlerin yanı sıra, değinilmesi gereken başka bir etkinlik ise *Yaratıcı Girişimcilik Atölyesi* adlı programdır. 20-23 Şubat 2014 tarihlerinde İzmir'de *Ege Bölgesi Sanayi Odası* ve *İzmir Kalkınma Ajansı* işbirliğiyle düzenlenen organizasyon kapsamında, yaratıcı düşüncelere sahip adaylara kendi fikirlerini uygulamaya nasıl aktarabilecekleri konusunda eğitim verilmiştir.¹⁶⁵ Ayrıca, 23-27 Ekim 2011 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen *Cultural Leadership International* adlı atölye programında dünyanın farklı bölgelerinden gelen 47 katılımcı, dijital teknolojilerin yaratıcı sektörleri nasıl etkilediği, kültürel sektörlerin gelişimi açısından politika oluşturma'nın önemi, vb. konularda değerlendirmeler yapılmıştır.¹⁶⁶

¹⁶² British Council'in İstanbul'daki ofisinde görevli İletişim Müdürü Didem Yalın Kurel tarafından 07.04.2014 tarihinde gönderilen *British Council – Dünya Çapında Güven ve Fırsat Yaratıyoruz* başlıklı sunumda yer alan bilgilerden alınmıştır.

¹⁶³ <http://creativeconomy.britishcouncil.org/people/country/turkey/> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014)

¹⁶⁴ <http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/genc-yaratıcı-girisimci> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014)

¹⁶⁵ <http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/yaratıcı-girisimler-atolye-calismasi> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014)

¹⁶⁶ <http://creativeconomy.britishcouncil.org/cultural-leadership/casestudies/culture-matters> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014)

Yayıncılık alanındaki yenilikler ve bu alanda çalışan profesyonellerle yakından ilgilenen British Council'in bu bağlamda 24-25 Mayıs 2014 tarihlerinde *Kadir Has Üniversitesi* işbirliğiyle e-kitap ve e-dergi piyasası ve dijital yayıncılığın geleceği konusunda gerçekleştirdiği *Digital Publishing: Turkey* adlı sertifikalı dijital yayıncılık eğitimi dikkat çekicidir.¹⁶⁷ Hızla gelişmekte olan dijital yayıncılık piyasasının, üretimden dağıtımına kadar geleneksel yayıncılık metotlarına etkilerinin de tartışıldığı bu faaliyet, dönüşmekte olan yayıncılık sektörü konusunda Türkiye'deki sektör uzmanlarının daha bilinçli politikalar üretebilmesi, uluslararası piyasalarla bu anlamda entegrasyonun sağlanabilmesi ve yayıncılık sektöründeki geniş potansiyelin harekete geçirilmesi açısından kayda değer görünmektedir.

3-4 Mayıs 2012 tarihlerinde İstanbul Bilgi Üniversitesinde *Türkiye Yayıncılar Birliği* tarafından düzenlenen *Türkiye Yayıncılık Kurultayı* adlı organizasyonda Birleşik Krallık merkezli *The Copyright Licensing Agency* adlı kuruluşla imzalanan lisans anlaşması¹⁶⁸ gereği bir yıl boyunca İngiliz yayıncıların eserlerine telif ödenmeyip buraya harcanmayan paranın Türkiye'de korsanla mücadeleye tahsis edilmiş olması British Council'le gerçekleştirilen ortak çalışmaların meyvesini vermeye başladığı şeklinde yorumlanabilir.

4.2.2. Edebiyat

Ülkelerin, toplumların yaşayış tarzı, hayata bakış biçimi ve fikirleri hususunda çeşitli yansımaları barındıran edebiyat yüzyıllardan beri insanlığın ortak duygu ve düşünce dünyasını kurgulayarak farklı kültürlerin birbirini anlaması sürecinde etkin rol oynamaktadır. Bu doğrultuda British Council'in Türkiye'de son yıllarda gerçekleştirdiği edebiyat odaklı çalışmaların incelenmesi gerekli görünmektedir. Edebiyat dünyası içerisindeki önemli aktörleri buluşturan British Council yazarlar, yayıncılar, çevirmenler, akademisyenler ve alanda hizmet veren diğer profesyonellerle işbirliği içinde konferans, atölye, kitap fuarı, festival, proje ve yarışmalar düzenlemektedir.

¹⁶⁷ <http://creativeconomy.britishcouncil.org/creative-entrepreneurship/news/epublishing-turkey> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014)

¹⁶⁸ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/05/08/turkiye-yayincilik-kurultayi-turkish-publishing-general-assembly> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014)

Öncelikli olarak, 2013 yılında Türkiye'nin odak ülke sıfatıyla katıldığı *Uluslararası Londra Kitap Fuarı* kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerden söz etmek önemlidir. Yayıncıları, dağıtımçıları, yazarları ve okuyucuları aynı çatı altında bir araya getiren ilgili fuar organizasyonuna Türkiye'den katılımı artırmak amacıyla British Council tarafından 2012 yılı içerisinde Türkiye'nin farklı bölgelerinde çeşitli kültür, sanat ve edebiyat etkinlikleri düzenlenmiş; ayrıca *Türkiye Uluslararası Kitap Fuarları Organizasyon Komitesi* işbirliğiyle *2013 Kültür Programı* çerçevesinde dört kentte 15 mekândaki yaklaşık 40 etkinlikte Türkiye'den 20 yazar, bazıları İngiltere'den olmak üzere 35 panelist ile çevirmen ve editörler buluşturulmuş; edebiyat ve yazarlığın Türkiye'deki geleceği tartışılmıştır.¹⁶⁹ Yine aynı fuar kapsamında, 2-9 Mart 2012 tarihleri arasında Britanyalı yazarların katılımıyla Konya ve İstanbul'da *Yazarlar Turu* adlı organizasyon gerçekleştirilmiş; dijital yayıncılık ve yayıncılık alanındaki kültür politikaları konusunda birtakım paneller düzenlenmiştir.¹⁷⁰ Britanya'dan Türkiye'ye kitap satışının 2007-2012 döneminde %31 oranında artmış olduğu¹⁷¹ fakat bununla birlikte önde gelen Türk yazarların İngiliz edebiyatı ve yayıncılar tarafından yeterince tanınmadığı düşünüldüğünde bahse konu fuarın Türk edebiyatının tanınması ve daha çok eserin Türkçeden İngilizceye çevrilebilmesi açısından önemli bir katalizör işlevi üstleneceğini söylemek yerinde olacaktır. Ek olarak, küresel kitap pazarında Türkiye'nin daha çok tanınması yazar ve yayıncıların iş ilişkilerinin geliştirilmesi, uluslararası yayıncılık endüstrisinde Türkiye'nin payının artmasını da sağlayacaktır.

Yukarıdaki etkinliklerden farklı olarak 2009 yılından beri *İstanbul Tanpınar Edebiyat Festivali* adlı organizasyona İngiliz yazarlarla katkı sağlayan¹⁷², düz yazı ve şiir kategorilerinde Türkçeden İngilizceye çeviri yarışması düzenleyen¹⁷³ British Council aynı zamanda, *Norwich Yazarlar Merkezi* işbirliğiyle düzenlediği *Misafir Yazar Programı* ile Türkiye'den yazarların Britanya'da 3 ay süreyle çeşitli kütüphanelerde çalışmalar yapma ve yeni kurum ve kişilerle

¹⁶⁹ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2013/04/04/2013-londra-kitap-fuari-odak-ulke-turkiye-kultur-programi> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014)

¹⁷⁰ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/02/28/yazarlar-turu-program-detayi> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014)

¹⁷¹ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/05/04/kitap-fuarinda-turkiye-pazar-odagi-olacak> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014)

¹⁷² <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2013/10/30/britanyali-yazarlar-istanbulda> (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014)

¹⁷³ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/06/19/odullu-ceviri-yarismasi> (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014)

bağlantılar kurmalarına destek olmakta ve iki ülke arasındaki edebiyat temelli kültürel etkileşime hız kazandırmaktadır.¹⁷⁴

4.2.3. Sinema

Dünya genelinde yaratıcı film projelerinin hayata geçirilebilmesi için bağlantılar sağlayan, Britanya yapımı filmlerin uluslararası alanlarda temsili için uygun imkân ve platformlar sağlayan, sinema endüstrisine giriş yapmak isteyen genç yetenekleri destekleyen ve dünyaca ünlü film festivallerinde yer alacak filmlerin seçiminde söz sahibi olan British Council, Britanyalı filmler ve film yapımcıları ile uluslararası aktörler arasında ilişkiler kurulması ve mevcut bağlantıların kuvvetlendirilmesi açısından önemli faaliyetler yürütmektedir.

Son yıllarda A.B.D. ve Avrupa'dan film yapımcılarının ilgisini cezbeden Türkiye'de British Council'in gerçekleştirdiği etkinliklerden söz edilmesi, sinema endüstrisinde büyük bir ağırlığı olan Britanya'nın bu alanda Türkiye ile ilişkilerinin ne yoğunlukta olduğunu göstermek bakımından gerekli görünmektedir. 2013 senesinin Kasım ayı içerisinde İstanbul ve Ankara'da *British Film Institute*, *İstanbul Modern*, *Boğaziçi Üniversitesi* ve *Ankara Sinema Derneği*nin işbirliği; *Britanya Ticaret Odası Türkiye Temsilciliği*nin katkılarıyla gerçekleştirilen *Hitchcock 9* adlı organizasyonda ünlü İngiliz yönetmen *Alfred Hitchcock*'un az bilinen 9 sessiz filmi Türkiye ve Britanya'dan müzisyenlerin canlı performansları eşliğinde ilgili ülkede ilk defa gösterilmiş ve adı geçen yönetmenin sinema kariyeri İngiliz yazarların da katıldığı bir söyleşide değerlendirilmiştir.¹⁷⁵ Hitchcock'un filmlerinin kariyerinin ilk yıllarından başlanarak değerlendirildiği bu programın, Türkiye'deki sinema sektörünün farklı temel kaynaklardan beslenmek suretiyle gelişimi ve dünya sinema tarihinde Hitchcock'un yerinin anlaşılması açılarından kayda değer bir fırsat sunduğu ifade edilebilir.

2001 yılından beri düzenlenen, dünyanın farklı bölgelerinden yapımların sunulduğu ve yüzlerce genç yönetmeni kısa filmler vasıtasıyla bir araya getiren *Uluslararası Bağımsız Filmler Festivali*'nin 2014 yılındaki organizasyonunda son dönem İngiliz sinemasına ait 4 eser kendi-

¹⁷⁴ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/05/17/yazar-misafir-programi-dahilinde-ingilterede-3-ay-gecirmeye-davetlisiniz> (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014)

¹⁷⁵ http://www.istanbulmodern.org/tr/basin/basin-bultenleri/canli-performanslarla-9-hitchcock-filmi_1260.html (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014)

ne yer bulmuştur.¹⁷⁶ Bununla birlikte, söz konusu festivalin kurumsal destekleyicileri arasında *Goethe Enstitüsü*, *Fransız Kültür Merkezi* ve *Avusturya Kültür Ofisi* gibi uluslararası kültür kurumları yer alırken British Council'in festivale herhangi bir sponsorluk desteği sunmamış olması¹⁷⁷, bu organizasyonun yılda ortalama 70.000 kişilik bir kitleye hitap eden bir festival olması açısından dikkat çekicidir. Ayrıca, bu festival kapsamında gerçekleştirilen *!f²* isimli "alternatif dağıtım ve paylaşım projesi" sayesinde İstanbul ile eş zamanlı olarak bazı filmlerin internet yayınıyla 25 şehirde hazırlanan mekânlarda gösterime sunulmasının¹⁷⁸, bu festivali British Council için daha dikkate değer bir organizasyon hâline getirmesi beklenmektedir.

Belirtilen faaliyetlerden farklı olarak, Britanya'nın *İstanbul Film Festivali*'ne 1984 yılından beri filmleriyle katılıyor olması, festivalin Türk yapımcılarla Avrupalı sinemacıları buluşturan bir platform ve ortak yapım fırsatları sağlayan köklü bir organizasyon olması bakımından kayda değerdir. Bununla beraber yine *Fransız Kültür Merkezi*, *Goethe Enstitüsü*, *İtalyan Kültür Merkezi*, *Romen Kültür Merkezi* ve *Japan Foundation* gibi kurumların destek olduğu festivale British Council'in 2014 yılı sponsorları arasında görünmemesi¹⁷⁹ bu festivale daha önce destek verdiği bilinen ilgili kurumun güncel öncelikleri arasında bu tarz geniş kapsamlı festivallere sponsorluk yapmanın bulunmadığı ve bundan ziyade söz konusu organizasyonlar ve Türkiye'nin farklı kentlerindeki diğer faaliyetlere Britanya'dan kaliteli eserlerin dâhil edilmesi suretiyle ülke çapında yaygın etkinin sağlanmasına ağırlık verildiği şeklinde yorumlanabilir.

Yukarıda bahsedilen etkinliklerden farklı olarak, sinemanın seçkin örneklerini Türkiye'nin değişik bölgelerinde izleyicilerle buluşturmak, sinema salonu dahi olmayan kentlerde sinemanın tanıtımını yapmak amacıyla 1995 yılında Ankara Sinema Derneği tarafından başlatılan *Gezici Festival* adlı organizasyon kapsamında *İngiliz Kısa Film Günleri*'nde 2002-2006 yılları arasında Ankara, Eskişehir, Bursa, İzmir, Diyarbakır, Kars, Konya, Sivas, İstanbul, Van, Isparta, Mersin şehirlerinde düzenlenen film gösterimlerine¹⁸⁰ aktif destek sağlanmıştır. British Council'in söz konusu etkinliğini, 1940'lı yıllarda Türkiye'nin farklı şehirlerinde film kamyonları aracılığıyla gerçekleştirilen programların güncel versiyonlarına benzetmek mümkündür.

¹⁷⁶ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2013/02/12/f-istanbulda-ingiliz-sinemasi> (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014)

¹⁷⁷ <http://www.ifistanbul.com/tr/festival/if-nedir/index.asp> (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014)

¹⁷⁸ <http://www.ifistanbul.com/tr/if2/if2-nedir-nerelerdedir/index.asp> (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2014)

¹⁷⁹ <http://film.iksv.org/tr/sponsorlar> (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2014)

¹⁸⁰ http://www.gezicifestival.org/default.aspx?ASD=true&page=asd_etkinlikler (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2014)

4.2.4. Tiyatro

Uluslararası kültür ilişkilerinin kurulması ve geliştirilmesinde sahne sanatlarından tiyatronun önemli bir işlev sahibi olduğu söylenebilir. Canlı icra edilişi bakımından kitlelerde belli bir izlenim uyandırma, toplumsal psikolojiye hitap etme, deneyimler vasıtasıyla bir çeşit estetik eğitimi sunma gibi temel özelliklerle var olan tiyatronun içine dâhil edilmediği bir kültür politikasının daima eksik kalacağı belirtilmelidir. Bu bağlamda, yaşamın farklı kesitlerinin bir arada yansıtılarak verilmesi ve insan ve toplum hayatına değişik pencerelerden yorumların getirilmesi suretiyle kültürlerin birbirini tanınmasında mühim bir ağırlığı olan tiyatro alanında ki faaliyetlerde, Britanya tiyatrosunun Türkiye’deki kitleler tarafından tanınmasında önemli bir pay ve sorumluluğu olan British Council’in çalışmalarına bakılmasında fayda olduğu değerlendirilmektedir.

Başlangıç olarak, Shakespeare’in ölümünün 400. yılı münasebetiyle hazırlanan ve 2014-2016 yılları arasında sürececek olan bir kültür programı kapsamında Britanyalı Propeller Tiyatrosu’nun İKSV tarafından düzenlenen 19. *İstanbul Tiyatro Festivali*’ne katılmasından bahsedilmelidir. Shakespeare’in oyunlarını 22 ülkede sergilemiş olan ilgili grubun iki oyunuyla yer aldığı festivalde aynı zamanda atölye çalışmaları düzenlenmiş, oyunların hazırlık süreçleriyle ilgili olarak bilgiler verilmiştir.¹⁸¹ *Yanlışlıklar Komedyası* adlı oyunun bu gün İzmir yakınlarında bulunan Efes sınırları içinde geçiyor oluşu oyunların seçiminde gidilen ülkelere göre farklı tercihlerin yapıldığını göstermektedir. Bu uygulamanın, Shakespeare gibi evrensel bir değerın yerele uyarlanarak tiyatro yoluyla seyirciyle bağ kurma açısından oldukça akılcı bir tercih olduğu ifade edilebilir.

Bu faaliyetin yanı sıra, Türkiye’deki oyun yazarlarının Britanya’nın bu alandaki birikiminden faydalanabilmeleri amacıyla 2013 yılında başlatılmış *Royal Court Tiyatrosu ile Oyun Yazarlığı Atölye Çalışması* isimli projeden de söz etmek gerekmektedir.¹⁸² Britanya’nın ilk millî tiyatro şirketi niteliğindeki kuruluş bilhassa oyun yazarlığı alanında önemli bir tecrübe ve saygınlığa sahip olduğundan ilgili kuruluş işbirliğiyle Kadir Has Üniversitesinde düzenlenen atölye çalışması ve Britanyalı oyun yazarlarıyla gerçekleştirilen söyleşilerin Türkiye’deki tiyatro yazarlarına yeni perspektifler sunacağı ve iki ülkenin tiyatro konusundaki işbirliğini daha da ileri taşıyacağı iddia edilebilir.

¹⁸¹ <http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/shakespeare-propeller> (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014)

¹⁸² <http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/yeni-yazarlik> (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014)

4.2.5. Görsel Sanatlar

Özgünlük, yaratıcılık, yenilik ve çeşitlilik gibi kavramlar üzerinden kendini ifade eden 21. yüzyılın görsel sanatlarının, farklı kültürlerden beslenerek zenginleşen kültürel diplomasi faaliyetleri ve orijinalliğin temel referans olarak alındığı kültür ekonomisi alanlarında vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu açıktır. Bu doğrultuda, Britanya'nın görsel sanatlar alanındaki heykeltıraş, resim, fotoğraf, video, çizim, baskı, vb. disiplinlerdeki bilgi ve becerilerinin sergi, atölye, seminer, konferans ve projeler yoluyla tanıtılması ve sanat alanındaki işbirliklerinin artırılmasına yönelik British Council faaliyetlerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

İlk olarak *AB-Türkiye Sivil Toplum Diyalogu: Kültür Köprüleri Programı* kapsamında Avrupa Birliği tarafından finanse edilen, *Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi* ve *Anadolu Kültür* işbirliğiyle British Council tarafından yürütülen *Benim Kentim* adlı projeden bahsetmenin uygun olacağı düşünülmektedir. Proje kapsamında İstanbul, Çanakkale, Konya, Mardin ve Trabzon'da çalışmalar yürüten farklı ülkelerden sanatçılar her kent için bir kamusal mekâna ait bir sanat projesi tasarlamış ve insanların kamusal alanlarda aracısız olarak sanatla buluşturulmaları, yaşamın doğal akışı içerisinde ulaşılabilir sanat eserlerinin yaratılması, sanatın yerellikte kültürel farkındalığı artırması amaçlanmıştır. Ayrıca, bu proje çerçevesinde *PACE Çocuk Sanat Merkezi* beş farklı şehirde 11-18 yaş grubundaki 7.385 çocuğa uygulamalı ve yaratıcı sanat etkinlikler hususunda eğitimler verilmiştir.¹⁸³ Türkiye'nin farklı bölgelerinde bulunan ve farklı kültür profillerini temsil eden beş farklı şehirde gerçekleştirilen bu projenin, ilgili şehirlerdeki insanların kafasında sanatın sadece seçkinlere ait bir yüksek kültür uğraşı olduğu algısının değişmesine katkı sağladığı ve çocukları daha erken yaşlarda sanat üzerinde düşünceler üretmeye yönlendirdiği ortaya atılabilir. Bunun yanında, projede görev alan uluslararası sanatçıların da karşılaştıkları yerel kültür iklimine uygun eserler üretmeye teşvik edilerek yaratıcılık algılarının farklı kültür ortamlarından beslenerek zenginleştirildiği söylenebilir. Dolayısıyla, bu projenin kültür temelinde çift taraflı bir yarar sağladığını söylemek mümkündür.

Hindistan asıllı İngiliz heykel sanatçısı Anish Kapoor'un Türkiye'deki ilk sergisi *Anish Kapoor İstanbul'da* British Council ve Akbank sponsorluğunda 10 Eylül 2013-2 Şubat 2014 tarihleri arasında Sakıp Sabancı Müzesi'nde daha önce dünyanın hiçbir yerinde sunulmamış

¹⁸³ <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/01/24/kamusal-alanda-sanata-dair-benim-kentim-belgeseli> (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014)

eserlerin yer aldığı bir koleksiyonla gerçekleştirilmiştir.¹⁸⁴ Ayrıca sergi kapsamında söyleşiler düzenlenmiş ve genç sanatçılar ile heykel ve resim öğrencileri için ücretsiz atölye çalışmaları düzenlenmiştir. İlköğretim okullarının da belli programlar dâhilinde ziyaret ettiği serginin daha geniş kitlelere ulaşabilmesi amacıyla serginin sanal ortamda ziyaretine yönelik bir platform kurulmuştur.¹⁸⁵ Bunlara ek olarak, sergiyi ziyaret edenlerin çektikleri fotoğrafların *Instagram* adlı paylaşım sitesinde yayınlanması ve sergiye dair ziyaretçi eleştirilerinin teşvik edilmesi için internette uygun ortamların oluşturulması gibi farklı uygulamalar geliştirilmiş ve ziyaretçinin geniş katılımını merkeze alan bir sergi organizasyonu gerçekleştirilmiştir.

British Council'in gerçekleştirdiği başka bir proje ise *Misafir Sanatçı Programı* kapsamında Türkiye, Almanya ve İngiltere'nin dâhil olduğu ve Türkiye'de Akbank işbirliğiyle 2009 yılında düzenlenen *Geriye Dönüşü Olmayan Yolculuk* adlı sergidir. 1950'li yıllarda Avrupa'ya doğru başlayan Türk göçünün çağdaş sanattaki yansımalarının değerlendirildiği proje çerçevesinde aynı zamanda kimlik, tarih ve göç ekseninde birtakım konferanslar da düzenlenmiştir.¹⁸⁶ Bu serginin, teması ve çok taraflı paydaşlara sahip uygulanış şekli itibarıyla kültürel diplomasi açısından oldukça dikkat çekici bir örnek oluşturduğu ifade edilmelidir. Zira işlenen tema hem Türkiye hem de Avrupa'nın ortak geçmiş ve geleceğinin temsilcisi olan Türk göçmenleri merkeze alan bir hikâye olarak farklı ülkelerden sanatçı ve kuruluşları bir araya getirmiş ve ortak değerler üzerinden üretimler oluşturma sürecine katkı sunmuştur.

¹⁸⁴ <http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/anish-kapoor-istanbulda> (Erişim Tarihi: 03 Nisan 2014)

¹⁸⁵ <http://www.360tr.com/britishcouncilturkey/> adresi ziyaret edilebilir. (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014)

¹⁸⁶ http://www.artcitizens.net/notice/list/id/53/notice_page/121 (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2014)

SONUÇ

Bilgi, gelenek, hukuk, eğitim, sanat, ahlak, dil, ekonomi, siyaset gibi birçok unsurun bir araya gelerek oluşturduğu yaşam tarzlarına karşılık gelen kültür; farklı siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal dönemlerin kendilerine özgü şartları içinde kurum, kuruluş, topluluk ve devletler tarafından farklı şekillerde benimsenmiştir. Algılanması ve pratikleri hedef ve koşullara göre değişiklik gösterebilen kültürün 1940’lı yıllardaki ele alınışıyla 21. yüzyılda ifade ettikleri arasında birtakım farklılıkların olduğu görülmektedir.

Tutumları kontrol altına almak, düşünceleri istenen yönde belirlemek ve algıları siyasi çıkarlar doğrultusunda yönlendirmek suretiyle sınırlayıcı bir pencereden işleyen *kültür propagandası faaliyetlerinin*, 2000’li yıllarda yerini fikir, bilgi, sanat ve kültürün dinamizmi temelinde daha şeffaf iletişim kanalları üzerinden birey ve toplumlar arasında müşterek anlayışın sağlanmasını, ilişkide biraz da baskın olan tarafı öne çıkartmak suretiyle önemseyen *kültürel diplomasiye* bıraktığı, British Council’in Türkiye’deki çalışmaları üzerinden gözlemlenebilmektedir.

1940 yılından beri Türkiye’de faaliyetler gerçekleştiren British Council’in etkinlikleri, 2. Dünya Savaşı yıllarında Birleşik Krallık’ın Türkiye’de bilhassa Almanya’ya karşı üstünlük kurma çabasının bir parçası olarak ve Alman etkisini bertaraf etme hedefi doğrultusunda kültür politikalarının geliştirilmesine ağırlık verilmesi çerçevesinde okunabilir. Bu noktada, kültürün temel bir unsur olarak öne çıkamayıp siyasi amaçları desteklemede “yardımcı bir araç” olarak kaldığı ve bazen de siyasi otoritenin etkisi altına girdiği; aynı zamanda propagandanın amaçlarını gerçekleştirebilmek hedefiyle bireylerin değil, daha ziyade kitlelerin muhatap alındığı ve dinlemeyle anlatma arasında sağlam bir dengenin o dönem itibarıyla henüz kurulamadığı söylenebilir.

İletişim teknolojileri ve demokrasi anlayışındaki değişimler sayesinde yerel, bölgesel ve küresel ortamlarda olan biten birçok hadisenin görünür hâle geldiği; radyo, sinema gibi medya araçlarının sadece siyasi gayelere ulaşmak için değil, halkların birbirlerini daha iyi anlaması için var olduğu; bireysel katılımın ön plana çıktığı; silahlı birliklerin değil bilgi sahibi toplumların liderlik rolünü üstlendiği 21. yüzyılda ise British Council’in çalışmalarının bir dönüşüme uğrayarak dil öğretimi, atölye çalışmaları, seminerler, sergiler, vb. pek çok faaliyet vasıtasıyla

Britanya'nın farklı alanlardaki deneyim ve bakış açılarının daha şeffaflaşmış bir ideoloji çerçevesinde ve daha bireysel temelde aktarıldığı ifade edilebilir.

1940-1950 dönemindeki değişken ve zaman zaman siyasi çıkarların etkisi altındaki British Council çalışmalarının, Britanya'nın ilgili dönemdeki siyasi çıkarlarıyla yakından ilişkili olduğu ve söz konusu faaliyetlerin, Birleşik Krallık'ın birçok yönüyle üstünlüğüne atıfta bulunan propagandasının merkezinde bulunduğu değerlendirilmektedir. Öte yandan, 2005-2014 yılları arasındaki periyotta ise 1940'lı yıllara oranla şeffaflaştırılmış kültürel, siyasi ve ekonomik çıkarlar seti çerçevesinde düşünülebilecek British Council yapılanması ve etkinliklerinin, dönemin getirdiği ulaşım ve iletişim avantajlarından etkin şekilde yararlanıp Türkiye'nin kültür hayatına eğitim, yaratıcılık ve kültür ekonomisi temelinde yeni yaklaşım ve değerlerin tanıtılması doğrultusunda kültürel diplomasi uygulamalarının kayda değer örneklerini sergilediği ifade edilmelidir.

Kültür propagandasından kültürel diplomasiye dönüşümün British Council'in Türkiye'de yürüttüğü faaliyetleri üzerinden gösterilmesine gayret edildiği bu çalışmanın, çok boyutlu ve disiplinler arası nitelikteki benzer başka incelemeler için fikir vereceği ve Türkiye'de henüz gerekli akademik ilgiyi göremeyen kültürel diplomasi, kültür politikaları ve yönetimi ve kültürel güvenlik gibi konulardaki çalışmaların artmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Yazılı Kaynaklar

Akarcılı, Sezer (2003), *2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*. Ankara: İmaj Yayıncılık.

Altun, Ş., Sarioğlu, C. (2006), *Türk Popüler Tarihinde İlkler*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Arndt, Richard T. (2006), *The First Resort of Kings American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*. Washington: Potomac Books.

Erişim: <http://lib.freescienceengineering.org/view.php?id=421597>

Avcı, Ayşegül (2009). *American Propaganda in Turkey as Economic Military and Cultural Warfare Against Germany During The Second World War*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.

Berridge, G.R. (2009), *British Diplomacy in Turkey, 1583 to the Present*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Braun, C., Bruch, M., Leist, P., Obers-Kraft, U. (2013), *Jahrbuch 2012/2013*. München: Newsletter GmbH-Gesellschaft.

Caselli, Marco (2006), *On The Nature Of Globalization And Its Measurement. Some Notes On The A.T. Kearney/ Foreign Policy Magazine Globalization Index And The CSGR Globalization Index*. United Nations University Comparative Regional Integration Studies, Occasional Paper.

Erişim: <http://www.cris.unu.edu/fileadmin/workingpapers/20060220113557.O-2006-3.pdf>

CHP Halkevleri Öğreneği (1935), Ankara: Ulus Basımevi.

Clark, Toby (2004), *Sanat ve Propaganda: Kitle Kültürü Çağında Politik İmge*. Çev. Esin Hoşsucu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Collett, Joan (1972), *American Libraries Abroad: United States Information Agency Activities*. Library Trends, 20 (3). (s. 538-547).
Erişim: <https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/6635>
- Cull, Nicholas J. (2009), *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. Los Angeles: Figueroa Press.
Erişim: <http://uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/legacy/publications/perspectives/CPDPerspectivesLessons.pdf>
- Cull, Nicholas J. (2010), *Public Diplomacy: Seven Lessons for its Future From Its Past*. Place Branding and Public Diplomacy, 6 (1). (s. 11-17). New York: Macmillan Publishers.
Doi:10.1057/pb.2010.4
Erişim: <http://www.palgrave-journals.com/pb/journal/v6/n1/pdf/pb20104a.pdf>
- Cummings, Milton C. (2003), *Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey*. Washington: Center for Arts and Culture.
- Çeçen, Anıl (1990), *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul (2010), *Kültürel Güvenlik ve Kültürel Diplomasi Kavramsallaştırmaları Bağlamında Dil ve Ekonomi İlişkisi Üzerine Tespitler*. Ülkü Çevik Şavk (Ed.) 9. *Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 51-56). Ankara: Öncü Basımevi.
- Dent, H. C. (1946), *Kasaba, Köy ve Kır Halkının Koleji*. Londra: Longmans Green and Co. Ltd.
- Donaldson, Frances (1984), *The British Council: The First Fifty Years*. London: Jonathan Cape Ltd.
- Doob, Leonard W. (1935), *Propaganda, Its Psychology and Technique*. New York: Henry Holt.
- Doob, Leonard. W. (1972), *The Nature of Propaganda Mass Media and Communication*, New York: Hastings House.

- Ergut, E. A., Boyacıoğlu, E. (2012), *Bir Başkentin Oluşumu: Avusturyalı, Alman ve İsviçreli Mimarların Ankara'daki İzleri* (2. Baskı). Ankara: Pelin Ofset Matbaacılık.
- Feigenbaum, Harvey B. (2001), *Globalization and Cultural Diplomacy*. Washington: Center for Arts and Culture.
Erişim: <http://xa.yimg.com/kq/groups/22587837/659966199/name/global+6.pdf>
- Fisher, Ali (2009), *A Story of Engagement: The British Council 1934-2009*. London: British Council.
Erişim: <http://www.britishcouncil.org/new/PageFiles/12882/A%20Short%20History%20of%20the%20British%20Council%202009.pdf>
- Glade, William (2009), *Issues in the Genesis and Organization of Cultural Diplomacy: A Brief Critical History*. The Journal of Arts Management, Law, and Society, 39 (4). (s. 240-259).
Erişim: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10632920903449019#.U35PlvIXpA>
- Goodfriend, Arthur (1971), *The Dilemma of Cultural Propaganda: "Let It Be"*. Annals of the American Academy of Political and Social Science, Sayı 398. (s. 104-112).
Erişim: <http://www.jstor.org/stable/1038925>
- Gould-Davies, Nigel (2003), *The Logic of Soviet Cultural Diplomacy*. Diplomatic History, 27 (2). (s. 193-214).
Doi: 10.1111/1467-7709.00347
Erişim: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-7709.00347/abstract>
- Haviland, W. A., Prins, H., Walrath, D., McBride, B. (2008), *Kültürel Antropoloji*. Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Holden, John (2004), *Capturing Cultural Value-How Culture Has Become a Tool of Government Policy*. Londra: Demos.
Erişim: <http://www.demos.co.uk/files/CapturingCulturalValue.pdf?1240939425>

- Kang, Hyungseok (2013), *Reframing Cultural Diplomacy: International Cultural Politics of Soft Power and the Creative Economy*.
Erişim: <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2011-08-loam/Reframing-Cultural-Diplomacy-International-Cultural-Politics-of-Soft-Power-and-the-Creative-Economy-Hyungseok-Kang.pdf>
- Kaya, A., Tecmen, A. (2011), *The Role of Common Cultural Heritage in External Promotion of Modern Turkey: Yunus Emre Cultural Centres*. İstanbul Bilgi University European Institute Working Paper.
Erişim: http://eu.bilgi.edu.tr/docs/working-paper4_2.pdf
- Keskin, Fatih (1997), *2.Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’de Alman Propagandası*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Koçak, Cemil (1991), *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Kuruoğlu, Huriye (2006), *Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Laswell, Harold D. (1995), *Propaganda*. Robert Jackall (Ed.) *Propaganda* içinde (s. 13-25). New York: Palgrave Macmillan.
- Lovell, Stephen (2013), *Broadcasting Bolshevik: The Radio Voice of Soviet Culture, 1920s-1950s*. Journal of Contemporary History, 48 (1). (s. 78-97).
Doi: 10.1177/0022009412461817
Erişim: <http://jch.sagepub.com/content/48/1/78.full.pdf>
- Loyd, Thom (2012), *‘Am I a spy?’: Anglo-Soviet Cultural Exchange and the Cold War, c. 1958-c. 1975*. Lisans Bitirme Tezi. Bristol: University of Bristol.
Erişim: <http://www.bristol.ac.uk/history/media/docs/ug-dissertations/2012loyd.pdf>
- Malkoç, Eminalp (2009), *Activities of British Council in Turkey in 1940’s Through People’s Houses*. International Review of Turkology, 2 (4). (s. 23-38).

- Nagorski, Zygmunt (1971), *Soviet International Propaganda: Its Role, Effectiveness, and Future*. Annals of the American Academy of Political and Social Science, Sayı 398. (s. 130-139).
Erişim: <http://www.jstor.org/stable/1038928>
- Nash, Rose (1971), *The Place of the English Language in the U.S.S.R.* Revista Interamericana Review, 1 (1). (s. 1-13).
Erişim: <http://eric.ed.gov/?id=ED053583>
- Ninkovich, Frank (1977), *The Currents of Cultural Diplomacy: Art and the State Department, 1938-1947*. Diplomatic History, 1 (3). (s. 215-238).
Doi: 1011/j.1467-7709.1977.tb00239.x
Erişim: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-7709.1977.tb00239.x/abstract>
- Nisbett, Melissa (2012), *New Perspectives on Instrumentalism: An Empirical Study of Cultural Diplomacy*. International Journal of Cultural Policy, 19 (5). (s. 557-575).
Doi: 10.1080/10286632.2012.704628
Erişim: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10286632.2012.704628#.Uyvtv_IxypA
- Nye, Joseph S. Jr. (2004), *Wielding Soft Power. Soft Power The Means To Success In World Politics* içinde.
Erişim: http://belfercenter.hks.harvard.edu/files/joe_nye_wielding_soft_power.pdf
- Nye, Joseph S. Jr. (2008), *Public Diplomacy and Soft Power*. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 616 (1). (s. 94-109).
Doi: 10.1177/0002716207311699
Erişim: <http://ann.sagepub.com/content/616/1/94.refs>
- Özdemir, Nebi (2008), *Karşılaştırmalı Kültür Bilimi Araştırmaları ve Divanü Lugat-it Türk'ün Uluslararası İlişkiler Boyutu*. Ülkü Çevik Şavk, Fatma Türkyılmaz, Mikail Cengiz (Ed.) II. *Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı* içinde (s. 573-600). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Özdemir, Nebi (2012), *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*. Ankara: Hacettepe Kitapçılık Yayıncılık.
- Özer, İsmail (2010), *Türk Modernleşmesinde Halkevleri ve Diyarbakır Halkevi Örneği*. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Perrin Schneider, Cynthia (2003), *Diplomacy That Works: 'Best Practices' in Cultural Diplomacy*. Cultural Diplomacy Research Series. Washington: Center for Arts and Culture
Erişim: http://intranet.americansforthearts.org/sites/default/files/pdf/2013/by_program/afta_pubs/cac_pubs/Schneider.pdf
- Perrin Schneider, Cynthia (2006), *Cultural Diplomacy: Why It Matters, What It Can-and Cannot- Do?*. Short Course on Culture Industries, Technologies, and Policies. Annual Meeting of the American Political Science Association. Philadelphia, 30 Ağustos 2006.
Erişim: <http://www1.georgetown.edu/grad/cct/CulturalDiplomacy.pdf>
- Purtaş, Fırat (2013), *Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi*. Akademik Bakış, 7 (13). (s. 1-14).
Erişim: ataum.gazi.edu.tr/posts/download?id=86819
- Qualter, Terence H. (1962), *Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi*. Terence H. Qualter (Ed.) *Propaganda ve Psikolojik Savaş* içinde. Çev. Ünsal Oskay. New York: Random House.
Erişim: http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/35/1/15_terence_h_qualter.pdf
- Ryniejska Kieldanowicz, Marta (2009), *Cultural Diplomacy as a Form of International Communication*. Institute for Public Relations BledCom Özel Ödüllü Makale.
Erişim: <http://www.instituteforpr.org/topics/cultural-diplomacy-international-communication>
- Sacker, Ulrich (2005), *Goethe Institute Statutory Basis: Articles of Association and Basic Agreement*. Augsburg: Schroff Druck und Verlag GmbH.
- Sander, Oral (1989), *Siyasi Tarih*. Ankara: İmge Kitapevi.

- Schram, Wilbur (1985), *Haberleşme Nasıl İşler*. Ünsal Oskay (Ed.) *Kitle Haberleşme Teorileri'ne Giriş* içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu (BYYO) Yayınları.
- Seydi, Süleyman (2006), *1939-1945 Zor Yıllar!*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Shakespeare, Richard George (2013), *The British Council and British Cultural Propaganda During the Interwar Period*. Yüksek Lisans Tezi, Birmingham: University of Birmingham.
- Erişim: <http://etheses.bham.ac.uk/4305/>
- Tanju, Sadun (1953, 23 Temmuz), *Öğretici Filmler*. Vatan, s. 4-5.
- Taylor, Philip M. (1992), *War and the Media: Propaganda and Persuasion in the Gulf War*. Manchester: Manchester University Press.
- Taylor, Philip M. (2007), *The Projection of Britain: British Overseas Publicity and Propaganda 1919-1939*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Erişim: <http://lib.freescienceengineering.org/view.php?id=530498> (Özgün eser 1981 tarihli dir).
- Thayer, Robert H. (1959), *Cultural Diplomacy: Seeing is Believing*. Vital Speeches of the Day (1 Ekim 1959), 25 (24). (s. 740-744).
- Erişim: <http://connection.ebscohost.com/c/speeches/9814301/cultural-diplomacy>
- Topic, M., Sciortino, C. (2012), *Cultural Diplomacy and Cultural Imperialism: A Framework for the Analysis*. Martina Topic, Sinisa Rodin (Ed.) *Cultural Diplomacy and Cultural Imperialism* içinde. (s. 9-18). New York: Peter Lang.
- Erişim: http://www.peterlang.com/download/extract/63781/extract_262162.pdf
- W. Adorno, Theodor (2011), *Kültür Endüstrisi-Kültür Yönetimi* (6. Baskı). Çev. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wilson, Francis G. (1943), *Tradition and Propaganda*. The Journal of Politics, 5 (4). Cambridge: Cambridge University Press. Erişim: <http://www.jstor.org/stable/2125295>

- Yaşar, Hakan (2010), *Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 45. (s. 177-215).
Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1562/16971.pdf>
- Yıldırım, Tunç (2009), *II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye'deki Fransız ve Anglosakson Kültürel Etkinliklerinde Sinemanın Yeri (1944-1953)*. Marmara İletişim Dergisi, Sayı 14. (s. 235-245).
Erişim: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/maruid/article/view/5000013343/5000013655>
- Yılmaz, Mustafa (2007), *Atatürk Dönemi Emniyet Genel Müdürlüğü Raporlarında Nazi Propagandası*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 40. (s. 693-705).
Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/790/10137.pdf>
- Yunus Emre Bülteni* (2013), 8. Sayı, Ekim 2013. Ed. Ceyda Obruk. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Yücel, Hasan Âli (1958), *İngiltere Mektupları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ziya Gökalp (1997), *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- <http://artsandbusiness.bitc.org.uk/system/files/thesurvey-2007-08.pdf>
Private Investment in Culture 2007/08 (2009).
Erişim Tarihi: 25 Mart 2014.
- <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2010/11/23/etto-won-european-language-label>
Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2014.
- <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/01/24/kamusal-alanda-sanata-dair-benim-kentim-belgeseli>
Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014
- <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/02/28/yazarlar-turu-program-detayi>
Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014.
- <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/05/04/kitap-fuarinda-turkiye-pazar-odagi-olacak>
Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014.
- <http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/05/08/turkiye-yayincilik-kurultayi-turkish-publishing-general-assembly>
Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014.

<http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/05/17/yazar-misafir-programi-dahilinde-ingilterede-3-ay-gecirmeye-davetlisiniz>

Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014.

<http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/06/19/odullu-ceviri-yarismasi>

Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014.

<http://blog.britishcouncil.org/turkey/2012/09/07/furthering-dialogue-in-higher-education-between-uk-and-turkey>

Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014.

<http://blog.britishcouncil.org/turkey/2013/02/13/ingilteredeki-egitim-kurumlarına-ulasmak-hic-bu-kadar-kolay-olmamisti>

Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014.

<http://blog.britishcouncil.org/turkey/2013/04/04/2013-londra-kitap-fuari-odak-ulke-turkiye-kultur-programi>

Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014.

<http://blog.britishcouncil.org/turkey/2013/04/29/euroskills-egitiminde-ikinci-perde-kapaniyor>

Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014.

<http://blog.britishcouncil.org/turkey/2013/10/30/britanyali-yazarlar-istanbulda>

Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014.

<http://blog.britishcouncil.org/turkey/2014/02/17/anish-kapoor-istanbuldaydi/>

Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014.

<http://creativeconomy.britishcouncil.org/about/our-work/>

Erişim Tarihi: 16 Mart 2014.

<http://creativeconomy.britishcouncil.org/creative-entrepreneurship/news/epublishing-turkey>

Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014.

<http://creativeconomy.britishcouncil.org/cultural-leadership/casestudies/culture-matters>

Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014.

<http://creativeconomy.britishcouncil.org/people/country/turkey/>

Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014.

http://creativeconomy.britishcouncil.org/Policy_Development/policy-environment/

Erişim Tarihi: 9 Şubat 2014.

<http://eca.state.gov/fulbright/fulbright-alumni/notable-fulbrighters/heads-stategovernment>
Erişim Tarihi: 23 Mart 2014.

<http://edinburghshowcase.britishcouncil.org/about>
Erişim Tarihi: 21 şubat 2014.

<http://film.britishcouncil.org/about-us/about-british-council-film>
Erişim Tarihi: 16 şubat 2014.

<http://film.britishcouncil.org/our-projects/2012/who-were-we--collection-unveiled>
Erişim Tarihi: 11 şubat 2014.

<http://film.britishcouncil.org/our-projects/2013/birds-eye-view-fest-arab-season>
Erişim Tarihi: 11 şubat 2014.

<http://film.britishcouncil.org/our-projects/2013/clermont-co-pro-forum>
Erişim Tarihi: 10 şubat 2014.

<http://film.britishcouncil.org/our-projects/2013/russia-story>
Erişim Tarihi: 11 şubat 2014.

<http://film.iksv.org/tr/sponsorlar>
Erişim Tarihi: 22 Nisan 2014.

<http://gef-guzelsanatlar-muzik.gazi.edu.tr/posts/view/title/tarihce-26429>
Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014.

<http://gunisiginipaylasmak.com/tr/>
Erişim Tarihi: 18 Mart 2014.

http://hedb.meb.gov.tr/net/index.php?option=com_content&view=article&id=145:uzaktan-ngilizce-eitimi-projesi&catid=54:uzaktan-eitim&Itemid=87
Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014.

http://ic.daad.de/imperia/md/content/informationszentren/icankara/sunumlar/meb_bursiyerleri_i_in_almanya_da_e_itim_ve_ara_t_rma_olanaklar_antalya_2011.pdf
Erişim Tarihi: 19 Mart 2014.

http://ieft.com.tr/content/fuar/ingiltere_universiteleri_ve_dil_okullari_ieft_fuarlarinda.aspx
Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

<http://ifea-istanbul.net>
Erişim Tarihi: 20 Mart 2014.

http://issuu.com/bcturkey/docs/bcturkey_history

The British Council in Turkey 1940-1990.

Erişim Tarihi: 29 Şubat 2014.

<http://literature.britishcouncil.org/projects/2011/dickens-2012>

Erişim Tarihi: 8 Şubat 2014.

<http://literature.britishcouncil.org/projects/2011/worldwords-radio>

Erişim Tarihi: 9 Şubat 2014.

<http://literature.britishcouncil.org/projects/2012/edinburgh-world-writers-conference>

Erişim Tarihi: 9 Şubat 2014.

<http://literature.britishcouncil.org/projects/about-our-projects>

Erişim Tarihi: 8 Şubat 2014.

<http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/>

Erişim Tarihi: 25 Mart 2014.

<http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013>

Erişim Tarihi: 25 Mart 2014.

<http://music.britishcouncil.org/about/who-we-are>

Erişim Tarihi: 17 Şubat 2014.

<http://music.britishcouncil.org/projects/folk-nations>

Erişim Tarihi: 18 Şubat 2014

<http://music.britishcouncil.org/projects/supereverything>

Erişim Tarihi: 18 Şubat 2014.

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_07/31015733_meb_faaliyet_raporu_2011.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı 2011 Faaliyet Raporu.

Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014.

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_04/30032306_meb_2013_idare_faaliyet_raporu.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı 2013 Faaliyet Raporu.

Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014.

<http://theatreanddance.britishcouncil.org/projects/2012/international-radio-playwriting-competition/>

Erişim Tarihi: 11 Şubat 2014.

<http://theatreanddance.britishcouncil.org/projects/2013/arts-and-disability-festival/>
Erişim Tarihi: 21 şubat 2014.

http://turkey.usembassy.gov/american_corners.html
Erişim Tarihi: 24 Mart 2014.

<http://unctad.org/en/pages/PublicationArchive.aspx?publicationid=946>
Creative Economy Report (2010).
United Nations Conference on Trade and Development [UNCTAD].
Erişim Tarihi: 10 Ocak 2013.

<http://visualarts.britishcouncil.org/about/page/2>
Erişim Tarihi: 22 şubat 2014.

<http://visualarts.britishcouncil.org/about/page/30794>
Erişim Tarihi: 17 şubat 2014.

<http://visualarts.britishcouncil.org/education/listing/30801/31/0>
Erişim Tarihi: 22 şubat 2014.

<http://www.360tr.com/britishcouncilturkey/> adresi ziyaret edilebilir.
Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014.

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=49319&l=1>
Erişim Tarihi: 23 Mart 2014.

<http://www.alliancefr.org/en/who-are-we>
Erişim Tarihi: 8 Mart 2014.

http://www.artcitizens.net/notice/list/id/53/notice_page/121
Erişim Tarihi: 4 Nisan 2014.

<http://www.basyaybir.org/index.php?p=Documents&get=M1haTlobWxqczFkcDNtYmIwa2w4aWlrcHQ0Ng%3D%3D>
Türkiye Kitap Pazarı 2013.
Erişim Tarihi: 22 Mart 2014.

<http://www.bfi.org.uk/sites/bfi.org.uk/files/downloads/bfi-economic-impact-of-the-uk-film-industry-2012-09-17.pdf>
The Economic Impact of the UK Film Industry, Oxford Economics
Erişim Tarihi: 15 şubat 2014.

<http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/facts/>
Erişim Tarihi: 25 Mart 2014.

<http://www.bl.uk/onlinegallery/virtualbooks>

Erişim Tarihi: 25 Mart 2014.

<http://www.britishcouncil.gr/en/events/international-creative-writing-summer-school-2014>

Erişim Tarihi: 12 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.hr/en/programmes/society/skills-for-social-entrepreneurs>

Erişim Tarihi: 23 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/etkinlikler/sanat-yonetiminde-yeni-arayislar>

Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/hakkimizda>

Erişim Tarihi: 10 Nisan 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/ingilizce-ogrenin>

Erişim Tarihi: 29 Nisan 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/researcher-links-birlesik-krallik-turkiye-akademik-ziyaret-fonu-basvurulari-acildi>

Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/egitim/yuksekogretim-ve-mesleki-egitim/bilgi-ortakligi-konferansi>

Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/egitim/yuksekogretim-ve-mesleki-egitim/gelecege-bakis-konferansi>

Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/shakespeare-propeller>

Erişim Tarihi: 1 Nisan 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/genc-yaratıcı-girisimci>

Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/yaratıcı-girisimler-atolye-calismasi>

Erişim Tarihi: 18 Nisan 2014.

<http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/yeni-yazarlik>

Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014

<http://www.britishcouncil.org.tr/turkiyedeki-calismalarimiz/sanat/anish-kapoor-istanbulda>

Erişim Tarihi: 3 Nisan 2014.

<http://www.britishcouncil.org/cubed/future-technology>
Erişim Tarihi: 23 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/fr/turkey-society-ose-ec-dicleuniversity-diyarbakir-poster.pdf>
Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2014.

<http://www.britishcouncil.org/going-global/general-information>
Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014.

<http://www.britishcouncil.org/learn-english>
Erişim Tarihi: 28 Mart 2014.

<http://www.britishcouncil.org/london-2012/culture-heart-games>
Erişim Tarihi: 22 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/london-2012/culture-heart-games/big-dance>
Erişim Tarihi: 21 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/organisation/history/timeline>
Erişim Tarihi: 19 Mart 2014.

<http://www.britishcouncil.org/organisation/press/british-council-announces-global-celebration-shakespeare>
Erişim Tarihi: 10 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/partner/corporate/our-stories/premier-skills>
Erişim Tarihi: 23 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/partner/international-development/sector/justice-security-conflict-resolution>
Erişim Tarihi: 21 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/ps-about-us-events.htm>
Erişim Tarihi: 10 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/school-resources/partner>
Erişim Tarihi: 27 Mart 2014.

<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/annual-report-2012-13.pdf>
British Council Annual Report 2012-13
Erişim Tarihi: 10 şubat 2014.

http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/bc_researcher_connect_brochure_web1.pdf
Researcher Connect: Communication Skills for Researchers.
Erişim Tarihi: 26 şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/british-council-ssa-governance-civil-society.pdf>

Partners for Change: Governance and Civil Society Sub-Saharan Africa.

Erişim Tarihi: 19 Şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/british-council-justice-security-conflict-resolution.pdf>

Partners for Change: Justice, Security and Conflict Resolution.

Erişim Tarihi: 22 Şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/c485-uk-2012-programme.pdf>

The British Council's Programme for London 2012-Interim Report.

Erişim Tarihi: 28 Şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/corporate-plan-2013-5.pdf>

British Council Corporate Plan 2013-2015

Erişim Tarihi: 8 Şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/languages-for-the-future-report.pdf>

Tinsley, T., Board, K. (2013)

Languages for the Future.

Erişim Tarihi: 7 Nisan 2014.

<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/organogram-mar2014.pdf>

British Council Structure

Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/royalcharter.pdf>

British Council Royal Charter and Bye-laws 1993

Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/society/governance-civil-society/hammamet-conference-2013>

Erişim Tarihi: 19 Şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/society/social-enterprise>

Erişim Tarihi: 20 Şubat 2014.

<http://www.britishcouncil.org/society/sport/current-programmes/international-inspiration>

Erişim Tarihi: 22 Şubat 2014.

http://www.britishcouncil.org/the_creative_economy_an_introductory_guide_1-2.pdf

The Creative Economy: An Introductory Guide, British Council's Creative and Cultural Economy Series.

Erişim Tarihi: 11 Şubat 2014.

- <http://www.britishcouncil.org/uk-students-abroad/study-options/what/postgraduate-euraxess>
Erişim Tarihi: 22 şubat 2014.
- http://www.cd-n.org/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Dictionary.pdf
Chakraborty, Kishore (2013).
Cultural Diplomacy Dictionary. Berlin: Academy for Cultural Diplomacy.
Erişim Tarihi: 29 Aralık 2013.
- <http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Gerome-Evolution-of-Cultural-Diplomacy.pdf>
Elodie, Gerome.
Evolution of Cultural Diplomacy.
Erişim Tarihi: 19 Aralık 2013.
- <http://www.demos.co.uk/files/Cultural%20diplomacy%20-%20web.pdf>
Bound, K., Briggs, R., Holden, J., Jones, S. (2007).
Cultural Diplomacy. Londra: Demos.
Erişim Tarihi: 4 Ocak 2014.
- <http://www.educationuk.org/>
Erişim Tarihi: 18 şubat 2014.
- http://www.englishtime.com/documents/ielts/ielt_tr.pdf
Erişim Tarihi: 28 Nisan 2014.
- <http://www.famelab.org>
Erişim Tarihi: 26 şubat 2014.
- http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000256623.pdf
The Current Situation in Turkey. Rapor Tarihi: 20 Ekim 1947.
CIA Historical Review Program. U.S. Department of State.
Erişim Tarihi: 2 şubat 2014.
- http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000256976.pdf
Analysis of Soviet Foreign Propaganda Broadcasts. Rapor Tarihi: 23 Temmuz 1946.
CIA Historical Review Program. U.S. Department of State.
Erişim Tarihi: 2 şubat 2014.
- http://www.gezicifestival.org/default.aspx?ASD=true&page=asd_etkinlikler
Erişim Tarihi: 22 Nisan 2014.
- <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/bib/bibb/fi/trindex.htm>
Erişim Tarihi: 19 Mart 2014.
- <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/ver/acv/the/trindex.htm>
Erişim Tarihi: 19 Mart 2014.

<http://www.goethe.de/ins/tr/ist/ver/acv/flm/2011/tr8181878v.htm>
Erişim Tarihi: 19 Mart 2014.

<http://www.goethe.de/ins/tr/lp/kul/mag/kum/mig/tr8111663.htm>
Erişim Tarihi: 17 Mart 2014.

<http://www.goethe.de/ins/tr/lp/kul/ser/usf/gfu/trindex.htm>
Erişim Tarihi: 19 Mart 2014.

<http://www.goethe.de/ins/tr/lp/uun/trindex.htm>
Erişim Tarihi: 17 Mart 2014.

<http://www.hurriyet.com.tr/egitim/26185187.asp>
Erişim Tarihi: 16 Nisan 2014.

http://www.ielts.org/about_us.aspx
Erişim Tarihi: 14 Mart 2014.

http://www.ielts.org/media_centre.aspx
Erişim Tarihi: 14 Mart 2014.

<http://www.ifistanbul.com/tr/if2/if2-nedir-nerelerdedir/index.asp>
Erişim Tarihi: 22 Nisan 2014.

<http://www.ifturquie.org/istanbul-2/duenya-sr-guenue/?lang=tr>
Erişim Tarihi: 18 Mart 2014.

<http://www.ifturquie.org/istanbul-2/uluslararası-frankofon-ayı/?lang=tr>
Erişim Tarihi: 18 Mart 2014.

<http://www.iksv.org/tr/fransadaturkmevsimi>
Erişim Tarihi: 16 Mart 2014.

http://www.institutfrancais.com/sites/default/files/if_camus_en.pdf
Erişim Tarihi: 19 Mart 2014.

http://www.istanbulmodern.org/tr/basin/basin-bultenleri/canli-performanslarla-9-hitchcock-filmi_1260.html
Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014.

http://www.konser.hacettepe.edu.tr/?page_id=21
Erişim Tarihi: 11 şubat 2014.

<http://www.london.gov.uk/sites/default/files/archives/lcsg-docsWorldCitiesCultureReport.pdf>
Owens, P., Gibbon, C., Chouguley, U., Matthieu, P., Naylor, R. (2012).
The World Cities Culture Report 2012.
Erişim Tarihi: 17 şubat 2014.

<http://www.londonbookfair.co.uk/Library/Interviews/Market-Focus-2013-Introduction-to-Turkey>

Erişim Tarihi: 8 Şubat 2014.

http://www.mardinsinemadernegi.org/resimler/mardinsinemaprogram_layout13.pdf

Erişim Tarihi: 24 Mart 2014.

<http://www.milliyet.com.tr/osym-ieltsssinavlarinin/gundem/detay/1837469/default.htm>

Erişim Tarihi: 28 Nisan 2014.

http://www.nafsa.org/Explore_International_Education/Impact/Data_And_Statistics/The_International_Student_Economic_Value_Tool/

Erişim Tarihi: 23 Mart 2014.

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/diplomacy?q=diplomacy>
(Oxford Dictionaries sitesindeki “diplomasi” tanımı)

Erişim Tarihi: 10 Mart 2014.

<http://www.peacecorps.gov/learn/wherepc/>

Erişim Tarihi: 17 Ocak 2014.

<http://www.sabah.com.tr/Egitim/2012/03/13/21-ieft-yurt-disi-egitim-fuarlari-basliyor>

Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014.

<http://www.skylife.com/tr/2011-10/almanya-da-50-yil>

Erişim Tarihi: 20 Mart 2014.

<http://www.state.gov/documents/organization/183755.pdf>

Executive Budget Summary Fiscal Year 2013, U.S. Department of State.

Erişim Tarihi: 2 Ocak 2014.

<http://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>

Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy (2005).

Report of the Advisory Committee on Cultural Diplomacy, U.S. Department of State.

Erişim Tarihi: 8 Ocak 2014.

<http://www.taa-ankara.org.tr/tuzuk.pdf>

Türk Amerikan Derneği Tüzüğü 2013.

Erişim Tarihi: 2 Şubat 2014.

<http://www.tate.org.uk/download/file/fid/31113>

Tate Report 2012/13

Erişim Tarihi: 27 Mart 2014.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53164a9437c164.27308537 (Türk Dil Kurumunun “propaganda” tanımı)

Erişim Tarihi: 14 Ocak 2014.

<http://www.teachingenglish.org.uk/turkey?page=0%2C0>
Erişim Tarihi: 29 Nisan 2014.

<http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/706>
Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2014.

<http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking>
Erişim Tarihi: 11 Nisan 2014.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=139
Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2013.
Erişim Tarihi: 2 Mart 2014.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569>
Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047
Erişim Tarihi: 2 Mart 2014.

http://www.turkiyat.hacettepe.edu.tr/Evliya_Celebi.pdf
Erişim Tarihi: 28 Mart 2014.

http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/2010/03/21/nevruz_bayrami_turksoyla_fransada.html
Erişim Tarihi: 28 Mart 2014.

http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/yunus_emre_oratoryosu___nun_ardindan-02-07-2013.html
Erişim Tarihi: 28 Mart 2014.

<http://www.turquie.campusfrance.org/tr>
Erişim Tarihi: 18 Mart 2014.

<http://www.ukcisa.org.uk/Info-for-universities-colleges--schools/Policy-research--statistics/Research--statistics/International-students-in-UK-HE/#Top-non-EU-sendingcountries>
Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

<http://www.ukti.gov.uk/uktihome/aboutukti/aimsobjectives/corporatestrategy.html>
Erişim Tarihi: 25 Mart 2014.

<http://www.vam.ac.uk/content/articles/v/v-and-a-in-turkey/>
Erişim Tarihi: 25 Mart 2014.

<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kultur-sanat>
Erişim Tarihi: 20 Mart 2014.

<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>
Erişim Tarihi: 20 Mart 2014.

<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji>
Erişim Tarihi: 20 Mart 2014.

https://americanspaces.state.gov/drupal5/webfm_send/71
How to Run an American Corner (2010)
U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, Office of Information Resources.
Erişim Tarihi: 24 Mart 2014.

<https://siem.britishcouncil.org/service-catalogue/education-intelligence>
Erişim Tarihi: 27 Mart 2014.

https://www.britishmuseum.org/about_us/the_museums_story/general_history.aspx
Erişim Tarihi: 25 Mart 2014.

<https://www.gov.uk/government/news/creative-industries-worth-8million-an-hour-to-uk-economy>
Erişim Tarihi: 9 Şubat 2014.

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/229844/bis-13-1081-international-education-global-growth-and-prosperity.pdf
International Education: Global Growth and Prosperity
Erişim Tarihi: 11 Nisan 2014.

<https://www.teachingenglish.org.uk/britlit>
Erişim Tarihi: 11 Şubat 2014.

Arşiv Vesikaları

“1941 İkinci 6 Aylık Raporlara Göre Halkevlerinde İngilizce Dersi Veren İngilizler”,
BCA 490.01/1018.922.1

“1941-1942 Ders Yılında İngilizce Kursları”, *BCA 490.01/1018.922.1*

“Bursa Halkevi”, *BCA 490.01/1018.922.1*

“Çanakkale Halkevi Başkanı Halil Dilmaç tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 05.12.1944 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.922.1*

“Çanakkale Halkevi Başkanı Halil Dilmaç’ın CHP Genel Sekreterliğine Gönderdiği 15.05.1946 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.922.1*

“Çanakkale Vilayet İdare Heyeti Reisi Halil Dilmaç tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 31.03.1944 tarih ve 90 sayılı yazı”, *BCA 490.01/1018.922.1*

- “CHP Genel Sekreterliğinden Halkevlerine gönderilen yazı”, *BCA 490.01/1019.924.3*
- “CHP Genel Sekreterliğinden İzmir Halkevi Reisliğine gönderilen yazı”, *BCA 490.01/1019.924.3*
- “CHP Genel Sekreterliğinin Mersin, Antakya, Tarsus, Ceyhan, İskenderun ve Reyhaniye Halkevi Başkanlıklarına gönderdiği 09.11.1949 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.923.1*
- “CHP İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi tarafından CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilen 18.03.1943 tarihli yazı” Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *BCA 490.01/1018.922.1*
- “CHP İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisliğinin 26.04.1941 tarihli yazısı”, *BCA 490.01/1019.924.3*
- “CHP İzmir İl İdare Kurulu Başkanı Nazif Çağatay tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 11.02.1948 tarih ve 7896 sayılı yazı”, *BCA 490.01/1018.922.1*
- “İngiliz Kültür Heyeti Temsilcisi R.G.C. McNab tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 24.10.1949 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.923.1*
- “İngiliz Kültür Heyeti Türkiye Mümessili Dr. L. R. Phillips tarafından CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran’a gönderilen 21.10.1947 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.922.1*
- “İngiliz Kültür Heyetinden R.G.C. McNab’in CHP Genel Sekreteri Fahri Bük’e yazdığı 01.12.1949 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.923.1*
- “İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevi Bürosu Başkanlığına gönderdiği 02.07.1949 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.923.1*
- “İngiliz Kültür Heyetinin Ankara Halkevi Bürosuna gönderdiği 12.05.1948 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.923.1*
- “İngiliz Kültür Heyetinin CHP Genel Sekreterliğine yazdığı 21.10.1947 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.922.1*
- “İzmir Halkevi Başkanı Vedide Baha Pars tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 29.01.1947 tarih ve 36 sayılı yazı” *BCA 490.01/1018.922.1*
- “İzmir Halkevi”, *BCA 490.01/1018.922.1*
- “Kastamonu Halkevi Başkanlığının CHP Genel Sekreterliğine yazdığı 27.03.1946 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1017.921.1*
- “Kayseri Halkevi İdare Kurulu Başkanlığının CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği 07.11.1949 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.923.1*
- “Londra Halkevi Başkanlığının CHP Genel Sekreterliğine 07.06.1946 tarihinde gönderdiği rapor”, *BCA 490.01/1065.1086.1*

- “M. Orhon tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 06.11.1947 tarih ve 1521 sayılı yazı”, *BCA 490.01/1018.922.1*
- “Maarif Vekili Hasan Âli Yücel tarafından CHP Umumî Kâtipliğine yazılan 19.02.1940 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.922.1*
- “Niğde ve Antakya Halkevlerinin CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği sırasıyla 15.11.1949 ve 22.11.1949 tarihli yazılar”, *BCA 490.01/1018.923.1*
- “Prof. Dr. İrfan Şahinbaş tarafından Maarif Vekaletine gönderilen 16.07.1942 tarihli rapor”, *BCA 490.01/1018.922.1*
- “Sergilerle ilgili olarak CHP Genel Sekreterliğinin Amasya Halkevi, Aydın Halkevi ve Birleşik Krallık Büyükelçiliği ile yaptığı yazışmalar”, *BCA 490.01/1017.921.2*
- “Sergilerle ilgili olarak Manisa, Amasya, Mersin, Aydın, Beyoğlu, Gelibolu ve Çanakkale Halkevi Reislikleriyle yapılan yazışmalar”, *BCA 490.01/1017.921.2*
- “Trabzon Halkevi Başkanı Kemal Kefeli’nin CHP Genel Sekreterliğine 09.09.1947 tarihinde çektiği Telgraf”, *BCA 490.01/1018.922.1*
- “Trabzon Halkevi Başkanı Kemal Kefeli’nin CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği 14.06.1948 tarihli yazı”, *BCA 490.01/1018.923.1*
- Farklı bölgelerdeki Halkevi Reislikleri tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazılardan derlenmiştir. *BCA 490.01/1018.923.1*